

M. J. J. J. J.

REPAKOT ALGOTKA K. A. A. A.

 SISMANGLIO

4857

ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ

ΕΓΓΡΑΦΟΙ ΛΙΘΟΙ ΚΑΙ ΚΕΡΑΜΙΑ

Ἀνατύπώσεις ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας

« Λίθος ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ βράχου »
Ἀρκαδίου, 6', 11.

SISMANOGLIO
MEGARO

ΕΙΚΟΝΕΣ ΕΙΚΟΝΙΣ ΕΝ ΤΩ ΚΕΙΜΕΝΩ ΜΕΤΑ ΤΡΙΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

Ἰω. σβ. γράφει με αἰ. Σέρβων καὶ Κροατῶν

Διὰ τὴν 9ῃ γραμμῇ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΟΤΤΟ ΚΕΙΛ

Pera 457 — Librairie Internationale — 457 Pera

1892.

ΤΩ.

ΤΗ ΠΑΤΡΑΓΑΘΙΑ ΠΡΟΣΤΙΘΕΝΤΙ

ΤΗΝ ΙΔΙΑΝ ΑΡΕΤΗΝ

ΕΞΟΧΩΤΑΤΩ

ΣΤΥΡΙΔΩΝΙ ΠΑΣΑ ΜΑΥΡΟΓΕΝΕΙ

ΑΡΧΙΑΤΡΩ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ

ΚΑΙ

ΙΑΤΡΩ ΙΔΙΑΙΤΕΡΩ ΤΗΣ Α. Α. Μ. ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ

ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ

ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ

ΕΓΓΡΑΦΟΙ ΛΙΘΟΙ ΚΑΙ ΚΕΡΑΜΙΑ

Συλλογή τις ἐπιγραφῶν ἐπὶ πλίνθων καὶ πετρῶν, ἢ μᾶλλον ἄθροισμα χαρακτῆρων ἀλφειτικῶν ἐναπο-
τετυπωμένων ἐν τισιν, ἐνόμισα ὅτι ἡδύνατο 'να κατα-
στῇ ἀποτελεσματικῶς γνωστὴ πῶ παρ' ἡμῖν δημοσίῳ
καὶ τοῖς εἰς τὴν πάτριον ἡμῶν ἱστορίαν καὶ τοῖς εἰς
τὴν τοπογραφίαν τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς ἀσχο-
λουμένοις, καὶ ὅτι μονογραφία τις περὶ τῆς συλλογῆς
ταύτης ἡδύνατο 'να καταλάβῃ θέσιν ἀνεπίφθονον ἐν
τῇ βιβλιοθήκῃ παντὸς λογίου· κυρίως διότι διὰ τῆς
ἐκδόσεως αὐτῆς ἀφορμὴ χορηγηθήσεται τοῖς σοφοῖς
ἵνα σαφέτεροι γένωνται, συμπληροῦντες μὲν ὅσπιν
ἤθροισαν ὕλην ἀναφερομένην εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀρ-
χαιολογίαν, ἐξέχοντες δὲ συμπερὶ κάματα ἀναντίρρη-
τα, οὐχὶ δ' εἰκασίας, περὶ τινων παρ' ἡμῖν οἰκοδο-
μημάτων καὶ ἀντικειμένων ἱερῶν, καὶ τῶν τυγῶν αὐ-
τῶν, ἴσως δὲ καὶ περὶ συνηθειῶν τινων παρὰ τοῖς βυ-
ζαντινοῖς. Αἱ ἐγγραφὲς περὶ τούτων τε καὶ ἐκείνων
μαρτυροῦναι συνελέγησαν ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὰς ἀρχαιολογι-
κὰς ἐκδρομὰς μου, μεταγράφονται δ' οὐκ ἐπὶ πλείστοι τῶν
ἐπιγραφῶν ἀπὸ πετρῶν καὶ πλινθίων, ἀποσωζομένων
ἐν τῇ ἐμῇ ἀρχαιολογικῇ βυζαντινῇ συλλογῇ, ἀφ' ἧς
ἐξωρίσθη πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν πρὸ Χριστοῦ
πολυθεικὴν ἀρχαιότητα.

Περὶ τῶν πετρῶν οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν νῦν, ὀλίγας
παρτίθηναι λέξεις περὶ τῶν πλινθίων· αὗται πᾶσαι εἰσι
βυζαντινᾶι, πόθεν δὲ προέρχονται θέλει ἰδεῖ βραδύτε-
ρον ὁ ἀναγνώστης· προλέγω δὲ πᾶσαι εἰσιν ἐγγραφῶν.

Αἱ πλίνθοι, ἃς ἐχρησιμοποίησαν ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος οἱ βυζαντινοὶ ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῶν δημοσίων ἰδρυμάτων, ἱερᾶς ἢ κοσμικῆς χρήσεως, φέρουσιν ἐπ' αὐτῶν χαρακτῆρες τινες ἀλφαριθμητικούς, σπανίως συναπαρτιζόντας λέξεις· ὥς ἐπὶ πλείστον δὲ δύνανται ἔνα θεωρηθῶσι συμβολικοί. Ἀπὸ εἰκοσαετίας σχεδὸν ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι τὰ στοιχεῖα **IN** ἐξηγοῦνται ἢ συμπληροῦνται Ἰνδικτιῶν, ἢ κατὰ γενικὴν Ἰνδικτιῶνος, τὰ μετ' αὐτὰ **A**, ἢ **B**, ἢ **Γ** κ. ἐξ. μέχρι τοῦ **IE** τίθενται πρὸς δεῖξιν τοῦ τῆς Ἰνδικτιῶνος ἔτους, τὰ κατόπι τούτων **BA** ὅτι σημαίνουσι βασιλείας, τὰ δὲ τελευταῖα **ΘΕ** λόγου χάριν, ἢ **ΙΩ**, ἢ **ΡΟ**, ἢ **ΒΑ**, ἢ ἑτερὰ τινα, ἐξηγοῦνται συμπληρούμενα ὡς ἀρχικά γράμματα τοῦ ὀνόματος αὐτοκράτορος τινος (**Θ**εοφίλου, **ΙΩ**άννου, **ΡΟ**μανοῦ, **ΒΑ**σιλείου, **ΘΕ**(οδοσίου) κττ.), εἰ δὲ τινες ἄλλως ἐξηγήσαν, θέλουσιν ὡς εἰκάζω ἔνα εἰσαγάγωσι καὶ τινὰ δαιμόνια παρ' ἡμῖν, ὥς ἂν ἤθελον ἐξηγήσει τὸ **ΒΑΡ** βαράγγου, διότι ἐξηγήθη ποτὶ βυζαντινὴ πλίνθος ὡς ἀναφερομένη εἰς ἄγγλον τινά¹.

Ὅτι παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς αἱ πλίνθοι αἱ χρησιμεύουσαι εἰς δημοσὶα οἰκοδομήματα εἶχον ἐπ' αὐτῶν γράμματα πολλὰ, γνωστὸν ἐστὶν ἀπὸ πολλοῦ. Ἰδοῦ

1. C. G. Curtis καὶ Σ. Ἀριστάρχου, Ἀνάδοτοι ἐπιγραφαὶ Βυζαντίου, ἐν παραρτήματι τοῦ **IV** τόμου τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1875, σελ. 36, ἐπιγραφή **PM5**. Τὸ φιλῶνιον τοῦτο πιθανῶς ἤμαρτι τινὶ ἀποδείχθησεται πολὺ ἀδόκιμον ἐν τῇ συμπληρώσει τινῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῇ ἐξηγήσει αὐτῶν.

τί λέγει ὁ παρὰ Bandurii ἀνώνυμος συγγραφεὺς τῆς περιγραφῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας· «Ἀπέστειλε δὲ ὁ βασιλεὺς Τρώϊλον τὸν κουβικουλάριον, καὶ Θεόδωρον πατρίκιον, καὶ Βασίλειον κοιμιστορά ἐν τῇ Ρόδῳ νήσῳ, καὶ ἱκασμον ἐκείσε μετὰ πηλοῦ βήσαλα ἰσόσταθμα καὶ ἰσόμενα, παμμεγέθη, σφραγίζοντες οὕτως· «Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτήν, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθήσει αὐτήν ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρῶτον πρῶτον· καὶ διαμετροῦντες αὐτῶν τὴν ποσότητα ἀπέστειλλον τῷ βασιλεῖ»². Αἱ πλίνθοι αὗται ἦσαν «ὀπταλεία»³. Νομίζω δ' ὅτι ὅσον ἰσόμενα παμμεγέθη καὶ ἂν ὑποτεθῶσι τὰ βήσαλα ταῦτα, ἐπειδὴ τὰ ἐπ' αὐτῶν γράμματα πιθανῶς εἶχον μῆκος ἄρκειον, κατὰ τὸν τύπον τῶν σωζομένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἢ τῶν πρὸ ταύτης ἐγγράφων πλίνθων, ἢ ψαλμική αὕτη ρῆσις ἐγράφετο συντεταγμένη, οὐχὶ δ' ὀλόκληρος. Οὐδεμίαν ἐτέραν γινώσκω παρχόσιν ἀνκφερομένην εἰς τὴν κατασκευὴν πλίνθων ἐτέρας τινός ἐκκλησίας, οὐδ' εἶδον ἄχρι σήμερον πλίνθους τοιαύτας καὶ βήσαλα, οἷα τὰ παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ τοῦ Βανδουρίου, πλὴν ἂν ὑποτεθῇ ὅτι πλίνθος τις παρ' ἐμοὶ σωζομένη, καὶ φέρουσα ἐντὸς σταυρικοῦ σχήματος τὰς λέξεις **ΔΖ** (Ἰνδικτ. **Z'**) **ΔΙΟΜΗΔΟ[ΥΣ]**, δηλοῖ τὸν ναὸν αὐτοῦ,

2. Ἀνωνύμου περιγραφὴ τῆς Ἀγίας Σοφίας παρὰ Ἀνσέλμου Βανδουρίου· *Imperium Orientalis*, βιβλ. **A'**, κεφ. 11.

3. Παύλου Σιλεντιαρίου Ἐκφρασις Ἀγίας Σοφίας· **B'**, στίχ. 99. Σκ.Δ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως· τόμ. **A'**, σελ. 482. Πλίνθοι τινὲς ληρθεῖσιν ἐκ τῶν παρὰ τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ οἰκοδομῶν φέρουσι τὰ στοιχεῖα **ΜΕΓΣ ΕΚΚΛΣ** = Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκ τούτου δ' ἴσως ὁ Dethier ἐνόμισεν ὅτι αἱ ἐκκλησὶαι εἶχον πλινθοποιεῖα.

τὸν ὑπὸ τοῦ Κωδινου ἀναφερόμενον ὡς κτίσμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

Ἀπορεύω ἢ ἐπιμαίνω εἰς τὴν κατασκευὴν τούτων τε καὶ τῶν εἰς ἄλλας οἰκοδομὰς καὶ χρήται προωρισμένων πλίνθων, ποιοῦμαι δὲ λόγον μόνον περὶ τῶν ἐπ' ἐπ' αὐτῶν ὀνομάτων, ἅτινά εἰσι πολλὰ καὶ διάφορα, κακῶς δὲ, καθὼς ἐγὼ φρονῶ, μέχρι σήμερον ἐξηγήθησαν ἢ ἐξηγοῦνται. Ὁ περὶ τοῦτο τὸ κεφάλαιον ἀσχοληθεὶς Dethier, εὐρὼν ἐπὶ πλίνθων τινῶν εὐρεθεισῶν ἐν Μακροχωρίῳ γράμματα ἑλληνικά, καὶ κατασκευάσας διὰ συμπληρώσεως ἐπιτυχούς τὰ ὀνόματα Παύλου, Δοσιθείου, Δημοφίλου, Τρύφωνος, τὰ μὲν ἀπέδωκεν εἰς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως, τὰ δὲ εἰς πλίνθοποιεῖα, καί μενα παρὰ τοῖς ναοῖς ἁγίων μαρτύρων ἢ πατριαρχῶν· ἄλλ' ὅμως συμπληρώσας ἢ ἐξηγήσας μονόγραμμα τι ὡς Γεωργίου, ἢ Γρηγορίου, ἐπέγραψε καὶ τοῦτο εἰς λογαριασμὸν πατριαρχοῦ, ὡς καὶ κυκλόγραμμά τι Θεοδώρου· καὶ τοῦτο εἰς πατριαρχὴν. Ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἤπατα πῶς ἐκ τοῦ πρὸ τῶν ὀνομάτων ἀναγινωσκόμενου σταυρικοῦ σημείου, σίγνου τοῦ σταυροῦ κατὰ τὴν βυζαντινὴν λέξιν⁴. Πρὸς ταῦτα δύναται τις ἀντιπρατηρῆσαι ὅτι, τὸσον ἔχουσι ταῦτα βεβαιωμένην τὴν ἐξήγησιν, ὅσον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλικοῦ⁵, ὅπερ, καθαρῶς ἀναγινωσκόμενον ἐπὶ τινος μακροχωρίτιδος πλίνθου, μετέβαλεν εἰς τὸ τοῦ Βασιλίσκου, μᾶλλον εἰπεῖν ἐνόμισεν ἐσφαλμένως ἐπὶ ταύτης γραφέν,

4. Dethier, Περί τινων ἐπιγραφῶν πλίνθων τοῦ Μακροχωρίου· Φιλολ. Συλλόγου τὰ περιωθέντα· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1871, σελ. 161—168.

5. Dethier, αὐτόθι, σελ. 167, ἀριθ. K'.

ὅπως ἀποδῶ εἰς τὸν τύραννον Βασιλίσκον, τὸν γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος.

Γνώμη τις, νεωτέρα ὡς πρὸς τινὰς εἰκασίας ἢ συμπεράσματα, δυνατόν ὅπως ἀσπαστὴ γένηται παρὰ τοῖς ποθοῦσι ἢ μὴ μετεωρίζωνται εἰς πιθανότητας, μὴ λυούσας τὴν ἀπορίαν τῶν φιλαρχίων, μηδ' ἱκανοποιούσας τοὺς πόθους αὐτῶν. Ἐν τείχεσι κρημιζομένοις εὕρισκον πλίνθους φερούσας τὴν Ἰνδικτιῶνα μετὰ τοῦ βασιλικοῦ ὀνόματος ἢ ἐνός μόνον ἀλφειοτικοῦ χαρκτηῆρος, ὡς λ. χ. τοῦ **Μ**, παμμεγέθους, ὅπερ πολὺ ὀρθῶς δυνάμεθα θεωρῆσαι πυρεκδόλον, τὸ σύμβολον δῆλον οὖν τῶν Πλινθολόγων⁶. Ὅπου ἡ Ἰνδικτιῶν ἀπαντᾷ, καὶ παρ' αὐτῇ τὰ ἀρχικά στοιχεῖα τοῦ ὀνόματος αὐτοκράτορος τινος, φρονῶ ὅτι τὰς πλίνθους ἐχορῆγει τὸ δημόσιον ταμεῖον ἢ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος⁷. ἄλλ' ἐν αἷς εὕρηται ὀνόματα διάφορα, χωρὶς

6. Ἡ πλίνθος, ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ σωζομένη καὶ φέρουσα τὸ Β, εὐρίθη κρημιζομένου πρὸ τινος τείχους πινός ἐν Φαναρίῳ, μικρῶ δυτικώτερον τῆς πύλης.

7. Τοῦτο φρονεῖ καὶ ὁ Dethier, αὐτόθι, σελ. 168, εἰ καὶ ἐν τοῖς συμπεράσμασιν αὐτοῦ λέγει ὅτι μετ' ἐπιφυλάξεως ἐκφέρει ταῦτα, ἅτε τῆς τέχνης τοῦ ἀναγινώσκειν τὰ σήματα τῶν πλίνθων εὕρισκόμενης ἐν σπαργάνοις, ὡς λέγει. Ἡπατάτο μόνον ὁ σοφὸς ἀνὴρ γράφων ἕως τοῦδε δύναται τις νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν πλίνθων ὀνόματα οὐδένα ἐσημείωσαν, πλινθουργόν, ἢ τοῦλάχιστον οὐδένα παρῆσχον τρανὴν ἀπόδειξιν περὶ πλινθουργοῦ — Μὴ τοι ἤθύνετο ἢ βεβαιώσῃ ὁ Dethier ὅτι τὰ ὀνόματα Δημοφίλου, καὶ Παύλου, καὶ Δοσιθείου, καὶ Τρύφωνος, σημαίνουν πλίνθοποιούς πατριάρχας καὶ πλίνθους πατριαρχικάς, καὶ ὅτι τὸ Δόμνος δηλοῖ τὴν ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου γερούσιστην; Γινώσκω πλίνθον Δόμνου πολλῶ νεωτέραν τοῦ Δ' αἰῶνος.

τῆς σημειώσεως τῆς Ἰνδικτιῶνος, δύο τινά διόν ἔνα πρᾶδεξώμεθα: ἡ ὅτι πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν πλίνθων ἐκείνων καὶ ταμεῖα συνεισένηγον ἰδιωτικά, ὡς ἐπραξεν ὁ ἡγούμενος Ἀνδρέας, προϊστάς Μονῆς τινος πρὸς τὸ Μεκροχώριον, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Dethier, ἵσως τῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος, ἡ ὅτι ἡ πλίνθος φέρει τὸ ὄνομα τοῦ πλινθοποιοῦ· φρονῶ δ' ὅτι πλινθοποιοὶ ἦσαν ὁ Βασιλικός, ὁ Ἀρταούσθεος, ὁ Δάμανος, ὁ Δημόφιλος, ὁ Παῦλος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Γρύριαν, ὁ Δασίθεος, ὁ Κωνσταντίνος, ὁ Ρωμάνος, ὁ Θεόδωρος, ὁ Τουλαιανός, οἱ πρὸς Dethier, ὧν ἄγνωστος ἡ ἐποχὴ, τοιοῦτος δὲ ἦν καὶ ὁ ἡμέτερος Πανάρετος⁸, οὗ πλίνθος σώζεται φέρουσα τὸ ἀπικονιζόμενον μονόγραμμα. Τὰ γραφόμενα ταῦτα περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν πλινθοποιῶν δυνατόν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἂν ἀνακρεθῶσιν, ἐάν ἀποδείχῃ, ὅτι τὰ ὀνόματα, ἃ σημειῶ, ἔφερον οὐχὶ πλινθοποιοὶ, ἀλλὰ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἢ βιομήχανοι πλούσιοι, δωρησάμενοι τὰς πλίνθους τούτας, ἰδίᾳ διακνή κατασκευασθείσας· διότι μήτε εἰς πατριάρχας, μήτε εἰς αὐτοκράτορας ἀποδίδωμι τὸ ἔργον καὶ ἐπαγγελμα τοῦ κατασκευαστοῦ καὶ προμηθευτοῦ πλίνθων, ἢ τὸ τοῦ ἐμπόρου αὐτῶν, φρονῶν ὅτι τὰ μὲν αὐτοκρατορικοῖς ἀναλώμασι κατασκευαζόμενα διακρίνοντο διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ἰνδικτιῶνος, τὰ δ' εἰς πατριάρχας ἀναφερόμενα ἠδύναντο

ἀνακρεθῶσιν, ἐάν ἀποδείχῃ, ὅτι τὰ ὀνόματα, ἃ σημειῶ, ἔφερον οὐχὶ πλινθοποιοὶ, ἀλλὰ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἢ βιομήχανοι πλούσιοι, δωρησάμενοι τὰς πλίνθους τούτας, ἰδίᾳ διακνή κατασκευασθείσας· διότι μήτε εἰς πατριάρχας, μήτε εἰς αὐτοκράτορας ἀποδίδωμι τὸ ἔργον καὶ ἐπαγγελμα τοῦ κατασκευαστοῦ καὶ προμηθευτοῦ πλίνθων, ἢ τὸ τοῦ ἐμπόρου αὐτῶν, φρονῶν ὅτι τὰ μὲν αὐτοκρατορικοῖς ἀναλώμασι κατασκευαζόμενα διακρίνοντο διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ἰνδικτιῶνος, τὰ δ' εἰς πατριάρχας ἀναφερόμενα ἠδύναντο

8. Βλέπε τὴν διατριβὴν μου: «Ἐπιγράφα Βαζιλικὰ κερύμια», ἐν τῷ ἐκδοθέντι Α' καὶ μόνῳ Δελτίῳ τῆς Ἑταιρίας τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν, 1880, σελ. 55—58. Καὶ τότε δ' ὑπερίμνησκον τῷ σοφῷ ἀνδρὶ ὅπως μὴ σπεύδῃ ἐν τοῖς συμπεράσμασιν αὐτοῦ.

ἔνα φέρωσιν ἐπ' αὐτῶν δύο ἢ τρία στοιχεῖα δηλωτικὰ τούτου, λ. χ. ΠΤΡ. Πρὸς ἀκρίβειαν λέγω, ὅτι αἱ παρ' ἐμοὶ ἀποκείμεναι πλίνθοι μετὰ τῶν ἐν δυοῖ στίχοις

φερομένων γραμμάτων **ΩΔΩ** καὶ **ΠΕΤΡΟ**
ΠΟΤΑΤ καὶ **ΝΑΚΛΣ** ἦτοι

Θεόδωρου Δεσποτάτου, καὶ Πετρωνᾶ Ἐκκλησιάρχου κατ' ἐμὲ, ἡ Πέτρου Ναυκλήρου κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ φίλου I. Mordtmann, εὑρεθῆσαι ἡ μὲν πρώτη περὶ τὴν Μονὴν τοῦ Μανουήλ (Κερελή-τζαμί), ἡ δὲ ἐν Τεκύρ-σερχίῳ, ἀναφέρονται εἰς δωρητὰς πλίνθων. Ἐνίοτε δ' ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, καθὼς ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ, δι' ὃν ἦσαν προωρισμέναι, ὡς αἱ πλίνθοι τῆς Ἀγίας Σοφίας, αἱ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Διομήδους, καὶ εἰ τις ἄλλη. Πλίνθος εὑρεθείσα οὐ μακρὰν τοῦ Ἐξωκιονίου καὶ φέρουσα τὰ γράμματα **ΑΒΑC** προδήλως ἀνήκει εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου τὰ «Ἀββακίαν»· δύο δ' ἕτεραι εὑρεθῆσαι ἐν τοῖς τείχεσι μετὰ τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ μετὰ τῶν γραμμάτων **ΒΑΡΕΝΘ** καὶ **ΑΡΙΩΑΝ** νομίζω ὅτι ἐξηγοῦνται Βασιλείως Ρωμαίων ἐν Θεῷ, καὶ βασιλείως Ρωμαίων Ἰωάννου, ἡ μᾶλλον οὕτω συμπληρῶ τούτας, ἅχρις οὗ σοφός τις ἐξηγητὴς τῶν μνημείων τῆς τέχνης ἐξηγήσῃ τὰ γράμματα ταῦτα προσφύως καὶ πειστικώτατα, ὡς καὶ τὴν ἑτέραν τινὲ ἐπιγραφὴν **INBAΔOI**.

Β'

Τούτων οὕτως ἰχόντων, δύο πλίνθοι καὶ τρία μάρμαρα γενήσονται ἀντικείμενον λόγου ἐν τῷ Β' μέρει τῆς παρούσης διατριβῆς· ταῦτα προέρχονται ἐκ τῶν χωρίων τῶν κειμένων κατὰ τὰς ἀρκτῶας ὑποδείας τοῦ

βιθυνικῷ Ἀργανθωνίου ὄρους, τοῦ σημεῖον τουρκιστὶ Σχμκνλῆ-δᾶγ καλουμένου, οὗ μνησκ' ἐπισημαίνην ἐν ταῖς «Βιθυνικαῖς ἀναμνήσεσιν» μου, δημοσιευθείσας ἐν τῷ περιοδικῷ «Προόδῳ» τῆς Βιέννης. Ἀμφοτέραι αἱ πλινθοὶ, ὁμοιοὶ ταῖς καὶ ἐν τοῖς χερσαίοις ταίχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐρισκομέναις, φέρουσι τὸ ὄνομα ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΣ μετὰ τοῦ σίγνου τοῦ σταυροῦ ἢ ἱεροῦ τούτου. Τὰ πλινθία ταῦτα πρέπει ν' ἀπασχολήσωσιν ἡμᾶς ἐπὶ μακρόν, διότι, μὴ λύοντα, τὴν ἀπορίαν περὶ τοῦ τίς ἦν ὁ Κωνσταντῖνος, ἢ Κώνστας, ἢ Κωνσταντῖος, ὁ δωρησάμενος ταῦτα καὶ ὅσα ἄλλα βλέπει τις ἐν ἱερείοις Μονῆς τινος τοῦ ἁγίου Γεωργίου, παρέχοντα ὅμως ἀφορμὴν καὶ ἡδέστην εὐκαιρίαν, ὅπως ἀναδράμωμεν, ὑπὸ τῆς εὐμενεῖς χειροκωγουμένοι τῶν ἡμετέρων ἀνγνωστών, εἰς χρόνους ἀρχαιτέρους, καὶ μάθωμεν τι πιθανόν περὶ τῶν ἐκείσε Μονῶν, ἢ καὶ εἰκάζωμεν ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡμῖν ἡ σιωπὴ τῶν χρονογράφων.

Δύο σημεῖα τίθηται περιορίζοντα τὰς περὶ τῶν θέσεων καὶ κωμῶν τῶν μερῶν τούτων τοῦ Ἀστικηνοῦ κόλπου μελέτας μου: τὸ Κουρί πρὸς τὴν Νικομήδειαν, καὶ τὸ Ἀρμουτλί παρὰ τῷ Ποσειδίῳ ἁκρωτηρίῳ, τῷ νῦν Μπόζ-μπουρνού, ὅπερ τίθησι τὰ ὅρια τοῦ Ἀστικηνοῦ κόλπου, χωρίζον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Κίου· τὸ τελευταῖον χωρίον μὴ δυνηθεῖς ὅπως ἐπισκεφθῶ πρὸ διετίας οὐδαμῶς ἀνθρώπων νῦν.

Τὸ Κουρί, ἄγνωστον πότε μεταβαλὼν ὄνομα, πιστεύομεν ὅτι κατέχει τὸν τόπον τῆς βυζαντινῆς Σωτηροπόλεως, τῶν ἀρχαίων Πιλοπολίων. Ὁ χρονογράφος Ζωνάρης ἐν τῷ ΙΒ' αἰῶνι λέγει «Σωτηρόπολιν, ἣ νῦν ὀνομάζεται Πύθικα»⁹. Κατὰ τὸν Κεδρηνόν, μεταγράφον-

9. Ζωνάρη Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν Migne ἑλληνικὴ Πατρολογία· τόμ. ΡΑΔ', στήλη 1116.

τα βεβαίως ἀπὸ τῶν τοῦ χρονογράφου Μαλαλά, οἱ Ἀργοναῦται ἔκτισαν αὐτὴν ναὸν ἐπ' ὀνόματι Ρέας τῆς μητρὸς τῶν θεῶν, τὸν δὲ ναὸν τοῦτον οἱ βυζαντινοὶ, Ζήνωνος αὐταρχοῦντος, ἠγάσαν καθιεσιώσαντες τῇ μητρὶ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ· ἰδοὺ τὰ γραφόμενα τοῦ Κεδρηνοῦ· «Ἐν ταῖς χρόναις τῶν Κριτῶν καὶ οἱ Ἀργοναῦται, αἱ περὶ Ἰάσονα τὸν Θεσσαλόν, καὶ Πολυδεύκην, καὶ Ὑλαν, καὶ Τελαμῶνα καὶ τοὺς λοιποὺς, πρὸς τὴν Κολχίδα ἐκπλέοντες, καὶ διὰ τοῦ Ἀνάπλου πρὸς τὴν Ποντικὴν θάλασσαν διαβῆναι θέλοντες, ἀντιστάντος αὐτοῖς Κυζίκου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ τοπαρχοῦντος ἐν ναυμαχίᾳ, τὸν μὲν ἐφόνευσαν, τὴν δὲ Κυζίκην ἔλαβον, μητροπόλιν εἶσαν Ἑλλησπόντου· καὶ μαθόντες ὅτι Κυζίκος ὁ σφαγὴς παρ' αὐτῶν συγγενὴς ἦν αὐτοῖς, συγγνώμην ἤτοῦντο, καὶ κτίζουσιν ἱερὸν θαυμασίον ὄλον· πρὸς δὲ τὸ τῶν θεμελίων μακρῶν γενόμενοι, καὶ θυσιάζοντα ἐπέθεντο· Προφῆτευσον ἡμῖν, Φοῖβ' Ἀπολλὼν, τίνας ἀν εἴη δόμος οὗτος· Καὶ ἀκούουσιν· Ὅσα μὲν πρὸς ἀρετὴν καὶ κόσμον ὅπως ποιεῖτε· Ἐγὼ δὲ ἐφεταμῶν τρεῖν ἔκ μοι νῦν ὑψιμέδοντα Θεὸν, οὗ Ἀγόης ἀφῆκτος ἐν ἀδελφῇ κούρῃ Ἑγγυος ἔσται· οὗτος, ὥς περ τόξον πυρφόρον, μέσσην διαδραμὼν ἅπαντα κόσμον, ζωγράφας πατρὶ προσάξει δῶρον. Ἀὐτῆς ἔσται δόμος οὗτος. Μαρία δὲ τοῦ ὀνομα αὐτῆς· Τούτου τὸν χρυσὸν ἐν λίθῳ μαρμαρίνῳ χαλκίαις γράμμασι γράψαντες εἰς τὸ τοῦ ναοῦ ὑπέφθονον ἀνέθεσαν, τότε μὲν καλέσαντες τὸν οἶκον Ρέας μητρὸς θεῶν· ὕστερον δὲ ἐπὶ Ζήνωνος τοῦ βασιλέως ναὸς τῆς ἁγίας Θεοτόκου μετωνόμασται»¹⁰.

10. Κεδρηνὸς Σύνθεσις ἱστοριῶν ἐκδ. Βόννης, τόμ. Α', σελ. 209, ὅπου κακῶς ἔγραψεν ὁ ἐκδότης Θεσσαλονικία τὴν Ἰάσονα, ἀντὶ Θεσσαλῶ. Μαλαλᾶ Ἱστορία· Βόννης, σελ. 77—78.

Ὅσον καὶ ἂν περιβάλληται μύθους ἢ παράδοσις, ἦν ἡ φιλοπονία τοῦ Μαλακᾶ καὶ τοῦ Κεδρηνῶ περι-
σωσεν ἄχρις ἡμῶν, τίς ἀρνιῖται ὅτι τρία τὰ βέβαια
πορίσματα τῆς ἀφηγήσεως;—1] ὅτι ἐν τοῖς Πύθιας
Θερμοῖς (ὕδασι δὴλον οὖν) ὑπῆρχε Μαντεῖόν τι κατὰ
τοὺς χρόνους τῶν Ἀργοναυτῶν, ἢ, κατὰ τὸν Κεδρηνόν,
ἐπὶ τῶν Κριτῶν τοῦ Ἰσραὴλ (1240—1100 κατὰ τὴν
ἀρίθμωσιν τοῦ Μαρσγάμου, ἢ κατὰ τὴν τοῦ Οὔσσινου
1245—1115),—2] ὅτι συνεπιῆξεν τῆς Ιαματικῆς φύσεως
τῶν παρὰ τῷ Κυρίῳ θερμῶν ὑδάτων, ὁ εἰδωλοκρατι-
κὸς κόσμος, πιστεύων εἰς παρουσίαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν
αὐτοῖς, ἤγειρε τὸ Μαντεῖον,—3] ὅτι ἠγέρθη κατὰ τὸν
II' ἢ IB' αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ νῶς εἰς τμήλην τῆς Ρίης,
ὅστις διέρρευσε σὺν τῷ χρόνῳ, κατὰ τὸ παρ' αὐτῷ μέν
ιαματικὸν ὕδωρ. Τῆς παραδόσεως ἡμῶς τούτης μένει
βέβαιον τὸ τελευταῖον μέρος, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 474
—490 μετεπεύχσαν οἱ χριστιανοὶ τὸ τῆς Ρίης εἰδω-
λεῖον εἰς νῶν τῆς Θεομήτορος. Πρόσθεις ὅτι ὁ Κεδρηνὸς
ὀνομάζει καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, δηλ. κατὰ τὰ
μέσα τοῦ IA' αἰῶνος, Πύθια τὸ μέρος τοῦτο, φρονῶ δ' ὅτι
ἡ μὲν πόλις ἐκαλεῖτο Σωτηρόπολις, καμένη πιθανῶς
ἐνθα καὶ ἡ νῦν κομφοπολις, τὸ δὲ μακρότερον τοῦ ση-
μερινοῦ Κυρίου κείμενον μέρος τῶν θερμῶν πηγῶν.
Πύθια· καὶ τὸ σύνολον τῆς τοποθεσίας Πηλοπόθια καὶ μέ-
χρι τῶν μέσων τοῦ II' αἰῶνος, ὅτι γράφει αὐτὸ οὕτως ὁ
πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς ὁ B', ὃ
γράμμα συνειδικὸν ἐκδίδωμι κατωτέρω.

Εἰκάζω ὅτι ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐπισκέψατο τὴν
Σωτηρόπολιν πρὸς ἱασιν αὐτοῦ «καὶ κακωθεῖς» (λέγει
ὁ Κεδρηνὸς), ἦτοι τῆς νόσου πρὸς τὰ χεῖρα χωρούσης,
ἦλθεν εἰς Ἐλενόπολιν, τὴν νῦν Γαλιόα¹¹, ἀπὸ δὲ

ταύτης εἰς Χάρακκα, τὴν νῦν Χέρεκε, ὅπου ἀπεβίωσεν.
Ἄλλ' ὁ τὰ λουτρὰ ταῦτα εὐλαβηθεὶς καὶ τῆς εὐλα-
βείας πολλὰ καὶ ὄντως βασιλικὰ τὰ τεκμήρια παρα-
σχόμενος ἦν ὁ Μ. Ἰουστινιανὸς, ἐν ἐμμεῖτο ἐν τούτῳ
καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα· ὁ Ἰουστινιανὸς κῦτρέ-
πτει τὰ λουτρὰ, ἔκτισεν ἀνάκτορα, ἤγειρε δὲ καὶ νῶν
ἐπ' ὀνόματι τοῦ ταξίαρχου τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων
Μιχαὴλ, ὃ ἔνακιν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, καθὼς
νομίζω, παρεθάρη τὸ ὄνομα εἰς Μυριαγγέλους.
Παρὰ τῷ Θεοφάνει εὐρίσκω ὅτι κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 563
ἐκπέλθην ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς χάριν εὐχῆς ἐν τοῖς
Μυριαγγέλοις, ἤγουν ἐν Γερμοῖς πόλει τῆς Γαλα-
τίας¹², ἀλλ' οὐδέποτε πιστεύω ὅτι ἤθελεν ἀπέλθαι τό-
σω μακρὴν τῆς πρωτεύουσας ἀχάριν εὐχῆς, ἐνῷ τοσοῦ-
τον κῦλαθεῖτο τὰ Πηλοπόθια καὶ ἠγάπα τὸν τύπον τοῦ-
τον, τισαύτως δὲ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἄνεσιν χορηγούσας
αὐτοκρατορικῆς οἰκοδομῆς ἤγειρεν ἐν τῇ Σωτηρόπολει,
ὅπως ἔχη πᾶσαν εὐμάρειαν ἐφ' ὅσον χρόνον κῦδόκει ἵνα
διαμείνη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ· ἐπεὶ δὲ οὐδ' εὐρίσκω
τι παρὰ Προκοπίῳ περὶ κτισμάτων καὶ ἐπισκέψεων
τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἐν τοῖς γαλατικαῖς Γερ-
μοῖς, φρονῶ ὅτι κατὰ λάθος ἐφέρετο παρὰ τοῖς τοῦ
Θεοφάνους ἀντιγράφοις ὡς καὶ νῦν φέρεται Γέρμα Γα-
λατίας καὶ μετιπτόν μιν ὅσα γράφει ὁ Jacobus Goar¹³
ἐν ταῖς *Nota posteriores ad Theophanis Chrono-*
graphiam, ἀλλὰ μὴ ἐπιλαθόμεθα ὅτι ὑπῆρχον ἐν Γαλα-

¹¹ Ἡ Ἐλενόπολις ἐκαλεῖτο πρὸ τοῦ Α' αἰῶνος Σουγάν, ὁ δὲ Μ.
Κωνσταντῖνος ἐπέκτισεν εἰς τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Μαλα-
κᾶς Βόννης, σελ. 323.

¹² Θεοφάνους Χρονολογία· ἐκδ. Βόννης, τόμ. Α', σελ. 374.

¹³ Goar ὡς ἄνω· τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως, σελ. 458.

11. Κεδρηνῶ, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκδόσιν, τόμ. Α', σελ. 519.

τίς Γερμία, ἐπισκοπῆς τιμῇ τιμημένα, καὶ ἔχοντα καὶ τὸ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ¹⁴.

Προκοπίου μαρτυροῦντος, γινώσκουμεν ὅτι μετὰ νεγκεν ὁ Μ. Ἰουστινιανὸς ὕδαρ εἰς Σωτερόπολιν, τὴν ἐπιχωριάζοντα πρότερον ἀνελὼν αὐγμὴν, ἐπὶ καὶ ἰδίᾳ γενέσθαι, διότι πολλοὶ ἀπέρχοντο εἰς τὰ Πύθια λουτρὰ καὶ παραψυχὴν εἶχον ταῦτα, διακρίνοντες δὲ βουζάντιοι¹⁵. Θεοδώρα ἡ σύζυγος αὐτοῦ πολλὰς ἐπειλάσας δωρεὰς εἰς τὰς πέριξ μονὰς καὶ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ αὐτῶς πτωχοτροφεῖα¹⁶, γινώσκουμεν δ' ὅτι καὶ νοσοκομεῖον ἤγειρεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τοῖς Πελοπονήσις. Οἶκον δὲ περιχλὴν, οἷον εὖρος εἶχε τό τε χωρίον ὅλον — οὗ ἱνικὴν ὀνομάζω πόλιν — καὶ τὰ Ἰουστινιανία ἀνάκτορα, δείκνυται ἐκ τῆς ἀφελήσεως τοῦ Θεοφάνους, ὅτι, τῷ 532 ἡ Θεοδώρα, ἀπελθοῦσα εἰς τὰ Πύθια ἀπρὸς τὸ θεμελίαι, παρέλαθε μεθ' ἑαυτῆς κουδικουλαρίου, κοιτιωνίτικας δὲ ὅλον οὖν, καὶ πατριχοὺς, καὶ σατράπικας τετρακισχιλίους¹⁷.

14. Βλέπε σημείωσιν 19.

15. Προκοπίου περὶ τῶν Ἰουστινιανῶν κτισμάτων βιβλ. Ε'· κατὰ τὸν Προκόπιον, ὁ Ἰουστινιανὸς πλὴν τῶν ἀνακτόρων, αὐτῶν πρότερον ὄντων, ἔκτισε καὶ λουτροῦνα, «καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου τὸ τέμενος, καὶ τὸ τῶν νοσούντων ἀναπαυστέρων μαζὶ τε καὶ κατὰ πολὺ ἐπιφανέστερα κατεστήσατο». Προπύργιον ἀρα. Βλ. Προκόπιον· ἔκδ. Βόννης, τόμ. Β', σελ. 315—316.

16. «Καὶ πολλὰ ἐχαρίσατο ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ πτωχείαις, καὶ μοναστηρίαις». Θεοφάνης· Βόννης, Α', σελ. 286. «Ἐκ τῶν λεγόμενων Πύθια» γράφει ὁ Μαλαλᾶς· μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὸς περὶ τῶν δωρεῶν τῆς Θεοδώρας «ταῖς κατὰ τόπον ἐκκλησίαις»· Μαλαλᾶς, σελ. 441.

17. Θεοφάνους, αὐτόθι.

Ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοφάνους ἀναφέροντος δωρεὰς αὐτοκράτορικὰς εἰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια χρησιμεύει ἡμῖν, ὅτι δεικνύουσα ὅτι ἦσαν μοναὶ ἐκεῖ που ὠκοδομημέναι καὶ πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΣΓ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν παρὰ τοῖς χρονολογικοῖς φερομένων, ἕκτινος ἐπιγραφῆς, ἣν ἀναφέρω, καὶ ὧν πρὸ διετίας συνήγαγον εἰδήσεων, γινώσκω κατὰ τὰ Πελοπονήσια, ἐντὸς ἡ πλησίον αὐτῶν, κατὰ διαφόρους ἐγερθείσας καιροὺς, τὰς εἰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς:

1] ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, πρότερον εἰδωλείον τῆς Ρέας, ἐπὶ Ζήνωνος αὐτοκράτορος μεταποιηθὲν εἰς ναὸν χριστιανικόν·

2] ἐκκλησίαν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἀνεγερθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μετὰ τὴν ἐν ἔτει 532 ἐπίσκεψιν τῆς Θεοδώρας, ὡς εἰκάζω· τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, προεπάρχουσαν, ἀνωκοδόμησε μεγαλοπρεπεστέρην ὁ Μ. Ἰουστινιανὸς, ἀπολαύσας πολλοῦ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ὀρθοδόξων. Τοιοῦτου σεβασμοῦ δ' ἀπῆλαιε διὰ τὰ θαύματα αὐτῆς, ἀποδοθέντα εἰς τὴν ἐν τοῖς θαυματουργοῖς ὕδασι ἐπιφοιτήσιν τῆς ἀρχαγγελικῆς χάριτος, ἡ ἐν Μυριαγγέλοις ἐκκλησία. Παντολίων ὁ διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, γράψας αἰῶνάς τινας μετὰ τὸν Ἰουστινιανόν, παραδίδωσιν ἡμῖν ταῦτα: «Ἡ δὲ τῶν Γερμίων ὕδατων πηγὴ· τίς ἀγνοεῖ ὅτι παντοίων νοσημάτων γίνεται συγχευτήριον, καὶ μάλιστα Θεοῦ ἁγιαζομένη, καὶ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ πρωτοστόλου τῶν ἀγγέλων Μιχαήλ· ἦνίκα γὰρ ἂν τις μετὰ πίστεως θεράπῃ τὰ οἰκτεῖα ἐξαγορεύσας ἀμαρτήματα, ἵππεται ἐν τοῖς ὕδασι ἐκεῖνοις εἰσελθεὶς καταδύς ἕως τοῦ πώγωνος, τὸ τοῦ ἀρχαγγέλου ἐπικαλούμενος ὄνομα, εὐθέως θεῖα δύναμις οἱ ἐκεῖσε ἰχθὺς συνα-

θροιζόμενοι περιλείχουσι διόλου τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ παρὰ τὴν ἀνέρχεται ὕγιης καὶ ὁ θεοσεβὴς ἀνὴρ καὶ περίβλεπτος Στουδίος συντόνῳ σπουδῇ καὶ πίστει κατέλαβε τὰ τῶν Γερμίων τοῦ ἀρχιεγέλου ἁγία ὕδατα, καὶ ἀνῆλθεν αὐτίκα διόλου ἱερωμένος καὶ ὕγιης τότε μεγάλως εὐχαριστῶν ἀνωκοδόμησεν καὶ κατακόσμησεν τὸν πάνσεπτον τοῦ ἀρχιστρατήγου ναόν, ἐς τὸ ἀραιττον καὶ εὐπρεπέστερον προδιβάσας αὐτόν, ὅσον ἐξῆν· ἔτι τε γηροκομεία, καὶ ξενοδοχεῖα ἐν τοῖς περίξ αὐτοῦ πλείστα δαιμάμενος, ὥσπερ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, προσκυρόσας αὐτοῖς ἀγρῶν πολλῶν προσόδους¹⁸. καὶ τοῦτο μὲν μενεῖ παρ' ἡμῖν ἀμφοβαλλόμενον, ἐφ' ὅτι μέλιστα Γεώργιος μοναχὸς, ὁ γράψας τὸν βίον Θεοδώρου τοῦ Συκεώτου, οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ κτίτορος τοῦ ναοῦ τῶν Μυριαγγέλων ἐν τοῖς Γερμίοις τῆς Γαλατίας, οὐδὲ περὶ τῶν παρὰ Παντολέοντι θυμῶν¹⁹.

18. Παντολέοντος διακόνου καὶ χαρτοφύλακος Διήγ. θυμῶν ἀρχηγ. Μιχαήλ. Τὸ παρατιθέμενον τεμάχιον μεταγγραφή ἐκ χειρογράφου μεμβράνινου τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁραὶ ἱερᾷ Μονῇ τῶν Ἰβήρων. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ΧΛΔ' χειρόγραφον τῆς πατριακῆς βιβλιοθήκης περιέχον τὴν αὐτὴν διήγησιν γράφει περὶ τοῦ Στουδίου· ἀκτὴ τὸν ἀρχιεγέλον ἐμεγάλυνε, καὶ κατακόσμησεν τὸν ἐνδοξον ναόν, κτίσας ἐν τοῖς περίξ αὐτοῦ γηροκομεία καὶ νοσοκομεία πλείστα, καὶ ἕτερον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὐδενὸς ἀγαθοεργοῦ τοιοῦτου κτίσματος μνησθήσεται ἡ βιογραφία Θεοδώρου τοῦ Συκεώτου· βλ. τὴν κατωτέρω σημείωσιν 19.

19. Ὁ ναὸς τῶν Μυριαγγέλων ἔκειτο ἐξω τῶν γαλατικῶν Γερμίων, ὁ δὲ τοῦ Ἀρχιεγέλου ναὸς ἐν τῇ πόλει, σῶζων ἄχρι τέλους τοῦ ΣΤ' αἰῶνος λείψανα τοῦ ἁγίου Γεωργίου· μέρος τῆς κεφαλῆς, ἓνα τῶν ὀδόντων, καὶ δάκτυλον τῆς χειρὸς, ἅτινα δ

3] μὲν τοῦ ἁγίου μάρτυρος (Γεωργίου ἢ Δημητρίου, ἢ) ἴσως Ἐλευθερίου, ὡς εἰκάζω ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ· Μονῆς τοιαύτης γνῶσιν παρέχει ἡμῖν ἡ ἐκδιδομένη ὧδε ἐπιγραφή, ἥτις, ἡρωτηριασμένη ὑπὸ βεβήλου σμίλης ἀμαθοῦς γλύπτου, σώζεται νῦν ἐντετειχισμένη ἐν τῇ κρήνῃ τῇ ἐξωθεν τοῦ ἐν τῇ κωμοπόλει Κουρίῳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, καὶ ἐν ἣ ἀναφέρεται διάκονός τις καὶ παρμονάριος τῆς Μονῆς, ζήσας ἐν τῷ Ζ' ἢ Η' αἰῶνι· αὕτη δ' ἔχει οὕτω:

/// ΗΣΕΥΛΑ ///
 ΗΘΕΟΔΟΡΟΣ ΓΕΜ ///
 ΜΕΝΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΣ
 /// ΑΙΠΑΡΑΜΟΝΑ ///
 /// ΟΥΚΑΙ ///
 /// ΜΑΡΤΥ ///
 /// ΙΟΥ ///
 ///

ἦτοι, ὡς νομίζω: [ἐνθάδε κεῖται ὁ τῆς μακαρίας

ἐπίσκοπος Γερμίων Λιμιλικινὸς ἐδημήσατο τῷ ἁγίῳ Θεοδώρῳ τῷ Συκεώτῃ, ἀποθησαυρίζοντι ἐν τῇ Μονῇ αὐτοῦ· ἐξ ὧν δ' ὁ βιογράφος τοῦ Συκεώτου γράφει, βλέπομεν ὅτι τῶν Μυριαγγέλων ὁ ναὸς οὐ μακρὴν ἔκειτο τῆς Περσινούντος, πόλεως τιμωμένης ἀπὸ μητροπόλεως, καὶ ναὸν ἐχούσης καθολικὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Σοφίας. Ἀνάγνωθι τὴν πολυτιμοτάτην βιογραφίαν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἐν « Ἀγιολογικοῖς Μνημείοις », ἐκδοθείσιν ὑπὸ τοῦ διδάκτορος τῆς Φιλολογίας ἱεροδιακόνου Θεοφίλου Ἰωάννου, ἐν Βενετίᾳ, 1884, ἰδίως δὲ τὰς σελίδας 450 καὶ 451. Φαίνεται ὅτι οἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ἐγηγεμένοι ναοὶ κοινῶς ἐλέγοντο: τῶν Μυριαγγέλων.

μνήμης εὐλα[δέστατος] η(;) Θεόδωρος γεν[α]μένος
διάκονος [κ]αὶ παραμονά[ριος] μονῆς (ἡ ναοῦ) τοῦ
κα[λλινίκου] μάρτυ[ρος] Ἐλευθερίου.

4) μονὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· ταύτης μέρος τῶν
ἐρειπίων σώζεται σήμερον παρὰ τὴν Θάλασσαν, ἥς τὰ
κύματα τοῦτ' αὐτὸ κατέφαγον αὐτήν· εἰς τὴν Μονὴν
ταύτην Χριστόδουλος τις καὶ Θεόδωρος ἰδωρήσαντο
γρόσια εἴκοσι τῷ 1769, ὅτε φαίνεται ὅτι ἐσώζετο
εἰ οὐχὶ αὕτη, ἀλλ' ὁ ναὸς αὐτῆς²⁰.

5) μονὴν, ἡ μετόχιον τῶν Πατρῶν, ἡ κατ' ἐμὴ
τῶν Πατέρων, ὅπερ ἐσώζετο ἐτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
ΙΔ' αἰῶνος, ἔχον ἐξ μοναχῶν, ὧν ὁ εἰς ἱερεὺς· τὸ
μετόχιον τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος
προσῆρτησεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ πλουτισθείσαν Μονὴν
τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῶν Παλαιολόγων, ἡ μὲλλον
εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ συνενωθείσας δύο Μονὰς, τὴν τοῦ
ἁγίου Δημητρίου καὶ τὴν τῶν Κελλιδορέων²¹.

6) τὴν μονὴν Ζιγρίτζαν, ἔχουσιν δύο μὲν μετό-
χια· τὴν Δαρναϊάν καὶ τὴν Ἀξυλον, δύο δὲ κτήματα,
καίμενα κατὰ τὸν ἅγιον Ἐλευθέριον καὶ κατὰ τὸ

20. Περί τῶν ζημιῶν, αἱ ἐπ' ἐνηνγκῶν τὰ θαλάσσια κύματα
ἐπὶ τῶν ἐν Κουρίῳ οἰκοδομηθῶν βλῆπε ὅσα ἔγραψα ἐν τῷ περιοδικῷ
«Προόδιο» τῆς Βιέννης, τόμ. Α', σελ. 7 καὶ 8. Τὴν ἐπι-
γραφὴν ταύτην ἴδε ἐν τῷ τοῦ φιλοπόνοῦ θεολογικοῦ Π. Γ. Με-
κρή φυλλαδίῳ: «Τὸ Κατιράλι καὶ αἱ περὶ αὐτοῦ κώμαι» ἐν
Κωνσταντινουπόλει, 1888, σελ. 49.

21. Imperatori Michaelis Palaeologi De vita sua
opusculum, necnon Regula, quam ipse monasterio S.
Demetrii praescripsit fragmentum. Nunc primum edi-
dit Ioannes G. Troitzki. Πετροῦ πόλει, 1885, σελ. 19, § 18.

Παντείχι· τὴν Ζιγρίτζαν καὶ τὰ μετόχια καὶ κτήμα-
τα αὐτῆς, προσῆρτησεν κατὰ μάρτιον τοῦ 1236 ὁ πα-
τριάρχης Γερμανὸς Β' τῇ παρὰ τὴν Χαλκηδὸνα Μονῇ
τῶν Ρουφινιανῶν, διὰ τοῦ ἐξῆς γράμματος²²:

† Γερμανοῦ τοῦ ἀγνωστάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου
σιγγίλλιον προσκαίμερόν τῇ μονῇ τῶν Ρουφινιανῶν τὴν
τε Ζιγρίτζαν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν μετόχια, τὴν Δαρναϊάν,
καὶ τὴν Ἀξυλον.

Ἡ μετριότης ἡμῶν ἀνδρῶν αἰδεσίμων αἰ-
τήσεις τάχιον ἢ λόγος κατανοοῦσα περαινέειν
(τῇ γὰρ τῶν αἰτούντων αἰδεσιμότητι καὶ τὸ τῶν
αἰτημάτων δίκαιον, ὥσπερ κατ' ἀνάγκην ἐστὶν
ἐρεπόμενον, ἐπεὶ θεοφιλῶς οἱ θεοφιλεῖς καὶ
διανοοῦνται καὶ λέγουσι καὶ ἐπιχειροῦσι καὶ
πράττουσι) προσέσχευ ἐτοιμοπειθῶς ἄρτι καὶ
τῇ αἰτήσῃ τοῦ τιμιωτάτου καθηγουμένου τῆς
κατὰ τὸ Λάτρον σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου

22. Miklosich et Müller Acta et diplomata Grae-
ca medii-ævi τόμ. Δ', Acta Monasteriorum, σελ. 303
—304. Ἐκεῖτο δ' ἡ Μονὴ τῶν Ρουφινιανῶν ἐν τῷ σημερινῷ
Μπιστινιζή-κισπράβ, κατὰ τὸν κ. Α. Γ. Παπαδάτην· ἴδε διατρι-
βὴν αὐτοῦ «Τὰ ἀνατολικά προάστεια τοῦ Βυζαντίου» ἐν τόμῳ
IB' ἑλληνικοῦ φιλολογ. Συλλόγου, σελ. 68. Περί δὲ τοῦ πα-
τριάρχου Γερμανοῦ βλῆπε Μ. Ι. Γεδεών «Πατριαρχικούς Πίνα-
κας» σελ. 383—387. Οὐκ ἄχαίρον δ' ἐνταῦθα ὑπομνήσει ὅτι
τῷ 86 μ. Χριστὸν ἐκκοδόμῃσεν ὁ Δομετιανὸς ἐν Ρώμῃ τὸν Ἀ-
ξυλον ναόν, ἥτοι ἄντι ξύλων οἰκοδομηθέντα, ἥτοι, καθὼς ὑπέ-
λθειν ὁ Σκαλίγρος, ἐκ σφάλματος τῶν ἀντιγραφῶν Ἀξυλον
ἀντὶ τοῦ ὁρθῶς γραπτότος Ἀσύλου μετονομασθέντα. Βουλγά-
ρικος Ἐκατονταετηρίδ' ἐκδ. Β', σελ. 191, § 273.

Παύλου καὶ τῆς τῶν Ρουφιαῶν μονῆς, καὶ Γερμαροῦ· οὗτος καὶ γὰρ λαμβάνει μὲν καὶ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς χειρὸς συνεργίαν ἐπὶ τῇ βελτιώσει καὶ προκοπῇ τῆς εἰρημνῆς μονῆς τῶν Ρουφιαῶν, αἰτεῖται δὲ καὶ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος τὴν κατὰ τὰ Πυλοπύθια διακιμνῆν μονὴν τὴν Ζιγρίτζαν ἐπονομαζομένην, ἣν καὶ αὐτὴν ὀρισμῶ σεπτῶ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος εἰς τὸ τῇ τῶν Ρουφιαῶν ὑποκεισθαι μονῇ καλῶς ἡσφαλίσατο, καὶ αἰτεῖται αὐτὴν, ἵνα εἰς μετόχιον αὐτῇ τῆς τῶν Ρουφιαῶν ταχθεῖν μονῆς, καὶ αἰωνίζοντως ὑπ' αὐτὴν μένῃ· ὅτι γοῦν ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τὸ ἐχεπειθὲς προσέσχε τῷ αἰτουμένῳ καὶ διὰ τὴν προσοῦσαν μὲν τούτῳ αἰδεσιμότητα καὶ διὰ τὸν σεπτὸν δὲ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτοκράτορος ὀρισμὸν, τὸν ταῦτα εὐδοκοῦντα καὶ διοριζόμενον, ἔσται τὸ ἀπὸ τοῦδε ἡ δηλωθεῖσα τῆς Ζιγρίτζας μονὴ μετὰ τῶν εἰς τὸ Παρτολχίον καὶ τοῦ ἀγίου Ἐλευθερίου δικαίων αὐτῆς ὑποκειμένη καὶ προσηνωμένη τῇ τῶν Ρουφιαῶν μονῇ καὶ παρὰ τοῦ κατὰ καιροῦς καθηγουμένου τῆς τῶν Ρουφιαῶν μονῆς διυθυρομένη τε καὶ διεξαγομένη αὐτῇ τε καὶ οἱ ἐν αὐτῇ μοναχοὶ καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτὴν καὶ περὶ αὐτὴν, εἴτε εἰς ἀροσίμους θεωροῦνται πάντα πεδιάδας, εἴτε εἰς τόπους ἀμπελοφυτότους, εἴτε εἰς μυλωνάς, εἴτε τινεῖς εἰσὶν ἐν τοῖς τῆς μονῆς δικαίοις προσκαθήμενοι, εἴτε ζεύγη βοῶν εἰσὶν, εἴτε ἄλλο οἴονδῃτι τῇ μονῇ ἐφάπαξ ἀφιερω-

θὲν ὁθενδήποτε, οἱ δὲ κατὰ καιροῦς μοναχοὶ τῆς τῶν Ρουφιαῶν μονῆς ἐξουσιν ἐπ' ἀνάγκης βελτιοῦν τε καὶ συνιστᾶν τὴν εἰς μετόχιον δοθεῖσαν τούτοις μονήν· οὕτω γὰρ καὶ εἰς μετόχιον αἰωνίζοντως ταύτην καθέξουσιν· ἐπὶ δὲ τοῖς ἄνωθεν εἰρημένοισι ἅπασιν ἔσονται ὑποκείμενα τῇ μονῇ τῶν Ρουφιαῶν καὶ τὰ δύο μετόχια τῆς Ζιγρίτζης, ἡ τε Δαφναία καὶ ἡ Ἀένδος, μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς προσκαθημένων πτωχῶν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος τοῖς Ρουφιαρίταις μοναχοῖς γέγονεν εἰς ἀσφάλειαν.

† Εἶχε καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τό· μηνὶ μαρτίῳ, ἰνδ. θ'.

6 ἢ 7) εἰς τούτας τὰς ἐκκλησίας καὶ Μονὰς ἐπιτραπῆναι μὴ ἔνα προσθῆναι τὴν ἐπ' ὀνόματι τῶν Τεχνητῶν ἐν τῷ σημερινῷ χωρῷ σωζομένην, ὡς ἡμέρην δ' ἐμπνευσμένην, ἥτις ἴσως ἐστὶ λαϊκὸν νοῦ τῶν Μοναχῶν, ἢ τοῦ τῆς Μονῆς τῶν Πατέρων, ἢ αὐτὸς ὁ νοῦς τῆς μονῆς Ζιγρίτζης, ἐπισκευασθεὶς ἐκ βλάντων τῷ 1750 κατὰ τὴν ἔξωθεν αὐτοῦ φερομένην ἐπιγραφὴν. Ἡ οικοδομὴ αὐτῆς, τὸ σκοτεινόν, αἱ σωζόμεναι εἰκόνας, ἅπασαι σχεδὸν ἰσίων ἀνδρῶν καὶ μοναχῶν τῆς ἐρήμου περὶ τὴν μονήν, ἐπέβαλόν μὴ ἔνα πιστεύσω ὅτι εὐρασκόμεναι εἰς νῦν μοναστηριακόν, ὅστις μελῶν ἦν πρότερον καὶ εὐρυχωρότερος, διότι ἔξωθεν αὐτῷ σώζονται κίονες καὶ στήλες καὶ εὐρύταται, δεικνύοντες ὅτι ἤρριζον πρὸ αἰώνων εἰς οικοδομὴν μεγάλαν. Ἐπὶ στήλων πικρῶν φίλος μου τις ἐβεβαίοντο ὅτι ἄλλοτε ἀνέγνω γράμματι λατινικῷ, τοῦθ' ὅπερ

ἐστὶ πιθανόν, διότι ἀπὸ τῆς II' εκατονταετηρίδος, ὡς ὁ Ἀκροπολίτης λέγει, «Ποικιλομένων τε καὶ Λειπικῶν μέγρι τοῦ Λοπαδίου αὐτοῦ διασπάται; ἐγίνωσκον Ἰταλοῦς, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τῆς Βιθυνίας πάντα μέγρι καὶ Νικομηδείας αὐτῆς»²³, καὶ οὐδὲν ἄπορον ὅτι καὶ τὰς μέγαν ἢ κομψὸν ἢ ἀρπακτικὴν τῶν φράγκων τάσας μετέβαλεν εἰς ἐκκλησίαν τῆς αὐτῶν λατρείας.

§

Διότι ἡ Βιθυνία καὶ αἱ νῆσοι τῆς Προποντίδος ἦσαν πλήρεις μονῶν καὶ μέγρι τοῦ II' αἰῶνος. Τὸ χρυσόβουλλον, ὅπερ ἐξέδωκε κατὰ μάρτιον τοῦ 1158 Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, κυροῖ τὰ κτήματα καὶ δικαιοῦματα πάντα, ὅσα πρότερον εἶχον τὰ κατὰ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας μοναστήρια καὶ μέγρι καὶ τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ τὰ κατὰ τὰς νήσους Ὁξειαν, Πρώτην, Χάλκην, Πλατεϊαν, Ἀγίαν Γλυκερίαν, Πρίγκυπον, Ἀντιγόνην, Τραγονήσιον, Τερέβινθον, Ἀγίον Ἀνδρίαν, Ἀγίον Τρύφων, Ἀγίον Ἐλευθέριον, Κωδωνὸν, Πιλάγιον, Θεοτόκον, Μεσονήσιον, Ἰάτρον, καὶ Ἀγίον Δημήτριον, ἧτοι κατονομάζονται σαφῶς ἐκ τούτων Μονῶν αἱ δέκα καὶ ὀκτώ. Τινὲς τῶν Μονῶν τυγχάνουσιν ἄγνωστοι τὸ πλεῖστον, ἱμοὶ τὸλάχιστον, ἔχει σήμερον. Ἐννοῶ τὴν Ὁξειαν, τὴν Πλατεϊαν, τὴν Πρώτην, τὴν Ἀντιγόνην, τὴν Χάλκην, τὴν Πρίγκυπον, τὴν Τερέβινθον ἢ Ἀντερόβινθον κοινῶς ὑποθετίον ὅτι καὶ Κωδωνός ἐστὶν ὁ σήμερον Κωδωνός ἐν Πρίγκυπῳ τὰ λοιπὰ δ' ὀνόματά εἰσιν, ὡς ἐστὶν μὴ πιστεύειν, οὐχὶ νήσων ὀνομασίαι, διότι ὁ Ἀγίος Ἀνδρέας, λέ-

γου χάριν, ἀναφέρεται μὲν ἐν τινὶ γράμματι τοῦ αἰκουμηνικοῦ πατριάρχου Παϊσίου τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας τῷ 1130 ὡς σκείμενος ἐν τῇ νήσῳ ἔντικρυ τοῦ Νικητιάτου—ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ γράμματι βλέπομεν καὶ μνην τῆς Θεοτόκου τοποθετουμένην ἐν τῷ Ἀκρίτῃ, παρὰ τὰ σήμερον Τοῦζλα. Τὰ δύο ταῦτα μοναστήρια ἀρπαγίνετα ὑπὸ τῶν μεταπολιτῶν Χαλκηδόνος, μετὰ τὸν II' αἰῶνα βεβαίως, ὁ πατριάρχης Τιμόθιος ὁ ἀπὸ Παλαιῶν Πατρῶν ἀνεκέρυξεν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΖ' σταυροπεριανά²⁴. ὑποθετίον ὅτι καὶ τὸ κατὰ τὸ χρυσόβουλλον Τραγονήσιον ἐστὶν ἡ Πίτυς, ἡ κοινῶς Πίττα· ὅτι καὶ τὸ Μεσονήσιον ἦν νῆσος, ἡ χρυσόνησος τις· ὅτι ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐστὶν αὐτός ὁ παρὰ τὰ Τοῦζλα, μὲν καὶ τότε καθὼς καὶ σήμερον ὢν. Ἀλλ' ἡ Ἀγία Γλυκερία;—ἀλλ' ὁ Ἅγιος Τρύφων;—ὁ Πιλάγιος;—ἡ Ἰάτρος;

Πᾶσαι αὗται αἱ Μοναὶ εἶχον κτήματα καὶ συνεπὶς προσόδους πολλὰς, οὐδὲ ἦν ἀπὸθανον ὅτι συνίσταντο συνεχῶς μοναστήρια, καὶ ὅτι τὰ κατὰ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον ἦσαν ἀρκούντως πλούσια, διότι πλούσια, καὶ ἀρχοντες τῆς αὐλῆς, καὶ αὐτοκράτορες, καὶ βασιλίδες ἀπέρχοντο εἰς Πιλοπόλιν, καὶ τὴν ὁμίαν ἐν ταῖς λουτροῖς ἀνακτώνμενοι προσῆγον καὶ δωρεὰς χρηματικὰς εἰς τὰς εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ ἀνατιθεμένους ἐκκλησίας· ἐγίνοντο δὲ διαρκῶς αὐτοκρατορικαὶ ἐπισκέψεις εἰς τὰ Πιλοπόλιν, διακοπτόμενοι βεβαίως ἐν καιροῖς ἀντιξοῖς, ἢ ἐν τῇ περιπτώ-

²³ Γεωργίου Ἀκροπολίτου Χρονικόν. Migne Πατρολογ. τόμ. PM, στήλη 937.

²⁴ Τὸ γράμμα ἡρωοποιησμένον ἐξέδθη ἐν Ἀρχαίῳ. παραρτήματι τῷ τόμῳ K'—KB' τοῦ περιόχου τοῦ ἐνταῦθα Ἑλλήν. Φιλολογικοῦ Συλλόγου.

σει βασιλεύς τις προὔτιμα τὰς εἰς ἄλλους τό-
πους ἐκδρομάς. Βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν ἀπὸ πλείονα
αὐτοῦ μεταστασίματα εἰς τὰς Πηγὰς ἱποίει, διὰ τὸ
καὶ ὑπ' αὐτοῦ κτισθῆναι τὰ τοιαῦτα παλάτια, ἡμέως
καὶ εἰς τὸ Ἑβδόμον, καὶ εἰς τὴν Ἱερὴν, καὶ εἰς τὸν
Βρύαν²⁵, ὥστε τὸ μακρότερον αὐτοῦ μεταστάσεων
ἐγένετο, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον, διὰ βασι-
λικοῦ ἀγραφίου, μέχρι τοῦ σημερινοῦ Μάλτεπε. ὅτε
δὲ μετέβαινεν εἰς τὰ Θέρμα τῆς Προύσης, αἰσθῆναι εἰς
δρομώνιον, καὶ ἡκολούθει ἑτερον δρομώνιον.....
ὁ δὲ αὐδόμενος καὶ σοφώτατος Λέων ὁ βασιλεὺς φιλο-
τιμότερόν πως πρὸς τοὺς μακίστρους καὶ πατριάρχους
καὶ εὐσεβεῖς συγκλητικοὺς διακείμενος..... ἐποίει
δρομώνιον, καὶ δὴ ἀπαύστως ἐσώχρητο ἐν αὐτῷ
ὅπουδ' ἂν ἐβούλετο ἀπελθεῖν, συνήρχοντο δὲ μετ' αὐ-
τοῦ οἷους ἂν ἐβούλετο τῶν ἀρχόντων, ἀπὸ τε μακί-
στρων καὶ πατριάρχων· κατὰ τύπον γὰρ ἐν τῷ ἀγρα-
φίῳ οὐδεὶς ἑτερος ἐσώχρητο μετὰ τοῦ βασιλέως, ἡμεῖς
ὁ δρομγγάριος τῆς βίβλης, καὶ ὁ δρομγγάριος τοῦ
πλωίου, καὶ ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, καὶ ὁ ἐπιτε-
λάτης, καὶ ὁ μυστικὸς, καὶ ὁ τῶν διόσεων, καὶ
ὅτε παρῆν ἐν τῇ πόλει καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχο-
λῶν, καὶ ὁ παρακυμώμενος, καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος,
καὶ ἐκ τῶν κοιτωνιτῶν οὗς ἂν ἐκλείψιν ὁ βασιλεὺς·
δι' οὗν τὸν τρόπον τούτον ἐποίει Λέων ὁ αὐδόμενος
τὸ δρομώνιον, καὶ μετὰ πᾶσα κληρὸν ἐποίει ἑτε-
ρον δρομώνιον..... καὶ γὰρ εἰς μακρότατον ἀπῆλθε
μακάριος, οἷον εἰς Νικημήδειαν, εἰς τὸν Ὀλεμπον,
εἰς τὰ Πύθια²⁶. Αἱ εἰς τὰ Πύθια βασιλικαὶ ἐπιστά-

25. Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου πρὸς τὸν Ἰβαν οὗτον Ρω-
μανόν· κεφ. ΝΑ'. 26 Πορφυρογέννητος, αὐτὸς.

φαις παρέτάρησαν μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, κατὰ τὴν
μαρτυρίαν Νικήτα τοῦ Χωνιάτου²⁷, μετὰ τοὺς Κομνη-
νοὺς, ἐπὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου. Τὴν δὲ τῶν Κομνηνῶν
πρὸς τὰς Μονὰς ταύτας τῆς Προποντίδος καὶ τῆς
βιθυνικῆς παραλίας εὐλόγειν παρέδειξε τὸ χρυσό-
βουλλον τοῦ Μανουήλ, ὑπὸ Βαλταμῶνος διασωθέν²⁸.
Ἦσιν καὶ συνίστων ἄλλοι, καὶ ἐπλούτιζον οἱ εὐλα-
βέστεροι, καὶ ἡ αὐτὴ ἐχορήγει προνόμια εἰς τὰ τῆς
μοναδικῆς ἀσκήσεως σιμνεῖα.

Ἐντεῦθεν οὐδὲν ἔπαρον ἔαν αἱ Μοναὶ καὶ τὰ με-
τόχια πληθύνωνται κατὰ τὰς ὑπορείας καὶ τὰ ὀρο-
πίδια τοῦ Ἀργανθωνίου ὄρους. Ἐν τῇ Αὐτοβιογρα-
φίᾳ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, μετὰ τὴν Μονὴν τοῦ
Χηνολάκκου, κειμένην πλησίον τῆς Μυρλαίας (Μου-
δανίων)²⁹, καὶ μέχρι τῆς Μονῆς τῶν Πατέρων ἐν τοῖς
Πίλοποθίοις, ἀριθμοῦνται μοναστήρια: τὸ τοῦ Ραϊκτω-
ρος, καὶ τὸ τῆς Γίρας, εἰκάζω δ' ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν
ἐκτασιν τῆς γῆς καὶ κατὰ τὰς ὑπορείας τοῦ αὐτοῦ
βουνοῦ πρέπει 'να τάξωμεν ἔτι τρία: τὸ τοῦ Μανικο-
ρχίου, τὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ τὸ τοῦ Θεολόγου.

27. Χωνιάτης, ἑκδοτὴς Βόννης· σελ. 701.

28. Βαλταμῶνος ἐρμηναία εἰς τὸν ΙΒ' κανόνα τῆς Ζ' οἰκου-
μενικῆς Συνόδου. Τὸ χρυσόβουλλον ἴδε ἐν τῇ τῆς τοῦ κεφαλαίου
τούτου.

29. Νικημέμου Συναξαριστής· ἑκδ. Φιληλαφείας, τόμ.
Α', σελ. 381. Τῶν ἐγκαινίων τῆς Μονῆς ταύτης ἡ ἐπέτειος
ἄγεται τῇ 14 Ἰανουαρίου, τῇ δὲ 13 τὰ ἐγκαινία τῆς παρὰ τὴν
Τριγλίαν Μονῆς τοῦ Βαθίου Ρύακος, τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι
τοῦ Προφήτου Ἠλίου, ἡ τοῦ Χηνολάκκου Μονὴ ἰδρύθη ὑπὸ
τοῦ ἱ. Ἀνατολῆς μοναχοῦ Στεφάνου, ἐπὶ Γερμανοῦ τοῦ πα-
τριάρχου, περὶ τὸ 720—730.

τοῦτο δ' ἔκειτο κατὰ τινὰ τοποθεσίαν, ἧς ἡμίθαρτον καίται τὸ ὄνομα ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ ἐγγράφῳ τοῦ Παλαιολόγου· μόλις ἴσωσαν ὁ χρόνος τὰ στοιχεῖα γ..σῆνη, ἅτινα συμπληροῦντες διὰ τριῶν γραμμῶν μερ., ἔχομεν τὴν τοποθεσίαν Μερσίνην· ἀκριβῶς δὲ μόλις μίαν ὥρην δυτικῶς τῆς κώμης Κατιρλίου εὐρήται τόπος ἔτι καὶ νῦν ἀποσώζων τὸ ὄνομα Μερσίνηα, καὶ ὑπερθεν αὐτοῦ τὰ ἱερίκια μικροῦ ναύσκου, ὃν ἡ ἐπιχώριος παράδοσις γερφαίρει ὡς ναὸν καὶ ἁγίασμα τοῦ ἁγίου Νικολάου. Τὰ μένοντα ἔτι λιθψαφα τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ἁγίου Νικολάου, κόγχης μόλις χωροῦσης, ὡς αὐτοῖς ὁμασιν εἶδον, τρεῖς ἀνθρώπους, ὑπερείδουσί μου τὴν εἰκασίαν ὅτι αὐτὸ τὸ ναίδριον ἦν τὸ ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ ἀναφερόμενον «μετόχιον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἔχον μοναχοὺς τέσσαρας, ὧν εἰς ἱερεῖον». Ἐκ τῶν πέριξ τοῦ ναύσκου καὶ οὐ μακρὰν τούτου τύπων εὐρὴν ἐκώμισί μοι πρὸ πολλοῦ χωρικός τις τιμάχιον λιθίνου σταυροῦ, ἐν ᾧ μόλις διακρίνονται τὰ γράμματα

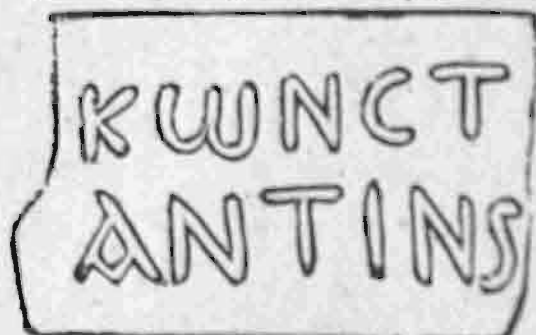
//////CE
//////MOY
//////ΛAC

ἐν οἷς ἔχω θραῦσμα τοῦ ὀνόματος Νικολάου, παῖθον ὅτι ἀκριβῆς ἡ παράδοσις τῶν ἐγχωρίων ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ ναὸς καὶ Μονὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ὁ περιεχόμενος τὰ μέρη ταῦτα, ὁ ὁδεύων ἀπὸ τοῦ Κατιρλίου πρὸς τὸ Ἀρβανιτοχώριον, μέσον καίμενον τῆς ἀπὸ τῆς κώμης ταύτης πρὸς τὸ Ποσειδίον ἀκρωτήριον ὁδοῦ, εὐρίσκει καὶ τύπον τινὰ Λαύρα καὶ νῦν ὑπὸ τῶν κατοικίων τῶν πέριξ χωρίων ὀνομαζόμενον, τὴς παραδόσεως δεικνύουσης ὅτι καὶ μεῖζον τις ὑπῆρχεν ἄλλοτε κατὰ τὰ μέρη ταῦτα Μονή. Μεῖζον ὅμως τῆς

τοῦ ἁγίου Νικολάου ἦν ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥρην ἀνωθι τοῦ Ἀρβανιτοχωρίου, ἧς οἱ τοῖχοι κατὰ τὸ ἡμίσυ ἰσώζοντο μέγροι πρὸ δεκαπενταετίας, ὅτε καὶ μακραινόν τι ἡλικιὸν ὠρολόγιον αὐτόθεν ἀποσπασθὲν ἐφυλάττετο παρὰ τινι φιλαρχίῳ φίλῳ, δωρησαμένῳ μοι τοῦτο³⁰. Ὁ ναὸς τοῦ κατὰ τὴν παράδοσιν μοναστηρίου τούτου εἶχε μῆκος δέκα περίπου μέτρων, πλάτος δὲ πέντε, καθόστων μιμνήσκομαι· οἱ κίονες αὐτοῦ μῆκος μὲν τριῶν καὶ ἡμίσεως μέτρων, διάμετρον δὲ 50—55 ἐκατοστῶν· τὰ τοῖξα τῶν παραθύρων δεικνύουσιν ὅτι τὰ παράθυρα εἶχον πλάτος ὀλίγῳ στενωτέρον ἐνὸς μέτρου. Σταυρὸς τις σιδηροῦς μιᾶς σπιθαμῆς ὕψους, μετὰ ἀριθμῶν ἐφθαρμένων, ἀποτιθεὶς βεβαίως ἐν ἀνοικοδομήσει νεωτέρᾳ, σωζόμενος ἐκεῖ πρὸ διετίας, ὅτε εἶδον αὐτόν, ἐπέτρεψέ μοι ἵνα εἰκάσω ὅτι τὴν Μονὴν ἀνεκέρυξε τῷ 1573 σταυροπηγιακὴν ὁ πατριάρχης Ἱερειῖας Β' ὁ ἀπὸ Ἀρρίσης, ἐφ' οὗ ἐπισκευάσθη ἡ οἰκοδομή, ἡ διερρυθμίσθη τὸ μοναχικὸν αὐτῆς πολίτευμα. Λέγω δ' ἐπισκευάσθη, διότι οἱ σωζόμενοι κατὰ μέγα μέρος παλαιοὶ τοῖχοι τοῦ κεινισθέντος ναοῦ αὐτῆς φαίνονται οὐχὶ νεώτεροι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, τὴν αὐτὴν δ' ἡλι-

30. Τὸ μακραινόν τοῦτο ὠρολόγιον ἐδωρητάμην ἀρτίως εἰς τὸ ἵνσταυθαι αὐτοκρ. Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Ἐπειδὴ δ' ὁ λόγος ἐκωτέρῳ περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Μανικοφάγου, παρατηρῶ ἵνσταυθαι ὅτι τὸ ἐπώνυμον Μανικοφάγος ἀνκρίσκει τὸ πρῶτον ὑπὸ Λαόντος τοῦ Γραμματικοῦ ἐν βίῳ Θεοφίλου, ἄρα μικρῷ πρὸ τῶν μέσων τοῦ Θ' αἰῶνος· διέμενε δ' ὁ Μανικοφάγος ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἀμορίου τῆς Φρυγίας. Εἰκάζω ὅτι τὴν Μονὴν τοῦ Μανικοφάγου συγγενὴς τις τοῦ ἐν Ἀμορίῳ τούτου συνίστησεν, ἢ προϋπάρχουσαν ἀνακαταστήσεν.

κίαν αποδίδωμι και εις τὸ εὐρεθὲν ἡλιακὸν ὠρολό-
γιον, ἐν ᾧ αἱ ὥραι δεικνύονται διὰ τῶν ἀλφα-
θητικῶν γραμμάτων Α—ΙΒ. Οἱ ἐγχώριοι διηγούνται
πολλὰ θαύματα τοῦ ἁγίου ἐκεῖ γινόμενα. Θραύσμα-
τα πλίνθων, ὧν κέκτηται δύο, φέρουσι τὴν λέξιν

Ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις ὁ γράψας τὴν περὶ Κα-
τιρλίου καὶ τῶν ἀρχιτετυμένων αὐτῷ χωρίων μονο-
γραφίαν³¹ ἐγνώρισεν ἡμῖν ἐρείπια Μονῶν ὁκτώ, ἅτι-
να ἡ παράδοσις τῶν ἐγχωρίων ὀνομάζει ἁγιάσματα καὶ
προσκυνήματα: 1] ἁγίου Γεωργίου· 2] ἁγίου Νικολάου·
3] Λαύραν, κάτω τοῦ Ἀρβανιτοχωρίου· 4] ἁγίας Τριάδος
κατὰ τινὰ τοποθεσίαν Τσαλί μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ
Κατιρλίου· 5] Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἡμίσειαν ὥραν
ὑπερθεν τοῦ τελευταίου τούτου· 6] ἁγίου Παύλου, μίαν
καὶ ἡμίσειαν ὥραν ὑπερᾶνω τοῦ χωρίου Ἀγίας Κυρια-
κῆς· 7] ἁγίας Τριάδος, τέταρτον ὥρας ἀπέχον ἀπὸ τοῦ
χωρίου Πλατάνου (Τσινάρι³²), ὅπου πολλὰ ταμᾶκια

31. Τὸ Κατιρλί κτλ. σελ. 43—48. Ὁ θελων 'να περι-
γέρῃ ἁγιάσματα δύναται 'να εὕρῃ περισσότερα τῶν ἀναφερο-
μένων ἐν τῇ βιβλίῳ τούτῳ· ἐκδρομὴ δὲ τις ἐπιστημονικῇ κατὰ
τῆς κόμης καὶ τοποθεσίας τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου συμπληρώ-
σει καὶ τὰς ἐμὲς εἰδήσεις, καὶ ἡ ἀνατρέπει τὰς ἐμὲς εἰκασίας,
εἰσάγουσα βέβαια πορίσματα, ἢ ἐπιρρώσει ταύτας.

32. Τὸ ὄνομα Τσινάρι ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν γράμματι

μαρμαρίνων ἐνεπιγράφων ἐπιτυμβίων πλακῶν εὐρί-
σκονται· 8] τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, δύο ὥρας ὑπερθεν
τῆς κόμης Κατιρλίου· εἰρήσθω δ' ὅτι τοῦ ἑτέρου τῶν
ἐν τῇ κόμῃ ταύτῃ νεῶν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προδρό-
μου τιμωμένου, ἡ κόγχη τοῦ ἁγίου βήματος ἐκτίσθη
ἐπὶ λειψάνων πολλῶ παλαιότερας ἱερᾶς οἰκοδομῆς.

Οὐδὲν λέγω περὶ τινων ἀναγλύφων ἐπιτυμβίων
ἢ ἀναθηματικῶν, εὐρισκομένων ἐν Κουρίῳ, ἐν αὐτῷ
τῷ νεῷ, καὶ ἐν Πλατάνῳ, ἄνω τῆς μεγάλης θύρας
τοῦ νεοῦ, μήτε περὶ τινος ἀρχαίου τάφου ἐκ πλίνθων
ὑπτῶν ἀριστα κατασκευασμένων, ἀνορυχθέντος ἐν
Κατιρλίῳ, ἐν ᾧ καὶ δακρυδόχον ἀγγεῖον εὐρέθη πρό-
τινων ἑτῶν ἐγκεικλισμένον, ὡς λέγουσιν. Ἡ μεγίστη
μέριμνα τοῦ φιλολόγου καὶ προστάτου τῶν ἐπιστημῶν
ἀνακτος περὶ τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, ἡ
πλουτίζουσα διαρκῶς ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης καὶ
τῆς ιστοριογραφίας τὸ ἐνταῦθα αὐτοκρατορικὸν Ἀρ-
χαιολογικὸν Μουσεῖον, ἐπεκταθήσεται βεβαίως ἐπὶ
τῶν τόπων τούτων, οἵτινες τόσον ἱστορικοὶ ἀπέβη-
σαν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τέσσαρας πρώτους μετὰ Χριστὸν
αἰῶνας, τοσοῦτο δὲ κατόπιν ἐδοκιμάσθησαν ὑπὸ σει-
σμῶν καὶ καταστροφῶν· διότι ἀκριβῶς πολλῶ κάτω
τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους εὐρίσκονται τοῖχοι καὶ λίθοι
καὶ πλίνθοι καὶ ἀνάγλυφα· διότι, σεισμῶν γινομέ-
νων οὐδεμία ἀμφισβηλία ὅτι ὄγκοι μεγάλοι ἀπὸ τοῦ
ἔρους ἀποσπώμενοι ἔθαπτον ὑπ' αὐτοὺς οὐχὶ σπανίως
ἀνθρώπους καὶ κτίρια καὶ χώρας, εἰ δ' ἐπ' αὐτῶν
ἤγειροντο νέα κτίρια καὶ νέαι συνακρίζοντο πόλεις,
νέος σεισμὸς μετέβαλλεν εἰς ἐρείπια τὴν νέαν πό-

δοκητηρίῳ τοῦ 1590· βλ. Μ. Γ. Γεδεών Χρονικὰ πατριαρχικοῦ
Οἴκου καὶ Νεοῦ· σελ. 151.

λιν, ὅπως ἐπ' αὐτῆς συνοικισθῇ τρίτη, ἢ τετάρτη, ἢ πέμπτη κώμη· ὁ δὲ ἀναγινώσκων τοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους ἔχει πληροφορίαν τινὰ τῆς ἐκ τῶν σεισμῶν καταστροφῆς περὶ τὰ μέρη ταῦτα τὰ περὶ τῆς Νικομηδείας, ἅτινα, καίπερ μὴ κατονομαζόμενα, πιστεύω ὅτι ἐπίσης ἔπασχον ὡς ἐκείνη· ἄλλως οὐδὲ δύναμαι 'να ἐξηγήσω πῶς εὐρίσκονται ἐπ' ἄλλῃων ἐστοιθασμένα ξύλα, ἅτινα κατήντησαν ὡς σίδηροι στερεὰ, καὶ πέτραι καὶ μάρμαρα, ὡς τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ τῆς Ἐλενοπόλεως (Γιγλοβ) εἰς Κουρί νῦν κατασκευαζομένην εὐρισκόμενα. Γνωστοί δ' εἰσὶν οἱ φοβερώτεροι τῶν αὐτῶς σεισμῶν τῷ εἰκοστῷ διωτέρῳ ἔτει τῆς τοῦ Κωνσταντίου βασιλείας (359) «σεισμοῦ μεγάλου ἐν Νικομηδείᾳ γενομένου περὶ ὥραν νυκτιρινὴν τρίτην—λέγει ὁ Κεδρηνός³³—τὴν πόλιν κατέλαβε καὶ πλήθη πολλὰ διέφθειρε μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Κεκροπίου»· ἀλλὰ τῷ ἐβδόμῳ καὶ εἰκοστῷ τῆς τοῦ 'Ιουστινιανοῦ Α' αὐταρχίας, τῇ 15 αὐγούστου (554), «σεισμός μέγας γέγονε..... παγκόσμιος, ὥστε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σχεδὸν πτωθῆναι,.... πέπτωκε δὲ καὶ τῆς Νικομηδείας μέρος πολὺ, καὶ ἐπικράτησεν ὁ σεισμός ἡμέρας μ'»³⁴. Κατὰ δὲ τὸν γενομένον τῷ 543, τῇ 6 Σεπτεμβρίου, ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ, σεισμόν, καὶ ὃν ὁ Κεδρηνός λέγει παγκόσμιον, ὅτε ἐπτώθη τὸ ἡμισυ τῆς Κυζίκου³⁵, καθὼς καὶ κατὰ τὸν τῷ 741, 26 ὀκτωβρίου, αἡμέρᾳ τετάρτῃ, ὥρᾳ η' γενομένον,

33. Κεδρηνός, ἔκδ. Βόννης· Α', σελ. 530. Θεοφάνης, Βόννης· Α', σελ. 69.

34. Κεδρηνός, Βόννης· Α', σελ. 675. Θεοφ. Βόννης· Α', σελ. 354—355.

35. Κεδρηνός, Βόννης· Α', σελ. 656.

καὶ μῆνας ἑνδεκα διαρκέσαντα, καθ' ὃν κείπώθησαν τὰ χερσαῖα τῆς [Κ]πόλεως τείχη, καὶ πόλεις καὶ χωρία ἐν τῇ Θράκῃ, ἢ τε Νίκαια, καὶ Νικομήδεια, καὶ Πράνιτος³⁶, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχω ὅτι ἡρημώθησάν αἱ κώμαι, περὶ ὧν λαλῶ. Πρὸς τούτοις ὁ Μαλαλῆς ἀναφέρων ἐν λόγῳ περὶ τῆς τοῦ Θεοδοσίου βασιλείας σεισμόν ἐν Νικομηδείᾳ γενομένον, λέγει τοῦτον πέμπτον· νέον δὲ σεισμόν ἐπὶ Ζήνωνος ἀναφέρων, καταστρέψαντα τὴν Νικομήδειαν καὶ τὴν Ἐλενόπολιν, παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι πολλὰς παρέσχεν αὐταῖς δωρεὰς ὁ Ζήνων³⁷. Ἀναφέρω ὡσαύτως τὸν γενομένον τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1063, διότι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σκυλίτση, οὐ μόνον τὸ Μυριόφυτον, τὸ Πάνιον, καὶ ἡ Ραιδεστός κατεστράφησαν, διετίαν διαρκέσαντος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ Νίκαια· «κατεσεισθή γὰρ καὶ ἐν ταύτῃ ὅτε ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Σοφίας νῆος, καὶ ὁ λεγόμενος τῶν ἁγίων Πατέρων σηκός, καὶ τὰ τείχη σὺν τοῖς πολιτικοῖς οἰκίμασι κατεπτώθησαν»³⁸. Κατὰ τούτους τοὺς σεισμοὺς ἔπασχον ὀλίγον ἢ πολὺ καὶ τὰ μέρη, περὶ ὧν λαλῶ· καὶ δυστυχῶς ἐν οἰκοδομῇ νωπέρᾳ κώμης τινὸς ἡ μοναστηρίου, οἱ ἐγείροντες καὶ συνοικίζοντες ἐπιλανθάνοντο τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος, καὶ νέαι προέκυπτον εἰς μέσον ἐπικλήσεις, αἵτινες συνεχέουσι τὰς ἐρεῦνας τοῦ ζητοῦντος 'να γράψῃ περὶ τούτων τῶν μερῶν· διότι οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ ἀρχαία ἐν Κουρίῳ Μονὴ τοῦ 'Ασκηρίτης, ἐν ἣ, κατὰ τὸν Κεδρηνόν, μετὰ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος, Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἐξώρισε τὸν παρακοιμώμενον

36. Κεδρηνός, Α', σελ. 801. Θεοφ. Α', 634.

37. κείπῃ . . . Νικομήδεια τὸ ἔκτον αὐτῆς πῆθος, καὶ Ἐλενόπολις Βιθυνίας. Μαλαλῆς, Βόννης· σελ. 363, 385.

38. Ἰωάννης Σκυλίτσης· ἔκδ. Παρισίων, σελ. 817.

Ἰωσήφ, παθοῦσα καὶ πάλιν οἰκοδομηθεῖσα ἀπώλει
τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, παραφθαρὶν εἰς Ζιγρίτσα, ἀπὸ
τοῦ σηκρίτσα (τὰ αὐτὰ στοιχεῖα σχεδόν), ὑπὸ
τῶν ὀρδῶν τῆς Δ' σταυροφορίας, ἃς ἐξεδίωξεν ἀπὸ
τῆς τοῦ Ὀπτιμάτου ἐπαρχίας Ἰωάννης ὁ Βατάτζης,
μετὰ τὸ 1225, ὡς βλέπει κατωτέρω ὁ ἀναγνώστης
(σελ. 39). Ἀλλὰ καὶ ἄλλα δυστυχήματα συνι-
τέλουν τὴν ἐρειπίωσιν τῶν βυζαντινῶν κωμῶν, ὡς
ἡ παρὰ τῷ Πρίσκῳ ἀναφερομένη τῷ 460—462 πο-
λυομβρία, αἰετὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες ἡμέρας ποτα-
μηδὸν τῶν ὑδάτων ἐξ οὐρανοῦ φερομένων, καὶ ὅρη
μὲν ἐς πεδία κατενεχθῆναι, κατακλυσθεῖσας δὲ κώ-
μας παραπολέσθαι· γενέσθαι δὲ καὶ νήσους ἐν τῇ
Βοάνῃ λίμνῃ οὐ μακρὰν τῆς Νικομηδείας³⁹. Οὐδεμίαν
ἔχω δ' ἀμφιβολίαν ὅτι δι' ἀνασκαφῶν πολλὰ μνημεῖα
ἀνακαλυφθήσονται τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὡς καὶ
τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς πολυθεϊκῆς ἀρχαιότητος,
ἐὰν αἱ ἀνασκαφαὶ γένωνται ἐν μέρισιν, ὅπου πρό μι-
κροῦ ἠθέλομεν πληροφορηθῆ ὅτι τεμάχῃ λίθων καὶ
μαρμάρων καὶ θραύσματα πλίνθων καὶ κιόνων ἀνε-
στήθησαν ἐκ νεκρῶν, ὡσεὶ σιωπηλοὶ ἄλλ' ἀκατανί-
κητοι μάρτυρες τῆς ὑπάρξεως ἀρχαιοτάτων ἐν ταῖς
ἀκταῖς τοῦ Ἀστυκηνοῦ κόλπου νεῶν, καὶ μονῶν,
καὶ εἰδωλείων, καὶ πόλεων.

Ἦδη δ' ἀπὸ τοῦ Α' αἰῶνος εἶχεν ἡ Βιθυνία χρι-
στιανικοὺς ναοὺς, καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ πρωτό-
κλητος τῶν Ἀποστόλων Ἀνδρέας ἐκήρυξεν ἐν ταῖς
πόλεσιν αὐτῆς. Δωρόθεος ὁ ἐπίσκοπος Τύρου, ὁ γρά-
ψας τὸ περὶ τῶν ἐβδόμενοντα μαθητῶν τοῦ Κυρίου

σύγγραμμα, καὶ κατὰ τὰ μέσα τῆς Δ' ἀπὸ τοῦ σω-
τηρίου κηρύγματος ἑκατονταετηρίδας συνοφίσας τὴν
περὶ αὐτῶν παράδοσιν, γράφει ὅτι Πρόχωρος μὲν, εἰς
τῶν ἐπτὰ διακόνων, ἐγένετο πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς
Νικομηδείας, Τυχικός δὲ πρῶτος τῆς Χαλκηδόνος,
βεβκίως καὶ τοῖς ἀρχιτέρμοσι τόποις κέρυκες τοῦ
Εὐαγγελίου γενόμενοι⁴⁰, Συμεὼν δὲ ὁ Μεταφραστὴς
γράφας, ὡς λέγεται⁴¹, Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον ἀπό-
στολον Ἀνδρέαν, καὶ ὁ ἐπ' ὀνόματι δῆθεν τοῦ Χρυ-
σοστόμου γράψας Ἐγκώμιον εἰς τὸν αὐτὸν καὶ περίο-
δον εἰς τὸ κήρυγμα⁴² πολλὰ διηγοῦνται περὶ τῆς ἐν
Βιθυνίᾳ κηρύξεως τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου,
καταλύσαντος ἐν Νικαίᾳ τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδι-
της καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, διετίαν δ' ἐν αὐτῇ διαμεί-
ναντος, κηρύξαντος ἐν Νικομηδείᾳ καὶ Χαλκηδόνι, καὶ
μεταβάντος ἀκολούθως εἰς Ποντοηράκλειαν· κατὰ
τὸν γράψαντα τὸ Ἐγκώμιον, πρῶτον ἐπίσκοπον Νι-
καίας, ἐν ᾗ καὶ τὸ τοῦ Ἀπολλωνος ἐλατρεύετο ἄγαλ-
μα, κατέστησε Ἀρχόντιον, τὸν μετὰ τινα χρόνον
ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως μαρτυρήσαντα τῇ 12
μαΐου μηνός⁴³, ἐπισκεψάμενος δ' εἶτα τὴν Νικομη-

40. Βλέπε τὸ σύγγραμμα τοῦ Δωροθέου Τύρου ἐν τέλει τοῦ
Παρχαλίου Χρονικοῦ· ἐκδ. Βενετίας, σελ. 342—350, ἣν καὶ
ἔχω ὑπ' ὄφιν.

41. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Νικόδημος ἐν Συναξαριστῇ, νοεμ-
βρίου Α'. Τὸ ὑπόμνημα γεγραμμένον εἰς τὴν βυζαντινὴν ἐκ-
κλησιαστικὴν γλῶσσαν ἴδι ἐν τῷ Μηνεῖῳ τοῦ νοεμβρίου.

42. Καὶ τοῦτο κατὰ Νικόδημον, ἀπατηθέντα ἐκ τῆς ἐπι-
γραφῆς χειρογράφου τινός ὡς ἴσκειν· διότι ἐν τῷ Ἐγκωμίῳ
ἀναφέρονται οἱ εἰκονομάχοι, προδήλως δ' ἐγγραφή τοῦτο πρὸς
ἐπιθέσειν τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων εἰκόνων.

43. Οὐ ποιεῖται μνήαν ὁ Συναξαριστὴς τοῦ Ἀρχοντίου,

39. Εὐαγγρίου Ἐκκλησι. Ἱστορία· βιβλ. Β', κεφ. 14. Ἡ
χρονολογία τίθεται κατὰ τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ Βαλεσίου.

δειαν αἰκίθην διὰ τοῦ θαλαττίου κόλπου παραπλεύ-
σας ἐν Χαλκηδόνι παραγίνεται καθίστη-
σιν ἐν αὐτῇ Τυχικὸν ἐπίσκοπον. Κατὰ τὰς παρα-
δόσεις ταύτας, ἐπισκεπτόμενος ὁ τοῦ χριστιανισμοῦ
κῆρυξ, καὶ Ἀνδρέας λεγθῆ, καὶ τις τῶν αὐτοῦ μα-
θητῶν ὑποτεθῆ, τὰς παραλίους κώμας, ἐκέρυττι
τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς οἰκοῦντας ταύτας, οἵτινες
ἐπληθύνοντο· γνωστὸν δ' ὅτι πολλοὶ βιθυνοὶ κατὰ τὸν
Β', τὸν Γ', καὶ τὸν Δ' αἰῶνα παρέτχον ἐκυτοὺς ὑπὲρ
τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐξαίρετον καὶ μέγα καλλιέ-
ρημα· ἐκ τούτων δὲ τρεῖς μάρτυρες Μηνოდώρα, Μητρο-
δώρα, καὶ Νυμφροδώρα σημειοῦται ρητῶς ὅτι διέμειναν
ἐν γηλόφῳ τινι αὐτῶν Πυθίων θερμῶν οὐ πόρρω⁴⁴.

Ταῦτα κατὰ τὰς ὑπ' ὄψιν μου πηγὰς, καὶ κατὰ
τὰς παρατηρήσεις, ἃς ἐποίησάμην ἐπισκεψάμενος τινὰ
τῶν κατὰ τὴν δεξιὰν ἀκτὴν (εἰσαρχομένων) τοῦ Ἀ-
στακηνοῦ κόλπου κειμένων χωρίων. Τὰς παρατηρή-
σεις ταύτας καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐμῶν ἐρευνῶν
ὑποβάλλω τῇ κρίσει τῶν ἐπαϊόντων, μηδὲν προσέχων
εἰς τὰ γραφέντα ὑπὸ ξένου τινὸς παροδικῶς αὐτὰ
διελθόντος, ἐφ' ὅσον μάχιστα γινώσκω ὅτι οὗτος σι-
ρεῖται τῶν ἐντὸς τῆς τελευταίας τριακονταετίας γι-
νομένων ἐκδόσεων, ἃς, ὡς εἶδεν ὁ ἀναγνώστης, συν-
βουλεύθην. Ὡστε ἀρχαιοτέρως αὐθεντικῶς πηγὰς,
πλὴν τοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, καὶ

ὃν γνωρίζει ἡμῖν ὁ γράψας τὸ Ἐγκόμιον, ἀγεῶν ὅμως καὶ αὐ-
τὸς τὸ ἔτος τοῦ μακτυρίου. Εἰρήσθω ὅτι τῇ 12 μαΐου, ἂν μὴ
ἀπατώμαι, ἀγεται ἡ μνήμη καὶ τοῦ ὁσίου Θεοδώρου τοῦ ἐν Κι-
θῆροις, οὗ τινος ὡσαύτως ὁ τοῦ Νικηδόμου Συναξαριστῆς οὐ μέ-
μνηται.

44. Συμμεῶν Μεταφραστοῦ, μαρτύριον τῶν ἁγίων τούτων
Migne Πατρολογία, τόμ. ΡΙΕ', στήλη 653.

μετὰ τὰς ἐπιγραφάς, ἃς εἶδον, καὶ μεθ' ὅσα ἤδη ἔγρα-
ψα, ἔχομεν μνημεῖα δύο· ἐν μὲν τῆς ΙΒ' ἑκατονταε-
τηρίδος, ἀλλ' ἀορίστως γράφον περὶ μοναστηρίων
περὶ τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας κειμένων· τοῦτο
δ' ἐστὶ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ,
ὅπερ ἐνταῦθα παρατίθεται⁴⁵, καὶ ἐν ὡσαύτως χρυσό-

45. Τὸ χρυσόβουλλον ἔχει ὥδε, μετὰ τὸν πρόλογον.
..... «Ἐφθασε μὲν οὖν πρὸ χρόνων τινῶν
χρυσόβουλλον λόγον ἐπιδραβεῦσαι ἡ βασιλεῖα μου τοῖς τε κατ'
αὐτὴν τὴν βασιλίδι τῶν πόλεων διακαίμενοις εὐχεστίτοις μο-
ναστήροις, καὶ τοῖς κατὰ τὸ θυτικὸν μέρος τοῦ Στενοῦ, ὅσον
τε κατ' αἰγαλὸν, καὶ ὅσον πόρρωθεν· ὡσαύτως καὶ τοῖς περὶ
τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας, καὶ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Νικομη-
δείας, καὶ τοῖς ἐν ταῖς νήτοις, τῇ Ὁξειᾷ, τῇ Πρώτῃ, τῇ Χάλ-
κῃ, τῇ Πλατείᾳ, τῇ ἁγίᾳ Γλυκερίᾳ, τῇ Πριγκίπῳ, τῇ τοῦ Ἀν-
τιγόνου, τῷ Τραγονησίῳ, τῇ Ταραβίνθῳ, τῷ ἁγίῳ Ἀνδρέᾳ, τῷ
ἁγίῳ Τρόφωνι, τῷ ἁγίῳ Ἐλευθερίῳ, τῷ Κωδοινῷ, τῷ Πελαγίῳ,
τῇ Θεοτόκῃ, τῷ Μεσσηνσίῳ, τῇ Ἰάτρῳ, καὶ τῷ ἁγίῳ Δημη-
τρίῳ, καὶ τοῖς ἐν ταῖς κτήρεσι τῶν πορτῶν, καὶ ἄχρι τῆς περιο-
χῆς τοῦ Ἀθύρα· καὶ ἀπλῶς τοῖς πέριξ τῆς βασιλίδος τῶν πό-
λεων ἀσκουμένοις μοναχοῖς, ἀνδράσι τε καὶ γυναῖδι, πολλὰ τού-
τοις φιλοτιμησάμενη δίκαια, καὶ τὸ ἀδιάσειστον αὐτοῖς δωρησα-
μένη ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ τῶν ἀκινήτων, τῶν ἀπὸ τινων
δικαιωμάτων διαφερόντων τούτοις, καθὼς ὁ τοιοῦτος χρυσόβουλ-
λος λόγος ἡλυτότερον ταῦτα διέξεισιν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς θερολέκτας
οὐκ ἦν ἔραμεν, ἀλλὰ τῷ τοῦ ἀημοσίου προσγήματι βαρεῖαν
τούτοις ἐπῆγον οὗτοι τὴν κάκωσιν, ἡ βασιλεῖα μου ἤμα μὲν τὸ
θεῖον ἐξευμενίσαι θελήσασα καὶ ἐξιλεώσασθαι, ἐφ' οἷς ὡς ἀνθρω-
πος τούτῳ προσκίκερσεν· ἤμα δὲ βουλομένη καὶ τοὺς στρατιώ-
τας τοῦ μεγάλου βασιλέως, Χριστοῦ δηλονότι, τοὺς δι' αὐτὸν
τὸν μονήρη βίον προελεγμένους, καὶ τὴν πανοπλίαν ἐνδυσχίμενους
τοῦ Πνεύματος, συμμάχους ἔχειν, καὶ συνασπιστὰς ἰσχυροὺς
κατὰ τῶν ἐναντιῶν καὶ ἀορίστον ἐχθρῶν, τῷ ἀγαθῷ ἐκείνῳ θε-
μλίῳ καὶ ἄρῳ ἐπιθεῖναι ἀνάλογον ἡρωϊκάτο, καὶ τὸν παρόν-

βουλλον Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου, θεωρουμένου τῷ 1272 κτήματά τινα τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινου-

τα χρυσόβουλλον ἀπολείκεν εὐλόγως, δι' οὗ θισπίζει καὶ διορίζεται, πάντα τὰ σήμερον νεμόμενα ἀκίνητα παρὰ τῶν ἀνωθιν ἀριθμηθέντων μοναστηρίων, ἢ καὶ ἡσυχαστηρίων, ἢ καὶ ἀναχωρητικῶν κελλίων, ἢ λαυρῶν, καὶ ἀπλῶς κατοικητηρίων μοναχικῶν, κἄν οἷω ἂν καλοῖντο ὀνόματι, τοὺς τε παροίκους, τὰ αὐτοῦργια, τὰς πανηγύρεις, τοὺς φόρους, τοὺς πόρους, τὰς λίμνας, τοὺς ποταμούς, τὰ θαλάσσια δίκαια, καὶ καθολικῶς λόγῳ, εἰσδηλοποῦν δίκαιον ἐν ἀκινήτοις κτήμασι θεωρουμένον, καὶ ἐνείηδῃτινι τόπῳ διακεῖμενον, παρ' αὐτῶν κατεχόμενον νῦν, ἐρ' ὃ δηλονότι μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐδόθη τοῦτοις διαγνώσεως παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀναγραφείων, τὸ τοῦ δημοσίου μέρος ἐπὶ τούτῳ προσδικαιοῦσα, ἔχειν τὰς ρηθείσας μονὰς κατὰ διηγετικὴν δεσποτείαν, ὡς δῶρον καὶ φιλοτίμημα τῆς βασιλείας μου, καὶ δεσπόζειν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαντας καὶ διηγετικὰς γενέσεις, κἄν εὐλόγως, κἄν παραλόγως τούτων τινὰ, ἢ τὰ ὅλα ἴσως ἕως τοῦ νῦν κατέχον, κἄν δι' ἄλλου δικαιοῦματος, ἢ ἀπὸ δικαιοματίων μὲν, κακῶς δὲ ἐχόντων, ἢ ψευδῶς συντεθέντων. Πάντα γὰρ τὰ παρ' αὐτῶν κατεχόμενα ἐν οἰωδῇτινι θέματι κατὰ τὰ δόξαν καὶ ἀνατολήν, κἄν ἐξ αὐτῶν τῶν εἰς ἐνδιαίτημα ὄντων τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν βασιλείων, κἄν ἀπὸ κλασμάτων ὥσι, κἄν ἀπὸ συναπαθειῶν, ἢ ἀποκεκινημένων, ἢ ὀλοπτότων, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν τελουμένων διαπρίων, ἢ ἀπὸ ταπεινῶν κλασματισθέντων, ἢ καὶ δυνατοῖς διαπραθέντων, ἢ τούναντίον, ἢ ἐξ ὀρθώσεων κακῶς γεγονυῶν διαπρίσεων, κἄν ἐν ἄλλοις τόποις ὁρισθέντων θεωρηθῇναι ἐν ἄλλοις παρεδόθησαν, ἢ θεωρηθέντα οὐ παρεδόθησαν, ἢ παρεδόθεντα οὐκ ἐδώρηθησαν, ἢ καθ' ἑτερόν τινα λόγον κακῶς παρ' αὐτῶν κατέχωνται, ἀδικαιόσως καὶ ἀπολυπραγμονήτως κατέχεσθαι παρὰ τῶν ρηθειῶν πασῶν μονῶν, ἢ βασιλείας μου βούλεται εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ὡς δῶρον τῆς βασιλείας μου, καὶ καθαρὸν φιλοτίμημα· μόνης γὰρ τῆς παρ' αὐτοῖς εὐσεβομένης νῦν κατοχῆς τῶν ἀκινήτων ὀφειλομένης ἀρκεῖν αὐτοῖς ἀντὶ παντός δικαιοῦματος, περιττὸν ἐστὶ τὸ πολυπραγμονεῖν παρ' ἐπὶ

πόλειως. Ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν ὅτι Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης, τὴν τῶν Ὀπτιμάτων χώραν καταλαβὼν,

ρων. Ἐπὶ πᾶσι γὰρ οἷς κατέχουσι σήμερον, (ἄνευ μέντοι τῶν ἐρ' οἷς ἐδόθησαν αὐτοῖς διαγνώσεως παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀναγραφείων, τὸν δημοσίον δικαιοῦσαι, ὡς εἴρηται), ὀφείλει ἀρκεῖν ἡ παροῦσα χρυσόβουλλος γραφὴ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἀντὶ δωρεῆς, καὶ ἀντὶ κρίσεως, καὶ ἀνθ' ἑτέρου παντός δικαιοῦματος, κἄν οἰονδηποτοῦν σέκρετον ἐπ' αὐτῷ δικαιοῖτο· οὐδὲ ἀναγκασθήσονται αἱ μοναὶ, ἐρ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις, προκομίζεσθαι ἕτερα παλαιγενῆ προσόντα αὐταῖς δικαιοῦματα· ἀλλὰ τῇ παρούσῃ χρυσόβουλλῃ γραφῇ τῆς βασιλείας μου ἀντὶ παντός δικαιοῦματος χρώμεναι, ἀρκεσθήσονται ταύτῃ καὶ μόνη, ὀφειλοῦντι ἀρκεῖν αὐταῖς, ὡς προεγράφη, καὶ ἀντὶ δωρεῆς, καὶ ἀντὶ παραδόσεως, καὶ ἀντὶ παντός ἑτέρου δικαιοῦματος. Εἰ δ' ἴσως, κειροῦ καλοῦτος, θελήσει οἰονδηποτοῦν μοναστήριον χρῆσασθαι καὶ τοῖς προτοῦσιν αὐτῷ δικαιοῦμασιν, ὑπὲρ ἐκαστοῦ ταῦτα προκομίζον, παρ' οἰουδῇτινος πρὸς τοῦτο οὐ κωλυθήσεται· ἀναγκαστικῶς γὰρ τοῦτο οὐ ποιῆται. Εἰ δὲ οἰκείῳ θελήματι αὐτὸ αἰρετίζεται, οὐδεὶς ὁ ἐμποδίζων ἐστίται. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῇ δικαιοῦσει τῆς γῆς συμβαλεῖται τοῖς μοναστηρίοις ἡ παροῦσα χρυσόβουλλος γραφὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ποροίκοις, τοῖς νῦν παρ' αὐτῶν κατεχομένοις, καὶ τοῖς αὐτοῦργοις, φόροις, πανηγύρεσι, δικαστοῖς, λίμναις, ποταμοῖς, θαλασσίοις δίκαισις, καὶ ἑτέροις οἰωδῇτινι δικαίῳ παρ' αὐτῶν κατεχομένῳ, ἄνευ μέντοι τῶν ἐρ' οἷς ἔλαβον διαγνώσεως ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὡς πολλάκις ἀνωτέρω διελήφθηται. Εἰ δὲ καὶ προσιτάχθησαν λογισθῆναι, ἢ ἐκκοπῇναι τινα τελείματα, ἢ πίκτα, ἢ στρατείας, ἢ δημοσία, ἢ λιβελλικά, ἢ ἕτερόν τι τῷ δημοσίῳ ἀνέκον, καὶ οὐ γέγονε τὸ λελογισμένον, ἢ ἕτερόν τι ἔχει ἐπιλήψιον τὸ δικαίωμα, οὐδὲν τι ἐκ τούτου βλαβήσεται τὰ μοναστήρια. Τί δὲ γρή τὰ πολλὰ καταλέγειν, καὶ ἀπαριθμεῖσθαι, καὶ χάριν παραδείγματος ἀπογράφεσθαι; τὴν πολυλογίαν ἡ βασιλεία μου παρατρέχουσα, ἵνα μή τις τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, τινῶν μὲν ἐκρηγνύντων ἐκ τῶν τὰ ἀκίνητα κατασειόντων αἰτίων, τινῶν δὲ παρασιωπηθέντων, ἐπιδράττοιο τῶν ρημάτων,

τὸ χωρίον Τρίμυλαιαν ἰδωρήσατο τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ, σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸ προστατοῖς, δηλαδὴ τῷ χωρίῳ

καὶ κατ' Ἰουδαίους τῷ γράμματι ἐπικαίθηται, καὶ ἐπιχειρεῖ ἐπὶ τοῖς μὴ ἐκφωνηθεῖσι διαστείν, καὶ παρενοχλεῖν ταῖς μοναῖς. καθολικῶ λόγῳ καὶ περιεκτικῶ τοῦτο ἡ βασιλεία μου βούλεται τε καὶ διορίζεται, ὥς ἂν πᾶν ὅπερ ἐπὶ τοῖς σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων κατεχομένοις. ἢ ἐπ' αὐταῖς ταῖς καθέσθαις τῶν μοναστηρίων νοηθῇ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, παρὰ τινος, ἢ νῦν, ἢ ὁδεδήποτε, αὐτὸ τοῦτο δεδωρημένον λογίζεσθαι τῇ μονῇ. Καὶ ἅμα τις τοῦτο διανοήσεται τε καὶ φθίγγεται, καὶ εὐθὺς ἀντιλήψεται αὐτοῦ ἡ μονή, ὥς σήμερον δεδωρημένον ταύτῃ παρὰ τῆς βασιλείας μου. Ὅσον γὰρ ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις, περὶ ὧν διαγνώσεις ὑπὲρ τοῦ δημοσίου οὐκ ἔλαβον τὰ προγραφέντα μοναστήρια, δημόσιον βούλεται ἡ βασιλεία μου λογίζεσθαι ὅν ἕκαστον τούτων, κατὰ μόνον τὸ ἔχειν τὸ ἀδικήσιμον, καὶ μὴ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεσθαι. Καὶ ὅν τρόπον ὁ δημόσιος οὐ πολυπραγμονεῖται ὑφ' ἐκαστοῦ, οὕτως οὐδὲ τὰ ἱερὰ σπανεῖα, ἢ ἡσυχαστήρια, μοναστήρια τε, καὶ λοιπὰ, ὑπὸ τινος τῶν τοῦ δημοσίου φροντιστῶν ἀνακρίθησεται· καὶ τι εὐλογον δικαιολογῆται τις, καὶν παράλογον. καὶν ὅποιον ἂν εἴῃ τὸ λαληθησόμενον· πᾶς γὰρ ὁ τοιοῦτόν τι ἐπιχειρήσων ποιῆσαι ἀνίσχυρα δοκεῖ λέγων, καὶ τῶν ὀντι ἀδίκαια, καὶ ἀσυμπαθῶς ἢ τούτου περισσεύει τῷ δημοσίῳ καθοσιωθήσεται, καὶ αὐτὸς ἄτιμος ἐστίται παντάπασι, ὥς ἀντιπίπτων βασιλεῖ, εὐτεδῶς τε καὶ φιλοθείως τὸ ἀνενόηλον ταῖς μοναῖς ἀποχαρίζομένη. ἐπὶ τοῖς δεδωρημένοις αὐταῖς διὰ τοῦ παρόντος χρυσοδοῦλλου λόγου, καὶ δι' αὐτοῦ βραχὺ τι δῶρον προσάγοντι τῷ Θεῷ, ἀνθ' ὧν μυρίων εὐεργεσιῶν παρὰ τῆς πλουσιοπαρόχου δεξιᾶς αὐτοῦ παραπήλασεν. Οὐκ ἐξίσταται οὐτε οὐτε ἀναγκρεῖ, ἢ προκαθημένῳ οἰουδῆτινος σεκρέτου, ἢ ἐξισωτῇ, ἢ ἐτέρῳ τινὶ ἐνεργοῦντι προσώπῳ τοῦ δημοσίου, τὰ τῶν μοναστηρίων ἀκίνητα ἀναγκρεσθαι, ἢ καπνολογεῖν, ἢ ἀναζητεῖν μέτρα γῆς, ἢ ποσότητος, ἢ γῆς τὸ ὑπέρπλεον, ἢ ὑπέρτιμον, ἢ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἐξετάζειν. Ἀλλ' ἐπεὶ ἐκ προσταξίως τῆς βασιλείας μου μέλλουσι γενέσθαι πρακτικὰ τῶν σήμερον κατεχο-

Βασιλεῦ, τῇ παλαιᾷ Μονῇ τοῦ ἁγίου Φωτίου, καὶ τῇ ἐν Δεδώρῃ πνευγύρει· τὰ χωρία ταῦτα ἔκλειντο ἐν τῷ θέματι τῶν Ὀπτιμάτων ἦτοι τῇ ἀπὸ Νικαίας μέχρη

μείνων παρὰ τῶν μονῶν ἀκινήτων καὶ παρόικων, τότε μόνον ὀχληθήσεται ἡ μονή, καὶ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἀφαιρεθήσεται, ὅτε ὁ ἀναγκρεὺς δεικνύει, ὥς ἐπέκεινα τοῦ περιορισμοῦ κατέχει ἡ μονή τόπια, ἢ παρόικους, ἢ ἕτερα δίκαια. Οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀδείας ἔχουσιν αἱ μοναὶ τὰ σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχόμενα, εἴτε παρόικοι εἴεν, εἴτε τόποι, εἴτε αὐτούργια, ἐπαύξειν, καὶ εἰς πληθυσμὸν ἄγειν πλείονα· πλὴν τῇ τοιαύτῃ προφάσει οὐκ ἐξίσταται πράκτορι, ἢ ἀναγκρεῖ οἰουδῆτινι, ἢ καπνικόν, ἢ μετρητικόν, ἢ ἕτερόν τι ἀναγκρετικόν, ἢ πρακτορικόν φορολόγημα ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἀκινήτων ἀναλαμβάνεσθαι. Εἰδέναι γὰρ ὀρεῖται ὁ τοῦτο τολμήσων, ὥς οὐ μόνον ἐπὶ τὸ πολυπλοῦν ἀντιστρέφει, ὅπερ ἂν ἀναλίσθηται, ἀλλὰ καὶ τελεία δημεύει ὑποβληθήσεται, καὶ ἄτιμος ἔσται, καὶ ἀπολίτετος. Οὕτω γὰρ θέλει ἡ βασιλεία μου, τὰ τῶν δηλωθεισῶν μονῶν ἀκίνητα πάντα λογίζεσθαι ὑφ' ἐκαστοῦ τῶν πρακτόρων, ὥς μὴ ὄντα ὑπὸ τῇ ἐκαστοῦ ἀρχῇ τε καὶ ἰξουσίαν· καὶ ὅν τρόπον οἱ πράκτορες ἐπὶ τοῖς μὴ ὑποκειμένοις αὐτοῖς θέματιν οὐδὲν τι δίκαιον ἔχουσιν ἐνεργεῖν, ἢ ὅπως ποιεῖν τι ἐπ' αὐτοῖς· οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τῶν μοναστηρίων ἀκινήτοις οἱ πράκτορες τῶν θεμάτων, ὑφ' οὗς τελοῦσι τὰ τοιαῦτα ἀκίνητα, πράκτορες λογισθήσονται. Τὰ μέντοι γενησόμενα πρακτικὰ, καὶ οἱ περιορισμοί, παρ' ὧν ἂν ὀρίσει ἡ βασιλεία μου εἰς παράστασιν τῶν σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων νεμομένων τοῖς προσφόροις σεκρέτοις δι' εἰδήσιν ἐγκαταστρωθήσονται. Ὅρεῖλονται δὲ εἰδέναι πάντα τὰ μοναστήρια, ὥς, εἴον ἂν ἐξ αὐτῶν εὐρεθῇ ρηδιουργίαν τινὰ ποιησάμενον ἐπὶ τοῖς σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχομένοις ἀκινήτοις, ἢ συμπαίγνιν, ἢ δόλον πλημμελήσιν τινι. οὐ μόνον ἀπὸ τῆς παρὰ τοῦ παρόντος χρυσοδοῦλλου λόγου τῆς βασιλείας μου ὠφελείας οὐκ εὐμνησῇ τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ τοῦ προφίλοτιμηθέντος αὐτῷ ἐκπεσέτω δίκαιον, διὰ τοῦ προγεγονότος πᾶσαις ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἐτέρῳ χρυσοδοῦλλου λόγου τῆς βασιλείας μου».

τῶν ἐγγὺς τῆς Κλαυδιουπόλεως (Μπολοῦ) περιοριζομένη ἐπὶ κρήνη, ἣς ἐπίσημοι πόλεις ἀναφέρονται μόνον Νικομήδεια, Ἐλενόπολις, Ἀστακός, Πραίνετος καὶ Παρθενόπολις⁴⁶.

Γ'

Τέσσαρες ἐκ τῆς νήσου Λέρου καὶ τρεῖς ἐκ τῆς νήσου Καλύμνου ἐπιγραφαί, χριστιανικαὶ πᾶσαι, ἀλλ' αἱ δύο τούτων ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος χρονολογούμεναι, διδράσκει μοι τὴν ἀπορροήν 'να καθοσιώσω τὸ τρίτον μέρος τῆς πρώτης διατριβῆς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἱστορίαν τῶν νήσων Καλυδνῶν, ἣτοι ὡς νομίζω τῶν δύο τούτων νήσων, ἐξ ὧν προέρχονται καὶ αἱ ἐπιγραφαί, ὧν ἐνταῦθα χορηγῶ πανομοιότυπα⁴⁷. Τὴν ἐπὶ τῆς πολυθι-

46. Μιχαὴλ Παλασιολόγου Χρυσόβουλλον, ἐκδοθὲν ὑπὸ I. Σακκελίωνος· «Εὐαγγελικοῦ Κήρυκος» τόμ. Η', σελ. 559—572. Πορφυρογεννήτου περὶ Θεματικῶν, βιβλ. Α', θέμα Ὀπτιματικῶν, εἰ καὶ καταχρηστικῶς ἐκάλουν θέμα τὴν τῶν Ὀπτιματικῶν ἐπικράτην. — Τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων τούτων γράφονται κατὰ τὸν Ἱεροκλέους Συνέκδημον· τὰ δὲ ὅσα σημειοῦνται κατὰ τὸν παρὰ Βυζαντινῶν χάρτην.

47. Καλυδνῆς ἔλεγον οἱ παλαιοὶ, Στρίδωνος μαρτυροῦντες, τινὲς μὲν τὰς Σποράδας πᾶτας, τινὲς δὲ μόνας τὰς δύο νήσους, Κάλυμνον καὶ Λέρον, ὡς καὶ νοεῖ Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδῃ Β, στίχ. 275, κατονομάζων χωρὶς τὴν Νίσυρον, τὴν Κρήπαθον, τὴν Κίσσον, καὶ τὴν Κῶν. Ὁ συγγραφεὺς «τῶν Ἑλληνικῶν» Γεωγράφος Ρ. Ραγκαβῆς (τόμ. Γ', σελ. 376—398) τὰς δύο νήσους θέλει παρ' Ὁμήρου καλούμενας Καλυδνῆς, ὡς αὐτὸς δὲ καὶ Οἰκονομάπουλος (Λερισκὴ Ἀθήνη, 1888, σελ. 3—4). Παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἀνέμνηται τῆς κοινῆς ταύτης τῶν νήσων Λέρου καὶ Καλύμνου ἐπικλήσις Ἰμαίνων ἢ περιληπτικῇ παρ' αὐτοῖς ὀνομασίᾳ Λεροκάλυμνος (ὡς ἔχουμεν Μεθυσκώρωνα, Παροναξία κ.λ.π. Ἰωάννου Σακκελίωνος Ἀποκατα-

κῆς περιόδου ἱστορίαν αὐτῶν καταλείπων εἰς σοφοὺς ὁμογενεῖς, φίλτρον εἰς τὴν τοιαύτην ἐνασχόλησιν ἔχοντας, ἐπιμένω μικρὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἱστορίαν τῆς Λέρου καὶ Καλύμνου, κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, ὡς συνέλεξα, καὶ τὰς πηγὰς, ὡς συνεβουλεύθην κατὰ τὴν πρὸ δωδεκαετίας εἰς αὐτάς καὶ τὴν ἐν Πάτμῳ βιβλιοθήκην ἐπίσκεψίν μου.

Ἡ παράδοσις, σώζουσα ὅτι ὁ τοῦ Σωτῆρος ἐπιστήθιος μαθητὴς ἐξωρίσθη εἰς Πάτμον⁴⁸ ἐστὶ μάρτυς ἀξιώπιστος ὅτι κατ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Α' αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῶν παρὰ τὴν Πάτμον νήσων κτύπησαν 'ν' ἀκούσωσι τῆς διδασκαλίας τοῦ θεοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἢ τινος τῶν μετ' αὐτοῦ· διότι καθὼς ὁ Θεολόγος Ἰωάννης ἐν Πάτμῳ καταγωνίσκατο τὸν γόητα Κύνωπα, κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ κατέλυσε τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος, οὕτως αὐτὸς ἢ τις τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ μαθητῶν οὐδαμῶς τὴν δύσκολον ἐν Λέρῳ 'να διδάξῃ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καταλύων τὴν λατρείαν τῆς παρθένου Ἀρτέμιδος, ἣς καὶ ἱερὸν ἀνέκειτο⁴⁹, καὶ ἡ μνήμη ἐπὶ

στατικὰ γράμματα Λέοντος Εὐσεβίου ἀπογραφῆς [μετὰ τὰ μέτα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος]· «Ἀθήναιον» τόμ. Δ', σελ. 239), ὅπερ ἄγνοῦν ὁ Ross ἐν οὐδετέρῳ γίνεαι τὰ Λεροκάλυμνα ἔγραψε· Reisen auf den Griechischen Inseln der Achaëischen Meers· Στουτγάρδη, 1843, τόμ. Β', σελ. 109.

48. Εὐσεβίου Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. Γ', κεφ. ιη'. «Ἐν τούτῳ κατέχει λόγος τὸν ἀπὸστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐπὶ τῷ βίῳ ἐνδικριβόντα, τῆς εἰς τὸν θεὸν λόγον ἕνεκα μαρτυρίας, Πάτμον οἰκίσιν καταδικασθῆναι τὴν νήσον». Βλέπε καὶ Εὐγενίου Βουλγάρους Ἐκατονταετηρίδα, ἔται γ'—γζ'.

49. Κλύτος ὁ Μιλήσιος ἀναφέρει τὸ ἐν Λέρῳ ἱερὸν τῆς «Παρθένου» Ἀρτέμιδος· βλ. Σακκελίωνος σημειώσεις παρεκδο-

πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, ἡ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον χιλιετηρίδας, διεσώθη, νῦν ἔτι τόπου τινὸς Παρθένι καλουμένου, ἡ κατὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ προφορὰν Παρτένι⁵⁰. Μνίσκιν ὅμως βεβαίαν καὶ μαρτύριον τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις Λέρῳ καὶ Καλύμνῳ ἔχομεν κατὰ τὴν ΣΤ' ἑκατονταετηρίδα τὴν ἐν τῇ Ε' οἰκουμένηκῃ Συνόδῳ (553) παρουσίας Ἰωάννου ἐπισκόπου Λέρου· ὑπὲρ ταύτην ὅμως τάττω τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ross, εὐρόντος⁵¹ ἐν Λέρῳ, καθὼς καὶ ἐν Ἀστυ-

λικᾷ εἰς τὸν χρυσόβουλλον λόγον Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ· «Πανδώρας», τόμ. ΙΓ', σελ. 132.

50. Τὸ στοιχεῖον θ' ἐναλλάσσεται τῷ τ καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις νήσοις, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει· εἶδον δ' ἐν τῇ ἐγγράφῳ ἐν Λέρῳ τὸ ὄνομα Μαργαρίτα διὰ τοῦ θ=Μαργαρίτα γραφόμενον· ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ τοποθεσία τις καλεῖται Βρομόλιτος=Βρομόλιθος. Κατ' ἐμὲ=Δρομόλιθος. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη κείσθω μέχρις ἂν ἀποδειχθῇ τὸ ἐναντίον· διότι τὸ ἀντίστροφον γινώσκωμεν ἄλλαχοῦ συνειθιζόμενον, ἥτοι τὸ 6 τρεπόμενον εἰς θ· Ν. Γ. Πεταλᾶ Θηραϊκῆς γλωττολογικῆς ὕλης τεύχος Α', ἰδιωτικόν· Ἀθῆναι, 1876, σελ. 38· ἀλλὰ γνωστὸν ὅτι καὶ τὸ θ τρέπεται εἰς 6, =δαίσαρ, βέλεαρ, δελφὶν βελφίν· ἡ δὲ τζακωνικὴ λέγει βεργᾶδι τὸ δορκάδιον, καὶ ὄδατα τὰ ὄδατα. I. N. Στεφαντέλλου Φθογγολογία τῆς ἑλλην. γλώσσης· ἐν Ζακύνθῳ, 1878, σελ. 43, § 85.

51. Ross, ἐνθ' ἄνωτ. Α', σελ. 17. Βλέπε Ἀντ. Μηλιερική Κυκλαδική Α', σελ. 337. Ὁ πολὺς Ross φρονεῖ (αὐτ.) ὅτι πρὸ τῶν διωγμῶν ὁ χριστιανισμὸς διαδεδομένος ἦν, κατακτήσας τοὺς τῶν νήσων τούτων κατοίκους. Ἀνίσχυρος δὲ φαίνεται μοι ἡ γνώμη τοῦ ἱετροῦ Οἰκονομοπούλου ἀπέναντι τῆς μαρτυρίας τοῦ Ross· βλ. Οἰκονομοπούλου Λερισκᾷ σελ. 108—109.

παλαίᾳ, Κῶ, Ρόδῳ καὶ Καρπάθῳ, τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐν πολλοῖς τῶν ναῶν ἀναγεγλυμμένον εἰς σχῆμα Ρ διασταυρούμενον, καθὼς ἐγράφετο, κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας. Ἐπιγραφή δέ τις, ἣν εἶδον πρὸ δωδεκαετίας ἀνεστηλωμένην ἐπὶ τῆς μεσαιᾶς πόλεως τοῦ κατὰ τὴν τοποθεσίαν Λακκί ἐν Λέρῳ ναύσκου τοῦ ἁγίου Νικολάου, καίπερ τεθραυσμένη κατὰ τὰ ἄκρα, δηλοῖ, νομίζω, ὅτι ὁ ναὸς ἀνηγέρθη κατὰ τὰς ἀρχὰς ἢ μετὰ τὰ μέγα τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, ἂν τὸ ἐννατὸν αὐτῆς στοιχεῖον ἀναγνωσθῇ ζ', καὶ τὸ δέκατον ζ', ἢ γ'. ἥτοι ἔχομεν ζΖ'=499 ἢ 500 ἢ γγ'=583 ἢ 584. Τῆς ἐπιγραφῆς ἐκτυπὸν ἐνταῦθα δημοσιεύω γινόμενον ὑπ' ἐμοῦ, ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβές, τοῦτο·

ΜΑΞΙΒΟΜΧ ⊕ ЯЗС ΠΤΕΡΘΕ

Ἀλλ' ἐν ἐγγράφῳ τινι σωζομένῳ ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς ἐν Πάτρῳ Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, οὗ τεμάχιον ἐδημοσίευσεν ἄλλοτε διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»⁵², ἀναφέρονται οἱ ἐξῆς ἐν Λέρῳ ναοὶ τῷ 1087 σωζόμενοι:

1] ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Παρθενίου, ὃν τὸ ἐπίσημον ἔγγραφον λέγει λιθοπηλόκτιστον, ὑποκέραμον, ἀζωγράφιστον, δρομικόν, πέντε μὲν ἁγίων εἰκόνας ἔχοντα, τραπιζοφόριον δὲ σώζοντα ἄσπρον λινόν.

2] ναὸς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ὃν λέγει τὸ γράμμα τοῦτο δρομικόν τὸ σχῆμα, θολωτόν,

52. «Ἐκκλησ. Ἀληθείας» τόμ. Δ', σελ. 3, 4 κ. ἐξ.

τεθυρωμένον καὶ ζωγραφισμένον, ἔχοντα μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος «εἰκόνας χρυσοπιτᾶλους μικρὰς δύο: τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους, καὶ τὸν ἅγιον Γεώργιον, σταυρὸν μέγαν ξύλινον, τὸ ἅγιον κάγκελλον μετὰ συστημμάτων, κοσμητικὰ ἔχον τὸν, μετὰ κηροπηγίων τεσσάρων, καὶ σταυρίου».

3] ναὸς τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ πύργῳ τῆς περιοχῆς Τεμενίων, ἐν ᾗ ἔκειτο καὶ ὁ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων· τοῦ ναοῦ τούτου τὸ βῆμα ἦν κατεσκευασμένον δ' ὕλογραφίας. Τὰ δύο ταῦτα προκείμενα ἢ ἐπιτύλινος εἶχεν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ ὁ ὁσιος Χριστόδουλος⁵³ πρὶν ἰδρῦσθαι τὴν ἐν Πάτρῳ Μονήν. Ἐκτὸς ὁμοίως τῶν ναῶν τούτων, ὑπῆρχον, πρὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐκτισμένοι, ὡς συμπεραίνω σπουδάζας τούτους·

4] ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἐμόνασεν ἐπὶ μικρὸν πρὶν μεταβῆναι εἰς Πάτρμον ὁ ὁσιος Χριστόδουλος· ἀνεγείρεται δ' οὗτος ἐν τῇ περιοχῇ Λακκί κομψότατος, ἔτι σωζόμενος ἀκέραιος, μετὰ τρουλλοῦ, τὸ παρεκκλήσιον ἐν πολλοῖς ἔχων λελωθεμένον, ὡς καὶ τὰς τοιχογραφίας, ὧν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ μάλιστα ἀμυδρὰ ἔχνη διασώζουσα, ἐπιτρέπει μοι ἵνα εἶπω ὅτι ἀριθμητέος·

5] ναὸς τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, ἢ τοῦ ἁγίου Ζωσιμά, παρεκκλήσιον τοῦ κομψοτάτου ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου·

6] ναὸς Μονῆς τινος «ἐν τῷ Παλαιοκαστρῷ, κακῶς περιτετειγισμένης, καὶ οἰκοδομηθείσης ποτὲ ἐπὶ συντριμμάτων ἑλληνικοῦ φρυκτωρίου μετὰ τῆς συνή-

53. Ὑποτύπωσις ὁσίου Χριστοδοῦλου, ἐν Ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ· βλ. τὴν Β' αὐτῆς ἔκδοσιν, ἐν Ἀθήναις, 1884 σελ. 77—79.

ΠΙΝΑΞ Α'.

Ἀρθαντοχωρί—Μονὴ ἁγίου Γεωργίου.

Λέρος—ναὸς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Μ. Ι. ΓΕΛΕΩΝ, Ἐγγραφεὶς Αἰθῆ καὶ Καράμια.

θους αὐτῷ αὐλῆς ἐκ πελεκητῶν ὀρθογωνίων πλακῶν»
—κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἰακώβου P. Ραγκαβῆ, μαρ-
τυροῦντος καὶ τούτου τὴν ἐν πολλοῖς τῆς Λέρου μέ-
ρισιν ὑπαρξίν λειψάνων τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς
καὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς χριστιανω-
σύνης⁵⁴.

7] ναὸς τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων,
κατὰ τὴν τοποθεσίαν Ἀλυντα, οὗτινος εἶδον λείψανα
τῆς πλακοστρώσεως τοῦ ἰδρύματος, ἐν ᾧ ἦν ἐγκεχα-
ραγμένον διὰ πετραδίων ὀνομά τι, οὗ μολὶς ἔχνη τινὰ
διασώζοντο ἄλλοτε.

8] ναὸς τῆς ἁγίας Κυρᾶς=Ματρώνης, ἐν τῇ το-
ποθεσίᾳ Πλουρούτη, ἦν τὸ ἔγγραφον τοῦ 1087 ὀνο-
μάζει Πολυρούτην.

9] ναὸς Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου, κατὰ τὴν το-
ποθεσίαν Σχινῶντα.

10] ναὸς τῆς Θεοτόκου Λιμνωτίσσης, ἐν τῇ το-
ποθεσίᾳ Λακκί.

11] ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, κατὰ τὴν τοποθε-
σίαν Δρυμῶντα καὶ

12] ναὸς τῆς Παναγίας τῆς κοινῶς ἐπικαλουμέ-
νης Γουρλουμάτας, ἐν τῷ αὐτῷ μέρει· ἡ εἰκὼν τῆς
Θεοτόκου ζωγραφεῖται ἐν τῷ ναῷ τούτῳ φέρουσα με-
γάλους ὀρθαλμούς· ὁ ναὸς οὗτος, ἀρχαιότατος ὢν, ἐπε-
σκευάσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14^{ου} αἰῶνος, ὅτε ἐξωγρα-
φίθη ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ ἱεροῦ βήματος εἰκὼν τῆς Θεο-
τόκου, τέχνης ἐξόχου ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὴν ἐποχὴν,
καθ' ἣν ἐγένετο· τὰ ἔχνη τῆς λαμπρᾶς ταύτης εἰκό-
νος, ἦν καλὸν ἵνα διασώσῃ διὰ φωτογραφίσεως ἢ
μεταγραφῆς οἱ φιλότιμοι τῆς νήσου κάτοικοι, παρώ-

54. Ἰ. Ρ. Ραγκαβῆ Ἑλληνικά· τόμ. Γ', σελ. 387.

θησάν με κατὰ τὴν 25 μαρτίου 1878, ὅτι ἱερακι-
ψάμην τὸν ἡμελημένον τοῦτον ναὸν 'να βρίζω τὸ κο-
νίαμα, ἐπέτυχον δὲ 'να καθάρω τὸ καλλιτέχνημα,
καὶ 'ν' ἀνακαλύψω ὑπ' αὐτὸ τὴν ἐκδιδομένην ὡδὶ
ἐπιγραφὴν ἣτις γνωρίζει ἡμῖν τὸν χρόνον τῆς ἀνοι-
κοδομήσεως· ἔστι δ' αὕτη.

+ **Α**ΝΕΚΕΝΙΣΘΗ ὁ **Θ**ΕΟΣ ΔΟ^ΜΟΣ

ΥΠΕΡΕ ΜΕ^Ν **Ε**ΣΤ^ΗΝ
ΥΩΥ Θ^ΚΘ **Κ**Υ Δ⁴Π^ΑΘ^ΕΝ^Υ
ΚΥ ΚΟΠ^Υ ΦΡΕ **Η**ΛΙ^Θ **Κ**Υ ΕΙΡΗ^Ν
ΚΥ ΤΩ^Υ ΤΕΚΝΩ^Υ ΑΥΤΩ^Υ· Ε^Υ
ΥΕΤΑ **Υ**ΩΛΕ

ἦτοι + 'Ανεκαινίσθη ὁ θεὸς δόμος τῆς ὑπερυ-
λογη]μένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρ-
θένου [δι' ἐξόδου] καὶ κόπου Φρε 'Ηλιοῦ καὶ Εἰρή-
νης καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν. 'Εν ἔτει 'ςωλε' = 1327.

13] πρόσθε, τοῖς ναοῖς τούτοις τὸν τῆς Θεοτό-
κου, Παναγίαν τοῦ Κάστρου λεγόμενον κοινῶς, ὃν
ἐπιτόπιον ἐγγράφον τοῦ 1773 ἀνομάζει μετὰ ὁ-
χάρη, καὶ οὗ ἡ χρηματικὴ περιουσία τῷ 1818 ἀνέρ-
χεται εἰς 7131 γρόσια, σχεδὸν ἑπτακισχίλια φράγκα.
'Επιγραφή τις σωζομένη παρὰ τῷ ἀριστερῷ παρα-
στάτῃ τῆς θύρας πρὸ τῆς ἱερᾶς προθέσεως γνωρίζει

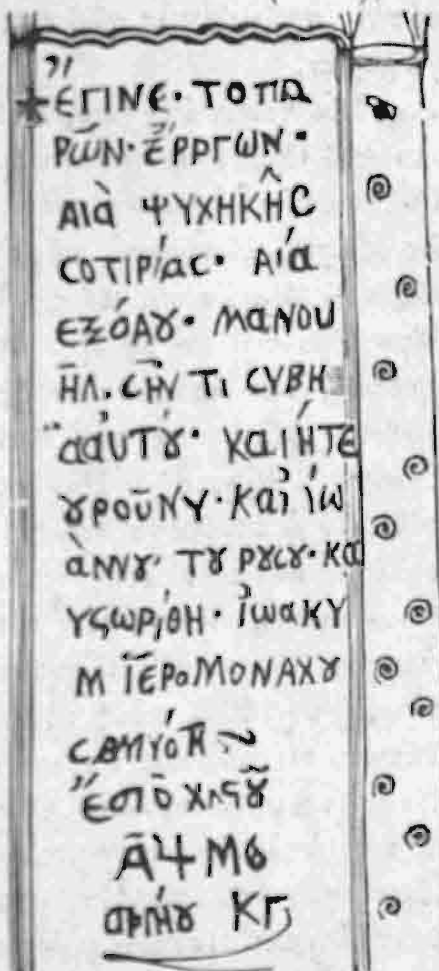
ἡμῖν τὸν ζωγράφον τοῦ εἰκονοστασίου (1745), οὗ
τὸ χρῶμα συνετελείσθη τῇ 23 μαΐου 1785· ταύ-
της ὁμοιότυπον ἔχει ὁ ἀναγνώστης παρατεθει-
μένον ἐν ταῦθα.

14, 15] Μοναὶ δὲ δύο ἀναφέρονται ἐν ἐγγράφῳ
'Ανδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου, ἐκδομένῳ
νῦν τῷ 1331, καί μιναι ἐ-
τοῖς προκαταλείτοις Παρθε-
νίου καὶ Τιμμενίου⁵⁵. 'Ολί-
γω πρὸ τῶν χρόνων τού-
των, ἴσως ἀπὸ τοῦ ΙΒ'
αἰῶνος, δύνανται 'να θεω-
ρήσω χαρπυθεῖσαν ἐπὶ
μαρμάρου τὴν ἐξῆς χρι-
στιανικὴν ἐπιγραφὴν, ἣ-
τις ἱσώζετο ἐν τῇ ἀκρο-
πόλει τῆς νήσου, ἐν ᾗ
τοποθετήσθαι ἄλλοτε ἔκειτο

τὸ οἶκμα τοῦ φράγκου διοικητοῦ, ἐν δυσὶ στίχοις:
ΡΥΣΕ ΜΕ ΠΑΣΙΣ ΑΝΑΚΙΣ Κ, ΚΙΝΔΥΝΟΝ
ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΟΣ Κ, ΣΥΝΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ
ΟΠΙΠΙΣΤΙΝ⁵⁶ Κ, ΤΟ ΟΝΟΜΑ
ΣΟΥ ΚΠΟΠΟΥΝΙΠΝΑΝΕ.

55. Χρυσόβουλλον 'Ανδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου,
ἐκδόματος 'Ιωάννου Σακαλιώτου· «Πανδώρας» τόμ. ΙΕ', σελ.
546 - 551.

56. 'Ενταῦθα λήγει ὁ πρῶτος στίχος τῆς ἐπιγραφῆς ταύ-
της· τοῦ δευτέρου στίχου αἱ πρῶται λέξεις εἰσὶ διαβηρμέναι.

ἐξ ἧς ὁμῶς οὐδὲν ἐξάγων, φρονῶ ὅτι κακῶς ἐγλαφὶν αὐτὴν ἐσπείριός τις γλύπτῃς, ἀγνοῶν τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν.

Ἐκ τινων ἐγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου γινώσκωμεν ὅτι κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἐκατονταετηρίδος ἦν ἡ νῆσος Λέρος ἐν μέρῳ μιν, ὡς ἐξάγω, μετόχιον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τοῦ Μυρελαίου, μέρος δ' ἦν κτήμας τοῦ μοναχοῦ Ἀρσενίου τοῦ ἐν τῇ Στροβίλῳ⁵⁷. Τεμάχια τῶν ἐγγράφων, τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἀφιέρωσιν τόπων τινῶν τῆς Λέρου εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου, εἰδέωκα ἄλλοτε⁵⁸. Εἶχε δ' ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου μετόχιον αὐτόθι, ἐν ᾧ ἐτρέφετο τῷ 1497 Ἰωακείμ ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας, πιθανῶς λέριος· ἐκ τοῦ μετοχίου τούτου, κατὰ τι πρῶσταγμα τοῦ μεγάλου μαγίστρου Πέτρου δ' Ὁθουσσῶν ἀπολειψάμενον τῇ 8 σιπτεμβρίου 1497, πρὸς τὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου Θεόδουλον, ἐπρεπεν «ὁ λεγόμενος μητροπολίτης (νοεῖ δὴλον οὖν ὁ μισαλλόδοξος τὸν ἐπίσκοπον) νὰ ἔχῃ ἀπὸ τὸν ἐπίτροπον τοῦ μοναστηρίου διὰ τὴν ζωοτροφὴν τοῦ κρασίν, μισοτέταρτα Ρόδου ἑκατὸν πεντήκοντα· σιτάρην, μύδια Ρόδου εἰκοσι· λίθι, κάρτες Ρόδου ἑκατὸν· καὶ ἐλίες, μύδια δύο· καὶ ἀσπίδια, μύδια δύο· καὶ ὀσπρικὰ, μύδια τρία· καὶ ἕναν ἑκαστον πρᾶξαν ἀπ' αὐτὰ ὅπου ἕναν κρατημένον ὁ ἐπίτροπος νὰ τὸν δώσῃ, νὰ τὸν δίδῃ ἕναν ἑκαστον εἰς τὸν καιρὸν τοῦ»⁵⁹.

57. «Ἐκκληστ. Ἀληθείας» τόμ. Δ', σελ. 4. Ἀκαλουθία ἁγίου Χριστοδούλου· ἔκδ. Β', σελ. 77, 78, 141.

58. «Ἀληθείας» αὐτόθι.

59. «Πανδώρας» τόμ. ΙΔ', σελ. 551.

Γράψας ἄλλοτε τινα περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ βιβλιοθήκης, τῆς αὐτόθι σχολῆς καὶ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, ἐκτείνω μὲν πῶς ἐν ἰδιαιτέρῃ διατριβῇ τὸν λόγον περὶ σχολῆς, ἔγραψα δὲ τὰ βραχέα ταῦτα σήμερον περὶ τῶν τοῦ χριστιανισμοῦ μνημείων, εἰς συμπλήρωσιν ἀκριβῶς τῶν ὀλίγων ἐπὶ τούτῳ πληροφοριῶν, ὡς ὁ ἐν Κιέρῳ σοφὸς ἱατρός Οἰκονομόπουλος χορηγῇ ἐν τῷ σπουδαίῳ αὐτοῦ περὶ τῆς νήσου ταύτης βιβλίῳ⁶⁰.

S

Φαίνεται ὅτι τὴν μνήμην τῶν Καλυδνῶν, ἥτοι τῶν νήσων Λέρου καὶ Καλύμνου διέσωσεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, εἰς μίαν ἐπισκοπὴν ἐνώσασα τὰς δύο ταύτας νήσους, περὶ ἧς ἔγραψά τινα, συμπληρῶν τὰ κατὰ τὸ 1884 ἐκδεδομένα ὑπ' ἐμοῦ ἔγγραφα τὰ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης ἀναφερόμενα⁶¹. Βιβλίκως καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἐτέρα τῶν νήσων

60. Τὰ περὶ τῶν ἐν Λέρῳ καὶ Καλύμνῳ σχολῶν ἐκτεθήσονται κατ' ἔκτασιν ἐν τῇ διατριβῇ μου: «Ὁρθόδοξων μητροπολιτῶν οἱ ἐκδεδομένοι κατάλογοι συμπληρούμενοί, ἧς μέρος ἐλάχιστον, περὶ δύο μητροπολιτῶν Ἡρακλείας πραγματευόμενον, εἰδέωκα ἐν «Ἐκκληστ. Ἀληθείας» τόμῳ Η', σελ. 399—402, καὶ τόμῳ Θ', σελ. 13—15· ἀπὸ δὲ τούτου παραλαβὼν μετεκῆσθαι ἐν τῷ τῷ πρὸντος βιβλιαρίου. Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τῆς «Ἐκκληστ. Ἀληθείας», τῷ ἄρτι λήξαντι, εἰδέωκα διατριβὴν «Ἡ-μητρόπολις Λέρου καὶ Καλύμνου» σελ. 106—107 καὶ 118—120. Τὰ δ' εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην, τὴν τέως ἐπισκοπὴν, ἀναφερόμενα ἔγγραφα βλέπει ἐν Δ' τόμῳ «Ἐκκληστ. Ἀληθείας», σελ. 450 κ. ἑξῆς. Ταῦτα πάντα δὲ καίονται ἐν ἐπιμέτρῳ τοῦ μετὰ χεῖρας τούτου.

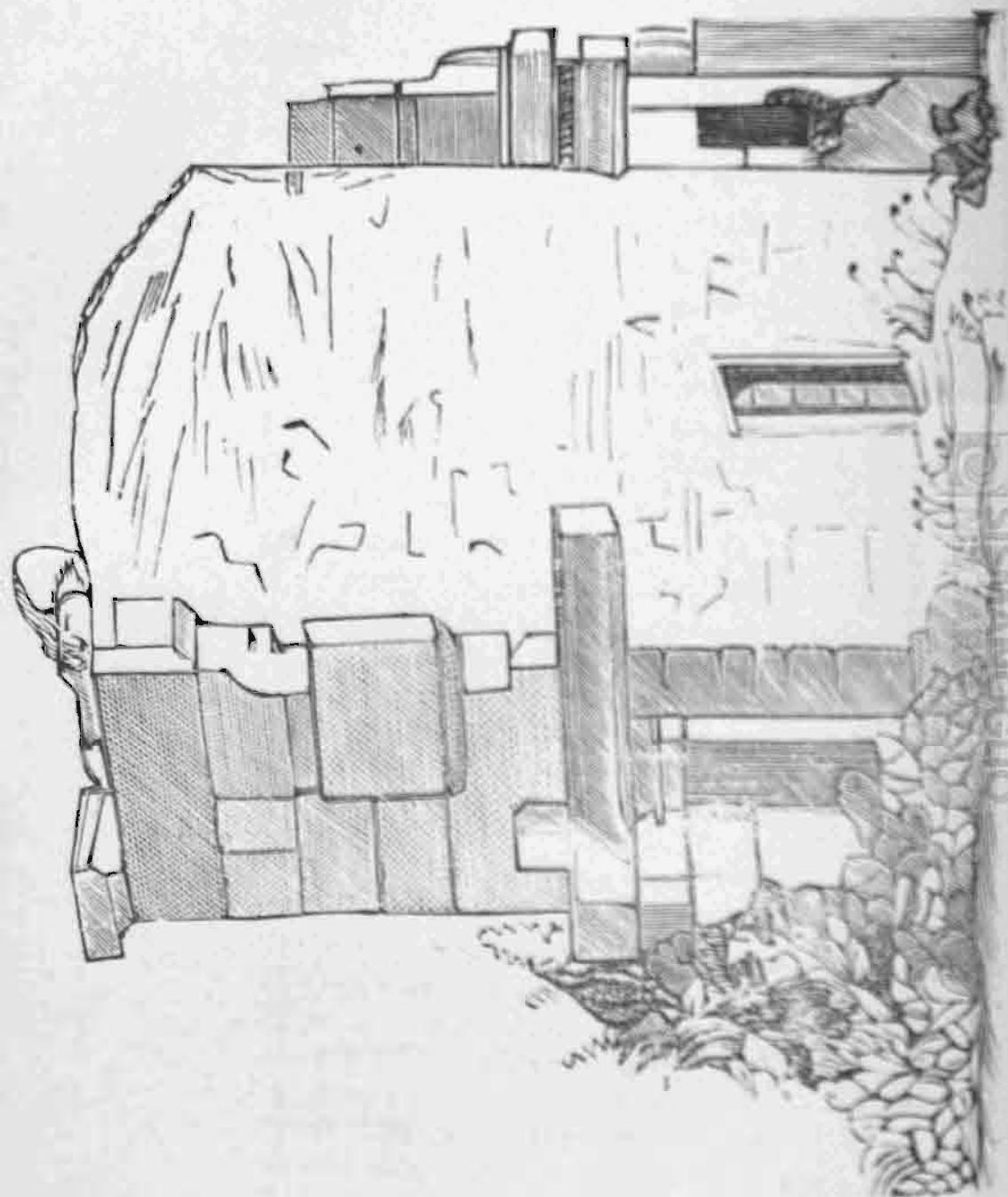
61. «Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείας» τόμ. Θ', σελ. 106—107 κλπ. ὡς ἐν σσημ. 60.

τούτων ἰδίξατο τὸν χριστιανισμόν, οὐδ' ἡ γείτων αὐτῆς ὑστέρησεν· ἐκ δὲ τῶν γραφομένων τοῦ Ροσσ, ἅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑπέμνησα (σελ. 45), διακνύεται τρανῶς ἡ τοῦ χριστιανισμοῦ διέδοσις ἐν ταῖς νήσοις ταύταις ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος, οὐδ' ἔστιν ἀποδιδεχτή, ἐμοὶ τοῦλάχιστον, ἡ γνώμη τοῦ πολυμαθοῦς ἱεροῦ Οἰκονομοπούλου ὅτι ἐκ τινῶν λόγων τοῦ Αἰλιανού⁶² φαίνεται ἡ Λέρος — καὶ ἡ Κάλυμνος συνεπῶς — εἰδωλὰ λατρεύουσα καὶ κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα· διότι ἡ ὑπαρξὶς εἰδωλῶν ἐπιτρέπει μόνον ὡς ἀποδεικνύμεθα ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ κάτοικοι ἐνστηνίσκοντο τὴν τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίαν· οὕτως ἐνῶ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπεδίξαντο τὸν χριστιανισμόν οἱ πάτριοι, βιογράφος τις τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου λέγει ὅτι μετὰ τὰ μέσχα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος εὗρε καὶ συνίτριψεν ὁ ὁσίος ἄγχιμαχ' τι τῆς Ἀρτέμιδος «ἀπὸ λίθου λευκοῦ τεχνηέντως ἐξεργασμένον»⁶³. Μαρτυρεῖ δὲ τὴν

62. Οἰκονομοπούλου Λερισκῆ, σελ. 108· μετὰ σελ. 51. Ὁ συγγραφεὺς λέγει ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Αἰλιανός, ὁ ἀκμάσας ὀλίγον μετὰ τὸ 200 μ.Χ., λέγων ὅτι «ὅσοι σέβονται τὸ θεῖον, καὶ μάλιστα τὴν Ἀρταμιν, δὲν τρώγουσι μελαγχρύδας, ἐπιφέρει ἐκείῃς ἡ αἰτία, ἵσασιν οἱ τὴν Λέρον κατοικοῦντες», συμπέρασμα εἰλεγει ὅτι μεσοῦντος τοῦ Γ' αἰῶνος οἱ Λεριεὶς ἦσαν εἰδωλολάτραι. Τὸ συμπέρασμα κακὴν ἔσχε τὴν γένεσιν· οὐδ' ἔστιν ἀπόδειξις τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας τινὸς ἐν αὐτῷς μνηστήκηται συνηθείας πατρικῆς, ἐπικρατησάσης ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ἐν ᾗ ἀκριβῶς Κλύτος ὁ Μιλήσιος παρ' Ἀθηναῖς Δειπνοσοφιστῇ ἀναφέρει μελαγχρύδας εὐρισκομένους παρὰ τὸ ἱερόν τῆς Παρθένου Ἀρτέμιδος.

63. Ἀκολουθία ὁσίου Χριστοδοῦλου· ἔκδ. Β', σελ. 124. Ὁ φίλος Σακελλίων μετὰ ψυχικοῦ ἔργου ἀναφέρει τὴν πρῆξιν, ἐν σημειώσει εἰς σελ. κ' τοῦ προλόγου τῆς Ἀκολουθίας. Πολλὰ γέροντα τολμῶνται καὶ σήμερον ἀλλαχοῦ, λήγοντες ΙΘ' αἰῶνα·

ΠΙΝΑΞ Β'.

Μ. Ι. ΓΕΛΕΩΝ, "Εγγραφα Αθηνών και Κερκύρας."

ἀρχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Καλύμνῳ ὅ, εἴτε κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Α', εἴτε ὑπὸ τινος ἄρχοντος, εἴθ' ἀπλῶς ὑπὸ τῶν καταίκων, πρὸ πολλῶν αἰῶνων κτισθεὶς νῶς τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἢ μᾶλλον μεταποιηθεὶς ἀπὸ ναοῦ τοῦ Καλυδνέως Ἀπολλωνος⁶⁴, οὗ μόνον ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀποσώζεται σήμερον, εἰς καλὸν μεταβεβλημένη ναῖσκον, φέροντα τὴν ἁγίαν τράπεζαν πρὸς νότον ἀνεστηλωμένην, ὑπομνησκουσάν δ' ἡμῖν ἰδιόζουσάν τινα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἀντιοχείας συνήθειαν, παρ' αἷς αὐτὴ πρὸς ἀνατολὰς τὸ θυσιαστήριον ἀλλὰ πρὸς δύσιν ὄρεται, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους Σχολαστικοῦ⁶⁵. Ὁ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν ἀριστος συγγραφεὺς Ἰάκωβος Ραγκαβῆς, πλὴν τοῦ 1) ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὅλην χορηγίσαντος ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν ἀρκούσαν πρὸς οἰκοδομὴν τριῶν εὐρυχωρῶν σημερινῶν νῶων, θεωρεῖ βυζαντινοὺς νῶους ἐν Καλύμνῳ

2) τὸν ναῖσκον τῆς Ὑπαπαντῆς, ἀριστερὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ, πολλὰς ἐγγράφους σώζοντα πέτρας, ἀφορώσας εἰς τὴν ἐπὶ τῆς εἰδωλολατρικῆς ἱστορίας τῆς Καλύμνου.

3) ναὸν τῆς Θεοτόκου, καίμενον οὐ μακρὰν τοῦ λιμένος, πολλοὺς ἔτι καὶ νῦν ἐπιδεικνύμενον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κίονας.

βλ. Ἐκμ. Μανωλικὴ Δωρικὴν ψήφισμα Καρπάθου, μεταφρασθὲν ἐκ τῆς γαλλικῆς· μετὰ γενικῆς περιγραφῆς τῆς νήσου. Ἀθήναι· 1878, σελ. 44, σημ. 1 καὶ 2.

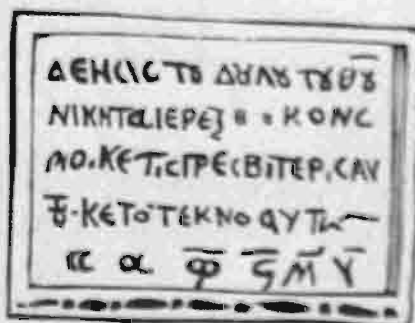
64. Στίφηνος Βυζάντιος ἐν λξ. Κάλυμνος· «ὁ πολίτης Καλυδνῆος, καὶ Καλυδνῆς τὸ θεῖον καὶ Καλυδνεὺς ὁ Ἀπόλλων, καὶ Καλυδνίος»

65. Σωκρ. Ἑκκλητ. Ἱστορίας βιβλ. Ε', κεφ. κδ'.

4] νχόν μετοχικόν τῆς ἐν Πάτρῃ Μονῆς πρὸς τὸ νοτιοδυτικόν τῆς παλκιᾶς πόλεως·

5] «ἐκκλησίαν μεγάλην εἰς μνήμην τοῦ Σωτῆρος, μίαν τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ **Χριστιανισμοῦ**, ὁλοκλήρως ἐκ μαρμαρίου λευκοῦ κατασκευασμένην, ἤδη δὲ ἐγκαταλειμμένην», καὶ κειμένην πλησίον τῆς τοποθεσίας Φυλακῆ⁶⁶.

Οἱ μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα κτισθέντες ναοὶ ἦσαν μικρότατοι, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι ἦσαν ὀλίγοι· τῷ 1457 λ. χ. λοιμοῦ γενομένου πολὺ τοῦ πληθυσμοῦ μέρος ἀπώλεσεν ἡ Κάλυμνος, ἰδοκιμάσθησαν δὲ καὶ αἱ περὶ νῆσοι⁶⁷. οἱ ναῖσκοι οὗτοι ἠγέρθησαν ἐντὸς τοῦ Κάστρου τῆς νήσου, ἐν αὐτοῖς δὲ δύο μόνον εὑρον ἐπιγραφάς, τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τὴν μὲν πρώτην ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναῖσκου τοῦ Σταυροῦ, γνωρίζουσιν ἡμῖν Νικήταν ἱερέα καὶ Οἰκονόμον Καλύμνου, τῷ 1506 κινιζόντα τὸν ναῖσκον, τὴν δὲ ἐπὶ τοίχου τοῦ αὐτόθι ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ἐξ ἧς μανθάνομεν ἁγιογράφον Νικόλαον Θε[οδώρη]ν εὐα-κομψότερον τῶν αὐτῶ συγχρόνων ἁγιογράφων ζωγραφούντα· τούτων ἐνταῦθα δίδωμι πανομοιότυπον:

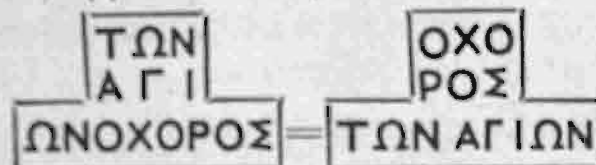

ΤΩΤΟΝ ΤΟΝΑΘΝ
ΤΟΝ ΓΑΝΘΑΥΜΑΘΟ
ΟΝ ΘΕΩΡΗΤΕ ΝΙΚΟ
ΛΑΘΙ ΙΩΘΟΡΙΣΕΘΕ
ΗΛΕΡΙΣΟΓΡΑΦΕ

66. Ραγκαβῆ Ἑλληνικὴ τόμ. Γ', σελ. 395.

67. Ὑπομν. Ἱστορικόν Ἑλληνισμῶν τόμ. ΙΘ', σελ. 166.

Προσθεσθῆσθω δ' ὅτι ἐν τῷ ἐτέρῳ τῶν δύο τούτων ναῖσκων εὑρον κόσμημά τι μαρμαρινόν, ἀπὸ τοῦ ΙΒ' πιθανῶς αἰῶνος τὴν γένεσιν χρονολογοῦν, ἐν σχήματι Γ κεκομμένον, ἐκατέρωθεν δὲ φέρον τὰς λέξεις:

Ἄγνοῶ πρὸς τίνα χρῆσιν ἀνέκειτο καὶ ἐν τίνι παλκιῷ ναῷ τὸ κόσμημα τοῦτο. Ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου F. Piper ἔγραφε μοι τῇ 18 ἰουλίου 1878, τὸν λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ ἐν Ἀνατολῇ πληθους τῶν τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἀντικειμένων, ὅτι ἐν Ἀθήναις εὐρὶ ποτε σταυρὸν ὀρειχάλκινον παλαιὸν μετὰ γραμμάτιον, οὗ τύπον δίδωμι. Ἄγνοοῦμεν ποῦ καὶ πότε ἐχρῶντο τοῖς τοιούτοις ἱεροῖς κοσμήμασι⁶⁸.

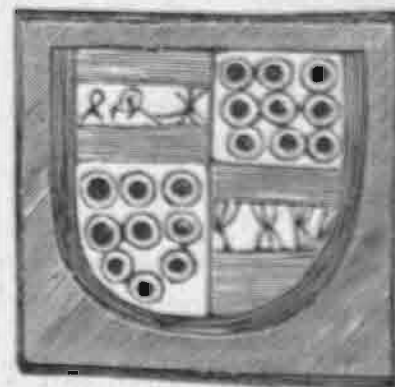
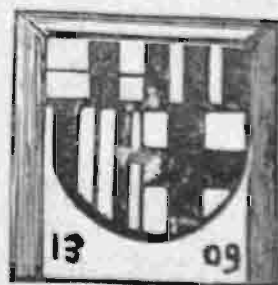
§

Ἀρχαῖοντα ταῦτα περὶ τῶν νήσων Καλυδωνῶν θεωρῶν, εἰς ἃ ἀφορμὴν ἔδωκέ μοι ἡ ἀνεύρεσις τῶν

68. Τοῦ τὰ γραφόμενα τοῦ διακεκριμένου ἀρχαιολόγου. Einige werthvollste Denkmäler habe ich 1870 von meiner Reise in den Orient mitgebracht; aus Athen ein kleines in einem Grabe gefundenes Broncekreuz mit der Inschrift⁷⁰ und eine wichtige constantinische Münze aus Constantinopel eine Gemme mit der Figur des guten Hirten und ΙΧΘΥΣ auch einen Stein aus der Sophienkirche, in dem umgebenden Terrain gefunden, mit einem Stempel, den mir der damalige griechische Gesandte Herr Rangabe verschafft hat, und einen Grabstein mit Inschrift.

ἐπιγραφῶν, τῶν ἐκδιδομένων ἤδη⁶⁹, μεταβαίνω εἰς τὰς εὐρεθείσας ὑπ' ἐμοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περίξ, ἀπορρήν ἡδίστην παρεχομένας ὅπως περί τι κωμῶν τινων λησμονηθεῖσῶν καὶ περί τινων πατριαρχικῶν χωρίων γράψω λέξεις οὐχὶ ὀλίγας, ὡς καὶ περί τινων ἐπιγραφῶν ἐπιτυμβίων.

69. Ὁ Ross ἔσωσεν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ τὰ τῆς Καλύμνου φραγκικῆ οἰκόσημα, καὶ παρῆδε δύο τῆς Λέρου· ταῦτα δὲ, τέσσαρα ὄντα εἰδῶκε μὲν ὁ κ. Οἰκονομόπουλος, ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς, ὡς νομίζω διὸ ἀναγκάζεται 'να παραθῶ ἐνταῦθα καὶ τὰ τέσσαρα, ὧν τὸ ἓν φέρει καὶ ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἢ τοῦλάχιστον ἔφερε καὶ ὃν καὶ ἐν εἶδον αὐτά. Περισσότερον εἰπεῖν ὅτι τὰ ἑλληνογραφήματα, γενόμενα ὑπ' ἐμοῦ, στεροῦνται τῆς αἰμοφύτης, ἣτις διακρίνει τὰς εἰκόνας ὡς καὶ τὸ βιβλίον ἐν γένει τοῦ πολυμαθοῦς ἱατροῦ.

Δ'.

Μακρυνθέντες πολὺ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπισκεπτόμεθα νῦν αὐτῆς ταύτης τὰ περίχωρα καὶ προάστεια, καίτοι καθήκόν ἐστι πάντων τῶν εἰς τὴν βυζαντινὴν τοπογραφίαν ἀσχολουμένων ὅπως ὀρίσῃσι τὴν λέξιν προάστειον, ὡς αὐτὴν ἐξελάμβανον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν οἱ βυζαντινοί· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἄλλου χρόνου καὶ ἐρεύνης ἄλλης ἡμῖν ἔσται πόρισμα, μηδαμῶς σήμερον ἐπείγον, διότι ὁ περί τὴν πρωτεύουσαν τῶν σουλτάνων κύκλος, ἐν ᾧ συσφίγγονται νῦν αἱ μελέται τοῦ ταῦτα γράφοντος, ἐστὶν οὐχὶ εὐρύς, μολὶς τρίωρον περίξ αὐτῆς ἀπέχων, ἀπὸ τῶν ἐξω τῆς πόλεως Χαρσίας ἢ Καλλιγαρείας ἀρχόμενος, λήγων δ' εἰς τὸ χωρίον Φλώριον, καθὼς οἱ βυζαντινοὶ ἐκάλουν τοῦτο. Μία κέραμος στέγης, μία πλίνθος, τεμάχιον ὑπερθύρου ναοῦ τινος, ὡς εἰκάζω, καὶ τι ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα ἔσονται ἀπορρή λόγου περί τῶν περίξ τῆς ἡμετέρας πόλεως ἀρχαίων κωμῶν, ὧν τινες ἀντικειμένον ἐγένοντο πατριαρχικῶν γραμμάτων, ὀλίγιστοι δ' ἔτυγον ἐπισταμένης ἐξετάσεως, διότι ὁ μόνος περί τούτων δυνάμενος 'να γράψῃ ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ἐρευναν αὐτοῦ παραλίους τινὰς κώμας καὶ μίαν διώρον ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπέχουσαν, οὐδὲν δ' ἔγραψε περί πολλῶν ἄξιων ἐρεύνης κωμῶν τε καὶ τοποθεσιῶν μεσογείων⁷⁰.

Σπουδαιοτάτην ὅμως ἀπορρήν λόγου καὶ μελέ-

70. Νόει μοι τὴν ἱατρὴν Α. Γ. Πασιπάτην ἐκδόντα διατριβὴν πραγματευομένην «τὰ θρακικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου» ἐν τόμῳ IB' τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ φιλόλογ. Συλλόγου, σελ. 33—42.

της εἰς τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος παρέχεται τὸ τρεῖς ὥρας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως νοτιοδυτικῶς ἀπέχον ἀγίασμα, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν τοῦ προφήτου Ἠλίου, μικρὸν τι σπήλαιον, ὑπὸ τινι λόφῳ λειλαξευμένον, χθαμαλωτάτην ἔχον τὴν εἰσοδὸν καὶ μόλις χωροῦσιν ἄνθρωπον, ὅστις ὅπως εἰσέλθῃ πρέπει ἵνα σαρθῇ. Ὁδὸς ἀπὸ τῆς εἰσόδου μικρά, πλάτους ἑνὸς σχεδὸν μέτρου, καὶ ὕψους δύο, μήκους δ' ὀλίγου, εἰσάγει εἰς δωματίον εὐρὺ, φέρον ἐν μέσῳ κίονα παχύτατον, τετράπλευρον· ἐντὸς τοῦ δωματίου εὐρηταί μέρος περιωρισμένον, λαξευτὸν, ὡσεὶ τις εὐπερίγραπτος διέξαμενῇ, πλήρης ὕδατος οὐχὶ ψυχροῦ, ἀπὸ τῆς γῆς ἀναβρύοντος. Οὐδὲν ἔχον γραμμῶν εἶδον ἐν τῷ εἶδει τούτῳ τῆς κατακόμβης, ἣν φρονῶ ὅτι οἱ τῶν πρώτων αἰώνων χριστιανοὶ ἐχρησιμοποιοῦν ἐν κειρῷ διωγμῶν κρυπτόμενοι, πιθανόν δ' ἐστὶν ὅτι ὁμοίαν ἐποιούντο χρῆσιν ταύτης, οἷαν καὶ τοῦ παρὰ τῷ Ρηγίῳ σπηλαίου, ὅπου πολυμαθεῖς ἀρχαιολόγοι εὗρον καὶ θυσιαστηρίου ἔχνη⁷¹. Συνοικισμοῦ τῶν περὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν χωρίων οὐδεμίαν ἀρχαίαν γινώσκω μαρτυρίαν, ἥ δ' ἀρχαιοτέρα ἀναφέρεται εἰς τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, καὶ ταύτην ἀπὸ τοῦ Θεοφάνους ἀρρέμεθα, αὕτη δ' ἐστὶν χρήσιμος ἡμῖν, ἀναφέρονσα τὸ ὄνομα χωρίου οὕτω καὶ νῦν μετὰ πάροδον δεικτριῶν καὶ πλέον αἰώνων ὀνομαζομένου, καθὼς τότε τὸ χωρίον τοῦτό ἐστιν αἱ Νύμφαι, καὶ εἰς αὐτὰς εἰσέλ-

71. Dethier καὶ Mordtmann Epigraphik von Byzanzion· ἐν Βιέννῃ. 1861, σελ. 73· Φιλολογ. Σολλόγου Τὰ περιτωθέντα· σελ. 162, διαιτριδὴ Dethier περὶ πλίνθων ἐπιγράφων.

θον τῷ 559 οἱ Οὔνοι καὶ οἱ Σκλάβοι, αεϋρόντες τόπους τινὰς τοῦ ἀναστασιακοῦ τείχους πεπτωκότας ἐκ τῶν σεισμῶν, ἠχμαλώτευσαν ἕως Δρυπίας καὶ Χιτοῦ κώμης⁷². Λείψανα τοῦ τείχους τῶν Νυμφῶν μέχρι τοῦδε σώζονται, οὐ πολὺ μακρὰν δ' αὐτῶν πρέπει ἵνα τάξωμεν καὶ τὰς δύο κώμας Χιτοῦ καὶ Δρυπίαν, παθεύσας καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος ἕνεκα τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν⁷³, καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς αὐταρχίας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ὅτε καὶ χειμῶν μέγας ἐν Θράκῃ γινόμενος ἀναφέρεται⁷⁴. Ἄλλ' ἔπαθον ἕνεκα βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατόπιν, ὡς ἐγκαίρως σημειωθήσεται.

Κατὰ τὴν ζώνην ταύτην, ἣν διέδραμον, κείνται σήμερον κομποπόλεις μὲν καὶ χωρία δέκα καὶ τέσσαρα, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, μία Μονὴ, ἡ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καὶ πέντε τοποθεσίαι γνωσταί τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ μᾶλλον τοῖς οἰκοῦσι τὰς ἀγχιτέρμονας τοῖς χωρίοις τούτοις συνοικίας, τούτων δὲ ἀναφέρονται παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις αἱ καὶ ἡμῖν γνωσταὶ κῶμαι, Ἀραμείας, τῆς σήμερον Μακροχωρίου, Ἀγίου Στεφάνου, Γαλαταρίων, Νυμφῶν καὶ Ζεφυρίου· ἡ Μονὴ τῆς Πηγῆς· τὸ προάστειον Φλωρίου· ἡ τοποθεσία τῆς Μονῆς ἀγίου Μάμαντος· καὶ ὁ λόφος τῶν Ἀρετῶν. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους ἀναφέρονται ὡς ἐντὸς τῆς ζώνης ταύτης κείμεναι πλὴν τῶν ἄνω σημειωθεισῶν ἑννέα, αἱ κῶμαι καὶ τοποθεσίαι, Χιτοῦ, Δρυπία, Κατασύρται (ἴσως καὶ

72. Θεοφάνης· Βόννης, τόμ. Α', σελ. 360.

73. «Τῶν βουλγάρων ἕως τῆς Χρυσῆς πόρτης διαδραμόντων, καὶ τὴν ἄπασιν Θράκην αἰχμαλωτιζάντων»· Θεοφ. 586.

74. Θεοφ. 607 καὶ 609.

τὸ Βουλγαρόφυγον), Ἀγροὶ τοῦ Δαμεινοῦ, Θερμόπο-
λις, καὶ Μελιτιχίς· πάντα πηλίκια: τὰ τῶν Πηγῶν,
τὰ τῆς Θεοδώρας, τὰ κατὰ τὸν Ἅγιον Μάμαντα, τὰ
κατὰ Ἀρχαμείων, καὶ τὰ τῶν Ἀρετῶν καὶ Μοναί
πάντα: ἡ γυναικεία τῆς Πηγῆς, ἡ τῶν Ἀβραμιτῶν, ἡ
τοῦ ἁγίου Κυριακοῦ, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ἐν ἣ
τὸν δίκυλον τῆς μοναδικῆς ἀσκήσεως ἦνυσεν ὁ πα-
τριάρχης Βύθύμιος ὁ ἀπὸ συγκρίσεων πρὸ τῆς ἐκλογῆς
αὐτοῦ, κατὰ τὰ τελευταῖα δὴλον οὖν ἔτη τοῦ Θ' καὶ
τὰ πρῶτα τοῦ Ι' αἰῶνος· ἔτι δὲ καὶ οἱ ναοὶ τῶν ἁ-
γίων Καλλινίκου, καὶ Στρατονίκου, καὶ ὁ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Καὶ τῆς μὲν Μονῆς Ἀβραμίου ἢ Μονῆς τῶν Ἀ-
βραμιτῶν ἡ θέσις ἐστὶν ὅπως δέποτε ὠρισμένη· ἔκκειτο
ἔξω τῆς Χρυσῆς πύλης, ἀγνωστον εἰ ἐγγὺς ἢ μακρὰν,
ὡς ἀγνωστον καὶ παρὰ τίνος ἀκριβῶς ἐκτίσθη· παρὰ
δοσις ἦν ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου,
χάριν μοναχοῦ τινος Ἀβραμίου⁷⁵, καὶ ὑπογράφον-

75. Du Cange Constantinopolis Christiana' βιβλ.
Δ', κεφ. 5', τίθηται δ' αὐτὴν ἐν τοῖς ἐντὸς τῆς πόλεως μονα-
στηρίοις. Οὐ προσέτεξε δ' ὁ πολὺς Δουκάγιος εἰς αὐτὴν ἐν
αὐτῷ τῷ μέρει τῆς διατριβῆς, ἀπὸ τοῦ Μηνεῖου τοῦ ἐκτελεστοῦ
ἀρνούμενος: ἀλλὰ λαβὼν διὰ δωρεᾶς αὐτοῦ (τοῦ πατριάρχου Τα-
ρατίου δηλ.) τόπον ἐρείπιον, τὰ εἶναι ἢ Μονὴ τῶν Ἀβραμι-
τῶν λεγόμενον, ἐξ οὗ φαίνεται κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' αἰῶνος
ἐγειρομένη τὸ πρῶτον ἢ ἔξω τῆς Χρυσῆς πύλης Μονὴ αὕτη. Τὰ
τοῦ Δουκαγίου σχεδὸν ἀπαρίλλαστα μετέγραψεν, ὡς ἔδει, ὁ
μακαρίτης Σκ. Δ. Βυζάντιος· Κωνσταντινουπόλει, τόμ. Α',
σελ. 330, μὴ παραλείπων μήτε τὰ γραφόμενα εἰς τὰ Addita-
menta in Const. Christ. ὅπου ὁ σοφὸς ἀρχαιολόγος, οὗ τὸ
σύγγραμμα χρησιμεύει κάλλιστον βοήθημα πᾶσι τοῖς εἰς τὴν

ταὶ μὲν ἐν τισι συναδικαῖς πρακτικαῖς ἡγούμενοι ταῦ-
της ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἀντωνῖνος κατὰ τὰ μέσα
τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, εἰ καὶ δέον ἵνα γινώσκωμεν ὅτι γρά-
φονται «Μονῆς τοῦ Ἀβραμίου», ἢ «τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀ-
βραμίου», ἀλλὰ τὸ βέβαιόν ἐστίν ὅτι ἐπὶ Ταρατίου
πατριάρχου ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς, ἐν ἣ ἐμόναζεν ἡ
οὐσία Ἀννα, ἡ μετανομασθεῖσα Εὐφημιανός, ἐκτίσε
τὴν Μονὴν τῶν Ἀβραμιτῶν «λαβὼν τὸ πον ἐ-
ρείπιον» ὥστε τείνω ἵνα πιστεύσω ὅτι ἑτέρα πα-
ρὰ τὴν τοῦ Ἀβραμίου ἦν ἡ ἔξω τῆς Χρυσῆς πύλης
Μονὴ τῶν Ἀβραμιτῶν, οὕτω κληθεῖσα βεβαίως ἐκ
τοῦ ὅτι μοναχοὺς ἐκ τῆς πρώτης ὁ κτίτωρ ἐν αὐτῇ
συνώκισεν, ὡς ὁ Στούδιος ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοι-
μήτων⁷⁶. Περὶ τῆς τοῦ ὁσίου Κυριακοῦ Μονῆς γινώ-
σκομεν ἐκ τῶν τοῦ Θεοφάνους ὅτι ταύτην ἡγεῖρε Γρα-

βυζαντινὴν τοπαρχίαν ἀπολαύμενος, σημειοῖ ὅτι ὁ Ἀβρά-
μιος οὗτος ἦν ὁ κατόπι γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, κατὰ
τὴν μαρτυρίαν Ἰωάννου Μόσχου (Λειμωνιζρίου κεφ. 97) καὶ
συστήται πρότερον μὲν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονὴν τῶν
Ἀβραμιτῶν, ὕστερον δὲ τὴν λεγομένην «τῶν Βυζαντινῶν» πρόσ-
θαι ὅτι ἀμφοτέραις λέγει μίαν ὁ Σκ. Δ. Βυζάντιος, ἀμαρτύρως.
Ἡ Μονὴ τῶν Ἀβραμιτῶν, ἡ κατ' ἐμὲ ἔξω τῆς Χρυσῆς πύλης,
προσκαλέσθητο Ἀχειροποιήτας, ὡς λέγει Λέων ὁ Διάκονος. Ταῦ-
τα κατὰ νεωτέραν ἔρευναν αὐτὸς ὁ Δουκάγιος ἔγραψεν εἰς τὰ
Additamenta.

76. Θεόδωρος Ἀναγνώστης. Ἐκκλησι. Ἱστορίας ἐκλο-
γαί, ἀπὸ φωνῆς Νικηφόρου Καλλίστου· Α', 17· περὶ δὲ τῶν ἐν
Κωνσταντινουπόλει δύο Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων βλέπε τὰς τοῦ
Henrici Valesii annotationes εἰς κεφ. 19 τοῦ Γ' βιβλίου
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Εὐαγγρίου. Τὴν πληροφορίαν
περὶ τῶν κατὰ τὸν 5' αἰῶνα ἡγούμενων τῆς Μονῆς Ἀβραμίου
λαμβάνω ἀπὸ τοῦ πολυτιμίου ἔργου τοῦ Δουκαγίου.

τίσιμος ὁ πραιπόσιτος ἐπὶ Λέοντος τοῦ Θρακῆς, ἵρ' οὐ φαίνεται ὅτι καὶ γυναικεῖον ἐν τοῖς περὶ τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν μέρεσιν ἡγείρετο μοναστήριον⁷⁷. Ἐκείσε που Λογγίνος ὁ τοῦ βασιλείως Ζήνωνος ἀδελφός, κακοθέστατος γενόμενος καὶ λύσας καὶ σύστημα μοναστριῶν, κατὰ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ ἱστορικοῦ Μάλχου, αἰπὶ δαίπνῳ ἐνδικιτῶμενος ταῖς κλητίζομέναις Πηγαῖς ἐπεμφὲν αὐταῖς ὀσπρία καὶ ξηροὺς ἄρτους, εἴτα χιτῶνας, ἄλλα τέ τινα, ὡς προνοῶν αὐτῶν δῆθιν καὶ ἀνιῶν ἐν τῷ σεμναίῳ πολλὰς τούτων πειθανάγκη κατήγαγε⁷⁸. Κατὰ τὰ περὶ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ὡσαύτως ὑπῆρχε καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου Μονή, ὡς συμπερρίκει τις ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ Εὐθυμίου· διότι ὁ τε Λέων ὁ σοφός, καὶ ἡ βασίλισσα Θεοφανώ, θέλοντες 'να ἴδωσι τὸν ὁσίον τούτον, τὸν καὶ κατόπι πατριάρχην χρηματίσαντα Κωνσταντινουπόλεως, ἦλθον οὐχ ἄπαξ εἰς τὸν ναὸν τῆς Πηγῆς⁷⁹.

77. Θεοδ. Ἀναγνώστου Ἐκκλ. ἱστορ. Α', 17. Θεορ. σ. 175.

78. Σουίδας ἐν λξ. Λογγίνος. Μάλχου ἀποσπάσματα ἐν ἐκδόσει ἐλλήνων Ἱστορικῶν ἐλασσόνων, ἐπιμελείη Λουδ. Δινδερφίου· Λειψία, 1870, σελ. 422—423.

79. Βιογραφία Εὐθυμίου πατριάρχου, ἐπιμελείη Καρέλου De Boor, Βερολίνω, 1888, σελ. 3, 2, 9, 24, 26, 40, 2. Εἰ δ' ἡ Μονὴ αὕτη ἐστὶν αὕτη ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ κτισθεῖσα, ἔκειτο λοιπὸν κατὰ τὴν πρὸς τὸ Ρήγιον (χριστοῦλα Τσεκατζέν) ὁδόν· ἀλλ' ἴσως ἡγείρετο ὅπου καίτοι σήμερον τὸ ἄγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, Τσομπάν ἀγῆσθα κοινῶς γνωρίζοντες Προκοπίου περὶ κτισμ. τόμ. Β', σελ. 190 καὶ Ἀννῶν Κομνηνὴν· Βόννης, σελ. 393. Ἀδελφὰ δ' ὅπως καὶ ἀδελφεὰ ἡ γράφει περὶ τῆς Μονῆς ταύτης ὁ Dethier ἐν Περιουθεῖσι φιλολόγ.

Δύναμι 'να εἰπῶ ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ Μοναὶ κατεστράφησαν ὑπὸ Συμειῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν βαρβάρων ὀρδῶν, αἵτινες, ὡς οἱ χρονογράφοι Κεδρηνός καὶ Λέων ὁ Γραμματικὸς λέγουσι, «κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσαντος ἱρημίαν, τὰ τε παλᾶτα τῶν Πηγῶν ἐνέπρησαν, . . . ἐπυρπόλησαν δὲ καὶ τὰ κύκλω σύμπαντα»⁸⁰. Ταῦτα δ' ἐπέκλωσεν ἡ μοῖρα τοῖς ἱεροῖς σεμναίοις τούτοις τὰ κακὰ τῷ 913 κατὰ Σεπτέμβριον, ὡς φρονῶ, μύλις ἑνα αἰῶνα μετὰ παλαιὰν τοῦ ἀγρίου Κρούμου ἐπιδρομὴν, καθ' ἣν οἱ στρατιῶται αὐτοῦ «ἄρξαινοι ἱμυρίζουσιν κατέκασαν . . . τὰ μοναστή-

Συλλόγου, σελ. 165 καὶ 168, νῦν μὲν ὅτι πλίνθος τις ὀνομαζέμενα Θεοδώρου, κατ' ἐμὲ δὲ δηλοῦσα πλινθοποιόν, εὑρεθεῖσα ἐν Μακροχώριω, «δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ πλινθοποιεῖον τοῦ μοναστηρίου τούτου, ὅπερ ἔκειτο ἐν τῷ Μακροχώριω ἡ ἐκεῖ που πλησίον». νῦν δὲ ὅτι βεβαίον ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη (ἁγ. Θεοδ.) ἀνήκειν εἰς τὸ Μακροχώριον. Πόθεν ἡ εἰκασία ἐπιρραίνονται; Οὐδεμία μνεία τῆς Ἀφαιμίας ὡς γειτονεύουσας τῷ ἁγίῳ Θεοδώρῳ. Εἰρήσθω δ' ὅτι ταύτην νομίζει λεγομένην ἀρχαιότερον «Νέαν Ἀποικίαν». Ἀλλ' ὁ Dethier ἡπατήθη ἀπὸ τῶν γραφομένων τοῦ Σκ. Δ. Βυζαντίου· Κωνσταντινουπόλεως, Α', σελ. 320, ὅπου φαίνεται τιθεῖς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου μεταξὺ τοῦ παρὰ τὸ Μακροχώριον αὐτοκρατορικοῦ ὑφασματοποιείου καὶ τῶν ἑπτὰ πύργων. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου τούτου κατὰ κυριακὴν ἐγένετο συρροή πολλῶν εὐλαδῶν προσκυνητῶν, ὡς γράφει Ἀννα ἡ Κομνηνὴ, σελ. 393, τίθεσα τὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ναὸν ἐν τόπῳ καλουμένῳ Βαθίος Ρύακος. Ἔρπονται μέλλουσαι ἀποκαλύψουσιν ἂν εὖτος ὁ τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ ναὸς ἢ ἡ Μονὴ τοῦ Εὐθυμίου.

80. Κεδρηνός· Βόννης, Β', σελ. 300 καὶ 301. Λέων Γραμματικὸς· τῆς παρισινῆς ἐκδόσεως σελ. 500.

ρια, καὶ τὰ παλάτια, καὶ τοὺς οἴκους, καὶ τὰ προάστεια καὶ πύσαντες τὸ δεξιὸν μέρας τῆς πόλεως πρὸς ἀνατολὰς, κατέκαυσαν τὸ ἱερόν τῆς Χρυσῆς πόρτης ἕως τοῦ Ρηγίου· καὶ ἄρκοντες σκόλη πολλὰ ὄχοντο»⁸¹.

Νοεῖ τις ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Κρούμου λεηλασίαν ταύτην ἔπαθον τὰ χωρία πάντα, καὶ κυρίως τὰ περάσια: ἡ Ἀράμεια, καὶ ὁ Ἅγιος Στέφανος, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ κώμη αὕτη οὐκ ἦν ἔτι συνωκισμένη. Ἀλλὰ τὸ μὲν οἱ σεισμοί, τὸ δὲ καὶ λοιμοὶ συνετέλουν τὴν ἐρειπίωσιν τῶν χωρίων τούτων καὶ τὴν διασπορὰν τῶν κατοικούντων ἐν αὐτοῖς· ἰδίως ἰδοκιμασθήσαν αἱ κῶμαι, καθὼς καὶ τὸ κράτος ὅλον, ἐπὶ τῆς αυτοκρατορίας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', ἐρ' οὗ ἡ μᾶλλον ἀμείλικτος ἐκ τοῦ σεισμοῦ καταστροφή συνέβη τῇ 19 ὁκτωβρίου (νυκτὶ παρασκευῆς πρὸς τὸ σάββατον, λέγει Θεοφάνης) τοῦ 558, καὶ τῇ 14 δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτε «κατέπεσον ἐν ἐξαιρέτῳ ἐκκλησίαι, καὶ τὰ ἐπέκεινα τοῦ Ἐβδόμου (νοεῖ πιθανῶς τὰ ἱερά τῆς Χαρσίας καὶ τῆς Καλλιγαρίας—Ἐγρί καὶ Ἐθιρνέ-καπί), καὶ πολλὰ θυσιαστήρια ἐκκλησιῶν καὶ κιβούρια ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πόρτης ἕως τοῦ Ρουσσίου· καὶ οὐκ ἦν τόπος, ἢ προάστιον, ὃ οὐκ ἔπαισεν ἀπὸ τῆς φοβερᾶς ἀπειλῆς τοῦ σεισμοῦ. Τὸ δὲ Ρηγίον (Κιουτσούκ-τσεκμετζέ) οὕτως ἔπαισεν ἕως ἐδάφους, ὥστε μὴ γνωρίζεσθαι αὐτό..... καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Στρατονίκου καὶ Καλλινίκου ἕως ἐδάφους αἱ οὖσαι ἐν τῷ Ρηγίῳ..... Τῷ δὲ φεβρουαρίῳ μηνί (559) γέγονε θνήσκis ἀνθρώ-

81. Συμεὼν Μάγιστρος· Βόννης, σελ. 614.

πων ἀπὸ βουδῶνος, μάλιστα δὲ τοῖς νέοις, ὥστε μὴ ἔπαρκεν τοὺς ζῶντας θάπτειν τοὺς τεθνεῶτας· ἐκράτησε δὲ ἡ θνήσκis ἕως μηνὸς ἰουλίου»⁸². Τοιαῦ-

82. Θεοφάνης· Βόν. Α', σ. 357, 358. Κιχῶς δ' ἐξέλαθεν ὁ Jacobus Goar ὡς τοποθεσίαν τὸ κατέπεσον ἐν ἐξαιρέτῳ διὸ καὶ μετέρχεται quae in Exaereto ecclesiae· τοῦτον δὲ διώρθωσε Φραγκίσκος ὁ Compesis, μεταφράσας ἐν ταῖς Notae posteriores τὰς λέξεις: praesertim ecclesiae. Τὸ Ρούσιον ἐνταῦθα δείκνυται, κατὰ τὸν Θεοφάνην, ὅτι ἦν διάφορον τοῦ Ρηγίου· μετὰ τὰς σοφὰς κρίσεις τοῦ Δουκαγκίου ἐν τῇ Constan. Christ. βιβλ. Α', κεφαλαιῷ ιε', § 17. Τὰ δὲ τῆς θνήσκis ἐκτενέως ἀρνηγέται Κεδρηνὸς (Βόννης, Α', σελ. 675—676) ἐν τοῖς ἑξῆς: «γέγονε θνήσκis ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τῶν νέων ἐν Κ]Π, ὥστε μένειν ἄτιρους τοὺς ἀποθνήσκοντες ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, διὰ τὸ μὴ ἔπαρκεν τοὺς κραδῶντας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν εὐαγγέλιων οἴκων πρὸς τὸ ἐκφύρειν τοὺς τελευτῶντας· ὅθεν ποιήσας ὁ βασιλεὺς ἑτέρα κραδῶντι χίλις, καὶ μηδ' οὕτως ἐξαρκούντων, ἐμῆς προσέταξε πλείστας εὐτρεπισθῆναι, καὶ ἄλογα δέδωκε μέρη πρὸς τὸ ἐκφύρειν τοὺς νεκρούς». Ἐν δὲ τῇ διαρκείᾳ τοῦ βουδωνικοῦ πάθους τοῦ Χ' ἡμερῶν διέφθερε τοῦ προτέρου θαλασσοῦ πᾶσαν τὴν πόλιν, καὶ τὰ πόρρω ταύτης — Εἰρήνην δ' ἐνταῦθα ὅτι ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ἄλογον εἰς τὴν σημασίαν ἵππου ἐστὶν ἀρχαιοτέρα καὶ τῶν τοῦ Κεδρηνοῦ χρόνων. ἤδη ὁ Θεοφάνης ἔγραψε κατὰ τὰ τέλη τοῦ II' αἰῶνος: «ὁ βασιλεὺς εὐρὺν ἀνάπαυσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τῶν ἀλόγων»..... «ἐκ τοῦ μὴ εὐρίσκειν αὐτὸν δαπάνης, πολλὰ τῶν ἀλόγων αὐτοῦ διτρίβησαν». Θεοφ. Βόνν. τόμ. Α', σελ. 482, 488. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνταῦθα τίθημι χάριν τοῦ περὶ τῆς μεταπτώσεως τῆς λέξεως «ἄλογος» γράψαντος πολυμαθοῦς φιλόλογου Λόγου-στου Holtz ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑλλάδι» τοῦ ἐν Ἀμστελδᾷ φιλολ. Συλλόγου· τόμ. Α', σελ. 9—20.

ται καταστροφαι ἐπισυνέβαινον καὶ κατόπι πολλὰ-
κις, ὡς ὁ κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 1011 σεισμός,
ἐν δὲ νεωτέροις χρόνοις ὁ τῆς 14 Σεπτεμβρίου 1509,
καθ' ὃν καὶ χάσματα γῆς ἀνοιγόντα λένεται ὅτι
κατέπιον ἑκατοντάδας ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ τῇ Κων-
σταντινουπόλει⁸⁴. Ἐντεῦθεν ἐννοοῦμεν πῶς, καὶ ἐπι-
δρομῶν μὴ γινομένων, τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν ἢ τὴν
αὐτὴν μονὴν εὐσεβεῖς αὐτοκράτορες ἢ πλούσιοι ἰδιώ-
ται ἀποκοδόμουν, οὐ μόνον πρὸ τῆς ΙΒ' ἑκατονταετη-
ρίδος, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτήν, ὅτε, δυστυχῶς, στερού-
μεθα τῶν τοσούτῳ λεπτολογούντων περὶ συμφορῶν
τοιούτων βυζαντινῶν χρονογράφων. Οὕτως, ἐπὶ παρα-
δείγματι, ὁ ναὸς τοῦ χωρίου Φλωρίων ἀναφέρεται
ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1660 ὡς ἀμειληθείς καὶ γινόμενος
ἐρείπιον, ἀνὰ καινισθεὶς δὲ τότε, φαίνεται ἐν ἐγ-
γράφῳ νεωτέρῳ, πιθανῶς τοῦ 1727, πάλιν οἰκοδο-
μούμενος· ὀνομάζεται δὲ ρητῶς χωρίον τὸ Φλωρί.
Ἐκτοτε πλᾶξ θανάτου καλύπτει καὶ χωρίον καὶ
ναόν, νῦν μολίς, εὐμενεῖ νεύσει τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς,
πενιχρῶς ἀνεγειρόμενον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν βλέπει
κατωτέρῳ ὁ ἀναγνώστης· ἡμεῖς δὲ νῦν ὀλίγα περὶ
τῶν πατριαρχικῶν χωρίων καὶ τῶν ἡμῖν ἐρευνηθέντων
περὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν προαστείων γράφοντες,
σοφοῖς ἀρρομὴν χορηγοῦμεν πρὸς τὸ γράψαι βελτίως
καὶ βέβαια, μετ' ἐπισταμένην ἐπιτόπιον ἐξεριύνησιν,
ἀνέρικτον ἡμῖν ἔνεκεν ἑλλείψεως ἀρχαιολογικῶν
γνώσεων.

⁸⁴ Ἡ κόμη Μελιτιᾶς, λόγου βραχείως ἀντικειμένη

84. Βλ. περὶ τῶν τρομερῶν διὰ τὴν Κ[ων]σταντινουπόλιν σεισμῶν τοῦ 1509 καὶ τοῦ 1802 τὴν «Κωνσταντινουπόλιν» τοῦ Σκ. Δ. Βυ-
ζαντίου· τόμ. Α', σελ. 28.

οὔσα, καθίσταται γνωστὴ ἡμῖν ἐκ τῆς βιογραφίας
Εὐθυμίου τοῦ πατριάρχου, ὡς κειμένη παρὰ τῇ Ἀφα-
μείᾳ. Εἰς τὰ ὑπερθεῖν τῶν δύο τούτων κωμῶν δάση
ἐξεληθὼν Βασίλειος ὁ Μακεδών, τῇ 21 αὐγούστου 886,
πρὸς ἄγρην ἰλάρων, εὖριν οἰκτρὸν ἐν τῷ κυνηγίῳ θάνα-
τον⁸⁵. Ἴσως ἡ Μελιτιᾶς ἔκειτο κατὰ τὸ μέρος Λαγ-
κάδα τοῦ φρέατος (Κουγιοῦ δερὲ), ὅπου νῦν ὄρων-
ται σωροὶ πετρῶν καὶ πλίνθων, καὶ θεμέλια κτιρίων
βυζαντινῶν⁸⁶ μεταξὺ Ἀγίου Στεφάνου καὶ Ρηγίου. Ἐν
τῷ διαστήματι τούτῳ, καὶ ἐπὶ τύπου σώζοντος ἔτι τὴν
ὀνομασίαν, ἠγείροντο τὰ παλάτια τοῦ Ἀγίου Μάμαν-
τος, περιφανῆ ὄντα, κατὰ τοὺς χρονογράφους Συμεὼν
Μάγιστρον καὶ Γενέσιον⁸⁷, λαβόντα τὴν κλησιν ἀπὸ
παρκαίμενου ναοῦ τοῦ ἁγίου τούτου. Ἐν αὐτοῖς
συχνὰ διῆγε κορυβαντιῶν ὁ δυστυχὴς αὐτοκράτωρ
Μιχαὴλ ὁ μέθυσος, αὐτόθι δ' ἔμενεν, ὡς ὁ Γραμμα-
τικὸς Λέων λέγει, ἡ διαβόητος Εὐδοκίᾳ ἡ Ἰγγερίνη
τῇ νυκτὶ τῆς ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ ἐπιβουλῆς τοῦ
Βασιλείου Μακεδόνορος.

Ἐκ τῶν κατὰ τὴν παρχίαν μεταξὺ τοῦ Ἑπτα-
πυργίου καὶ τοῦ Ρηγίου κειμένων χωρίων, ἡ μὲν Ἀ-
ρχαία ἀναφέρεται καὶ μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἰδίᾳ
τὰ κατ' αὐτὴν ἀνάκτορα· ἡ δὲ Μελιτιᾶς ἐν τῇ βιο-
γραφίᾳ Εὐθυμίου τοῦ πατριάρχου· τὰ δὲ χωρία Φλώ-
ριον καὶ Γαλατάρικ ἀναφέρονται ἐν χρυσοβούλλῳ λό-
γῳ, ἀπολυθέντι κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, πλη-

85. Βιογρ. Εὐθυμίου, σελ. 1--2.

86. Α. Γ. Παπαίτη· Θρησκευτὰ προϊστάται· Φιλ. Συλλ. τόμ.
ΙΒ', σελ. 41.

87. Γενέσιος· Βίοντες, σελ. 102. Συμεὼν, τῆς αὐτ. ἔκδ.
σελ. 614.

ροφοροῦντι δ' ἡμᾶς ὅτι παρ' αὐτοῖς ἔκαιντο δύο προάστεια, δῆλον οὖν ἐπαύλεις, ἀνήκουσαι εἰς τὸν Νικοῦλον τὸν ἐπὶ τῶν διήσεων⁸⁸. ἦσαν ἄρα συνωκισμένα. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἔγγραφον πατριαρχικὸν καλεῖ τὸ Φλώριον «τοποθεσίαν», οὐχὶ δὲ χωρίον. Χρυσόγονός τις, πλοῦσιος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου κάτοικος, ἔδαπνῃσε τότε πρὸς ἔγερσιν τοῦ ναοῦ τῶν Φλωρίων, ὅστις ἐκηρύχθη στυροπηγιακός, καὶ ἐν ᾧ διέμενον ἱερεῖς ὑπηρετοῦντες ἐν τῷ αὐτῷ ἁγιάσματι. Τοὺς ναοὺς τούτου τε καὶ τῶν Γαλατρίων ἀνήγειρε, δαπνῆναις τῶν κατοίκων τῶν πέρι μερῶν, πρὸ τοῦ 1730 Νικοδήμος ὁ μητροπολίτης Δέρκων, ἐξοδευθέντων ἐπτακασίων γροσίων εἰς τὴν οἰκοδομήν, ἥτοι τρισχιλίων περίπου γράγκων τῆς σήμερον⁸⁹. Ἐν νεωτέρῳ πατριαρχικῷ γράμματι, αὐτῷ δὴ τούτῳ, ἀρ' οὗ τὴν εἰδῆσιν ἀρόμαι περὶ τῆς ὑπὸ Νικοδήμου ἀνοικοδομῆς, τὰ μὲν Φλώρια λέγονται «χωρίον», ὡς καὶ τὸ ἕτερον, οἱ δὲ ναοὶ τούτων ἀναφέρονται τιμώμενοι: ὁ μὲν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ἀποδόσεως τῆς Κοιμήσεως (23 αὐγούστου), ὁ δὲ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς συνάξεως τῶν Ταξιάρχων (8 νοεμβρίου). Μέχρι

88. Κ. Ν. Σίθρα Μεσσιων. βιβλ. τόμ. Ε', σελ. 213—217.

89. Τὸ ἔγγραφον ἐξέδωκε πρὸ τριετίας ἐν τῷ βιβλίῳ: Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς προσεπλήρωμα· σελ. 225—228. Ἐν τῷ ἔγγραφῳ τὰ προάστεια λέγονται παρὰ πόλιν—παρὰ τὴν πόλιν. Σημειωτέον ὅτι μετέγραψα τὸ γράμμα τοῦτο ἀπὸ τοῦ κώδικος τοῦ Φωτίου Κυπρίου, ἀλλ' ἡ χρονολογία 1727, ἣν φέρει, νεωτέρη· χειρὸς ἐστὶ, καὶ μάλιστα χειρὸς συγχρόνου ἡμῶν. προσθήκη· ὅπως δὴ ποτε, γνωστὸν ὅτι Νικοδήμος ὁ Δέρκιος ἀπεδίωκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1731, καὶ τοὺς ναοὺς ἄρα τούτους ἔγειρε μετὰ τῶν ἐτῶν 1720—1731.

σήμερον ἀμφοτέρωι τηροῦσι τὰ ὀνόματα τῶν αὐτῶν πατρίων ἁγίων. Ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν Γαλατρίων ἀπεσώθη παρ' ἐμοὶ τιμάχιον μαρμαρόν, ναοῦ τινος ἴσως ὑπέρθυρον, φέρον τὰς λέξεις ΤΟΚΕΒΟΗΘΗ οὐχὶ νεώτερον, ὡς νομίζω, τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. P..CI

Τὸ περὶ τοῦ ναοῦ τῶν Φλωρίων ἔγγραφον τοῦ πατριαρχοῦ Παρθενίου Δ' τοῦ Μογιλάκου, μεταγραφέν ἀπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1 κώδικος τοῦ πατριαρχικοῦ Γραμματοφυλακείου, γεγραμμένον δ' ὑπὸ γραφέως ἀμαθιστάτου, ἔχει ὅδε:

† Παρθένιος ἑλὲν Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικός πατριάρχης.

Πολλὰ τῶν ἀξιολόγων πραγμάτων ὑπὸ ραθυμίας ἀμελούμενα τῷ συνεχεῖ χρόνῳ ἐρείπια γίνονται, καὶ εἰς παντελὴ ἐρήμωσιν παραδίδονται, ὅθεν ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστὶ τῇ πατριαρχικῇ φροντίδι καὶ μεγαλειότητι, οὐχ' ἥτιον καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον ἐστὶ διὰ φροντίδος ἀξιοῦν τὰ τοιαῦτα, καὶ καλλωπισθῆναι τὰ ἐπισφῆρειν αὐτοῖς καὶ βελτίωσιν προμηθεύεσθαι. Διὸ δὴ καὶ ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς χωρίοις, πλησίον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐδρίσκεται ἐκκλησιῶν μετὰ ἁγιάματος, τιμώμενον τῇ παρσέπτῳ κοιμήσει τῆς ἐπιραγίας μου Θεοτόκου, Φλώρι ὀνομαζόμενον, ὅπερ, ἀμεληθὲν, οὐ μόνον ἐρείπιον ἐγγεγόνει, ἀλλὰ καὶ τελείως ἔν κατηδάριστο, εἰμὴ τῷ θεῷ ἱερωμένῳ ὁ χρησιμώτατος κυρίτλη Χρυσόγονος, ὁ ἀπὸ Ἁγίου Στεφάνου, ὁ κατὰ Πνεῦμα υἱὸς ἀγαπητὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἀνήγγειλεν ἡμῖν, καὶ τὴν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸ πάσαν ἐνλάβειαν ἀπήγγειλε, διαροηθεῖς, καὶ θελήσας ἰδίους αὐτοῦ ἀναλώμωσιν ἀνακαιρίσαι, καὶ ἀμεινώμασι πρὸς καθεύρησιν διευθετῆσαι, ἢ ὅπως οὐ μόνον κατὰ τὴν παρήγγειν, τὴν πάντιμον

καὶ σεβασμίαν ἐορτήν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, παρήγουρ συγκροτοῖτο, καὶ ἱερὰ μυσταγωγία ἐπιτελοῖτο, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους ἀδιαλείπτως ἐκτενὲς γίγνοιτο εἰς δόξαν μὲν τοῦ τῶν ὀλῶν Θεοῦ, εἰς μνήμην δὲ τῆς ὑπεραγίας αὐτοῦ μητρὸς, καὶ αἰτησάμενος τῇ παρ' αὐτοῦ ἁδμια, καὶ πρὸς τὸ θεάρεστον βούλημα ἡμετέραν ἐπικουρίαν, δεῖν ἔγνωσται οὐ μόνον τῇ αἰτησίᾳ αὐτοῦ ἀποδέξασθαι, ὡς Θεῷ φίλῃ, καὶ εὐλαβείας ὅ,τι πλείστης τακμήριον, ἀλλὰ καὶ γράμμασιν ἡμετέροις σιγῇ ἀποδοῦναι τοῦτο, καὶ πᾶσαν ἐλευθερίαν ἀσθόνως βραβεύσασθαι, ἐφ' ᾧ εἰς τοῦτον ἀνώτερον παρτὸς κατεδαγμοῦ γίγνοιτο. Καὶ δὴ ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς ἐπιτελεστικῆς ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ σιγῇ ἀποδοῦναι, γράφει, καὶ ἐν ἁγίῳ ἀποκαίρεται Πνεύματι, ἵνα τὸ διαληφθὲν αὐτὸ ἐκκλησιῶν, μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀγιάσματος εἰς ὄνομα τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τιμώμενον, καὶ φιλῶρι ὀνομαζόμενον, κατὰ τοποθεσίαν πλησίον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, εἴη καὶ λέγοιτο ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, πατριαρχικὸν παρεκλήσιον, καὶ πάντα ἐλεύθερον, καὶ οὐδὲν οὐδενὶ παρέχον, εἰμὴ ἐκατὸν περτήκορτα ἄσπρα τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἀπολαύον ἐλευθεριότητος ἀπάσης, καὶ κατὰ τὰ προνόμια τῶν πατριαρχικῶν χωρίων καὶ ἐκκλησιῶν διοικούμενον, καὶ παρ' οὐδενὸς κατεπεμβαίνόμενον, ἱερωμένου, ἢ λαϊκοῦ, ἀρχοῦ, ἢ ἀρχομένου, ἢ καὶ τοῦ χειροτονηθησομένου Δέρκων καὶ Νισχωρίου μητροπολίτου, καὶ τῶν ἐκείνου μετέπειτα, ἢ ἀπαιτούμενον πολὺ ἢ ὀλίγον, ἐν βάρει ἀργίας ἀσυγγνώστου, καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου καὶ αἰωνίου τοῦ ἀπὸ Θεοῦ πατοκράτορος· ὁφειλόντων καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀσκηθ-

σομένων πατέρων ἱερῶν θεαρέστως, καὶ ἀμέμπτως πολιτεύεσθαι, καὶ φροντίζειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἐπιδόσεως αὐτοῦ καὶ ἀνξήσεως, καὶ ἀντέχεσθαι τῶν ἀφιερωμάτων αὐτοῦ, καὶ φυλάττειν, καὶ καλλιεργεῖν ταῦτα, τὰ τε ὄντα ἤδη, καὶ τὰ ἀφιερωθησόμενα, ἀμπέλια, χωράγια, καὶ ἄλλα παρτοῖα κινητὰ, καὶ ἀκίνητα, μηδεὶς ἐχόρτος ἁδμια ἀποσπᾶσαι τι ἢ ἀποξεῖνῶσαι τούτων, διοικουμένων καὶ διακυβερωμένων αὐτῶν τῇ προνοίᾳ καὶ προμηθείᾳ τοῦ ἀνακαιρίσαντος τοῦτο, διὰ μνημόσυνον καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ, μνημογενομένου καὶ τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν πατριαρχικῶν ἐκκλησιῶν καὶ μονασιῶν. Ὅστις δ' ἂν τῶν πάντων βουληθεὶς ἀνατρέψαι τὴν βραβεύθεισαν αὐτῇ ἐλευθερίαν, καὶ πράξαι τὰναντία ὡς γράφομεν, καὶ εἰς δήμευσιν πάλιν ὑπαγαγεῖν θελήσει ταῦτα, καὶ αἴτιος τοῦ ἐρημιῶσθαι αὐτῷ γίγνοιτο, ὁποῖος ἔν καὶ εἴη, ἀγροισμένος εἴη ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιοῦ καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἄλετος μετὰ θάνατον, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ἐπόδικος. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν ἐγγράφῃ τὸ παρὸν σιγῇ ἀποδοῦναι ἐν μεμβράναις γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ ἐπεδόθη τοῖς πατράσι τοῖς ἐνασκουμένοις τῷ διαληφθέντι αὐτῷ πατριαρχικῷ ἐκκλησιῶν τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου, τοῦ Φιλῶρη. Ἐν ἔτι σωτηρίῳ φχ'·, μαίῳ, ἰνδικοῦ ΙΓ'.

† Παρθένιος ἱερεὺς Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† ὁ Ἡρακλεῖς Μεθόδιος· — † ὁ Κυζίκου Μη-

τροφάνης.—† ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ.—† ὁ Φιλίππουπόλεως Γαβριήλ.—† ὁ Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος.—† ὁ Δρύστρας Μακάριος.—† ὁ Κορίνθου Γρηγόριος.—† ὁ Προύσης Μελέτιος.—† ὁ Παροναξίας Μακάριος.—† ὁ Νέων Πατρῶν Ἀθανάσιος.

Τὸ χωρίον Ἁγίου Στεφάνου ὁ Ville—Hardouin ὀνομαζέται Abbaye,⁹⁰ πιθανῶς ἡγουμενεῖον, ἐξ οὗ τακμαίρεται τις ὅτι ἦν χωρίον πατριαρχικόν· εἶχε δὲ πύργον, ὡς εἶχον καὶ ἄλλα χωρία πρὸς φύλαξιν τῶν κατόικων ἐν καιρῷ ἐπιδρομῶν⁹¹. Ἐπιγραφή τις σώζεται καὶ νῦν ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ τῆς κώμης ταύτης⁹², ἐν ᾗ τῇ 23 ἰουνίου 1203 ἀπέβησαν αἱ τῆς Δ' σταυροφορίας ὀρδαὶ, καὶ ἐκεῖθεν ἐθαύμασαν τὴν πόλιν καὶ τὰς ἱερὰς αὐτῆς οἰκοδομὰς καὶ τὰ καλὰ τὰ. Πολλὰ ἤκουσα αὐτόσε περὶ τινος ἀρχαίου ἀναγλύφου παριστώμεντος τὴν Θεοτόκον, μετακομισθέντος πρὸ τινων ἐτῶν ἀπὸ τῆς κώμης ταύτης ἀλλαχοῦ. Τῷ 1669 ὁ πατριάρχης Παρθένιος Δ' ὁ Μογιλάκος ἀπέσπασε τὴν

90. Ville-Hardouin De la conquête de Constantinople. ἐκδ. Βενετίας, 1729, σελ. 20, § 66. Ὁ Βυζαντινὸς λέγει τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἁγίου Στεφάνου ἀπέστασιν 3 λευγῶν ὁ Leunclavius ἐν Pandectis Turcarum, κεφ. κς', 5 μελίων.

91. Α. Γ. Πασπάτη· Θρακικὰ προάστεια· ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 40.

92. Ἰδοὺ ἡ ἐπιτάφιος αὕτη ἐπιγραφή·

Ἐνταῦθα κεῖται Γεώργιος τὸ μνημα (ἡ, τὸ ὄνομα)

Υἱὸς ὑπάρχων Ἰω...φ καὶ Μαρίας·

Ἐκοιμήθη δὲ ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ

Καὶ τέθειται ἐν τούτῳ τῷ μνημαίῳ.

1686

κώμην Ἁγίου Στεφάνου ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Δέρκων, καὶ προσέθηκεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πατριαρχικῶν χωρίων, ἐκδοὺς ἐπὶ τούτῳ τὸ ἐξῆς γράμμα⁹³:

† Παρθένιος ἐλὼν Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νίκης Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Τὰ ἀνέκαθεν πατριαρχικὰ προνόμια δέον φυλάττεισθαι ἀπαρενδάλυτα, καὶ τηρεῖσθαι ἀπαρεγχείρητα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἐνεργείας πᾶσι κατάδηλα γίνεσθαι· ἕκαστον γὰρ τῶν ὄντων τῶν τε καθ' ἑαυτὰ ἐνεστώτων, καὶ τῶν ἐν ἄλλοις τὸ εἶναι ἐχόντων, τῆς οἰκίας ἐνεργείας ἕνεκα πέφυκε· πᾶσα γὰρ ἔξω, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ ὁστάσις, ἐνεργείας ἀμειροῦσα, ὡς μὴ οὐσα λογίζεται· προνόμιον ἄρα, καὶ τῶν προνομίων ἐξαιρετικὸν τῶν πατριαρχικῶν, τὸ ἐπ' ἀδελφείας ἔχειν τὸν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνον προϋστάμενον σταυροπήγρια ἐκτελεῖν, ραοὺς τε καὶ μοῖρας καὶ χώρας παρτελευθέρους ἀποκαθιστᾶν, καὶ δεικνύειν ἱμπράκτως τὸ τῆς πατριαρχικῆς ἀνθεμτίας ἀξίωμα. Τοῖς τε καὶ κατὰ τὴν πλησιόχωρον ἡμῶν ταύτην μητρόπολιν Δέρκων καὶ Νεοχωρίου τὸ ἐδρισκόμενον χωρίον Ἁγίου Στεφάνου διὰ πολλὰς αἰτίας ὑποχρεῖσθαι τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐποτιλῆς τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ἀποκαταστήσθαι διὰ τὴν ἐγρωσκίαν τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἐνοχλεῖσθαι ἀδιαλείπτως, μὴ φθαρόντων τῶν

93. Σώζεται καὶ τοῦτο καθὼς καὶ τὸ προηγούμενον ἔγγραφον ἐν τῇ τοῦ Δοσιθέου Νομικῇ Συμπληρωγῇ· διὰ τὸ ἀκριβὲς ὁμῶς μεταγράψαι ἀπὸ τοῦ 1 κώδικος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὑπολήψεις περὶ Κ. Σάβη κεῖται ὅτι τὸ γράμμα ἐξέδωκε τῷ 1629 Κύριλλος ὁ Λούκαρις· Μεσαιων. βιβλιοθ. τόμ. Γ', σ. 567.

ἐν αὐτῷ χριστιανῶν ἀπολογεῖσθαι τὰ τοιαῦτα, διη-
θέντων ἐπικουρίαν τινα καὶ βοήθειαν ἐσχηκέναι καὶ
παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλη-
σίας, καὶ γενέσθαι μετρία τις χάρις αὐτοῖς τῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν δικαιωμάτων, καὶ τινα μετρίαν ἀποκο-
πὴν δίδοσθαι τὸ κατ' ἔτος παρ' αὐτῶν εἰς τὸν οἰκου-
μενικὸν θρόνον, διὰ τε τὸ ἐμβατοίκιον, καὶ τὸ λεγό-
μενον καροικὸν, καὶ τοῦτο σημεῖον ὑποταγῆς εἰς τὴν
Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, κοιλὰ κριθῆς δέ-
κα, καὶ ἀχέρων καρτάρια δέκα, καὶ ἄλλο οἷδεν,
πλὴν τῶν συνοικισίων, διὰ τὸ γίνεσθαι τὴν ἔριπταρ
παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῶν γαμικῶν συνα-
λαγμάτων, ἐπὶ τῷ μὴ συμβῆναι τινα ἀτοπίαν, ὅθεν
καὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης ἐν λόγῳ καταγραφίσκη, διὸ
γὰρ τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν τὰ βάρη, ἀπειρηγμένα,
καὶ τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ παρόντος σιγι-
λλίου γράμματος ἐπιβεβαιούμενοι, γράφομεν, εἰδῆσαι
καὶ τῶν παρατυχόντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ
ὑπερτίμων, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελ-
φῶν καὶ συνλλειτουργῶν, ἵνα τὸ κατὰ τὴν μητροπο-
λιν Δέρκων καὶ Νεοχωρίου κείμενον χωρίον Ἅγιος
Στέφανος, τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκ-
κλησίᾳ ὑπαχθὲν, καὶ ὑποταχθὲν, λέγοιτο ἀπὸ τοῦ
νῦν, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, πατριαρχικὸν σταυροπήγιον, ἀ-
καταπάτητον, ἀκαταζήτητον, καὶ ἀκαταδοῦλωτον παρὰ
παντὸς προσώπου ἱερωμένου τε καὶ λαϊκοῦ, καὶ ἀπὸ
τοῦ κατὰ καιροῦς μητροπολίτου Δέρκων καὶ Νεοχω-
ρίου, παρέχον μόνον κατ' ἔτος πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς
τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τὴν ρηθείσαν ἀπο-
κοπὴν τῶν δέκα κοιλῶν τὴν κριθὴν, καὶ τὰ δέκα καρ-
τάρια τῶν ἀχέρων, καὶ ἄλλῳ μηδενὶ μηδὲν, χάρις
τοῦ ἐμβατοικίου, καὶ τοῦ καροικοῦ, πλὴν τῶν συνοι-

κισίων, καὶ ψάλλειν ἐν αὐτῷ τῷ σταυροπηγιακῷ χω-
ρίῳ ὅν ἄρ οἱ ἐρχώριοι γέροντες ἐθέλωσι, καὶ μετ'
εἰδήσειως ἡμετέρας, παραπολαύοντι πάντων τῶν προ-
τομίῶν τῶν πατριαρχικῶν σταυροπηγίων, διευθυνου-
μένῳ τε καὶ διοικουμένῳ παρ' ἡμῶν τε, καὶ τῶν κατὰ
καιροῦς πατριαρχεόντων, μηδεὶος μηδεμίαν ἄδειαν
ἔχοντος, ἱερωμένου τε καὶ λαϊκοῦ ἀρχοντος, ἢ ἀρ-
χομένου, κληρικοῦ τε ἢ ἰδιώτου, ἢ καὶ τοῦ ἤδη μη-
τροπολίτου Δέρκων καὶ Νεοχωρίου, καὶ τῶν μετ'
ἐκείνων, κατεπιμβαίνειν τοῦ σταυροπηγιακοῦ τούτου
χωρίου, καὶ ζητεῖν τι παρ' αὐτοῦ, πολὺν ἢ ὀλίγον, ἢ
ἀργεῖν τὸν ἐν αὐτῷ ψάλλοντα ἱερέα, ἢ ἀφορίζειν
τινὰ τῶν ἐρχωρίων, ὡς οὐδεμίαν μετοχὴν ἐν αὐτῷ
κεκτημένῳ, ἐν βάρει ἀργίας ἀσυγγνώστου, καὶ ἀφο-
ρισμοῦ ἀλύτου καὶ αἰωνίου τοῦ ἀπὸ Θεοῦ παρτοκρά-
τορος. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ ἀσφά-
λειαν, γραφὴν τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος σιγι-
λλῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα, ἐπεδόθη τῷ πατριαρ-
χικῷ σταυροπηγιακῷ αὐτῷ χωρίῳ τοῦ Ἁγίου Στε-
φάνου. Ἐν ἔτι σωτηρίῳ ἀχέθ'. Ἰακκοναρίῳ. Ἰνδι-
κτιῶνος Η'.

† Παρθένιος ἐπίσκοπος Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Παΐσιος ἐπίσκοπος Θεοῦ πατριάρχης τῆς Ἁγίας πόλεως Ἱε-
ρουσαλὴμ.

† ὁ Ἡρακλείης Μεθόδιος. — † ὁ Κυζίκου Μητρο-
πολίτης. — † ὁ Νικομηδείας Τιμόθεος. — † ὁ Ἀδριανου-
πόλεως Νεόφυτος. — † ὁ Φιλιππουπόλεως Γαβριήλ. —
† ὁ Τορνόβου Γεράσιμος. — † ὁ Ἀμψείας Γεράσιμος.
— † ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ. — † ὁ Λαρίσσης Διο-
νύσιος. — † ὁ Σερρών Κύριλλος. — † ὁ Μονεμβασίας
Σωφρόνιος. — † ὁ Τραπεζοῦντος Φιλόθεος. — † ὁ Δι-

δυμοτείχου Ἰάκωβος· — † ὁ Ἰωαννίνων Καλλίνικος·
— † ὁ Παρναξίας Μικχάριος· — † ὁ Δρύστις Μπα-
ριος· — † ὁ Μκρινεΐας Παγκράτιος· — † ὁ Σοφίης
Δανιήλ· — † ὁ Λακεδαιμονίας Γαβριήλ· — ὁ Εὐρίπου
Λαυρέντιος· — † ὁ Νέων Πατρῶν Ἀθηνάσιος· — † ὁ
Λητίτζης Θεοδόσιος· — † ὁ Νευροκόπου Φιλόθεος· —
† ὁ Ἐλασσῶνος Γερμανός.

Ἡ Ἀπάμεια κατὰ Κατακουζηνόν, Ἀράμεια κατὰ
Χωνιάτην, ἀναφέρεται παρ' ἀμφοτέρους, ὡς καὶ τὰ παρ'
αὐτὴν παλάτια, ὅτινα κατὰ τὸν κ. Πασπάτην ἔκειτο
ὅπου νῦν ἐγείρεται τὸ αὐτοκρατορικὸν ὀργανοποιεῖον.
Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γ' ἐκκτονταετηρίδος
ζήσας βιογράφος Εὐθυμίου τοῦ πτριάρχου καλεῖ τὴν
κώμην Ἀπάμειαν⁹⁴. Κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην, ἀπὸ
τῆς Ἀπαμείας ἄχρι Ρηγίου καὶ μέχρι τῶν ἔξω τῆς
Καλλιγχεΐας πύλης, ἦσαν ὀικοδομημένα παλάτια πολ-
λά. Παρὰ ταῖς Πηγαῖς ἠγείροντο τοιαῦτα, πιθανῶς
ὕπὸ Λέοντος τοῦ Θρακός, ἴσως ὑπὸ τοῦ κκαλήθους
ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λογγίνου δομηθέντα, μαγαλοπρεπὴ δ'
ὕστερον ἐγεθθέντα, κατὰ τοὺς ἱστοριογράφους, ὑπὸ
Βασιλείου τοῦ Μκεδόνας, οἰκοδομήσαντος ἐν αὐτοῖς
καὶ κοσμήσαντος ἐξ νκούς, ὧν δύο μὲν ἐπ' ὀνόματι
τῆς Θεομήτορος, ἀνὰ δ' ἓνα ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων
Ἡλιοῦ, Ἐλισσαίᾳ, τῶν προφητῶν, Κωνσταντίνου τοῦ
ἰσαποστόλου, καὶ τῶν τεσσαρῶντα δύο μαρτύρων

94. Βίος 1, 1. Κατακουζηνός· Βόννης Β', σελ. 550 «εἰς
Ἀπάμειαν ἐλθόντες ἰστρατοπεδεύσαντες». Νικήτας Χωνιάτης·
Βόν. σελ. 644 «τοῖς κατὰ τὴν Ἀράμειαν βασιλείας ἐκκλησι-
αί, τὸ Φιλοπάτιον ἔπειτα κατελήφθη· 668 «Ἀράμειαν δι-
σείμεθα, ὅπως προσείποιμεν τὴν ἱερὰν Κωνσταντινουπόλιν».

τὰ παλάτια ταῦτα καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἐκκλησίας ὁ
βούλγαρος φύλαρχος Συμεὼν κατέστρεψεν, ἀνικοδόμησε
δ' αὐτὴς, ὡς εἰκάζω, Ρωμανός ὁ Λακκηνός⁹⁵. Οἱ
χρονογράφοι Συμεὼν Μάγιστρος καὶ Γενέσιος λέγουσι
περιφανῆ καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἅγιον Μάμαντα, τὰ δὲ λε-
γόμενα τοῦ πρώτου τούτων ἀκούσι πρὸς σχηματισμὸν
ιδίαις τινός τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν, ἐὰν αὐτὰ ἐννοῇ
γράφων ὅτι οἱ βίβηλοι τοῦ Κρούμου ἄνθρωποι «κατέ-
κυσαν μοναστήρια (κτλ.) καὶ ἐλθόντες εἰς
τὸν Ἅγιον Μάμαντα ἐνεπύρισαν τὰ ἐκεῖσε παλάτια,
καὶ τοὺς δύο κοιτῶνας, καὶ τοὺς κίονας κατέκλασαν,
καὶ τοὺς μαλὺδδους ἐπῆραν, καὶ τὰ ζώδια τοῦ ἵππο-
δρομίου⁹⁶. Οὐ μακρὰν τῶν Πηγῶν ἔκειτο εἶδος τι
δικμονῆς αὐτοκρατορικῆς, ἴσως ἐντός ἀγροκηπίου,
διότι οὐδ' ἐξηγείται ἄλλως ἢ κλήσις αὐτῶν: «Ἀγροὶ
τοῦ Δαμιανοῦ»· συνωμῶται τινές· συνεστήσαντό ποτε
ἐπιβουλὴν κατὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ,
ἐκεῖσε διέχοντος μετὰ τῆς ἐπιδοήτου Ζωῆς τοῦ Ζαου-
ταῆ, ἥτις «τὸν θροῦν ἐνωτισθεῖσα, διὰ τῆς θυρίδος
προκύψασα κατεσείχασε τὸν βασιλέα διῶπνί-
σασα, τὸ πραττόμενον κατετήμησεν· ὃς ἐν πλοίῳ
εὐθὺς εἰς Πηγὰς διελθὼν διεπέρασεν»·
ταῦτα κατὰ Γεώργιον Μοναχὸν ἐν βίοις τῶν νέων βα-
σιλέων⁹⁷. Ἀκριβέστερον ὁ Κεδρηνός γράφει «καὶ εὐ-
θὺς ἐν πλοίῳ εἰσελθὼν, ἀπὸ τῶν Πηγῶν διεπέρασεν
εἰς τὰ βεσβίαια⁹⁸. Περὶ ἐνός ἔτι ἀνακτόρου γράφη-
σονται στίχοι τινές, ἔστι δὲ τοῦτο τὸ τῶν Ἀρετῶν,

95. Theophanis Continuati· Βόννης, σελ. 337.

96. Συμεὼν Μάγιστρος· ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 614.

97. Theoph. Contin. σελ. 894.

98. Κεδρηνός· Βόν. Β', σελ. 257.

ὅπερ ὁ Σχ. Δ. Βυζάντιος ἐτοποθέτησεν ὅπου σήμερον ὁ λόφος Δαούτ-πασᾶ. Μνείαν αὐτοῦ εὐρίσκομεν παρὰ τῇ Ἁννῇ Κομνηνῇ, διδούσῃ καὶ περιγραφῇν τοῦ τόπου, γνωρίζουσά δ' ἡμῖν τὸν κτίτορα, Ρωμανὸν αὐτοκράτορα τὸν Διογένην, «οἰκήμετα λαμπρὰ καὶ βασιλευσιν ἀποχρῶντα ροστώνης μικρᾶς χάριν ἐγείρυντα». Ὅταν ἐν νῷ λάβωμεν ὅτι οἱ Κομνηνοὶ, οἱ εἰσελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1081, θέλοντες ἵνα ἔμβωσι διὰ τῆς Χρυσῆς πύλης, κατέλαβον τὸ παλᾶτιον τῶν Ἀρετῶν, εὐρίσκομεν ὅτι ἐκεῖτο τοῦτο πλησιέστερον τῇ πύλῃ ταύτῃ, καὶ τὸν λόφον ἀρχτῶν Ἀρετῶν, παρὰ τὰ τοῦ Σχ. Δ. Βυζαντίου, ζητητὴν ἀλλαχοῦ, μᾶλλον ὅπου κεῖται τὸ χωρίον τῶν Πυροβολητῶν (Τοπτσιλέρ). Ἡ περιγραφὴ τῆς Κομνηνῆς Ἁννῆς βεβαιεῖ τοῦτο⁹⁹. κατ' αὐτήν, ὁ λόφος τῶν Ἀρετῶν, «ὑπερκείμενος μὲν τῆς πεδιᾶδος, καὶ τοῖς κήτοιθεν ἱσταμένοις καὶ πρὸς τοῦτον ὁρῶσιν εἰς λοφίαν ἀνταίνόμενος, καὶ τὴν ἐτέραν μὲν πλευρὰν πρὸς θάλασσαν ἀπονεύων, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν πρὸς τὸ Βυζάντιον, ταῖς δὲ γε λοιπαῖς δυσὶ πρὸς ἄκραν καὶ δύσιν παντὶ ἀνέμῳ καταπνεόμενος, διειδὲς ὕδωρ καὶ πότιμον ἔχων ρέον αἰεὶ, φυτῶν δὲ καὶ δένδρων παντάπασιν ἀμοιρῶν», παρίσταται ἔχων τὰς ιδιότητας, ἃς ἀναζητοῦντες εὐρίσκομεν εἰς τὸν λόφον τοῦ χωρίου τῶν Πυροβολητῶν. Φρονῶ δ' ὅτι αἱ ἀπὸ ἐξαιτίας αὐτότε γινόμεναι ἀνασκαφαὶ μέλλουσιν ἐνεργεῖν εἰς φῶς τὴν περιγῇν τοῦ μικροῦ παλᾶτιου τῶν Ἀρετῶν, οἰκοδομηθέντος μὲν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1068—1072, καταστραφέντος δ' ἄγνωστον ὑπὸ τίνος. Πρὸ πενταετίας εὐρέθη ἐν τοῖς ἀνορυγθεῖσι θεμελίοις μικρὰ κεραμὶς στέγης, φέρουσα

99. Ἁννα Κομνηνὴ τῆς αὐτ. ἐκδ. Α', σελ. 117—118.

τὸ γράμμα Κ. Κατὰ τὰς πρὸ πενταετίας ἀνασκαφὰς ἀπειρήριθμα ἀνευρέθησαν τεμάχια μαρμάρων καὶ πορφυρίτου λίθου λευκαζομένη μετὰ φιλοκαλίας, εἰς σχήματα ἐλλείψεων, καὶ ἐξαγώνων, καὶ σταυρῶν, θραύσματα μαρμαρίων, τεμάχιον ἀρχαίου ἀγάλματος, ἀνὰ γλυφον περιστῶν πιθανῶς τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ (διότι δυστυχῶς μένει κεκολοβωμένον) κιονόκρανα, κίονες (διάμετρον ἔχοντες οἱ μὲν 22 ἐκατοστὰ τοῦ γαλλ. μέτρου, οἱ δὲ καὶ πλείον τι), ἐπιστύλια, μαρμαρίνα τόξα θυρῶν, ὧν ἐπὶ τοῦ ἐνὸς σώζονται αἱ λέξεις, ἡμίτητοι, διὰ γραφῆς τοῦ ΙΑ' ἢ ΙΕ' πιθανῶς αἰῶνος: ΑΠΙΖΩΝΟΥΚΑ, κατὰ τὸ παρατιθέμενον εἰκονογράφημα. Ἐπειδὴ δ' ἐστὶν ἡ συνήθης

γραφὴ: Θεοτό-
και ὁ ἐπὶ σὲ
ΙΑΠΙΖΩΝ ΟΥ
ΚΑΤΑΙΣΧΥΝ-
ΘΗΣΙΤΑΙ, ὁδω-

ΑΠΙΖΩΝΟΥΚΑ

γόμενος καὶ ἀπὸ τῆς ἀνὰ γλύφου εἰκόνης, ἣν ἀποδίδωμι τῷ ἀρχαγγέλῳ Γαβριὴλ, λέγω ὅτι ὁ παρὰ τῷ παλᾶτιῳ τῶν Ἀρετῶν νῦν ἦν ἀνταθαιόμενος εἰς τὴν Θεοτόκον, ἴσως εἰς τὴν μνήμην τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ καὶ ἀλλαχοῦ γινώσκουμεν ἐπιγραφὴν «Παντοκράτωρ, ὁ εἰς σὲ ἐλπίζων οὐκ ἀποτυγχάνει»¹⁰⁰. Πλὴνθος ἐκ τῶν αὐτῶν ἐρειπίων φέρει ἐπ' αὐτῆς εἶδος σταυροῦ μετὰ μονογράμματος, ἡ μᾶλλον μονόγραμμα, οὗ διακρίνονται τὰ στοιχεῖα Π, Ρ, Ε, Τ, (Πατέρων; ἢ) συντεταγμένον ἡμῖν χορηγοῦντα τὸ ὄνομα τοῦ Π[αλᾶτιου] ΑΡΕΤῶν· ἐκτὸς ἀνέξηγηθῇ ποτε

100. Παρίρημα ΙΖ' τόμου ἑλλην. φιλ. Σουλ. σελ. 104.

ὡς πλίνθος Πέτρου. Ἀλλὰ καὶ χριστιανικὴν ἐπιγραφὴν ἐπιτόμιον εἶδον ἐσχάτως, εὑρεθίσαν αὐτόθι, φέρουσαν μὲν ἄνω καὶ κάτω δύο σταυροὺς, ἔχουσαν δὲ ὡδεῖ:

ΕΝΘΑΔ
ΕΚΑΤΑ
ΚΙΤΕΦ
ΙΛΟΥΜ
ΕΝΟΣ

Κατὰ τὴν ζώνην ταύτην, ἐν ἣ περιφερόμεθα, δίδον ἡ ἀναζητήσωμεν τὰ παλᾶτα τῆς Θεοδώρας, κτισθέντα βεβαίως ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου συζύγου, διότι Λέων ὁ Γραμματικὸς καλεῖ ταῦτα «τῆς ἁγίας Θεοδώρας». Συμείων ὁ τῶν Βουλγάρων φύλκρχος τὸν ἰούνιον τοῦ 914 κατέστρεψε καὶ τὰ παλᾶτα¹⁰¹.

§

Πάντα ταῦτα εἶχον νοοῦς ἐν αὐτοῖς ἐνᾷ ἢ πλείονας, ἢ δ' εὐλαβῆς παράδοσις ἀπέσωσιν ἀμυδρὴν μνήμην αὐτῶν ἐν τοῖς ἀγιάσμασιν, ὧν πλῆθος εὕρισκει τις ἐν τοῖς πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· γνωστὸν τὸ καὶ νῦν εἰς μνήμην τοῦ ἁγίου Μάμαντος τιμώμενον ἁγίασμα μετὰ τῆς Ἀρχμεῖας καὶ τοῦ Ἀγίου Στεφάνου· τὰ λοιπὰ τιμῶνται ἐπ' ὀνόματι ὁσίων ἀνδρῶν, καὶ τὸ πλείστον γυναικῶν, ἐν δὲ μόνον ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὑπαγόμενον μὲν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Δέρκων, κείμενον δὲ μῦλλος δέκα λεπτά μακρὰν τῆς Μελινοθησίης πύλης, οὐ τὸ πενιχρὸν εἰσόδημα ἀφιέρωται πρὸς διατήρησιν τῆς σχολῆς τοῦ χωρίου Λιτρῶν. Ἰκνὸς ἀριθμὸς ἀγισμα-

101. Λέων Γραμματικὸς· Ἐκδ. Παρισίων, σελ. 498.

τῶν τιμῶνται ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος Παρσκευῆς, εἰς ἣν ἀφιέρωνται καὶ ἀλλαχοῦ οὐκ ὀλίγα. Πλὴν δὲ τῶν ἐν τοῖς παλατίοις ναῶν, εἰσὶ γνωστοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ Ῥηγίῳ, δηλαδὴ τῷ σημερινῷ Κιουτσούκ-Γσεκμετζί, ναοὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Καλλινίκου καὶ Στρατονίκου, (ἐγερθέντος ὑπὸ Μαρκιανοῦ πρεσβυτέρου κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα) ὃν οὐδὲν ἔχνος σώζεται νῦν, καταστραφέντων ὑπὸ σεισμοῦ τέλειον τῷ 559, κατὰ Θεοφάνη, καὶ τρίτος ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου παρόλκιος ναὸς, οὐ μακρὰν ἀπέχων τῆς Χρυσῆς πύλης. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, κατὰ τὴν ὁρβὴν κτίσιν τοῦ Σκ. Βυζαντίου, Θεόφιλος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἀπέβη, καὶ ἐντεῦθεν κατήρξατο τῆς ἐκκλήσιας τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου παρασκευαζῆς, τελείας καὶ χειροτονίας παρ' ἐνορίας¹⁰².

Ἦδη λαίπεται μὴ βραχὺς λόγος περὶ τινων ἔτι κωμῶν. Ἐκ τῶν παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις φερομένων, δυνάμειθα ἡ σχηματίσωμεν τὴν ἰδέαν ὅτι πλησίον τῆς πρωτεύουσας ἔκειτο ἡ κόμη ἢ τοποθεσία Κατασύρται· ὁ Λέων Γραμματικὸς ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ὁρακίαν οὕτω λεγομένην Κατασύρτας¹⁰³, ὁ δὲ Κε-

102. Σκ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως· τόμ. Α', σελ. 321. Ἀλλὰ τὰ γραφόμενα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ιστοριογράφου Σωκράτους Σχολαστικοῦ περὶ τοῦ πατριάρχου Θεοφίλου ὅτι «ἐξελθὼν τῆς νῆος ἐν τῷ ἐπὶ Ἰωάννῃ μαρτυρίῳ, καὶ εὐχόμενος», ὃ ὁρθῶς ἔφηται ὁ Βυζαντινός, ὅτι ὁ Θεόφιλος ἀποβὰς ἀνῆλθε περὶ μέχρι τῶν μαρῶν καὶ ναῶν τοῦ Ἐβδόμου, σαφηνίζονται νῦν διὰ τῆς ἐμερικῆς μελέτης τοῦ πρὸς Alex. Van Millingen περὶ τοῦ περὶ τῆς πόλεως παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς Ἐβδόμου· βλ. Ἀρχαιολογ. Παρρησία τῆς Κ—ΚΒ' Ἑλλήν. Φιλολ. Συλλόγου· σελ. 33—37.

103. Λέων· Παρισίον, σελ. 492· βλ. καὶ 497.

δρηνός προστίθεται καὶ τὸν προσδιορισμὸν: «ἡ γὰρ οὐκ αἱ Κατασφύρται τῆς βασιλίδος»¹⁰⁴, δηλον ὅτι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἐκ τῆς ὅθεν λαβόμεν τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως, ὑποδηλούσης κατωφίριον, ἰταλίστι Abasso, ἐπιτρέπεται ἵνα φρονώμεν ὅτι τοὺς Κατασφύρτας, ὑπὸ Κεδρηνοῦ «τόπον» οὐχὶ δι' αἰώμην λαγυμένους, ὑποκατέστησε τὸ μακρὸν χωρίον Ἀβάσσο (διότι οὐδ' ἔχω τι τεκμήριον ὅτι παρερρίφη τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ πῦρος ἡ μονῆς Ἀγίου Βάσσου, ἢ Ἀγίας Βάσσας, ἢ Βασιανῶν) ὑποκαίμενον τῇ ἱερᾷ μητροπόλει Δέρκων. Ἐν αὐτῷ τῷ 1819 συνεστήθη σχολή, πρὸς τὴν Γρηγορίου μητροπολίτου Δέρκων περὶ ἧς σώζεται πατριαρχικὸν γράμμα, ὑπερ ἔχει ὧδε, κατὰ τοὺς πατριαρχ. κώδικας.

† Γρηγόριος ἐπίσκοπος θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινῶν πόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Τῶν πρὸς κινήν ὠφέλειαν ἀφαιρῶντων ἀγαθῶν καὶ λαὸν πρὸν εὐεργετημάτων ἢ μετὰ φιλοφρονείας ἀντιλήψης καὶ προσπάσις ἀναγκαῖα προδήλως καὶ ἀπαραίτητος· αἵμα γὰρ οὕτω καὶ κρατύνεται τὰ καλὰ, καθ' ὅν ἐνιστήσαντο σκιῶν καὶ ἡ ταῦτα κατωρθώσεται. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἐκμετάλλωσις ὑπερέχει καὶ ὑπερίδεται τὸ τῆς θεοδότου παιδείας πλεονέκτητον χεῖμα, οἷα φυγῆς κόσμος ἀκέραιος, συμπληρωτικὸν τῆς κατὰ λόγον καὶ γνώσιν ἐνεργείας, καὶ ἡ δυνατόν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐξομωτικὸν, ἀναγκαιότερα πάντως καὶ ἡ ἐπὶ συστάσει τῶν κατὰ μέρος συγκροτουμένων κινήν φροντιστηρίων ἐκκλησιαστικῇ ἐνθερμῇ προστάσει, καὶ θαυμαστὰ ἢ τῶν ἐπαύρων διαβόλαια τοῖς περὶ τὰ ταῦτα θεμελίως ἐσπινδακόντων. Ἐπειδὴ ταγαρὺν καὶ ὁ ἱερωτάτης μητροπολίτης Δέρκων, ὑπάρχων καὶ ἐξαρχὸς Βισπόρου Θεσσαλικῶν καὶ Κωνσταντίνων, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργός, κύριος Γρηγόριος, πρὸς ταῖς ἄλλαις ἐξαίρεταις φιλοκαλίαις, ὅς ὡν τὴν θεοφάνειαν αὐτοῦ λα-

104. Κεδρηνός, Β', σελ. 288 καὶ 603. Ὁ Κωνσταντίνος ὀνομάζει τὸ χωρίον Καβάσκιον· τὸ πατριαρχικὸν γράμμα Ἀβάσσο. Οὕτως ἐν τῷ Κώδικει.

χοῦσαν ταύτην ἐπαρχίαν κατεκόσμησε, καὶ παντοίαις πνευματικαῖς καὶ πατρικαῖς περιθάλψεσιν, ὅς ἐπεδειξάτο τῷ ἐν αὐτῇ διατελοῦντι χριστιανώματι πληρώματι καὶ λογικῷ ἐκυτοῦ ποιμανίῳ, ἡμῖν τε γνωστὰς καὶ δι' εὐφρήμου γλώττης ἀγομένης, καὶ παρὰ πάντων αὐτῶν διατίθεται καρδίας εὐγνώμονι διακηρυττομένας, καὶ κρατουμένας, προήχθη, ζήλω ἐνθέῳ, καὶ τὴν τῶν λοιπῶν ὑπερέχουσαν προσθεῖναι καὶ προσεπιμετρησάται, ἀναγκαίαν διέγνω τὴν σύστασιν σχολαίου ἑλληνικοῦ καὶ τῇ γλώσσῃ Ἀβασσῶ καλουμένη, καὶ ἐν τῇ θεοφάνειᾳ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ κειμένη· κατεδὼν γὰρ αὐτὴν ἀρχιμωτῶν ἀγαθῶν τοιούτου, καὶ τῶν κατοίκων καὶ περιούκων τὴν νεολαίαν γνώσει ἀκαθείας ἐπιπροσθουμένην, καὶ ὡς εἰπεῖν, αἵτης ἐν λειμῶνι κατὰ σκότον ἡλάσκειται, καὶ ταύτην παραμυθῆσθαι προθέμενος ἐκ τῶν ἐνόντων, ὥστε καὶ πρότερον ἄλλα μέρη τῆς ἐπαρχίας, ἐνθα διὰ πολυειδοῦς συνδρομῆς, ὡς διὰ τοσούτων ὑπεκκυμάτων, τὴν τῆς παιδείας καὶ μαθήσεως ἀνέψα πυρτὴν, πρῶτον μὲν κατεβαλεν ἐξ ἰδίων καὶ ἀφωσώτατο περὶ τῆς συστάσεως δύο χιλιάδων πεντακοσίων γροσίων, εἴτα δὲ κοινῇ εὐχαρίστῳ γνώμῃ τῶν ἐγχωρίων, καὶ ἐνυπογράφῳ ἐκλογίᾳ, μετέθηκεν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτῆς τρεῖς χιλιάδας πεντακόσια γροσία, ἀκολουθῶν δὲ τῷ οἰκίῳ γενναίῳ παραδείγματι παρέλαβε καὶ ἄλλους τῶν ὁμογενῶν, οἱ: ἱεροὺς φιλοκαλίαις τε καὶ φιλογενεῖαι: ἐνίσταται, συναρρωγούσι, καὶ συναντιλήπτορες τοῦ θεοφιλοῦς ἔργου, καταβαλόντας ὅσῃν ἕκαστος αὐτῶν φιλοτίμος προήχθη ποσότητι, ὡς φαίνεται καταγεγραμμένη ἐν τῷ ἐπίτηδες γεγεννημένῳ καταστήγῳ, τὸ φιλόμουσον αὐτῶν καὶ τὴν περὶ τὰ κοινωφελεῖ τῶν σπουδασμάτων προθυμίαν χαρακτηρίζοντι, καὶ κλίος αὐτοῖς ἀίδιον, μετὰ τῆς θεοφάνειας ἀποκαταστάσεως ἀντικεισθῆναι, μνηστευομένην τε καὶ παρεχομένην. Καὶ δὲ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ, ὅτε τῆς θείας συνεξαποστάσεως ἐνέργειαι ἐν τοῖς κοινωφελεῖσι σκοποῖς, προχθέντος τοῦ ἀρεθμοῦ τῆς συγκροτηθείσης συνεισφοράς: εἰς γροσία..... ἐνέχεται ἐξ αὐτῶν ἢ αὐτοῦ ἱερότης μετὰ τῶν εὐλογημένων ἐγχωρίων ἐπαρχιωτῶν κατοικίαν πρόσφορον, καὶ ἀρμοδίαν, καὶ

* ἡ δὲ ἐν τῷ Κώδικει.

ἀνεδείξατο ταύτην σχολήν κοινήν ἑλληνικὴν, ἐτοίμην πρὸς ὑποδοχὴν οὐ μόνον τῶν αὐτοχθόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τῶν πέριξ χωριδίων ἔρωτι παιδείας καὶ μαθήσεως προσκροτούντων νέων, καὶ διδάσκαλον προσκαλεσάμενοι ἐνιδρύσαντο τὸν ἀπὸ Χίου ἑλλητισμώτατον κύρ' Ἰκκῶδον, ἄνδρα παιδείας εὖ ἤκοντα, ἤθεσι χρηστοῖς σεμνυνόμενον, καὶ δεδοκιμασμένον, βουλόμενοι δὲ ταῖς ἀρίστην καὶ ἁρμονίαν ἐπιθεῖναι τῷ ἔργῳ, ἐπικοσμήσαι τε καὶ λαμπρότερον ἀναδείξαι καὶ τελειώτερον, τῇ ἀγρόπῳ καὶ ἐνθέρμῳ προστασίᾳ καὶ ἱποπτεῖᾳ ζηλωτῶν καὶ εἰδημόνων ἀνδρῶν, προσέλετο τοὺς τιμιωτάτους, καὶ ἡμετέρους κατὰ πνεῦμα υἱοὺς ἀγαπητοὺς καὶ περιποθήτους, τὸν τε κύρ' Δημήτριον Παπαρηγόπουλον, τὸν μιστὴρ Θεοδοσίον Τζικαλιώτην, τὸν πατῆρ' Γεώργιον Χριστοδούλου, καὶ τὸν κύρ' Μιχαὴλ Βασιλείου, καὶ διὰ κοινῆς ἐνοπογράφου αὐτῶν δεητικοῦ γράμματος, ἀνέθεντο αὐτοῖς τὴν ἐφορείαν τῆς ἐναρμονίου διοικήσεως τῶν κατὰ τὴν σχολὴν πάντων, καὶ τὴν ἀπράλειον τῶν χρημάτων αὐτῆς, κατὰ τὸν ἐφεξῆς ρηθισόμενον τρόπον, ἐπὶ τῇ τετρακτῷ τῶν φιλοκάλων τούτων ἀνδρῶν, ὥσπερ ἐπὶ βάσει τετραγώνου τὴν ἀξιογαστον προῖκιν ἐρείσαντες· πολὺς μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ διαπυρὸς ὁ ζῆλος, δημολογουμένη δὲ ἡ ἐμπειρία καὶ φρόνησις, ἀσύγκριτος δὲ καὶ ἀπαράμιλλος ἡ σπουδὴ καὶ ἐτοιμότης εἰς πραγματικὴν συνδρομὴν τῶν ὅσα προδεδίχατο τὴν βελτίωσιν τῶν ὁμογενῶν καὶ τὴν ὄντως ἀφέλειον προηματούετα· καὶ οὐκ ἐφεύθησεν τῶν ἐλπίδων· τὴν γὰρ δοθεῖσαν αὐτοῖς ἔγγραφον παρὰ τῆς ἐκείνου ἱερότητος καὶ τῶν εὐλογημένων ἐγγωρίων χριστιανῶν νύξιν ὕλην φιλοκαλίας εὐρόντες, καὶ μερόντι χειρὸν ἀναβιβάμενοι, ἅμα μὲν ἀνελάβοντο τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτοῖς ἐφορίαν τε καὶ κηδεμονίαν, ἅμα δὲ προήχθησαν εἰς τὴν συλλογὴν καὶ περὶ αὐτὴν τῶν ἐπ' ὀνόματι τῆς σχολῆς ἐν τῷ διαληφθέντι καταστίχῳ καταγραφέντων, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀριερωθέντων χρημάτων, καὶ ἐπὶ πᾶσι, συνῶδᾳ τῇ κυριαρχικῇ τῆς ἐκείνου ἱερότητος προνοίᾳ, καὶ τῇ ἐνθέρμῳ τῶν χριστιανῶν παρακλήσει, ἐξητήσαντο τὴν ἐκδοσιν τοῦ παρόντος πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ σιγιλλωδους ἐν μεμβράνῃς γράμματος, πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν πεπραγμένων, ἐπωφελεῖ τῶν χρημάτων διοίκησιν, καὶ τῆς ἀρτισυστάτου σχολῆς εὐρυθμίαν, καὶ συντήρησιν ἀληθινῇ

καὶ συμποιοῦσαν τῷ χρόνῳ. Τὴν γοῦν κοινήν αὐτῶν αἵτησιν καὶ ἀξίωσιν λίαν ἀσμένως καὶ εὐχαρίστως ἀποδεχόμενοι, καὶ τῆς θεωριολογίας προθέσει· ἀγκυλίμενοι, ταῖς τε ἀπὸ βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας συνοδικαῖς εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις, καὶ τοῖς προσήκουσιν ἐπαίνοις καταστήσαντες· αὐτοὺς τε καὶ πάντας τοὺς συνδραμόντας, καὶ προκρίσιν φιλογενῇ καὶ φιλόκαλον ἐπιδεικνύμενους, γράφοντας ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμῶν ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγκυλητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ ἀρτιπαγὴς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων σχολὴ ἐν τῇ χώρᾳ Ἀδύσσῳ, καθ' ὅν εἴρηται τρόπον συσταθεῖσα, ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον κλειζομένη τῷ ὀνόματι τοῦ πρώτου συνίστορος αὐτῆς, περισπουδάστου ἡμῶν συναδελφοῦ ἀγίου Δέσποινος κύρ' Γρηγορίου, ἀδούλωτος, ἐλευθέρα, καὶ οἰκτοῦν καταχρήσεως καὶ κατακτήσεως ἀνωτέρα, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἐτοίμη οὐ μόνον τῶν κατοίκων φιλομαθῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τῶν παρὸς, ἡ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν κατ' ἔρωτα ἐπιδόσεως προτιγχομένων, διατελῇ δὲ αἰετοῦς ὑπὸ τὴν ἐφορείαν, ἐπεξεργασίαν, καὶ κρίσιν, καὶ ἀνάκρισιν, καὶ ἄγρυπνον προμήθειαν καὶ κηδεμονίαν τῶν ἐξονομασθέντων τεσσάρων ἐφόρων αὐτῆς, οἵτινες ὀφείλουσι, καθ' ὅν ἐστιν ἔχουσι καὶ τρέφουσιν ἔνθεν ζῆλον, ρυθμίζαν καὶ συντάττειν τὰ κατ' αὐτὴν πάντα, καὶ πρὸς τὸ συμφερότερον διοικεῖν ἐν πίστει ἀδείᾳ καὶ πληρεξουσιότητι, καὶ χρειᾷ γενομένης ἀποκαταστάσεως ἐφόρου, ἡ ἐξ ἀφορμῆς θανάτου μεσολαβήσαντος, ἡ δὲ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἐκλέγειν ἕτερον ἀντ' ἐκείνου, ὅν ἂν ἐγκρίνωσιν ἄξιον, καὶ ἐγκυκαλέγειν τῇ χορείᾳ τῇ ἐαυτῶν, ὥστε διηγετὴ καὶ συγκεκριθεμένην εἶναι διὰ παντός τὴν προσδιορισθεῖσαν ἐφορικὴν τετρακτῶν, ὥσπερ βάσει τετραγώνου· τὰ δὲ προσερχθέντα καὶ ἀφιερωθέντα παρὰ τε τῆς αὐτοῦ ἱερότητος, τὰ τε παρὰ τῆς ἐκκλησίας διὰ κοινῆς τῶν ἐκτοίκων πρὸς τὴν σχολὴν δημολογίας μετενεχθέντα, καὶ παρ' ἐνὸς ἐκείνου τῶν φιλοκάλων ἀφιερωθέντα χρήματα, ὡς φαίνονται ἐν τῷ ἐπίτηδες γεγεννημένῳ καταστίχῳ ὀνομαστικῇ καὶ ποσοτικῶς καταγεγραμμένα, ὑπάρχωσι καὶ γινώσκονται παρὰ πάντων δίκαια τῆς σχολῆς ἀναγκάρετα εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα, καὶ ἀναπόσπαστα, κατατιθέμενα ἐπὶ τόκῳ ἐν μέρεσιν ἀσφα-

λέσιν, ἢ εἰς τὸ Κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἢ εἰς τὸ κοινὸν τοῦ πανηγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου, διὰ τῆς ἐντόνου τῶν ἐφόρων ἐπιστάτης· ἔτιω δὲ καὶ κιθώτιον τῇ σχολῇ παρὰ τοῖς ἐφόροις, καὶ σφραγὶς αὐτῇ τετραμερῆς, ἐκάστου τῶν ἐφόρων ἐν τῶν τεσσάρων αὐτῆς ἔχον· τὸς τμημάτων· καὶ ἐναποτιθέμεναι ἐν τῷ κιθώτιῳ αἱ τε ὁμολογίαι, καὶ εἴτι ἐκ συνεισφορῆς τῶν φιλομούσων ἐφεξῆς προσγένηται ἐπισφραγιζέσθω ἀτφαλῶς· ἔτιω δὲ καὶ προσεπιτεούτοις καὶ κώδῃς ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς, καὶ καταγραφίσθωσαν ἐν αὐτῷ τὰ τῇ σχολῇ προσόντα, καὶ ὅσα παρὰ τῶν φιλοκάλων ἐς θεοφροσενεχθέντα, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐτήσια τῆς σχολῆς ἔξοδα, ἐπικρινόμενα παρὰ τῶν ζηλωτῶν ἐφόρων, καὶ ὑπογραφόμενα, καὶ τῇ ἐπιθεβαιώσει τῆς αὐτοῦ ἱερότητος καὶ τῶν μετὰ ταῦτα διαδόχων αὐτοῦ ἐπιθεβαιούμενα· ὅση δὲ ποσότης χρηματικῇ τῇ θεῷ συναντιλήψει μετὰ ταῦτα προσγένηται, ταύτην ἔχουσιν ἐν ἀπάσῃ ἀδεῖα, ὡς περ καὶ τὴν ἡδὴ σωζομένην, οἱ διακληθέντες ἔφοροι διοικεῖν ἐπιμελῶς, κατατιθέμενοι ἢ ἐν τοῖς εἰρημένους δυσὶ μέρεσιν, ἢ ἐν ἄλλοις ἀνυπότοις καὶ ἀτφαλῶς εἰς αὐλικὰς ἐπαρχιακὰς ὁμολογίας, συνάγειν τε ἐν ταῖς προθεσίαις τοῖς τόκοις, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπολογεῖσθαι τὰς ἐτήσιους δεδυσκαλικὰς συντάξεις, καὶ ὅσα χρειώδη τῇ σχολῇ ἔξοδα ποιεῖσθαι, προηγουμένης τῆς ἀναγκαιᾶς ἀκριβοῦς αὐτῶν ἐξετάσεως· ἐκλεγέσθω δὲ ἀείποτε παρ' αὐτῶν, τῇ συναινέσει καὶ τοῦ κατὰ καιρὸς κανονικοῦ κυριάρχου, διδύσκυλλος ἐν λόγοις καὶ φρονήματι γυναιξίος, ἡθεσί τε κατηρτισμένος χρηστοῖς, καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κεκτημένος ἐγκάρδιον, ἵνα καὶ τοὺς συμμαθητευομένους τοιοῦτος ὢν, ὡρελῇ τὴν ὄντως ὡρέλειαν, ἔργον ἔχων τὴν πρόδον αὐτῶν ἐπὶ τὰ κρείττω, καὶ τὴν χρηστότητα τῶν ἡθῶν, καὶ οὕτω διὰ τῆς ἀόκνου αὐτοῦ ἐπιμελείας, καὶ ὡγιστοῦ παραδόσεως, τῆς τε ἀνυστάξεως καὶ διηγεκοῦς ἐφορικῆς προστασίας, καὶ τῆς κυριαρχικῆς συνδρομῆς, ἣν καὶ πάντες οἱ κανονικοὶ τῆς αὐτοῦ ἱερότητος διδάσχοι ἐποφείλουσι τῇ γενικῇ προκαταχικῇ διεγερόμενοι παρδείγματι, μένη εἰς αἰῶνας ἀδιαδόχως συμπαρατεινόμενον τὸ λαμπρὸν τοῦτο κατόρθωμα, καὶ βαλτιούμενον, καὶ θάλλον ἀεὶ, καὶ καρποῖς βρέθον ὡρεαίς, ἀναλόγως τῇ κοινωρι-

λαί προθέται, καὶ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τῶν ἀξιαγίστων φιλογενοῶν καὶ φιλομούσων συνιπτόρων αὐτοῦ. Ταῦτα ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς. Ὁς δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν, μικρὸς ἢ μέγας, ἱερωμένος ἢ λαϊκός, ὁποιασοῦν τάξεως καὶ βαθμοῦ, ἐπιχειρήσῃ κακοδούλως ἀντρέψαι ἢ δικαίῃσι ὁπωσοῦν τὰ ἐν τῷ παρόντι κοινῇ καὶ γενικῇ διαγνώσει ἀποφανθέντα, ἀφωρισμένος εἴη, καὶ κατηραμένος, (κτλ. ἔπονται αἱ συνήθεις ἀρχαί). Διὸ εἰς ἐνδειξὴν καὶ διηγετικῇ τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλιδος ἐν μεμβράναις γράμμα, καταστρωθὲν κἂν τῷ ἱερῷ κώδῃ· τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν ἔται σωτηρίῳ, αἰοῦ.

† Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικός πατριάρχης.

† ὁ Καισαρείας Ἰωαννίκιος· — † ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος· — † ὁ Νικαίας Μακάριος· — † ὁ Χαλκηδόνης Γεράσιμος· — † ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ· — † ὁ Πισιδείας Εὐγένιος· — † ὁ Ἀθηνῶν Γρηγόριος· — † ὁ Κρήτης Γεράσιμος· — † ὁ Ἀγκέρας Μεθόδιος· — † ὁ Βερροίας Ζαχαρίας· — † ὁ Σκοπίων Ἀνθίμος· — ὁ Σίφρον Καλλιρίκος· — † ὁ Στραχίον Σαμουήλ.

Ἡ κώμη, ἡ τοποθεσίς Μγγγλαβᾶ ἰθωρεῖτο κειμένη παρὰ τὴν πόλιν, εἰ καὶ ἔξω τῆς ἡμετέρας ζώνης μένουσα μένει ἀνεξέταστος· ὅτε οἱ μετὰ τοῦ φυλάρχου Σμειῶν ἄνθρωποι, ἀδιελθόντες διὰ τῶν ὁρῶν ἦλθον μέχρη τῶν Μγγγλαβᾶ, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθορυβήθησαν, «μὴ τὰ τῶν Πηγῶν ἐμπρήσωσι παλάτια» οἱ ἐπιδραμόντες, ὡς ἐν βίαις τῶν νέων βασιλέων λέγει Γιώργιος ὁ Μοναχός¹⁰⁵. Παρὰ τὸν τόπον Κατασύρτας πρέπει ἵνα τοποθετήσωμεν τὴν Θερμόπολιν, καὶ τὸ Βουλγαρόφυγον τοῦ Κεδρηνοῦ, ὅστις γράφει· «τῶν

105. Theophanis Contin. σελ. 893.

βουλγάρων ἄχρι τῶν Καταυρτῶν ἐξαλειφάντων, ἔξισι καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν τεγμάτων, καὶ κατεσκευασμένοι κατὰ τὴν λεγομένην Θεοδοπόλιν· καὶ ἀλλοχοῦ· αἰρχομένη τῷ Συμεῶν, συναντῶσι κατὰ τὸ Βουλγαροφύγον¹⁰⁶.

Αἱ κῶμαι ὅμως αὐταὶ ἦσαν ὡκημέναι πολὺ πρὸ τῶν χρόνων τούτων· ἀλλὰ τὸ μόνον χριστιανικὸν μνημεῖον, προερχόμενον ἐκ μιᾶς τούτων, ἥτις κοινῶς λέγεται Γρύπες, τουρκικῶς δὲ Πύργος ἰουδαϊκός, (Τσιφούτ-μπουργάζ) ἔστιν ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή χριστιανική, ἥτις ἔτι σωζομένη ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐνεκτίσθη τελευταῖον ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ περιβάλλοντος τὸν νεκρὸν στον νεκρὸν, τιμῶμενον ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἀποτομῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου (ὀπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος)· ἰδοὺ δ' αὕτη, χρονολογουμένη κατ' ἐμὲ ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος:

†ΣΩΦΡΟΝΙΑ
ΤΛΗΜΩΝΠΑΝ
ΑΩΡΙΟΣΕΝΘΑ
ΔΕΚΕΙΤΑΙ
ΑΔΡΙΑΝΩΓΕ
ΝΕΤΗΠΕΝ
ΘΟΣΑΝΑ
ΨΑΜΕΝΗ

(Σωφρονία τλήμων παναώριος ἐνθάδε κεῖται
Ἀδριανῶ γενέτῃ πένθος ἀναψαμένη).

Ἐρείπι᾽ τινι παρὰ τῷ χωρίῳ κείμενα ἀναφέρονται ἐπ' ὀνόματι «Πεντανάσεως», ὡς ἡ ἐπιτύμβιος παράδοσις ἀποκαλεῖ. — Ἦν ἄρα γε τοσοῦτος μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ βυζαντινὴ Μονὴ τῆς Θεοτόκου Παντανάσεως, ἣν ἀναφέρει Νικήτας ὁ Χωνιάτης, ἡ

106. Κεδρηνός· Βόν. Β', σ. 257, 288. Λέων· σελ. 437.

πρέπει νὰ δεγθῶμεν, ὡς ὁ πολὺς Δουκῆγκιος, ταύτην κειμένην ἐντὸς τῆς πρωτεύουσος¹⁰⁷; Πράγματι, ἐντὸς τοῦ νεοῦ τοῦ χωρίου Γρύπες σώζεται μὲν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή, κεφαλαίοις γράμμασιν:

† Ὁ πάνσεπτος οὗτος ναὸς | τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου
ἀν | ωκοδόμητο ἐκ βάρων ἐπὶ τῆς | πατριαρχείας
κυροῦ Παΐσιου | διὰ συνδρομῆς καὶ βοηθείας | τῶν
εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων | χριστιανῶν· ὧν μνησθῇ
Κύριος | ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Ἐ | τος ΔΨΛ'. Ἰου-
νίου ιε'.

Ἄλλ' αὕτη φρονῶ ὅτι ἀνήκεν εἰς τὸν νεκρὸν τῆς Θεομή-
τορος τὸν ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀρχιεπισκοπῆς-μετὰ, ἐκ βάρων
ἐγερθέντα τῷ 1730 κατὰ πύργον¹⁰⁸, ὅτε καὶ
αἱ λοιπὴ ἐν Φανερῷ, Βελκτῷ, καὶ ταῖς ὑπερκειμέ-
ναις συνοικίαις ἐκκλησίαι ἀνωκοδομήθησαν, μετὰ δὲ
τὴν ἐκ νέου πυρπολήσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ νεοῦ,
ἐκομίσθη εἰς τὸ χωρίον Γρύπες· ἄλλως ἢ μνεῖα τοῦ
ὀνόματος τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου Παΐσιου τοῦ
ἀπὸ Νικομηδείας δείκνυσιν ὅτι ὁ καίνισθεις νεκρὸς ἀνή-
κειν εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριάρχου
Κωνσταντινουπόλεως, οὐχὶ δὲ τῆς μητροπόλεως Δέρ-
κων, εἰς ἣν ὑπάγονται πάντα ταῦτα τὰ χωρία, ἐκτὸς
ἀν ἔρουναι νεώτεροι ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ παρὰ τῷ χω-

107. Const. Christiana· βιβλ. Δ', κεφ. 6', §. 32. Ἀ-
ληθές ὅτι ὁ Χωνιάτης λέγει ἐν βίῳ Ἰστακίου Ἀγγέλου (Γ', ε')
«τῇ μονῇ τῆς Παντανάσεως διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπαρτίτησεν»· ἀλλ'
ἴσως τὸ «διὰ τῆς ἀγορᾶς» ἐπιτείνει τὸ πομπικὸν τῆς παρελάσεως
«μετὰ φορτῆματος καὶ πολυσχλίσεως», ὡς αὐτὸς ὁ Χωνιάτης γράφει.

108. Μ. Ι. Γεδεών, Ἐκκλησίαι τῶν Ὀρθοδόξων ἐν Κων-
σταντινουπόλει· σελ. 16—17.

ρίω Γρύπες νχός τῆς Παντανάσσης ἦν πρό ἑνός καί ἡμίσειος αἰῶνος στχυροπηγικῆς πατριαρχικῆς. Καίεθω τοῦτο ἀπλῆ εἰκασία, ὡς καί δευτέρᾳ τις μετ' αὐτήν: Ὁ μακκρίτης Σκ. Δ. Βυζάντιος ἀνκρέρει σωζόμενον ἐν τῷ ἔξω τῶν Ἐπιτὰ πύργων νεοστυγῶν προκτείω τοῦ Μπασμᾶ-χανῆ κίονα πεντακτιδεκάπηχυν, ἐρριμένον κατὰ γῆς¹⁰⁹, καί τοῦτον νομίζει ἀνήκοντα εἰς τὸν τοῦ ἀγίου Θεοδώρου νχόν, ἢ εἰς τὰ κατὰ Ἀρχαίην παλάτια. Ἐν ἀνεκδότῳ ποιήματι τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, κατ' ἀρχάς τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος, ἀνκρέρεται «Μονὴ Λύρα, πρόσκοικος τοῖς βυζαντίοις, ἐν ἣ καί ὁ στύλος Συμείων τοῦ στυλίου»¹¹⁰. μήπως ἡ Λύρα αὕτη ἔκειτο ἔξω τοῦ Ἐπιτχυργίου, τὸν δὲ στύλον ἡ κοινὴ παράδοσις ἀπέδιδεν εἰς τὸν ὅσιον Συμείων;

§

Τινὲς τῶν κωμῶν τούτων ἠκοῦντο κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας καί τοὺς πρό ἡμῶν χρόνους πυκνότερον ἢ νῦν, ἐν δὲ τῷ Ζερυρῷ (Σαφροῦ) ἐγίνοντο μέχρις ἐσχάτων κατὰ τὸ θέρος μετοικήσεις τῶν τὰς «εὐωρίας» ἐπιδιωκόντων, κατὰ τὸν Χωνιάτην. Λογᾶδες τοῦ γένους ἡμῶν διέμενον καί ἐν τοῖς Κατασούταις (Α'-ῶσσα) καί πρό πάντων ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ, ὅπου ἦν οἰκοδομήσας οἶκον ὁ ἡγεμὼν Βλαχίας Κωνσταντῖνος Βασσαράδας, ἐν ἀρχαίς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος¹¹¹. Ἀναζητή-

109. Κωνσταντινούπολις· τόμ. Α', σελ. 320.

110. Ὁ κώδικς τῶν ποιημάτων τοῦ Φιλῆ, ἀνεκδότων κατὰ μέγιστον μέρος, ἀποθησαυρίζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Παρισίοις φιλιότορος καί πολυμαθοῦς πρίγκηπος Γεωργίου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

111. Κομνηνοῦ, τὰ μετὰ τὴν ἔλυσιν· σελ. 294, 296.

σεις, ἔρευναι, ἐπὶ τῆς γῆς, ὑπὸ τὴν γῆν, ἀναδίφησις πλειόνων πηγῶν, ἀντιβολὴ τούτων πρὸς παραδόσεις, ἰάν ποτε συλλεχθῶσιν, ἢ μᾶλλον ἰάν ἀνασκαφῶσι τοικῦται, διότι παρὰ τοῖς οἰκοῦσι τὰ μέρη ταῦτα πᾶσα τοῦ παρελθόντος ἀνάμνησις ἐξέλιπε, δυνατὸν ἵνα συμπληρώσωσι τὰς γνώσεις ἡμῶν περὶ μονῶν, καί περὶ νχῶν, καί περὶ χωρίων καί προκτείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς δὲ τὴν ἔρευναν ταύτην, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ μέρη τὰ πρὸς τὸ δυτικονότιον καίμενα τῆς πόλεως ἡμῶν, εὐχομαι πολλοὶ ἵν' ἀσχοληθῶσιν, εὐκρινούντες τοποθεσίας ὀλίγον γνωστὰς¹¹².

Ε'.

Τὸ πέμπτον μέρος τῆς διατριβῆς ταύτης ἀντικείμενον ἔχει ὡς ἐπιγραφὰς ἐπιτυμβίους, ὧν μίαν μόνην ἔχω ἐξ ἀντιγραφῆς, εὑρεθείσαν ἐντὸς κήπου κειμένου ἱσωθεν τῶν τειχῶν τῆς πύλης ἀγίου Ρωμανοῦ, κεχαρκαμένην δ' ἐπὶ μεγάλῃς πλίνθου, καί δῆλον ἡμῖν ποιούσης τὸν τάφον, ὅπου κατετέθη Βαρδάνης τις· ἐν τῷ αὐτῷ κήπῳ καί πολλὰ ἄλλα εὑρέθησαν τοιαῦται πλίνθοι, κατὰθραυσθεῖσαι, καθὰ πρό δεκαπενταετίας ἤκουσα. Ἀπὸ τῆς ἡμιγνώστου ἢ σχεδὸν ἀγνώστου πλίνθου ταύτης εἰς ἑτέρην μεταβαίνοντες, εὐρίσκομεν τὴν ἀρχαιότεραν τῶν βυζαντινῶν ἐπιτυμβίων πλακῶν, παρ' ἡμοῖς μὲν εὐρίσκομένην, ἀλλ' ἀτυχῶς ἄνωθεν καί πρὸς τὰ κάτω καί τὰ δεξιὰ τεθραυσμένην, καί μόλις σώ-

112. Τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ πόθου πολλοῦ καί προθυμίας ἤϊας ἐπαῖνον ἀνέλαβεν ὁ φίλος Γεώργιος Π. Βεγλερῆς, πολλὰ μετὰ τῆς ἱερᾶς δομικῆς καί τῆς χριστηνικῆς τέχνης κεκτημένος. ἄρ' ὧν ἡ πάτριος ἱστορία πολλὰ καί ἐθνοπρεπῆ προσδοκᾷ, μετὰ χριτικὴν ἔρευναν.

ζουσιν λίξεις τινάς, ἐκδιδομένας ἐνταῦθα κεφαλαίοις γράμμασι, μετὰ συμπληρώσεων, ταύτας:

ΜΗCIC AΔEΛΦOY TE KEΘYΓAτρὸς ἀΓAΘOΝI
KHς κωνσANTINOY; TINAN T.

Ἐπιτάσιχος οὗσα τοῦλάχιστον, ἀνήκει εἰς τὰ τέλη τοῦ Δ' ἢ τὸ πολὺ τὰς ἀρχάς τοῦ Ε' αἰῶνος· εὐρέθη δ' ἐν Ἐξωκιονίῳ· καὶ διδάσκει ἡμᾶς ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι χριστιανικαὶ βυζαντινὰ ἐπιγραφὰ ἦσαν ἀπλούσταται. Τὸ ἀπείριστον εὐρίσκομεν καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τοῦ ΣΤ' ἢ Ζ' αἰῶνος ἐπιθυμῖαις· πρὸ ἐξαετίας εὐρέθη ἐνδον τῶν τειχῶν τοῦ Ἐβδόμου (Γακέρ-σεράχ) μικρὰ πλάξ ἐπιθυμῖαις, δηλοῦσα τὸ μνημεῖον Καλημέρας τινός, «πιστῆς δούλης τοῦ Θεοῦ»¹¹²· οὐδὲν πλέον προστίθουσιν ἡ ἐπιγραφὴ, μήτε πατρίδα, μήτε πρᾶξεις, ἀθλοὺς, βίον καὶ πολιτείαν τῆς τεθνεώσης· ἐν οὐδεμίᾳ τῶν πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ἐπιθυμῖων ἐπιγραφῶν εἰδὼν τι τοιοῦτο, καίτοι, ὁμολογουμένως, εἶδον ὀλίγας· ἤρκει, φαίνεται, τοῖς πιστοῖς τῶν χρόνων ἐκείνων ἵνα καθιστῶσι δῆλην τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, τὸ ὄνομα τῶν γονέων, καὶ τὸ τοῦ συζύγου, εἴπερ ὁ θνήσκων ἦν γυνή, ἤκουοντο δὲ παρασημαίνοντες τὴν ἰνδικτιῶνα μὲνην. Αἶψα ἐνωρίς ἐπὶ τῶν ἐπιθυμῖων πλακῶν ἤρξατο ἵνα γράφηται ἀκριβῆς χρονολογία· ἐν ἐπιγραφῇ τοιαύτῃ σωζομένη ἐν

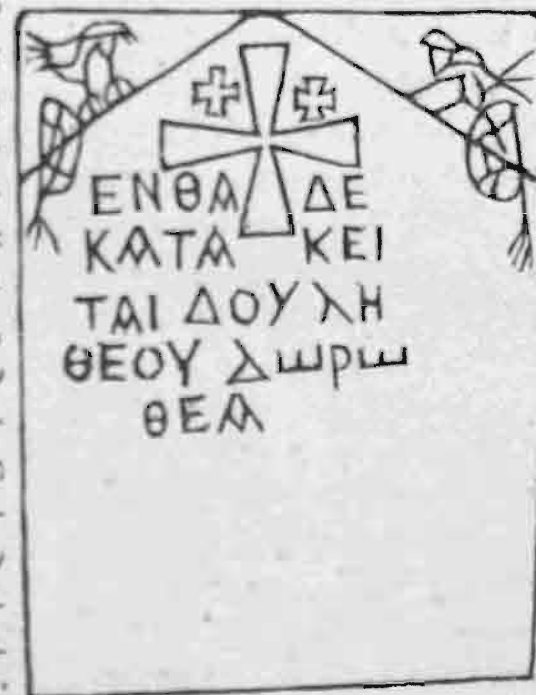
112. Τὴν πλάξ, ἥς ἀπεκρίσται βλέπε ἔνω, εἰσθετησμένην εἰς τὸ ἐνταῦθα Αὐτοκράτ. ἀρχαιολ. Μουσεῖον.

τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Πριγκήπῳ νομίζω ὅτι ἀναγινώσκω οὐχὶ πλέον ἰνδικτιῶνα μὲνην, ἀλλὰ καὶ ἔτος. Ἰδοὺ αὕτη:

[ἐνθάδε κα] τάκιτε
Θεόφιλος πιστὸς υἱὸς Εὐ-
φρατίου Τροαδέος μ[η]ν[ι]
ὀκτωβρί[ου] II', CIIIB Ιν-
δ[ικτιῶνος] H'.

χρονολογῶ δ' αὐτὴν τῷ 6082=574, ὅτι ἀπὸ τοῦ ὀκτωβρίου, καθ' ὃν ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται, εἶχομεν ὀγδοὺς ἔτος τοῦ κύκλου τῆς ἰνδικτιῶνος, ἥς τὸ πρῶτον ἔτος τίθεται κατὰ τὸν μῆνα σιπτέμβριον τοῦ 567. Συνέθως, ὡς ἐν τῷ ἐπιθυμῖῳ τῆς Καλημέρας, οὐδ' ἰνδικτιῶν, οὐδὲ μὲν ἐστειναιτο, οὔτε πολλὰ ἔγγραφον οἱ τῶν τότε χρόνων χριστιανοί, καθὼς βλέπω. Ἐνδον τῶν τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ τειχῶν εὐρέθη πρὸ δεκαετίας ἐπιγραφὴ, τῶν αὐτῶν χρόνων, εἰς οὗς ἀνήκει καὶ ἡ τῆς Καλημέρας, γράφει δ' ἀπλῶς: «Ἐνθάδε κατέκειται δούλη Θεοῦ Δωροθέα».

ΤΑΚΙΤΕ ΘΕ
ΟΦΙΛΟCΠΙC
ΤΟCΥΙΟC ΕΥ
ΦΡΑCΙΟΥ ΤΡ
ΟΑΔΕΟC Μ
ΟΚΤΩ ΒΡCΙΓC
Η ΒΙΝΔC ΗΛ

οὐδὲν προστιθεῖσθαι. Ὡστε, τὴν τοῦ Βαρδάνου μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, ἐξητήσαμεν τίς πρὸς ἐπιγραφάς, ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα τὰς πληροφορίας ὅτι, ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος ἐπιτυμβίων ἡ χρονολογία ἐτίθετο ἢ οὐ, καὶ ποῦ μὲν ὀρισμένως, ποῦ δὲ δηλουμένη διὰ τῶν ἰνδικτιῶνων· ἐγράφετο δ' ἐπίσης τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος, ἢ τῆς θανούσης, ὅτε ὠρίζετο συνήθως καὶ τίνος σύζυγος ἦν, εἴπερ ἦν ἑγγαμος, καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ πατρὸς ἢ καὶ τῆς μητρὸς. Φαίνεται δ' ὅτι ἐν καιρῷ δογματικῶν ταρχῶν ἀνάγκη παρίστατο ἵνα δηλωθῇ ὅτι ὁ θανὼν ἦν ὀρθόδοξος· τοιοῦτό τι βλέπω ἐν ἐπιτυμβίῳ ἐπιγραφῇ σωζομένῃ ἐν τινὶ κήρῳ τῶν Ὑψωμαθίων, κατὰ τὴν ἐνορίαν ἁγίου Γεωργίου Κυπρισσᾶ, τῇ παρατεθειμένῃ ἀνωτέρω.

Οὐδ' ἦν κοινῶς πάντοτε καὶ πᾶσιν ἀποθεδεδιγμένος ὁ τύπος τῆς ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς. Μεταξὺ τούτων, ὡς εἶδον, καὶ ὡς ἀνέγνω, οὐδεμίαν εὐρον καλοῦσαν φίλους καὶ συγγενεῖς εἰς κλαυθμὸν· αἱ πρῶται πάντες ἐπιγραφῆς λέξεις εἰσὶν· ἐνθάδε κατὰ κεῖται· γραφόμεναι συνήθως μετὰ πλατείας τινὸς ἀμυθίας (ὡς τὸ καίται διὰ τοῦ ι καὶ ε, = αἵτε), καὶ οὕτως ἴδαι, κατὰ τὰ τότε νενομισμένα ἵνα ἀρχωνται πᾶσαι. Ἐπιγραφῇ τις ἐν τούτοις, ἴσως τοῦ Π' ἢ Θ' αἰῶνος, εὐραθείσθαι ἐν Φαναρίῳ, κατὰ τὴν κτίσιν τῶν θεμελίων οἰκίας τινὸς ἀπέναντι τοῦ ἁγιοταφικοῦ Μετοχίου, περιέρχοντα καὶ τὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐπικρατήσαντα τύπον.

✠ ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΙ
ΤΑΙΑΝΝΙΑ ΘΥΓΑΤΡ
ΕΡΜΙΔΩΡΙΟΥ ΠΛ
ΑΚΟΥΗΤΑΡΙΟΥ Ε
ΗΤΕΛΕΥΤΗΣ ΕΝ
ΜΙΟΥΛΠΟΥ ΚΑΙ Ζ
ΗΝΑΣ ΠΙΣΤΕΟΣ
ΔΕ ΟΡΘΟΔΟΞΩ

Αὕτη σωζομένη παρὰ τῷ ἱατρῷ κ. Θ. Γεωργιάδῃ ἔχει ὡδε:

ΛΟΙ Κ ΠΑΡΟ
ΞΑΣΘΕ ΥΠΕΡ
ΤΟΥ ΠΡΟΑΝΑΠΑ
ΜΕΝΟΥ + ΕΝΘΑΔΕ
ΑΚΙΤΕΘΕΟΔΩΡΩΣ
ΥΙΟΣ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ

(Φέλλαι καὶ παροῖται. Εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ προαναπονημένου
✠ ἔνθαδε κατακίται Θεόδωρος υἱὸς Κομιτάτου).

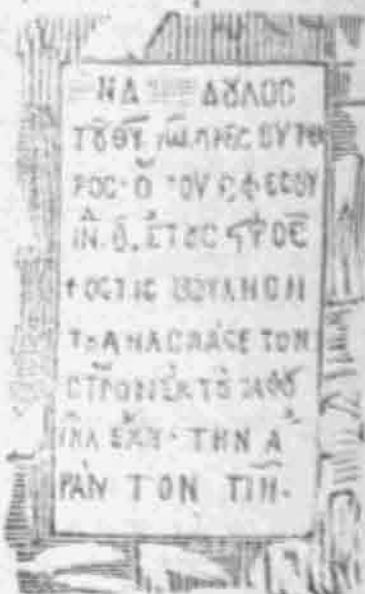
§

Ὁ τύπος τῆς ἐπιτυμβίου ταύτης ἐπιγραφῆς ἐστὶν ἄρκετὰ περίεργος, ἀλλὰ πολλῶς περιεργότερος φαίνεται μοι ὁ τύπος ἑτέρας ἐπιτυμβίου, πρὸ τοῦ ΙΕ' μὲν αἰῶνος, ὡς φησὶ, χρονολογημένης, διατηρουμένης δὲ ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ἐν Τακταύλῃ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ταύτην ἐκδιδοῦς ἐνταῦθα, προστίθωμι κατωτέρω τινὰ καὶ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ συνεισισμένου τοῦ προασταίου τούτου ἐπὶ τι ρωμαίων καὶ βυζαντινῶν. Ἔστι δ' αὕτη:

ΧΕΡΤΕ ΠΑΡΟΔΙΤΕ
ΚΑΙ ΚΑΛΟΣ ΗΛΘ
ΑΤΕ ΚΕ ΚΑΛΟΣ
ΠΑΕΤΕ ΕΥΧΕΣ
ΠΕΡΕΜΟΥ ΤΟΥ
ΑΝΑΠΑΥΣΑΜΕΝΟΥ
ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΗΤΕΓΕ
ΩΡΓΙΟΣ ΠΙΣΤΟΣ ΥΓΙΟΣ Θ
ΕΟΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΤΗΣ ΜΑΚΑΡ
ΙΑΣ ΜΗΜΗΣ ΩΡΜΟΜΕΝΟ
ΣΑΠΟΧΩΡΙΟΥ ΕΠΙΛΕΓΩΜ
ΕΝΟΥ ΠΙΒΡΟΥΤΙΣ ΜΗΚΡΑΣΑ
ΙΑΣ ΩΝ ΕΝΤΑΥΘΑΚ
ΕΤ
ΝΤΙΥΠΟΤΙΝΑ
ΕΟΝΔ

Αἱ ἐπιτύμβιοι πλάκας ποικίλλουσι τὸ μὲν μέγεθος (διότι τὰ ἐπιγράμματα γράφονται ὡς αἱ σελίδες βιβλίου) μεταξύ 25—60 ἑκατοστών τοῦ μέτρου, τὸ δὲ πλάτος μεταξύ 15—40. Κόσμημα δ' ἐπάνω αὐτῶν ἔραρον ἔπασαι πιθανῶς τὸν σταυρὸν· λέγω πιθανῶς, διότι οὐχὶ πάντας εὔρον τὸ χριστιανικὸν τοῦτο σύμβολον ἐξωγραφμένον, οὐδ' ἐν πάσαις εὔρον τόπον, ὅπου ἐπὶ ἤγνυτο σταυρός· ἐπιγραφή βυζαντινὴ μία μόνον, ἐπιτύμβιος Ἰωάννου πρεσβυτέρου, ἀνεσταλωμένη ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ περιβόλου τοῦ ἐν Βαλατῇ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, ἡ περὶ αὐτὴν ἀμείσως ἐνταῦθα, καθίστησι γνωστὸν ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῶν πλάκων ἠνοίγοντο ὅπαι, ἐν αἷς ἐπὶ ἤγνυτο σταυροί. Ἀλλὰ τὸ κόσμημα καὶ γνώρισμα τοῦτο τῶν πιστῶν, ζώντων καὶ τεθνεώτων, ἐλαφρυκαταγέτο ἐνίοτε, καθὼς βλέπομεν νῦν· ὅθεν οἱ συγγενεῖς Ἰωάννου τοῦ πρεσβυτέρου ἐπικαλοῦνται ἐν τῷ ἐπιτύμβιῳ τοῦτω τὰς ἀρχὰς τῶν τρακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Θεοφάνων πατέρων τῆς Ἀ' οἰκουμένης ἐν Νικαίᾳ Συνόδου κατὰ τοῦ βουλευθησομένου ἀνασπᾶσαι τὸν σταυρὸν ἀπὸ τοῦ μνήματος. Ἴδε τῆς ἐπιγραφῆς ἀμειβόμενον ἐν τῇ ὑπ' ὅθεν ταύτῃ σελίδι ἐχούσης οὕτω:

...ὁ δὲ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Ἰωάννης πρεσβύτερος
τοῦ Ἐφέσου· Ἰνδικτιῶνος Θ', ἔτους 6575 (=4067).
† Ὅστις βουληθῇ τὸ ἀνασπᾶσαι τὸν σταυρὸν ἐκ τοῦ
τάφου ἵνα ἔχη τὴν ἀράν τῶν 348.

Ὡς καὶ ἐν ταύτῃ βλέπει τις, οὐδείς ἕτερος κόσμος ἐπὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐτίθετο πλακῶν, πλὴν τοῦ σταυροῦ, καὶ νομίζω ὅτι ὁ σταυρὸς ἦν ἀπαραίτητος, ἐνίοτε μάλιστα ἐγγλυρόμενος, ὡς εἶδομεν τοιούτους, καὶ κόπτων εἰς δύο τὴν ἐπιγραφὴν¹¹⁴. Ἡ μεγαλοπρέπεια περὶ τὴν κατασκευὴν ἢ διακόσμησιν τῶν χριστιανικῶν τάφων ἐστὶ νεώτερον ἐπιπόνημα, ὡς φρονῶ, τῶν ἀπὸ τοῦ 12' αἰῶνος μέχρι τοῦδε χρόνων. Ἐσθ' ὅτε βλέπει τις ἐν ἐπιθυμίῳις ἀνάγλυφόν τι ἄκομψον καὶ κακότεχρον, παριστῶν οὐκ οἶδ' ὅ,τι, καθὼς τὸ τοῦ ἐπιθυμίου τῆς Δωροθέας· νεώτερον ἐφεύρημα νομίζω καὶ τὴν παράστασιν φυτῶν καὶ δένδρων, κυρίως κυπαρίσσων, καὶ αἱ τινος τοιούτου. Οἱ νεώτεροι χρόνοι εἰσήγαγον, ὡς φρονῶ, τὴν ἐπικράτησιν ἀτεβοῦς ἐθίμου, τοῦ θάπτειν ἀνεξαίρετως πάντας τοὺς νεκροὺς ἐν τε τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς περιβόλοις αὐτῶν τοῖς ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ χωρίων. Ἀπαιτεῖται δ' ἐνταῦθα μικρά τις τοῦ λόγου προϊήκασις ἀφορῶσα κυρίως εἰς τὰ νεκροταφεῖα τῶν Βυζαντινῶν.

114. Παρίρτημα ΙΖ' τόμου ἑλλην. φιλολογ. Συλλόγου·
σελ. 94. πίναξ Δ'. Παράρτ. Ις' τόμου· Ἀρχαιολ. Ἐπιτροπή·
σελ. 19, ἐπιγραφή ΠΖ', ἥ· τὸ· Σταχ οἱ ἐκδότης συμπληροῦσι
διὰ τοῦ· νας, πλάττοντες ὄνομα Στάχνης, ἐνῶ κάλλιον ἡοῦναιτο
ὁτις ἐδήποτε τῶν δύο συνεπλήρωσεν αὐτὸ ἵνα γράψῃ Στάχης.
ἐπιφρανῶν τῇ ἱερᾷ παράδοσιν οὐχὶ δὲ ἀπογοθίζων καὶ ἐξαγ-
γλίζων τὴν βυζαντινὴν Κωνσταντινουπόλιν· βλ. καὶ τὴν γς' ἐ-
πιγραφήν, καὶ τὴν γΗ' ἣν φάσμα συμπληροῖ φοιδεράτου καὶ
πάλιν καὶ τὴν ΡΔ', καθ' ἣν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐδημιουργήθη
κόσμος ἐλθελήροι· μονῶν καὶ μοναχῶν καὶ σκευοφυλάκων.

Τὰ βυζαντινὰ νεκροταφεῖα ἦσαν καὶ ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἔξω τῶν τειχῶν· πολλάκις ἀνευρίσκουμεν πολλοὺς σωροὺς ὀστέων καὶ κρανίων ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ· τῷ 1889 εὗρίθησαν πολλὰ ἐν τῷ κήπῳ τοῦ κ. Χαλῆλ Ἰβραήμ Καζακία, σόρου ὀρθοδόξου κατοικοῦντος ἐν τῷ Σαρμασιχίῳ, παρ' αὐτὰ δὲ, ὑπερθεὶν καὶ κάτωθεν, ἐγγράφοι βυζαντιναὶ πλίνθοι, περὶ ὧν λεπτομερὴς ἐκθεσις ἐκδοθήσεται ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Μισσιωνολογικῆς Ἑταιρίας. Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν ἐγένετο βεβαίως οὐχὶ πάντοτε ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν, ἀλλ' ἐν τοῖς περιβάλοις αὐτῶν· Μάρκος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρίας ἐρωτήσας τὸν τῆς Ἀνταχείας σοφὸν πατριάρχην Θεόδωρον τὸν Βαλσαμῶνα κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος περὶ τοῦ δικαίου τῆς συνηθείας, ἣτις ἐπικράτει ἐν Αἰγύπτῳ, τοῦ θάπτειν αἱ πόλεις ἀρχαίας ἐγγωρίου συνηθείας λείψανα ὀρθοδόξων εἰς τὰς κατὰ χώραν ἐκκλησίας ἡμῶν» ἔλαβεν ἀπόκρισιν (ΜΑ' ἀριθμουμένην) ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τούτῳ διαφορά μεταξὺ ναῶν καθιερωθέντων ἀδὲ' ἰγκαινίων ἀνοιξίων καὶ ἐνθρονισμού, χρίσματος τε ἁγίου μύρου, καὶ ἀποθέσεως ἁγίων λειψάνων μαρτυρικῶν, καὶ τῶν μὴ οὕτως ἁγιασθεισῶν, καὶ εὐκτηρίου τόπον ἐπεχουσῶν· δι' ὃ, ἐν ἐκταίῃς μὲν, ἐν αἷς δὴλον ὅτι μαρτυρικὰ λείψανα τεθησαύριστα, καὶ ἁγίου μύρου ἐμεσολάβησι χρίσμα, ἀνθρώπινον λείψανον οἰονδηποτοῦν οὐ ταφῆσεται, κατὰ τὸ 6' κεφάλαιον τοῦ Α' τίτλου τοῦ Ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, τὸ λέγον αὖτις ἐν ἐκκλησίᾳ θαπτεῖται νε-

κρόν» καὶ κατὰ τὸν ἔξωθεν αὐτοῦ κείμενον παλαιόν, τὸν λέγοντα αὖτις ἔξεστι θάπτειν τινὰ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἰὰν δὴλον ὅτι μάρτυρος ἐκεῖσε σῶμα ἀπόκειται». Εἰς δὲ τοὺς μὴ οὕτω καθιερωθέντας ἁγίους οἴκους, εὐκτηρίους κατονομαζομένους, ἀκινδύνως ἐνταφιασθήσονται λείψανα». Συμπεραίνομεν ἐκ τούτων ὅτι, ὅπου ναὸς τις ἱεραεῖτο τοῦ θεσσαυροῦ τούτου, ὅπου τεθησαυρισμένον εὐκ ἦν ἁγίου λείψανον, ἐκεῖ ἀδεῶς ἐγένετο ταφή νεκρῶν. Ἐνταῦθα δέον ἵνα ἐξετασθῇ γνώμη τις τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ. Πασπάτη περὶ τῶν νεκροταφείων καὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν παρὰ βυζαντινοῖς.

αὖτις αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ μοναὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχον, λέγει¹¹⁵, ταφεῖα ἐν τοῖς ναοῖς καὶ τοῖς περιβάλοις αὐτῶν, ἀλλ' ἀτυχῇ νομίζω τὴν εἰς τὰ πατριαρχικὰ γράμματα¹¹⁶ παραπομπήν· αἱ λέξεις ἐγγράφου πατριαρχικοῦ αὖτις τοῦ ναοῦ τόπον, ὃν εἶχεν εἰς ταφεῖον ὁ ναὸς οὗτος» οὐδαμῶς μὲ πείθουσιν ὅτι τὸ ταφεῖον εἶχεν εἰς τὸν περίβολον αὐτοῦ· τὸν ἀντίον νομίζω ὅτι οἱ ναοὶ εἶχον ἴδια ταφεῖα εἴτε ἐντὸς τοῦ ἁγίου, εἴτε ἔξω τῶν τειχῶν· ὁ Πασπάτης ὡσαύτως ἐνόμισεν ὅτι αἱ πτωχοὶ, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐνταφιάζωνται ἐντὸς τῶν εὐαγῶν οἴκων, μετεκομίζοντο εἰς τὰ προάστια μνήματα, ὅθεν καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Θεοφάνους τὰ ἐνάστια καὶ προάστια μνήματα» δυστυχῶς ἡ εἰς σελ. 648 καὶ 653 τοῦ Α' τόμου τοῦ Θεοφάνους εἰς τὰ λεγόμενα Πελαγίου μνήματα μετὰ τῶν βιοθα-

115. Α. Γ. Πασπάτη Βυζαντιναὶ Μελέται· σελ. 294.

116. Ἰδε ταύτας ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι.

νάτων ρίψαι». οὐδαμῶς εὐδοῖ μὴτ' ἐπιμαρτυρεῖ τὰ γραφόμενα. Ὁ χρονογράφος Θεοφάνης ἱστορεῖ μέγα π θανατικόν, γενομένον τῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, καὶ πρὸς παράστασιν τοῦ πλήθους τῶν θνησκόντων γράφει «ἐν τῷ πληρωθῆναι πάντα τὰ τε ἐν ἄστει καὶ προκαταίσις μνήματα», δηλῶν ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει νεκροταφίσκοινά, ὑπῆρχον δὲ καὶ ἐν τοῖς προκαταίσις¹¹⁷. τὸ γραφόμενον ὡσαύτως ὑπὸ Πασπάτη, κατὰ Θεοφάνην, ὅτι αἰς τὰ λεγόμενα Πελαγίου μνήματα μετὰ τῶν βιοθανάτων ρίψαι» οὐδαμῶς σημαίνει ὅτι τὰ Πελαγίου μνήματα ἦσαν τάφοι, προωρισμένοι διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐρρίπτοντο τὰ πτώματα τῶν κακούργων· ἐνταῦθα Βακταγίου τοῦ πατριάρχου ταφέντος ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας, διέταξε τὴν αὐτοῦ σύζυγον, τριάκοντα μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρός ἔσθαι, «εἰ λάβῃ τὰ ὅστ' αὐτὴ καὶ ρίψῃ, βεβαίως ἐπὶ δυσφημίᾳ. Πλείων μανθάνομεν ἐκ τῶν τοῦ Petavii σημειώσεων εἰς Νικηφόρον¹¹⁸, ὅτι τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Πελαγίας ὁ Κοπρωνύμος ἀκαταλύσας καὶ τάφον καταδίκων ποιήσας τὰ Πελαγίου ἐκάλεσεν». Οὐδαμοῦ δ' εὐρίσκω μνησκὸν τῆς ἐξ τῶν τειχῶν τοποθεσίας τῶν Πελαγίου· τὸναντίον ὁ Θεοφάνης γράφων¹¹⁹ «καλωδίῳ δῆσαντες αὐτοῦ τὸν πόδα εἰλκον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Πραιτωρίου ἕως τῶν Πελαγίου

117. Προάστεια παρὰ Βυζαντινοῖς ἐκαλοῦντο αἱ εἰς ἰδιώτας ἀνήκουσαι ἐπαύσεις.

118. Δουκαγγίου Constantinopolis Christiana β. β. Δ', σελ. 103 τῆς ἐκδόσεως Βενετίας τοῦ 1729.

119. Θεοφάνης· Α', σελ. 674.

καὶ ἐρρίψαν τὰ τίμια αὐτοῦ λείψανα ἐν τῷ τῶν βιοθανάτων λάκκῳ» κακῶς ἐξηγηθήσεται ὡς τιθεὶς τὸν λάκκον ἐξω τοῦ ἁστίου· ὁ Δουκαγγίος νομίζει αὐτὸν πλησίον—ἢ τοῦλάχιστον οὐ μακρὰν—τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, κατὰ γὰρ τὸν βιογράφον Ἀντωνίου Καυλῆα τοῦ πατριάρχου¹²⁰. Ἀσύστατον ἐπίσης τὸ γραφέν ὅτι ἰθάπτοντο οἱ πτωχοὶ· Νικηφόρος πατριάρχης ὁ χρονογράφος, ἀφηγούμενος τὸν θάνατον τοῦ νέου ὁσίου καὶ μάρτυρος Στεφάνου, λέγει αἰν τοῖς καλουμένοις τάφοις τοῦ Πελαγίου ἀπέριψαν· αὐτόθι γὰρ τὰ τε τῶν ἐθνικῶν ἀμνηστῶν σώματα καὶ τῶν ἐπὶ θανάτῳ ἀπηγορευμένων τελευτώντων ἐξεπέμποντο». Ἦσαν ἄρα τάφοι τῶν ἀδαπτίστων, τῶν κακούργων, πολὺ πιθανῶς καὶ τῶν αὐτῇ χειρὶ φονευομένων. Ἀγάπιος ὁ Λάνδος μετέφρασεν· «εἰς τὸν τάφον, ὅπου ἔβαναν τοὺς καταδικασμένους Ἕλληνας»¹²¹.

Πρὸς συμπλήρωσιν προστίθεται ὅτι ἀμαρτύρως φέρεται παρὰ Πασπάτη ὅτι, οἱ πτωχοὶ καὶ ἀλλόθρησκοι ἰθάπτοντο ἐξω τῶν χειρσαίων τειχῶν, ἐπὶ τοῦ τόπου καλουμένου σήμερον Ἐγιοῦπ. Ἄν ἐννοῇ τοὺς τάφους τῶν Πελαγίου, ἀμαρτύρον ἐστὶν ὅτι ἔκειντο ἐν Ἐγιοῦπ. ἡ βιογραφία τοῦ νέου Στεφάνου γράφει ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐσύρθη ἀπὸ τοῦ Πραιτωρίου (ἴσως ἐκεῖ που περὶ τὸν Ἰππόδρομον) εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ὕστερον εἰς τὸν Βοῦν (Ἀκ-σεράϊ, δηλ. κατὰ τὸν ἱατρὸν

120. Δουκαγγίου, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκδόσιν, σελ. 104.

121. Βίος Στεφάνου τοῦ νέου ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ».

A. Mordtmann), ἐκεῖθεν εἰς τὴν γυναικείαν μονὴν τοῦ Μονοκίονος, ὅπου πλησίον ἦσαν οἱ τάφοι τῶν Πελαγίου¹²².

Οἱ κκ. Στ. Ἀριστάρχης καὶ C. G. Curtis ἀναφέροντες ἐπιτυμβίους ἐπιγραφὰς Ἀπολλωνίου, Θεορίλου, Διογένους, Διονυσίου καὶ Καλλιχορέτιδος, εὐρεθίσας ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν (τοῦ Στρασκεράτου), εἰκαζουσιν ὅτι τὸ κοιμητήριον (νεκροταφεῖον) τῶν βυζαντινῶν πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἔκειτο ἐκεῖ. Ἐκ τῆς εὐρέσεως ξηνογλώσσων τινῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν ἐξω τῆς πύλης τοῦ Πέμπτου δασκομεθα ὅτι ὑπῆρχον ἐκεῖ πρᾶστα καὶ μνημεῖα¹²³. Ἡ δὲ πληθὺς τῶν ἐγγράφων ἐπιτυμβίων πλίνθων τῶν εὐρεθισῶν πρὸ δεκαοκταετίας (περὶ τὸ 1874-75) ὡς ἔμαθον, ἐν τῷ κήπῳ Καβούκ Ὀσμάν, ἔσω τῶν τειχῶν τοῦ Ἀγίου Ῥωμανοῦ, δεικνύει ὅτι καὶ ἐκεῖ ἦν νεκροταφεῖον. Ἐτερον ὡσαύτως, ἀνήκον εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παναγίου ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουχλίου, δεικνύει ὅτι

122. Θεοφ. Α', σελ. 684 «ἐν τοῖς Πελαγίοις διὰ τῆς μέσης (λεωφόρου δηλ.) συρόμενον». Ζωναράς, τόμ. Γ', σελ. 354 κατὰ τὴν ἔκδοσιν Δινδορφίου «συρόμενος ἐκ τῆς τοῦ Πραιτωρίου εἰρκτικῆς ἄχρι τῶν Πελαγίου, ἐκεῖ μετὰ τῶν κατακρίτων ἐρρίφη, ὅπου τέμενος ἦν τοῦ μάρτυρος Πελαγίου, ὁ καθελὼν (ὁ Κοπρώνυμος δηλ.) καὶ τάφον ὀρύξας βαθύτατον ἐκεῖ τοὺς καταδίκους ριπτεῖσθαι προσέταξε». Τὸν ναὸν ὁ Κεδρηνὸς καὶ κατόπιν ὁ Δουκάγγιος δέχεται ὡς τῆς ἁγίας Πελαγίας. Ἰδε καὶ σημείωσιν 118.

123. Ἑλλήν. Φιλολογικὸς Σύλλογος· παρὰρτ. Ις' τόμου, ἐν Κων/πόλει, 1885, σελ. 8, 17, 18, 20, 21.

ἐκεῖ ἰθάπτοντο μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος οἱ οὐ μακρὰν τῆς μονῆς ταύτης ἰργάται, οἱ «προσκαθήμενοι» αὐτῆς.

Τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἰουδαίων, ἕως ἀπὸ τῆς ΙΒ, ἑκατονταετηρίδος, ἔκειτο κατὰ τὸ Χάσκιρ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Νικῆτα τοῦ Χωνιάτου¹²⁴. Ὑπῆρχε δὲ καὶ τόπος εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις ὠρισμένος, ὃν οὐ μακρὰν τῆς Μωκηνσαῖς κινστήρνης (τσικουρ-μποστάν παρὰ τὰ Ἑξ μάρμαρα) ὑποτίθουσιν ὄντα ὁ Δουκάγγιος¹²⁵.

Τὰ ἔθνη αὐτὰ διεφυλάττοντο ὑγείας ἐπικρατούσης· ἀλλ' ἐν ἐπιδημίαις, ὡς συμπεραίνει τις, ὡς ὁ Θεοφάνης γράφει, ἐπληροῦντο πτωμάτων αἱ ἄνδρες κινστέρι, οἱ ἀμπιῶνες, οἱ λάκκοι· συνέβαινεν ὁμως «καὶ τοὺς ἔνδον τῶν παλαιῶν τειχῶν κήπους εἰς τὴν τοιαύτην προχωρήσει τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ταφὴν»¹²⁶. δύναται τις εἰπεῖν ὅτι τὰ διαστήματα τὰ μετὰ τοῦ παλαιῦ τείχους καὶ τοῦ νέου περιέκλειον τόπους ὠρισμένους εἰς ταφὴν τῶν νεκρῶν· ἔσται μοι δὲ τέως ἀνερμήνυτον διατὶ διήρχοντο τὴν ἀγορὰν τοῦ Βοὸς αἱ νεκρικοὶ καὶ πομπαί. Εὐρίσκομεν ἐν τῷ συναξαρίῳ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ τοῦ μακαρίου πατριάρχου Κωνστ/πόλεως (2 Σεπτεμβρ.) ὅτι «θανατικοῦ ποτὲ μεγάλου γεγονότος, δέδωκε τιμὴ πιστῶ . . . κτλ. καὶ λέγει αὐτῷ:

124. Ἐπαναλαμβάνει τὸν λόγον ὁ πατριάρχης Κωνσταντίνος ἐν Κωνσταντινιάδι ἔκδ. Α', σελ. 124.

125. Δουκίγγιος βιβλ. Α', σελ. 77 οὐ μετὰ πεπειθήσεως τάσεων αὐτῶν τὸ ξηνοτάριον.

126. Θεοφ. Α', σελ. 653. 6λ. καὶ Ζωναράν· Γ', σελ. 347· καὶ Κεδρηνόν, τόμ. Β', σελ. 8.

στῆθι εἰς τὸν Βοῦν, καὶ τοὺς παρερχομένους νεκροὺς μετρώων, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀποκένου ψηφίδας εἰς τὴν κενὴν σφυρίδα· καὶ . . . ἔγνω ὅτι ἐξικομίσθησαν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ψυχὰι τριακόσαι εἰκοσι τρεῖς».

Ἐπιτρέπεται μοι μικρά τις προσθήκη· ὅτι τοὺς κραβάτους, δι' ὧν ἐξεφέροντο τὰ σώματα τῶν νεκρῶν ἐχορήγουν οἱ ναοί, ὡς εἶδεν ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ σελίδι 65. Κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλῃ ἐπιδημίᾳ τοῦ ἔαρος τοῦ 748, τῶν νεκροκραβάτων τούτων μὴ ἐπαρκούντων, «ἐπεινότη διὰ ζώων σαγματουμένων ὑπὸ τετρακανθίλου σανίδας ἐπιτίθειν, καὶ οὕτως ἐκφέρειν τοὺς νεκρούς· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ἀμάξας ἐπάνω ἀλλήλων τούτους ἐπιτίθειν». Κατὰ δὲ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ φεβρουαρίου τοῦ 558 «τὰ μεθόδια πάντα—γράφει ὁ Μαλαλάς¹²⁷—κραβάτους ἀργυροὺς ἐποίησαν» ἴσως διὰ τὸ μὴ ρηθίρεσθαι· εἰ καὶ ὁ Chilmeadus ἐν τοῖς εἰς τὸν χρονογράφον τοῦτον ὑπομνήμασι κρίνει καλὸν «να διορθωθῇ τὸ μὲν μεθόδια εἰς μεθόρια (διατὶ τάχα;) τὸ δὲ ἀργυροὺς εἰς ἀργούς.

Ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερειμίας Δ' ὁ ἀπὸ Μιτυλήνης, γράφων τῇ 11 μαΐου 1810 πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους Πάτρι καὶ Νέξου, ἀπηγόρευεν ἐν γένει πᾶσι τὴν ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν ἐνταφιασμόν¹²⁸.

Ἐπισημότατον νεκροταφεῖον τῶν τελευταίων αἰώ-

127. Μαλαλάς, σελ. 489. Εὐαγγελίου Ἐκκλησι. Ἰστορ. Δ', 28,

128. M. I. Γεδεών, Κανονικαὶ Διατάξεις· τόμ. Β', σελ. 126.

νων, ἐν ᾧ πατριάρχαι, ἡγεμόνες καὶ λογαῖδες τοῦ γένους ἰθαῖπτοντο μέχρι σχεδὸν τοῦ 1860, ἣν τὸ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἐν Χάσκησι ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, περὶ ἧς γράφονται περαιτέρω λέξεις τινές.

§

Ἐκ τῶν ἐκδιδομένων ἀνωτέρω, ἐν σελ. 95, δύο ἐπιγραφῶν ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκτίθημι δύο κεφάλαια περὶ τῶν ἐν Κωνσταντίνουπόλει συνοικιῶν Φαναρίου, καὶ Ταταούλων.

Ζ'.

Ἐν τῇ συνοικίᾳ τῇ καλουμένῃ σήμερον Φανάρι ἀπὸ μᾶζ ἐκκοσμητικῆς ἐπίσταται τὴν προσοχὴν μου καθόσον ἀφορᾷ εἰς ἀνασκαφὰς θεμελίων, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ νῦν οὐδὲν ἴχνος βυζαντινῆς οἰκοδομῆς ἀνεῦρον· μόναι λείψανα τοιαύτης ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1884, κατέναντι τῆς οἰκίας Κ. Θωμαΐδου, καὶ ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὃν ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης γράφει κείμενον πρὸς τῇ πύλῃ καὶ τῷ τείχει τοῦ Φαναρίου, ἀπὸ τοῦ 1703 τίς οἶδε πῶς καταβληθέντα, ἔκτοτε δὲ μὴ ἀνοικοδομηθέντα· εἶδον δὲ μόναι τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ μαρτύρια κίονάς τινας μαρμαρίνους. Ὑπόγειά τινα, εἰς ᾧ κατὰ καιροὺς εἰσῆλθον ἐκ περιεργίας, ὡς ἁγιάσματα ὑπὸ τοῦ λαοῦ τιμώμενα, πολλὰ δὲ ὄντα, πάντα ἐντὸς τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου, οὐδὲν ἔχουσιν ἴχνος οἰκοδομῶν βυζαντινῶν. Μικρὸν τι λιθοκτιστον τετράγωνον οἰκοδόμημα, κυρίως ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουχλίου, καὶ παρὰ τὸν ἐκεῖ τεκὴν, ἴσως ἴστω λείψανον οἰκοδομῆς τῶν πρὸ τοῦ ΙΕ'

αἰῶνος ἐτῶν· ἀλλὰ τοῦτο καίται κατὰ τὸ Μουχλίον, ἡ δὲ συνοικία αὕτη, πιθανῶς, ἐρινωμένων ἡμέραν τινα τῶν ὑπογείων τῶν ἐν αὐτῇ, χορηγήσει τοῖς φιλαρχαίοις ὕλην πολλήν πρὸς σκέψεις, ὕλην εἰς συμπεράσματα καὶ μελέτας. Ἐχω λόγους ἵνα πιστεύω ὅτι καὶ τῆς πρὸ τῶν βυζαντινῶν καταστάσεως ἡ συνοικίσεως αὐτῆς θίλομεν ἔχει τότε γινώσιν, καὶ νῦν δὲ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι πλείω περὶ τοῦ Μουχλίου καὶ τοῦ Πατρίου γινώσκουμεν—λιτὰ καὶ πάλιν—ἡ περὶ τοῦ Φαναρίου.

Ἀρχαιότερον ἔγγραφον ἐπίσημον, ἐν ᾧ πρῶτον ἵναφερομένην εὐρίσκω τὴν λέξιν «Τοῦ Φαναρίου», νομιζω γράμμα τι τοῦ πατριάρχου Καλλίστου τοῦ Α', ἰδιωδόμενον ἐν τῇ πολυτιμῇ συλλογῇ τῶν Miklosich καὶ Müller¹²⁹, ἀπολειμμένον δὲ κατὰ μῆνα ὁκτωβρίου τοῦ 1351· τοῦτο ἀναφέρεται μὲν εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Μογγολίων, τὴν Παναγίαν Μουχλιώτισσαν, ἢ κατὰ παλαιότερα ἔγγραφα Μαγουλιώτισσαν, γνωρίζει δ' ἡμῖν ὅτι πᾶσα ἐκείνη ἡ κορυφή τοῦ Μουχλίου μετὰ τινων ἀόσπητιων » κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἠνικτῆμα τῆς Μαρίας Δουκαίνης Ἀκροπολιτίσσης καὶ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ αὐτῆς Δημητρίου τοῦ Κοντοστεράνου· καὶ ἀναφέρονται ἐν τῷ πατριαρχικῷ τούτῳ γράμματι τὰ οἰκήματα αὐτοῦ καὶ ἐκείνης καὶ τὰ κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν οἰκημάτων «ὁσπῆται περὶ τὴν τοποθεσίαν τοῦ Φαναρίου διακειμένα τὴν οὕτω πωρ τιναυτα ἐπιλεγομένην Τὰ Παναγίου ». Ὑπῆρχον ἐν

129. Acta Patriarch. Constantinopol. τόμ. Α', σελ. 312—317.

τοῖς οἰκήμασι τούτοις ἐκκλησία, λουτρόν, περιβόλιον, ἀμπελῶνες· ἦν λοιπὸν εἶδος ἐπαύλεως, εἶδος προσταίου τινός, ὡς ἔλεγον οἱ βυζαντινοί· ἐκτὸς δὲ τῆς περιοχῆς ταύτης τῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν Ἀκροπολίτισσαν καὶ τὸν Κοντοστεράνον, ἦν ἀγγιστα καὶ σύγκολλα οἰκοθεσία (νομιζω τὴν λέξιν ὡς σημαίνουσαν τὸ σήμερον λεγόμενον σπητότοπον) τοῦ οἰκειακοῦ ἐκείνων Ἰωάννου τοῦ Θωμᾶ ».

Διὰ τοῦ ἔγγραφου τούτου καθίσταται γνωστὸν τί κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἦν ἐν τῷ λόφῳ τοῦ Μουχλίου, ὅτι τὰ περὶ ἐκαλοῦντο Τὰ Παναγίου, καὶ συνήθως ἡ τοποθεσία Τοῦ Φαναρίου. Ταῦτα δ' ἠγόρασε, περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, ἡ νόθος θυγάτηρ Μιχαὴλ αὐτοκράτορος τοῦ Παλαιολόγου Μαρίας ἡ Δέσποινα τῶν Μογγολίων, ἡ Μογγολίων, καὶ πάντα ἀφιέρωσεν εἰς ἀνέγερσιν καὶ καταστάσιν μονῆς γυναικείας ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος, ἧς ὁ ναὸς, βεβαιότατα οὐχὶ τὸ πρῶτον ἐκ θεμελίων ἐγερθεὶς, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον μεγαλυνθεὶς, ὡς συμπεραίνουμεν, ἐκαλεῖτο καὶ τῷ 1351 ναὸς τῆς Θεοτόκου «τῆς Παναγιωτίσσης»· διτήρησε λοιπὸν ἀνάμνησιν οὐχὶ ἀμυδρὰν ἀλλὰ ζῶσαν τοῦ πρώτου ὀνόματος τῆς τοποθεσίας ἐκείνης, ὀνόματος γνωστοῦ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Ι' ἑκατονταετηρίδα.

Μαρία ἡ Δέσποινα τῶν Μογγολίων ἰδρύσασα τὴν μονὴν τῆς Παναγιωτίσσης ἤγειρεν ἐκ βάθρων κελλία, προσήλωσεν ἱερὰ κειμήλια καὶ σκεύη, ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, καὶ βιβλία, τῇ δὲ μονῇ προσήρτησεν ἱκανὰ κτήματα, δύο ἀμπελῖα «κατὰ τὸν παλαιὸν Φόρον», ἐν

Κωνσταντινουπόλει δῆλον οὖν, «ὅσα πῆτα ἐμφυτευτικά ἐξήκοντα δύο», πιθανῶς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ ταῦτα κείμενα, καὶ ἑτέρα τινὰ κτήματα κατὰ τὸ Μαυροπόταμον, ἴσως πλησίον τοῦ νῦν Μεγάλου Τσεκμετζι, κατὰ τὴν Μήδειαν, καὶ κατὰ τὴν Ῥαιδεστόν· τὰς δωρεὰς αὐτῆς ταύτας ἡ Μαρία κατωχύρωσε γράμμασι τοῖς τότε νενομισμένοις, ἅτινα παραβιάσας Ἰσαάκιος Παλαιολόγος ὁ Ἀσάνης, γαμβρὸς αὐτῆς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἀραχαντλοῦν, ἔδωκε τῇ τε θυγατρὶ αὐτοῦ Ἀσκήνῃ τῇ Φιλανθρωπινῇ καὶ τῷ υἱῷ Ἀνδρονίκῳ Ἀσάνῃ τῷ μεγάλῳ πριμικυρίῳ τινὰ τῶν τῆς μονῆς τῆς Παναγιωτίσσης κτημάτων, κρημνίσας δὲ πάλιν ἑτέρας τῶν ἀνηκουσῶν τῇ μονῇ οἰκοδομῶν ἔκτισεν ἐκ τῆς ὅλης αὐτῶν ἰδία οἰκήματα, τρανῶς οὕτως ἀδικῶν τὰς μοναζούσας· αἵτινες ἀνενεχθεῖσαι πρὸς τὸν πατριάρχην Κάλλιστον ἔτυχον πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς δικαίωσης, ἐπανασθενῶν τῇ μονῇ τῶν παλαιῶν αὐτῆς δικαίων, κατὰ τὸν ὀκτώβριον, ὡς εἶπον, τοῦ 1351.

Τὸ ὄνομα τοῦ τόπου «Τῶν Παναγίου» ὡδήγησέν με πρὸς ἐξίχνευσιν τῆς ἀρχαιοτέρας τοῦ μέρους τούτου καταστάσεως, νομίζω δ' ὅτι πρώτην τοῦ ὀνόματος τούτου μνησίαν εὗρον γινομένην ἐν τινὶ βιογραφίᾳ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ κτίτορος τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς τῆς μεγίστης Λαύρας, ἀναφέρουσιν ἡμᾶς ἕως τῶν μέσων τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε διέμενεν ὁ Ἀθανάσιος ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καλούμενος Ἀντώνιος, ἐμόναζεν ἐν τῇ μονῇ Τῶν Παναγίου, τούτων δὲ, περὶ ὧν ἡμῖν ὁ λόγος ὑπόκειται, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος τούτου ἦν ἡγούμενος τῆς

μονῆς ταύτης· ἀναφέρεται ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τῆς Λαύρας ἱδρυτοῦ, Κοσμᾶς ὁ τῆς μονῆς ταύτης ἐκκλησιάρχης, ὁσάκις ἂν ἤθελε μεταβῇ δι' ὑπόθεσιν τῆς Λαύρας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπεσκέπτετο τὸν ἡγούμενον τῆς τοῦ Παναγίου μονῆς Ἀντώνιον· «καὶ ἦτον μία εἰκὼν τοῦ Ἀθανασίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐζωγράφησεν ὁ ζωγράφος Παντολέον ὁμοίαν»¹³⁰.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τοῦ Μουχλίου ἔκειτο νεκροταφεῖον, ἐξ οὗ τινες ἐπιγραφὰς ἐπιτύμβιους ἀνευρών ἠγνώρισαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1890 τοῖς μέλεσι τῆς Ἰνταῦθα Ἑταιρίας τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν¹³¹. αἱ ἐπιτύμβιοι πλᾶξεις, ἀπὸ τοῦ Η' καὶ Θ' αἰῶνος, ὡς καὶ κεραμίδες ἐπιτάφιοι παλαιότεραι ἐκείνων, δεικνύουσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ Τ' καὶ Δ' αἰῶνος ἦν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ νεκροταφεῖον· ἐπειδὴ δ' ἐν τοῖς ἐπιτύμβιοις οὐδεμία μνηεὶς γίνεται μοναχῶν θανόντων, εἰκάζω ὅτι τοῦτο μὲν ἦν κτῆμα τῆς μονῆς τοῦ Παναγίου ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ ἐθάπτοντο οἱ «προσκαθήμενοι» αὐτῆς, οὐ μακρὰν δὲ τῶν εὐρεθέντων ὁστέων, καὶ ἀκριβῶς πλησιέστατα τοῦ Ἰωακείμου Παρθεναγωγείου ἔκειτο καὶ τὸ τῆς μονῆς ταύτης, ὡς τεκμαίρομαι ἐκ τάφου τινός¹³², ἐν ᾧ ὅστ' εὐρέθησιν καὶ περὶ ταῦτα συρ-

130 βίος Ἀθανασίου ἐν τῇ «Καλοκαιρινῇ» (5 ἰουλίου).

131. Ἐκδοθήσονται δύο βραχεῖαι ἀνακοινώσεις μου ἐν Ἀτόμῳ τοῦ Δελτίου αὐτῆς μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ἐγγράφων τοῦ Φαναρίου πλείθων εὐρέθησαν δὲ τὰ ἐπιτύμβια ἐν τῷ γηπέδῳ, ἐξ οὗ νῦν ἡ οἰκία Λαζαράκη Ξανθοπούλου.

132. ἀνευρέθη, καθὼς ἐπληροφορήθην, παρὰ τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας Ἰ. Χαριτωνίδου.

μάτων χρυσῶν πλήθος· ἐν αὐτῷ τῷ μέρει λοιπὸν ἰθαπτοντο οἱ μοναχοί· ὅπου δὲ νεκροταφεῖον καὶ μάλιστα πλήθος ὁστέων, ἐκεῖ οὐδεὶς πιστεύει ὑπαρχούσας οἰκίας. Φρονῶ ὅτι ὁ ναὸς τῶν Παναγίου ἐπέχεν ὃν τόπον κατέχει σήμερον ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τοῦ Μουχλίου, δῆλον οὖν ὁ ναὸς τῆς Παναγιωτίσσης.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἡ μονὴ ἔσωζε τὸ ὄνομα καὶ τὸν προορισμὸν αὐτῆς· Μωάμεθ Β' ὁ κατακτητὴς, δωρούμενος τῷ ἀρχιτέκτονι αὐτοῦ Χριστοδούλῳ τόπον τινα κείμενον ἐν Μουχλίῳ, καλεῖ αὐτὴν «Μόγλου μοναστήρ», οὐ πλησίον ἔκειτο τὸ γῆπεδον τὸ δωρηθὲν εἰς τὸν Χριστοδούλον, καὶ συνημμένον οἰκίᾳ Κοντοπούλου τινός· ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ 1470 ἢ 1471 ἐγείρας οἰκοδομὴν ὁ ἀρχιτέκτων οὗτος «ἐποίησε πτωχοτροφεῖον»¹³³. Ἴσως μέχρι τῶν χρόνων ἑκείνων ἡ μονὴ τῆς Παναγιωτίσσης ἦν γυναικεία, καθὼς ἦν ὡσαύτως γυναικεία ἡ τῆς Παμμακαρίστου, καθὼς ἐγένετο τῷ 1455 ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου ἐν τῷ Τρούλλῳ, οὐ μακρὰν αὐτῆς κειμένη, καθὼς ἦσαν ἡ τῆς Κλερένης, ἡ τοῦ Λιβῆς, ἡ τῆς κυρίας Μάρθας. Δύναται τις εἰπεῖν ὅτι μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Πατριαρχείου ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ, ἥς πλησίον ἦσαν οἰκίαι πολλαὶ χριστιανῶν, ὁ ναὸς τῆς Παναγιωτίσσης ἐγένετο ἐνοριακός, ἐπὶ δὲ τῶν «οἰκοθεσιῶν» ἐγέρθησαν οἰκίαι, πυκνουμένου βαθμηδὸν αὐτόθι τοῦ συνοικισμοῦ. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐφ' οὗ τόπου

133. βλέπε τὸ μικρὸν ἔγγραφον ἐν τῷ βιβλίῳ «Ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς προσεπλήρωμα» σελ. 336.

κεῖται νῦν τὸ Ἰωακείμιον, ἦσαν οἰκοὶ τῶν Καντακουζηνῶν, κατὰ δὲ τὸν ΙΖ' ἡγείρετο ὁ μέγας οἶκος τοῦ Γεωργίου Καντακουζηνοῦ, περιελθὼν ἀκολουθῶς εἰς τὸν ἀπὸ θυγατρὸς ἐγγονοῦ ἐκείνου Διαμντην Ῥάζον· ἐνθα δ' ἐγείρεται νῦν ἡ περίοπτος οἰκοδομὴ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἔκειτο, καθὼς ἐγραφέ τις, ὁ τῶν Καντιμιρῶν οἶκος¹³⁴. Ἀλλὰ καὶ τὰ κάτωθι τοῦ λόφου τοῦ Μουχλίου καὶ ταῦτα ἀνῆκον εἰς τὴν ἐπιφανῆ τῶν Καντακουζηνῶν οἰκογένειαν, ὡς δὲ γινώσκωμεν ἀπὸ τῶν τοῦ Δοσιθέου¹³⁵, τὸ νῦν Ἀγιοταφικὸν Μετόχιον ἦν οἰκία αὐτῶν, ἔχουσα καὶ μικρὸν ἐν αὐτῇ ναῖσκον· γινώσκωμεν ὡσαύτως ὅτι ἄνω τῆς οἰκίας ταύτης ἡγείροντο τὰ λιθοκτιστὰ οἰκήματα τοῦ ἐπὶ φιλογενεῖα καὶ πλούτῳ διαπύλου Μενωλάκη τοῦ ἐκ Καστορίας, καὶ τούτων μικρὸν λαΐφανόν ἐστιν ἴσως ἡ σημερινὴ «καμάρα» καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μετοχίου τούτου. Πρόσθετε ὅτι πλησίον, ὡς εἰκάζω, τοῦ Φαναρίου, ἡ πρὸς τὸν Παλατᾶν, ἔκειτο μικρὸς τις ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παλαιολόγων, οὗ μνηεῖον εὗρισκω ἐν τινι χειρογράφῳ τοῦ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, σωζόμενος σχεδὸν μέχρι τοῦ τέλους τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος.

134. Καλλίστην περὶ πάντων τούτων ἀνακοίνωσιν ἐποίησεν ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ Ἐταιρίᾳ ὁ νῦν ἐν Τελμίσῳ τοῦ Ἰκονίου διδάσκων φιλοπαιδείας Ν. Β. Χρυσανθίδης, προσεχῶς ἐκδιδόμενην μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ σχετικῶν ἐπ' αὐτῶν παρατηρήσεων.

135. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων· βιβλ. ΙΑ', κεφ. Ι', § 11, σελ. 1175, καὶ βιβλ. ΙΒ', κεφ. ε', § 10, σελ. 1191.

Ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος, οὐ περιλήφθη ἡ ποιησάμενη ἄνωγέρω, συνάγομεν ὅτι τὰ περὶ τὸν λόφον τοῦ Μουχλίου μέρη ἐλέγοντο περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος Φανάρι, ἕνα δ' αἰῶνα πρότερον Τὰ Παναγίου, καὶ γνωστὸν ἄλλοθεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΓ' τελευτῶντος ἰσώζον τὸ τελευταῖον ὄνομα τοῦτο· μίγα δὲ μέρος περὶ τὸν λόφον τοῦ Μουχλίου τοῦτον ἦν ἀκατοίκητον καὶ μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὡς γράφει, κατὰ τὴν τοῦ Hammer μαρτυρίαν, ὁ πατριάρχης Κωνσταντίας¹³⁶.

Τὰ ἴσω τῆς τοῦ Φαναρίου πύλης μέχρι τοῦ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, συμπεριλαμβανομένου, μέρη καλοῦνται σήμερον Φανάρι, Διπλοφάνηρον δ' ὠνομάζειν ἢ πρὸ ἡμῶν γενεά· ἀλλ' ἡ ὀνομασία κακῶς εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἀπεδίδετο· τὰ πατριαρχικά ἐγγράφα τὰ κατὰ τὸ 1601 ἀπολελυμένα Διπλοφάνηρον καλεῖσθαι ἀκριβῶς τὸ σήμερον γνωστὸν Πιτρί-καπί· γράροντα ἀνέον Πατριαρχεῖον τὸ ἐν Διπλαφαναρίῳ· τὸ λοιπὸν ἄρα μέρος τὸ ἐντὸς τοῦ τείχους ἐλέγετο Φανάρι καὶ πρὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, καὶ τὰ ὅρια τοῦτου ἦσαν ἡ πύλη αὐτοῦ καὶ τὰ μέχρι Μουχλίου, ὅπερ εἰλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο βεβαίως μετὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Φρονῶ ὅτι τὸ Φανάριον ἦν μέχρι τοῦ Ι', εἰ οὐχὶ καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀκατοίκητον, ὡς τεκμαίρομαι ἐκ τε τῆς ἐν σελίδι 95 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου ἐκδοδομένης ἐπιτομῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἐκ τῆς μὴ ἀνευρίσεως ἄχρι τοῦδε βυζαντινῆς τινος οἰκοδομῆς ἀνὰ πᾶσαν ταύτην

136. Κωνσταντινιάς· ἔκδ. Β', σελ. 443—444.

τὴν ἐκτασιν. Ὑπολείπεται μοι μικρά τις ἐλπίς εὐρέσεως σπουδαιοτάτου λειψάνου βυζαντινῆς δομικῆς, ἢ καὶ ἀρχαιοτέρας ἰσως, εὐκρινησούσης τὰ κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ Μουχλίου, γνωρίσω δὲ ταύτην ἐν καιρῷ τοῖς φιλαρχαίοις.

§

Ἐπιτρέπεται μοι φρονεῖν ὅτι ἐκατέρωθεν τῆς τοποθεσίας τοῦ Φαναρίου καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης τειχῶν καίμενα συνέσφιγγον αὐτὸ τὰ Πετρία.

Ἡ λέξις εἰσέτι μένει, δυστυχῶς, ἀνεξέταστος. Ὁ πολυμαθέστατος φίλος Dr A. Mordtmann, ἐκδούς πρὸ μικροῦ τὸ μελέτης πολλῆς προκὸν αὐτοῦ σύγγραμμα *Esquisse topographique de Constantinople*, παράγει εἰς μέσον ὀλίγα συμπεράσματα δυσεξήγητα, τοῦλάχιστον ἐμοί· διακρίνων « Πέτραν καὶ Πετρία », ἐκείνην μὲν ὀρίζει ἐπέχουσιν τὸν τόπον τὸν νῦν καλούμενον Κεσμὲ-καγζά, μικρὸν ἄνωθι τοῦ σημερινοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν ἐν Παλατῇ, λίαν ὀρθῶς γράφων, ταῦτα δὲ φρονεῖ ἐν μέρος καὶ μόνον, εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἐκφερόμενον, ἰσως διὰ τὸ μεγαλορρημονέστερα, κατὰ τοὺς πάλαι γραμματικούς, εἶναι τῶν ἐνικῶν τὰ πληθυντικά· Πιτρίον φρονεῖ τὸ σήμερον Πιτρί-καπί, τὸ δ' ἀπὸ τῆς πύλης αὐτοῦ μέχρι τῆς πύλης Ἀγίας διαστήμα καὶ τὰ ἴσω καὶ περίξ αὐτῆς ὡς ἐπέχοντα τὸν τόπον τὸν πάλαι καλούμενον Τὰ Δεξιοκράτους. Ἀπορὸν δὲ μοι φαίνεται πῶς γράρονται τὰ περὶ τοῦ ἐμπροσθεν τοῦ Φαναρίου φάρου, καὶ τολμῶ 'να παρατηρήσω ὅτι, ἴκν ὁ Pusculus καὶ ὁ Zorzi Dolfino

γράφωσι τὴν πύλιν ταύτην Porta del Pharo, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μεταφράζουσι τὴν λέξιν Φανάριον, ὡς φανόν ἢ φάρον, οὐχὶ δ' ὑποδεικνύουσιν ὑπάρχοντα φάρον ἢ φανόν αὐτόθι δῆθιν πρὸς ὁδηγίαν τῶν πλοίων, ὡς ἔγραψεν ἕτερός τις¹³⁷, διότι ἀγνοῶ τίνος εἶδους πλοία

137. Πράγματι παρὰ τινὰ εἰσιν ὅσα γράφει ὁ Γ. Χρυσόφ. γης ἐν διατριβῇ αὐτοτελεσίῳ περὶ τοῦ ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ἡσποπτικοῦ θρόνου καὶ ἁμεινός. (Ἀθήνησι, 1861. 126 σελ. 7) περὶ φανοῦ ἐπὶ τῆς ἁγίας Μελακῆς «ὡφουμένου», καὶ περὶ τῶν ἀσυστάτων, ὅσα γράφει ὁ Ἐβλαῖ τσελεμπή. 126 καὶ σελ. 141, ὅπου, κατὰ τὸν Ἰσακάρτ ἤρθεν, τὸ Φανάριον «ἐπωνομάσθη διότι ἐπὶ τίνος πολιρκίας ἀχωρήθη ὑπὸ καίτοι μάλιστα λαμπρῶν». Ἐν τούτοις τοῦτο λέγει ὁ πολὺς Γουλλίος, σελ. 323, στήλῃ 6' τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ Imperii Orientalis «Phanarium, ex eo, quod una nocte ad Incernam constructus fuerit instante obsidione». Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶν ἀνεκτά· ἀλλ' ἐτέρων τινῶν μαρτυρίαι καταντῶσι γὰρ εἰς. Ἰδοὺ τί γράφει λόγος χάριν ὁ J. B. Lechevalier ἐν τῇ Voyage de la Propontide et du Pont Euxin, Paris, 1800, σελ. 262: «Près du Palais Noir, Blak Seraï, situé dans le Fanal, on trouve une église... Moklia Panaghia: elle dépend (sic) du monastère de la grande caverne, Megalo Spileon... Il y a deux fontaines sacrées dans cette église, l'une est dédiée à sainte Anne, et l'autre est surnommée Magonliotissa, du mot vulgaire magoulo (!!!), machoire, à cause qu'une impératrice y fut guérie du mal de dents». Φωτισθεὶς λοιπὸν ἐκ τῶν ὑπὸ ξένοις γραφέντων, Ὁμολογητὴν ἐν τούτοις ὅτι ὁ Σκαρλᾶτος Βυζαντινὸς ἀποδοκιμάζει τὴν τοῦ Γουλλίου γνώμην ὅτι τὸ τοῦ Πετρίου προτείχιμα ἐκτίσθη ἐν μιᾷ νυκτί ὑπὸ λαμπτήροσιν, φρονεῖ δ' ὅτι ὑφ' οὗτο φανός· Κωνσταντινουπόλει, τόμ. Α', σελ. 570. Τὸ δὲ Παλαιὸν Πετρίν καὶ τὸ Νέον φρονεῖ καίμενα παρ' ἑλλητικῶν αὐτόθι, σελ. 563.

παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἔπλεον ἐν τῷ Κερατίῳ κατὰ τὴν νύκτα, κόλπω δηλονοῦν, οὗτινος εἴπερ ὑπῆρχε μέρος χρηζόν φανοῦ, τοῦτο μᾶλλον εἶδει 'να ζητηθῇ καὶ ἄλλο, οὐχὶ μόνον ἐν Φαναρίῳ, οὐ τὸ ἀκρωτήριον εἶχεν ἱκτασιν οὐχὶ τοσούτω μακρὰν, οἶαν ἔχει νῦν. Ἀλλὰ διατί σιωπῶσι περὶ τοῦ φάρου τούτου οἱ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος χρονογράφοι, μιμνήσκται δὲ μόνος ὁ Χίος Λεονάρδος! Περίεργον ἐν τούτοις ὅτι τῷ τε Λεονάρδῳ Χίῳ καὶ τῷ ἡμετέρῳ Φραντζῇ ἀποδίδωσιν ὁ φίλος διδάκτωρ ἱατρός Α. Mordtmann μνείαν τοῦ πύργου τοῦ φάρου τοῦ ἐν Φαναρίῳ· διότι ὁ μὲν Λεονάρδος γράφει «Trevisanus cordatissime a turri Fanī (κατ' ἐμὴ μεταφράζει οὕτω κακῶς τὴν λέξιν Φανάρι) usque ad Imperialem portam ante sinum decertabat»· ὁ δὲ Φραντζῆς οὐδὲν τούτων: «Τῷ δὲ Γαβριήλ Τρεβιζάνῳ εἰδόθῃ φυλάττειν τὸν πύργον τὸν ἐν μέσῳ τοῦ ρεύματος, τὸν φυλάσσοντα τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος, καὶ ἦν ἀντικρὺς τῆς βασιλικῆς πύλης»¹³⁸. Τὰ ἐκ τῶν γραφόμενων τούτων ἱμὰ συμπεράσματα διακρίνουσι τῶν τοῦ Dr Mordtmann. Ἀνάγκη 'να ἐξετασθῇ τίς ὁ πύργος οὗτος, ὁ ἐν μέσῳ τοῦ ρεύματος, ὅστις ἐφύλασσε τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος, καὶ πῶς ἦν ἀντικρὺ τῆς βασιλικῆς πύλης, καὶ ἐν τούτοις ἐν Φαναρίῳ!

Ὅτι διάφορος ἦν ἡ «Πέτρα» τοῦ «Πετρίου», μᾶλλον εἰπεῖν «Πετρίων», οὐδεὶς ἀρνεῖται, μετὰ μελέτην τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν· ἀπορὸν μοι μένει μά-

138. Φραντζῆς· Βόννης σελ. 254 — 255. Leonardo, παρὰ Migne, ἐν Πατρολογία, τόμ. 159, στήλῃ 935.

λιστα πῶς οὐδεὶς προσέσχεν εἰς τὸν Μιχαήλ Ἀταλειάτην, τὸν τοσούτῳ λεπτολογουῦντα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἅμα καλῶς γράφοντα· κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφόμενα¹³⁹ ἀνάγουσιν ἐξ ἑνὸς τῶν Πετρίων γίνεται δὴλον ὅτι, μακρὰν τοῦ εἶναι ἐν, ἦσαν καὶ τῶν δύο πλείονα τὰ Πετρία ταῦτα, διότι, προκειμένου περὶ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο, ὁ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ γευσάμενος ἔδει 'να γράψῃ α' ἀνάγουσιν ἐκ τοῦ ἑτέρου τῶν Πετρίων· ἀλλὰ καὶ Νικητῆς ὁ Χωνιάτης, ὡς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, καὶ οὗτος ἐξ ὧν ἐπαναλαμβάνει δις δεικνυταὶ γινώσκων οὐχὶ ἐν Πετρίον· α' οἱ μὲν τοίνυν τὰ πλοῖα φέροντες ἔστησαν κατέναντι τῶν Πετρίων κλπ. μετὰ μικρὸν δὲ προστίθησιν· αὐτοὶ τε τοῖς πλοίοις ἰνόντες τοῖς περὶ τὰ Πετρία τείχεσι προσπελάσαντες, καὶ δι' ἀκατίων τὰς ἀγκύρας τῶν πλοίων ἔραξε ρίψαντες ἐκ τῶν κλιμάκων, τοῖς ἐκ τῶν πύργων Ῥωμαίοις συμπλέκονται¹⁴⁰. Ἐὰν ἀποδεξώμεθα δὲ τὴν γνώμην τοῦ διδάκτορος Α. Mordtmann, ὅτι ἡ μὲν «Πέτρα» (Κισμικάγιᾶ) ἢ ἐν Παλατῇ τὴν ὀνομασίαν ἔλαβεν ἀπὸ βράχου, μᾶλλον δ' ἀπὸ πετρῶν ἀπορρώγων, τὸ δὲ Πετρίον ὀφείλει τὴν κλῆσιν εἰς τινὰ ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου, εὐκόλως δυνάμεθα 'να συμπεράνωμεν ὅτι δυνατὴ καὶ ἡ εἰς ἕτερα μέρη μετάδοσις τοῦ ὀνόματος, ὅπου ναοὶ ὑπῆρχον ἐπ' ὀνόματι Πέτρου· οἱ ἦσαν ὁ ἐπ' ὀνόματι τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων «κατὰ τὸ ἄκρον τῶν τοῦ Μαρκιανοῦ περιδρόμων», ὁ πλησίον τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὁ ἅγιος Πέτρος ὁ παλαιός, καὶ εἰ τις ἕτερος

139. Μιχαήλ Ἀταλειάτης· Βόννης σελ. 46.

140. Χωνιάτης· Βόννης, σελ. 724.

ἴσως οὕτως ἤθελιν ἐξηγήσει τις τὰ τοῦ Μιχαήλ Ἀταλειάτου. Φρονῶ ὅμως ὅτι ὅπου βραχὺδης ἔκειτο καὶ ἀπορρώξ ἀκτὴ αὐτὴ ἱκαλεῖτο Πετρίον, εἶον ἔχομεν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς πύλης νέας (Γενί) καὶ Ἀγίας (Ἀγιᾶ) διαστήματι· ἐντιῦθιν εἶχομεν καὶ Στρόβιλον ἢ Στροβιλεῖαν καὶ μονὴν ἐν αὐτῇ, πολὺ πιθανῶς τὸ νῦν ἡμελαινόν, ἐνδὸν τῆς πύλης Γενί-καπί, Σινὰν παρὰ μεσσητιί. Ἐν τῷ Πετρίῳ τούτῳ ἔκειτο ναὸς τις τῆς ἁγίας Εὐφημίας, οὗ τὴν κτίσιν ὁ Τύρου Δωρόθεος, ἡ Προκόπιος ὁ πρεσβύτερος, ἀποδίδωσιν εἰς Καστίνον ἐπίσκοπον τοῦ Βυζαντίου, καίτοι δέον εἶπεν ὀρθότερον ὅτι, μετὰ τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας κτισθεὶς, ὀφείλει τὴν ἀνέγερσιν αὐτοῦ μᾶλλον εἰς τὸν ἐπίσκοπον Δομέτιον, δῆλον οὖν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος. Γράφων ὁ Δωρόθεος, καθὼς καὶ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης καὶ Κάλλιστος ὁ Ξανθοπούλος, ἐξ ἐκείνου παραλαμβάνοντες, ἀναφέρουσιν ὅτι τῆς ἁγίας Εὐφημίας ὁ ναὸς ἔκειτο κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως, σῶζει δ' ὁ ἀρχαιότερος αὐτῶν τὴν παράδοσιν ὅτι αὐτόθι ἐτάφησαν τὰ σώματα τῶν τοῦ Βυζαντίου «ἡγεμονευσάντων»¹⁴¹. Εἰς τοῦτο τὸ μέρος ἀπετερματίζοντο τὰ παλαιὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Πασχαλίῳ Χρονικῷ¹⁴². ὡς ἐστὶ τὸ παλαιὸν τεῖχος Κων/πόλεως, τούτέστιν ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πετρίου ἕως τῆς πόρτας τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, πλησίον τῆς καλουμένης Ῥάβδου».

141. Πασχάλιον Χρονικόν· ἔκδ. Βενετίας, 1729, σελ. 348, ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Δωροθέου Περί τῶν Ὁ' μαθητῶν τοῦ Κυρίου. Νικηφόρου Ἐκκλ. Ἱστ. βιβλ. Η', κεφ. ζ' κλπ.

142. Ἐν Ὀλυμπιάδι ΣΜΓ'.

Οὐδείς ἀρνείται ὅτι τόπος τις καλούμενος Πετρίον τὸ ὄνομα μόνον ὡς ἀνάμνησιν ἔσωσε μέχρι σήμερον, ἀλλ' ἔσωσεν ἐν τῷ προτειχίσματι· φρονῶ δ' ὅτι διὸν 'να παραδεχθῶμεν τὸ παλαιὸν Πετρίον ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Ἀγίας (Θεοδοσίας) μέχρις ἄνω που καὶ ἐπέκεινα τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου, καὶ ὅτι οἱ πολλοὶ ναοὶ τοῦ μέρους τούτου διὸν 'να ζητηθῶσιν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ τόπῳ, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος, οὐχὶ δ' ἐν τὸς τοῦ προτειχίσματος, αὐτοῦ δὴλον οὖν τοῦ κλυομένου Πετρίου τανῦν· ὁ κ. Mordtmann παραδίδεται ὅτι τὸ Πετρί τοῦτο, ἐν ᾧ σήμερον ὁ πατριαρχικὸς οἶκος καὶ ὁ ναὸς, μετεῖχεν ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ τῆς τοῦ λαοῦ εὐλαθείας, ἕνεκα τῶν πολλῶν αὐτοῦ ναῶν, ἧς ὁ Ἀθῶς, ὁ βιθυνικὸς Ὀλυμπος, καὶ τὰ ὄρη τοῦ Γάνου· οἱ δὲ σεβαστοὶ ἡμῖν διὰ τὰς γνώσεις καὶ μελέτας αὐτῶν M. Λογοθέτης Σταυράκης, Ἀριστάρχης καὶ C. G. Curtis εἰς ἑτέρα παρηνέχθησαν περίεργα συμπεράσματα· διότι, εὐρόντες ἐπὶ τοῦ τείχους τούτου μαρμαρίνην πλάκα μετὰ τῶν γραμμάτων

ΑΡΝ	ΦΠΡ
ΔΑ	ΗΕ

 μετὰ χασμάτων ἐν τῷ μεταξὺ συνιπλήρωσαν οὕτω: Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου προφήτου, προδρόμου, καὶ ὥρισαν «ἐπακριβῶς» τὴν τέως ἄγνωστον θέσιν «τῆς γυναικείας μονῆς τοῦ Προδρόμου» τῶν Πετρίων, τῆς καὶ Στροβίλου καὶ Ἑβραϊκῶν¹⁴³. ἐν τούτοις τὸ μὲν, ἡ τοιαύτη συμπλήρωσις

143. Ἑλλήν. Φιλολογ. Σύλλογος. Παράρτημα τοῦ ΙΣΤ τόμου· σελ. 26. Ἦδε τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τοῖς παρασυντημέναις τῷ τεύχει τούτῳ πίναξι.

ἔστι τολμηρὰ, τὸ δὲ, ἀναποδείκτον ἔστι πόθεν ἐκεῖ τὸ μάρμαρον μετηνέχθη· διότι κατὰ τὰς τῶν τειχῶν ἐπιδιορθώσεις ἠδύναντο οἱ κτίσται 'να μετακομίζωσιν ἐκ διαφόρων μερῶν ἑγγύς ἢ ὀλίγω μακρὰν κειμένων μαρμαρίνας πλάκας. ἑγγράφους ἢ μὴ. Τὴν δὲ τοῦ φίλου ἱατροῦ A. Mordtmann γνώμην οὐδαμῶς ἀπεδέχομαι λέγοντος ὅτι, τὸ μεταξὺ τῆς πύλης Πετρίου καὶ τῆς τοῦ Φιναρίου διάστημα ἦν ἰδρα «πολυαριθμῶν» ναῶν καὶ μοναστηρίων· διότι γινώσκουμεν ἐν τῷ Πετρίῳ τῶν Βυζαντινῶν κειμένους ναοὺς ἢ μονάς, τὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Μητροπολιτῶν. ἴσως αὐτὸν τὸν παρὰ Ughelli ἀναφερόμενον ὡς μονὴν τῆς Θεοτόκου τοῦ Πετρίου σωζομένην τῷ 1334. καθὼς εὐρίσκομεν παρὰ Δουκαγκίῳ¹⁴⁴, τὴν γυναικείαν μονὴν τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ Προδρόμου, κατὰ Βυζάντιον αὐτὴν οὖσαν τὴν τῆς Στροβιλέας ἢ Στροβίλου, τὸν ναὸν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, τὸν τοῦ ἁγίου Καλλινίκου, τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Εὐφημίας, τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Ἰουλιανῆς, ἴσως αὐτὸν τὸν τῆς Ἰουλιανῆς «πλησίον τοῦ Στροβίλου»· τοῦ καταλόγου τούτο-κεῖσθαι νῦν ἐκτός ὁ τοῦ Παυλοπετρίου ναός. Ἄλλα τοσοῦτοι ναοὶ καὶ μοναὶ ἦν ἀδύνατον 'να καταλάβωσι τὸν τόσῳ μικρὸν χώρον μετὰ τε τῶν περιβολῶν καὶ κτημάτων αὐτῶν· προστεθείσθαι δ' ὅτι μέχρι σήμερον οὐδὲν γινώσκω μνημεῖον τεχνῆς ἢ λείψανον δομικῆς ἀνυρεῖσθαι κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην, οὔτ' ἐπιγραφὴν, οὔτε θραῦσμα τι ἑγγράφου κιονοκράνου, οὔτε λείψανον

144. Constantinopolis Christiana· τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως, σελ. 63 τοῦ Β' μέρους. Τὴν αὐτὴν εἶδον ἐν δὲ παρὰ Βασιλείᾳ· Imperium Orientale, ὡσαύτως, σελ. 489.

τειχίου τινός· αὐτό ἐτι τὸ ἀπέναντι τοῦ Πατριαρχείου ὑποκάτω τῆς μικρᾶς πλατείας ὑπόγειον. ὅπερ, ἀνοίγνῃ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1879, ἐπεσκιφάμην μετὰ τῶν φίλων Ν. Β. Χρυσανθίδου καὶ Σάββα Ἰωαννίδου, οὐδὲν ἡμῖν τεκμήριον παρέδειξε καταγωγῆς βυζαντινῆς.

Ὁ ἱατρὸς Α. Mordtmann ἀποδίδωσιν εἰς τὴν πύλῃν τῆς ἁγίας Θεοδοσίας (Ἀγιά καπί) τὸ ὄνομα πύλης τοῦ Δεξιοκράτους· ἀλλ' εὐτυχῶς ἀναφέρει ἐνίοτε τὸν τερατολόγον Κωδινόν, καὶ μοι ὑπέμνησεν οὕτως ὅτι δύναμαι 'να προσδράμω εἰς τὰς γνώσεις τοῦ παρὰ Bandurii Ἀωνύμου, ὅστις γράφει: «Τὰ Δεξιοκράτους οἶκος ἦν Δεξιοκράτους πατρικίου, ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, ἐν ᾧ (οἴκῳ βεβαίως) καὶ Μυρρίκιος γηροκομεῖον ἀνήγειρε σὺν τοῖς ἐμβόλοις; ἦν δὲ ἐκεῖ οἶκος Καρπιανοῦ πατρικίου, καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰληφέν ὁ τόπος τὴν προσηγορίαν Καρπιανοῦ». Ἐὰν ἀκούσωμεν νῦν τῶν χρονογράφων Κεδρηνοῦ καὶ Θεοφάνους¹⁴⁵, μανθάνομεν ὅτι τοὺς ἐμβόλους αὐτοῦ· τούτους ὁ Μυρρίκιος ἐκτίσεν οὐ μακρὰν τῶν Βλαχερνῶν, κοσμήσας ζωγραφίαις παριστώσαις πάσας αὐτοῦ τὰς πράξεις ἐκ παιδικῆς ἡλικίας· «ἐκτίσεν τὸν Καριανὸν ἐμβολὸν ἐν Βλαχερναις . . . ἀνεπλήρωσε δὲ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ θεμόσιον λουτρὸν» λέγει ὁ πρῶτος· μαρτυρεῖ ὁ δεύτερος, ὁ δὺς καὶ πλέον αἰώνας πρὸ τοῦ Κεδρηνοῦ γράφας. Φρονῶ λοιπὸν ὅτι Τὰ Δεξιοκράτους ἀνάγκη 'να μεταγάγωμεν ἀπὸ τῆς Ἀγίας εἰς τὸν Παλατᾶν, ἔξω κυρίως τῆς σημερινῆς πύλης Εὐδάν-σεράϊ, μεταξὺ τοῦ

145. Θεοφάνης· τόμ. Α', σελ. 402. Κεδρηνός· Α', σελ. 694.

τοῦ καὶ τοῦ νῦν Τεφτερδάρ, μηδὲ 'να παρασυρθῶμεν ἐκ τῆς ἐν τῷ Συναξαριστῇ μνείας καὶ 'να συμπεράνωμεν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ τῆς ἁγίας Θεοδοσίας Συναξὶς ἐτελείτο ἐν τῇ μονῇ τοῦ Δεξιοκράτους, καὶ ἐπειδὴ ναὸς τῆς ὁσιμάρτυρος ταύτης κεῖται ἐν τῷ Ἀγιά-καπί, συνεπὼς ἡ περὶ τὴν πύλῃν Ἀγίας τοποθεσία ἦν Τὰ Δεξιοκράτους· διότι ὁ Συναξαριστὴς οὐ ποιεῖται μνείαν ναοῦ τῆς ἁγίας Θεοδοσίας, ὡς ἐν μνήμας ἐτέρων ὁσίων ἀνδρῶν καὶ μαρτύρων, ἀλλὰ μνείαν τῆς τοῦ λειψάνου καταθέσεως· ἐκτὸς τούτου πρόκειται περὶ δύο Θεοδοσιῶν, ὧν ἡ μνήμη νῦν ἄγεται ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἄγνωστον δὲ τίνας τὸ λειψάνον εἶχεν ἡ μονὴ τοῦ Δεξιοκράτους πρὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος· ἀμφοτέρων ἡ μνήμη παρὰ τῷ Συναξαριστῇ γράφεται τὴν 29 μαΐου· ἐν τούτοις ἡ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἐπανηγύριζε τὴν μνήμην τῆς ἀρχαιοτέρας τὴν 29 ἢ 30 μαΐου, τὴν δὲ τῆς ἐπὶ τῶν οἰκονομαχιῶν ἀκμασάσης τῇ 18 ἰουλίου, καθὼς ἀναφέρεται ἐν παλαιότεροις Ἑορτολογίαις· βραδύτερον αἱ ἑορταὶ τῶν δύο συνέπεσον· δύναται δὲ τις εἰκόσαι ὅτι μετετίθη καὶ ἡ Συναξὶς ἀπὸ τῶν Δεξιοκράτους εἰς τὴν Ἀγίαν· διότι τῆς νεωτέρας Θεοδοσίας ἡ Συναξὶς ἐτελείτο ἐν τῷ μέρει τούτῳ. Ἄλλως, γνωστὸν ὅτι καὶ αἱ μνήμαι τῶν ἁγίων πολὺ δὲ πιθανῶς, ὡς τὰ λείψανα, οὕτω καὶ αἱ «Συναξεῖς» ἡλλάσσον ναόν, οὐδεὶς δ' ἐκώλυε 'να μετενεχθῇ ἡ Συναξὶς ἀπὸ τῆς 18 ἰουλίου εἰς τὴν 29 μαΐου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν Ἐὐδάν-σεράϊ εἰς τὴν Ἀγίαν, ὁπόθεν ὀρίζεται τὸ Πετρίον, μᾶλλον εἰπεῖν, ὀρθότερον, τὸ ἐν τῶν Πετρίων· διότι ἔχομεν Παλαιὸν Πετρίον, καὶ Πετρίν παρὰ Θεο-

φάνει καὶ Κεδρηνῶ¹⁴⁶, ἐξ οὗ συμπεραίνει τις ὅτι καὶ νέον Πετρίν ὑπῆρχεν, ἐκτὸς τῆς Πέτρας. Ἄν δέ τις ζητήσῃ τὸν τόπον τῆς γυναικειᾶς μονῆς τῶν Πετρίων παρὰ τῷ σημερινῷ Πετρί-καπί, ἀναμνησθήτω ὅτι αὕτη ἔκειτο «ἀγχοῦ τῆς Σιδηρᾶς», καὶ ὅτι ταύτην θεωρήσας καὶ ὁ Σκ. Βυζάντιος ὡς ἐκ τῶν παρ' αὐτῇ σιδηρουργειῶν ὠνομασμένην ὥρισε κειμένην αἰγγίσσα τῶν Ἀετίου καὶ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τῆς Παμμακαρίτου», κατὰ τι χειρόγραφον τοῦ Κρουσίου, δῆλον οὖν οὐ μακρὰν τῆς Πέτρας¹⁴⁷.

Τῆς τοποθεσίας (Πέτρας) ὁρισθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Α. Mordtmann, φρονῶ ὅτι τὸ μὲν νῦν Πετρί ἦν τὸ προτεῖχισμα τοῦ Πετρίου, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀγιάς μέχρις ἄνωθιν τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἕως τοῦ νῦν Φαναρίου μέρος ἦν τὸ Παλαιὸν Πετρίν. Πετρίκ δὲ νομίζω καλουμένην ἐνὶ περιληπτικῶς ὀνόματι καὶ τῇ περιοχῇ τὴν πρὸς τῷ τείχει τοῦ Φαναρίου ἀπὸ τῆς πύλης αὐτοῦ μέχρι τοῦ Κυνηγοῦ. Τὸ σημερινὸν Φανάριον ἦν ἡ περιοχὴ τῆς ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουχλίου ἀρχαίας μονῆς Τῶν Παναγίου, ἐξ οὗ λόφου ὠνομάσθη καὶ ὁ τόπος σύμ-

146. Θεοφ. Α', 563. Κεδρηνός Α', 774.

147. Σκ. Α. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις τόμ. Α', σελ. 563. Ἡ δὲ τοποθεσία Πέτρα ἦν ἐν τέλει τοῦ Η' αἰῶνος, εἰ οὐχὶ πᾶσα, ἀλλὰ γοῦν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἀοίκητον, ὡς εἰκάζω ἐκ τῶν τοῦ Θεοφάνους, Α', σελ. 683, περὶ τοῦ ἔτους 767, ὅτε Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος «Πέτρον τὸν ἀοίδιμον στυλὶν κατήνεγκεν ἀπὸ πέτρης», ἐνθα κακῶς μεταφράσθη *petra exturbaret*, καὶ ἐγὰρ διὰ μικροῦ π, ἐνῶ ἀναφέρεται εἰς τὴν Πέτραν.

πας, ἀοίκητος βεβαίως μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ι', πιθανῶς δὲ καὶ μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἰσως βιογραφίαι τινὲς ὁσίων ἀνδρῶν καὶ μαρτύρων, ἀνέκδοτοι σήμερον, ἐκδιδόμεναί ποτε χορηγήσουσιν ἡμῖν φωτὸς ἀκτῖνα μικράν, ἥτις ἐστὶ τοσοῦτε ποθητή. Ἐν ταῖς πηγαῖς ταύταις καὶ πρώταις πασῶν πρέπει 'να ζητῶμεν τὴν λύσιν τῶν ἀπορουμενῶν ἡμῖν, ἐπικαλούμενοι τὰς γνώσεις καὶ τὰς εἰδήσεις τῶν τὴν Ἀνατολὴν ἐπισκεψαμένων κατὰ τὸν μεσαιῶνα ξένων ἐν περιπτώσει ἑλλείψεως τῶν ἡμετέρων, καὶ δὸς εἰπεῖν, αὐθεντικῶν πηγῶν. Οὐδ' ἐζηντλήθη ἔτι τὸ μέγα μεταλλεῖον τῶν ἐγγράφων ἑλληνικῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς μεσαιῶνος μνημείων, τῶν τέως τὸ φῶς τοῦ τύπου διαφευγόντων.

Η'.

Ἡ τελευταία ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή προέρχεται ἐκ τοῦ προαστείου τῶν Ταταούλων.

Περὶ τούτου ὁ μὲν τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» συγγραφεὺς λέγει τινὰ, μηδὲν ἡμᾶς διδάσκοντα περὶ τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ, ὁ δὲ γραμματικὸς Γεώργιος Χρυσοβέργης ἀφίρῳσι πέντε περίπου σελίδας τῶν «Ἀναμεικτῶν» αὐτοῦ, λεπτολογῶν ἐν τῇ συνθέσει καὶ παραγωγῇ τῆς ὀνομασίας· ἀλλὰ γράφει μᾶλλον περὶ πτινῶν ἰθῶν, καὶ περὶ τῆς ἐν Κεατ-χανέ φορβῆς τῶν ἵππων τοῦ σεραγίου, διότι μένων ἐν τῷ προαστείῳ τούτῳ, ὅπερ «εἶναι προάστιον ἱστορικὸν τῆς μεγίστης ποτὲ καὶ πολυἀνθρωποτάτης πόλεως» ἠρώτησε πολλοὺς τὴν αἰτίαν τῆς τῶν Ταταούλων προσηγορίας, καὶ οὐδὲν ἔμαθιν, οὐδὲν δὲ λέγει, καὶ μοί φαίνεται πολὺ παρά-

δοξον ὅτι λόγιος ἀνὴρ ἀναλαβὼν ἵνα γράψῃ περὶ τοῦ προαστείου τούτου παρείδεν ὅ,τι ἔπρεπε ἵνα ἴδῃ¹⁴⁸.

Ἐκ τῶν γραφομένων αὐτοῦ, τῶν «Ἀναμίκτων» ὁ συγγραφεὺς δείκνυται δεχόμενός πως ὅτι τὰ περίξ τοῦ προαστείου τούτου ἦσαν κατωκημένα, καὶ ἡ χώρα ἐκείνη (δηλαδή ὁ λόφος;—ἡ τὰ μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Φερικιοῦ μέρη;) καλλιεργουμένη ἀφωρίσθη εἰς φορβὴν ἵππων, οἵτινες ἕως τοῦ νῦν βόσκησι κατὰ τὸ ἴαρ «εἰς τοὺς κωμογεῖτονας τῶν Ταταούλων λειμῶνας τοῦ Κεατχανέ». Ὡς ἐξάγονται ἐκ τῆς τοιαύτης σωρείας τῶν ἀντιφάσεων τὰ συμπεράσματα—ποῖα καὶ τίνα;—μένει τέως ἄπορον, ἐμοὶ τοῦλάχιστον. Τὰ δὲ περὶ τοῦ ἐν τοῖς κάτω χρόνοις αὐτόθι συνοικισμοῦ γράφονται κατὰ τὰς δημώδεις παραδόσεις, ὅτι δῆθεν ἐν τῷ προαστείῳ κατώκησαν μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα οἱ ἀπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ναυστάθμου κατὰ καιροὺς ἀπολυόμενοι, οἵτινες χρήσιμοι εἰς τὰς ἐν αὐτῷ ἐργασίας καὶ κητόπιν ὄντες εἶχον καὶ τινα προνόμια. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν προνομίων τούτων δεόν ἐνα καταβληθῇ μελέτη σύντομος, οὐδ' ἔστι τοῦτο λόγος ἐρμηνεύων τὸν τε συνοικισμόν καὶ τὰς τῶν ἀπελευθέρων χρησίμους ἐργασίας, καθόσον καὶ ἕτεραί τινες συνοικίαι γραικικαὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκέκτηντο σπουδαῖα προνόμια.

Οἱ πρῶτοι ἐν τούτοις αἰῶνις τοῦ χριστιανισμοῦ εὗρον τὸ προάστειον τῶν Ταταούλων οὐχὶ βεβαίως ἐ-

148. Ἀνάμικτα, ἡ φιλολογικαὶ τινες καὶ ἀρχαιολογικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἐπιστάσεις ἐπὶ τινων χωρίων τῆς ἀρχαίας ἑλλην. γλώσσης, ὑπὸ Γ. Χρυσόβερρη. Ἐν Κων/πόλει, 1860, σελ. 4—9.

ρημον: οὐ μακρὰν τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀνευρίθη πλάξ ἐπιτύμβιος χαραχθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἥτις διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ὑπῆρχεν ἀριθμὸς τις κατοίκων ἐκεῖ πολὺς ἢ ὀλίγος· ἡ πλάξ αὕτη κατὰκειται σημερον, εὐτυχῶς, ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τούτου, τὰ δ' ἐπ' αὐτῆς γράμματα ἀναγινωσκόμενα εὐκόλως ἄγνωστον πῶς ἐκρίθησαν τῷ συγγραφεῖ τῶν «Ἀναμίκτων» ἀνάξια προσοχῆς· σπανίως εὑρεθῆσεται ἐντὸς τῆς πόλεως ἡμῶν πλάξ ἐπιτύμβιος τοσούτῳ καλῶς διατηρημένη· ὕψος ἔχουσα 0,52 γαλλ. μέτρου, καὶ πλάτος 0,41, φέρει τὰς λέξεις ἐπ' αὐτῆς ταύτας:

ΑΥΡ. ΜΕΝΔΑΣ. ΦΙΛΩΝΟΣ
ΕΠΕΓΡΑΨΑ ΤΗΝ ΘΕΣΙΝ
ΕΠΙΤΡΕΨΑΝΤΟΣ ΑΥΡ.
ΠΟΛΥΤΕΙΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ
ΠΡΕΣΤΑΝΤΙΟΥ ΕΜΑΥΤΩ
ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΒΙΩ ΜΟΥ ΑΥΡ.
ΣΕΒΗΡ. Α ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΤΕΚΝΟΙΣ
ΗΜΩΝ. ΕΙ ΤΙΣ ΔΕ ΕΤΕΡΟΝ
ΚΑΤΑΘΗΤΑΙ ΔΩΣΕΙ ΤΗ
ΠΟΛΕΙ. ΧΑΥ. ΚΑΙ ΤΩ ΤΟΠΩ
ΧΦ¹⁴⁹

φαίνεται δ' ἀπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐνταῦθα κυριαρχίας ἔλκουσα τὴν καταγωγὴν, καὶ δείκνυσιν ὅτι τὰ ἄλλαχοῦ κρατοῦντα νόμιμα ἦσαν καὶ ἐν τῷ προαστείῳ τούτῳ σεβαστά. Ἀτυχῶς ἀγνοοῦμεν τὸ ἐπὶ βυζαντινῶν ὄνομα τοῦ μέρους τούτου, οὗτινος οἱ κάτοικοι ἐπάσχον πολλὰ κακά,

149. Ἐλλείπει τοῦ συμβόλου τοῦ δηλοῦντος τὸ νόμισμα ἐκείνη προχέειν τὸ στοιχεῖον Χ.

συχρότερον τῶν ἐντὸς τοῦ ἄστεος, ἕνεκα στάσεων καὶ ἐπιδρομῶν· οὕτως ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Θρακῆς, ἐν ἀρχαῖς τοῦ 5' αἰῶνος, ἐν τῇ τοῦ Βιταλιανοῦ ἀποστασίᾳ, ἀκριβῶς τὰ μέρη ταῦτα ἔπαθον πλείω τῶν ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν κειμένων· παρὰ τῷ χρονογράφῳ Μαλαλᾷ εὐρίσκω¹⁵⁰ ὅτι ὁ ἀποστάτης οὗτος ἀῆλθε πραιδεύων πᾶσαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Εὐρώπην, ἕως ἐν Σύκαις, καὶ ἐπὶ τὸν Ἀνάπλου πέραν Κωνσταντινουπόλεως» «καὶ ὤρμησαν εἰς τὸ πέραν κατὰ Βιταλιανοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ Μαρίνος δὲ ὁ ἀπὸ ἐπάρχων περάσας ἐν Σύκαις, οὓς εὔρε τῶν Βιταλιανοῦ εἰς τὰ προάστια ἢ εἰς οἴκους, ἀνείλε, καταδιώκων αὐτοὺς ἕως τοῦ Ἁγίου Μάμαντος· ἦτοι τὸ θέατρον τῶν καταστροφῶν ἦν ἐν Γαλατῇ καὶ κατὰ τὰ πέριξ καὶ ὑπερθεῖν αὐτοῦ προάστια. Ἄλλ' ὁμοίως τῇ παρὰ Μαλαλᾷ ἀναφερομένῃ ἐπιδρομῇ ταύτῃ καὶ τῶν οἰκτρῶν αὐτῆς συνεπειῶν ἔστιν εὑρεῖν καὶ παρ' ἑτέροις χρονογράφοις· αὗται δὲ δηλοῦσιν ὅτι τῶν κωμῶν τούτων οἱ κάτοικοι, καθὼς καὶ τῶν ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν, πολὺ σπανίως ἔζων ἡσυχῇ καὶ φρόβῳ ἀπηλλαγμένοι· οὕτως, ἐπαναστάντος Θεοδορίου τοῦ σκύθου κατὰ Ζήνωνος, αἱ ἀνταρτικαὶ ὁρδαὶ ἰδῆσαν τὰ ἐν ποσὶ χωρία μέχρι τοῦ στόματος τοῦ Πόντου¹⁵¹, προέβησαν δὲ ἕως Σικῶν πέραν κατέναντι Κωνσταντινουπόλεως¹⁵², τριακονταετίαν μόλις πρὸ τῆς ἐπὶ Βιταλιανοῦ καταστροφῆς. Οὐδὲν ἄπορον ὅτι οὐδὲν μνημεῖον

150. Μαλαλᾶς· Βόννης, σελ. 403 καὶ 405.

151. Εὐαγγέλιον Ἐκελήσ. Ἱστορίας βιβλ. Γ', κεφ. 25.

152. Μαλαλᾶς· σελ. 383.

ἀξιοσπουδάστον τοῦ κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους συνοικισμού τοῦ προαστείου τούτου περισώθη.

Νεώτερόν τι μνημεῖον ἔγγραφον, οἷόν ἐστιν ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή, εὑρηται σωζόμενον ἕως σήμερον ἐκ πολλῶν ὁμοίων εὐρεθέντων πρὸ πολλοῦ καὶ διασκορπισθέντων· ἐπιτύμβιον ἀπλούστατον τοῦ Η' ἢ Θ' αἰῶνος, ὅπερ ἀπλῶς φέρει τὰς λέξεις ταύτας

ΕΝΘΑ
ΚΑΤΑΚΙΤΕ
ΑΝΑΚΤΑ
CΙΑ

δεικνύει δ' ὅτι ὁ συνοικισμὸς τῆς κώμης ἀραιοῦς ἢ πυκνός οὐδὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔλιπε τὸν τόπον τοῦτον, ὡς οὐδὲ μέχρι τοῦ 14' αἰῶνος, ὅτε νομίζω ὅτι ἐχαράχθη ἡ περίεργος ἐπιγραφή, ἣν εἶδεν ὁ ἀναγνώστης ἐν σελίδι 95 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου. Ἴσως μάλιστα καὶ ἦν μονὴ τις ὁ νῦν ναῖσκος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· κατὰ τὰ μέσα τοῦ 14' αἰῶνος ἀναφέρεται μονὴ τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου, ἧς ἦσαν κτήματα, βεβαίως ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ προάστια ἢ ἐπαύλεις Πανακίδιον, Ἀναπνοᾶς, Ἅγιος Θεόδωρος, τὰ Βαράγγου καὶ τὰ Μοναστηριώτου¹⁵³. Οἱ πρεσβύτεροι τῶν κατοίκων ἔχουσιν ἐκ παραδόσεως ὅτι ἐμόναζον ἐκεῖ που ἀσκηταὶ καὶ μάλιστα τοσοῦτον αὐστηροί, ὥστε συνέδειον τὸν τράχηλον περὶ τὴν ὁσφὺν διὰ βαρυτάτου σιδηροῦ κλοιοῦ, σώζεται δὲ τοιοῦτος ἐν τῷ ναῶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

153. Acta Patriarchatus Constantin. τόμ. Α', σελ. 80—83.

Ἡ παλαιότερα τοῦ ναοῦ τούτου οἰκοδομή, ἣς ἐπι σώζεται μαρτυρία ἐγγράφου¹⁵⁴, συνετελέσθη τὴν 27 δεκεμβρίου 1726. Τότε ἐν τοῦ ναοῦ κλίτος ἐπιγράφητο εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τοῦ πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας.

Πρὶν κλείσω τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑποβάλλω μίαν εἰκασίαν περὶ τοῦ τόπου τούτου. Ὁ τε Χρυσοβέργης καὶ ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος¹⁵⁵ ἀποδίδουσι τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀνόματος Ταταουλων εἰς τοὺς σταύλους τῶν Γενουησίων· παρὰ τὴν εἰκοτολογίαν αὐτῶν ταχθῆτω ἰτέρα:

ὁ πατριάρχης Κωνσταντῖος, συνεπῶς δὲ καὶ ὁ Σκαρλᾶτος¹⁵⁶ τιθέασιν ἐν τῷ τῆς σήμερον Ἀἰναλῇ καθὰ τὸν κατὰ Διονύσιον Κύβον Κανώβου εἰδότε ἐνταῦθα οἱ Βυζάντιοι ἐπαιζον τὴν κυβείαν τὴν ἐφευρεθείσαν ἀπὸ τοὺς κατ' Αἴγυπτον Κανοπείας, φρονοῦσι δ' ὅτι ὁ Κανώβου Κύβος ἔκειτο περὶ τὸν τόπον τὸν φερωνύμως Ἀκτῖνα καλούμενον, ὅπου δῆθεν εἶχεν ὕδατα πολλὰ καὶ πηγὰς πολλὰς καί, κατὰ Διονύσιον ἐν «Ἀνάπλῃ Βοσπόρου», καὶ «Κισσῶν ποταμὸν, ἀένναον μὲν, ἤκιστα δὲ πλευστόν».

Βεβαίως οὐδέποτε ἤθελον εἰκάσει ὅτι ὁ Κισσῶν ποταμὸς ἀναζῇ νῦν ὡς ποταμὸς ἢ ρύαξ ἀηδόνων, τουρκιστὶ Bulbul-déré, σχηματίζων βρωμοποτάμιον ἀηδὲς ἐκβάλλον εἰς Κασήμ πασᾶν. Ἀλλ' ἐὰν πεισθῶμεν

154. Λέγω ἐγγράφον, διότι οὐδεμίαν γινώσκω παλαιότεραν ἐπίσημον μνησίαν τῆς οἰκοδομῆς ἢ ἐπισκευῆς τοῦ ναοῦ.

155. Κωνσταντινούπολις, τόμ. Β', σελ. 29.

156. Κωνσταντινιάς· ἐκδ. Α', σελ. 124. Κωνσταντινούπολις, Β', σελ. 9—10.

εἰς τὴν ἐξήγησιν ὅτι οἱ Βυζάντιοι ἐπαιζον τὴν κυβείαν ἐπὶ τοῦ Κυβου Κανώβου, πρέπει 'να λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ κυβεία παρὰ βυζαντινοῖς ἐλέγετο *τάβλα*. Γράφει ὁ Goar ἐν ταῖς εἰς τὸν Κεδρηνὸν σημειώσεσιν ὅτι Ἰσαάκιος ὁ πορφυρογέννητος ἀποδίδωσι τῷ Παλαμῆδει τὴν εὑρεσιν τοῦ *ταυλιζεῖν* ἤτοι *κυβεύειν*· σύμφωνα γράφει ἐν τῷ γλωσσάρῳ αὐτοῦ ὁ Fabrotus· ὁ δὲ Κεδρηνὸς ἐν τοῖς περὶ Παλαμῆδους ἀναφέρει τὴν «τάβλαν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ σύνθεσιν» καὶ τοὺς δώδεκα «κάσσους» καὶ τὸ «ψηφροβολόν»¹⁵⁷. Ὡστε ἀπὸ τοῦ IB' αἰῶνος ὁ κύβος ἐλέγετο τάβλα, τὸ δὲ κυβεύειν ταυλιζεῖν, δηλαδή καθὼς λέγομεν καὶ σήμερον.

Τις οἶδεν ἂν ἡμέραν τινα ἀποδειχθῇ ὅτι οἱ λόφοι τῆς συνοικίας ταύτης ἀπὸ Κυβου Κανώβου μεθιερμηνεύθησαν εἰς Τάβλα ἢ Ταῦλα, καὶ κατὰ συνήθειαν βυζαντινὴν ὀνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ IB' αἰῶνος *Ta Taῦla*;

θ'.

Ἐκν κατὰ τὰς ἐπὶ καταθέσει θεμελίων γινομένας ἐν διαφόροις μέρεσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνασκαφὰς ἐπιστήσασι προσοχὴν τινα οἱ σκάπτοντες, οἱ τε κατὰ τὰς οἰκοδομὰς ταύτας ἐπιστατοῦντες, οὐ μόνον τῆς βυζαντινῆς τέχνης εὑρεθήσονται μνημεῖα, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἐν Ταταούλοις

157. Annotationes εἰς Κεδρηνόν· Β', σελ. 768. Fabroti Glossarium, ἐν λξ. Κεδρηνῷ Σύνοψις ἱστοριῶν Α', σελ. 220. Κωνσταντῖος καὶ Σκαρλᾶτος ἀρτηνέχθησαν εἰς τὰ συμπεράσματα αὐτῶν ἀπὸ τῶν τοῦ Γουλίου· De Bosphoro Thracico, βιβλ. Β', κεφ. 3'.

ἀρχαία ἐπιγραφὴ φέρει ἡλικίαν ἀρχαιότερον τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἐν ἑτέραις συνοικίαις, ἀνασκάπτομένων τῶν θεμελίων ἱερᾶς τινος οἰκοδομῆς, εὗρεθῆσαν μνημεῖά τινα, κυρίως ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα τοῦ Α', ὡς καὶ τοῦ Β', ἔτι δὲ καὶ τοῦ Γ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ταῦτα δ' εἰσὶν ἀνεστηλωμένα καὶ ἐνεκτίσθησαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν ἢ τῶν περιβόλων αὐτῶν.

Ἡ παχυλὴ περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἀμάθεια τῶν χριστιανῶν τοῦ μέσου αἰῶνος, ἰδίᾳ τῶν μετὰ τὸν 5' αἰῶνα ζώντων, ἐγένετο χρήσιμος εἰς ἡμᾶς, διασώσασα πολλὰ ἀνάγλυφα παλαιά, καθὼ νομιζούσα ταῦτα παριστῶντα μάρτυρας ἢ ὁσίους ἄνδρας. Οὕτως ἐσώθησαν ἐν πολλοῖς χωρίοις τῆς Θράκης ἀνάγλυφα τοῦ Ἰππέως ὡς παριστῶντα δὴθεν τὸν ἅγιον Γεώργιον. Ἀρχαία μαρτυρία τοῦ πρὸς τὸ ἀνάγλυφα ταῦτα σεβασμοῦ φέρεται παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς χρονογράφοις Συμεὼν Μαγίστρω καὶ Γεωργίῳ μοναχῷ τοῖς συνέχειαν τοῦ Θεοφάνους γράψαι, Κιθρηνῷ τε τῷ Γεωργίῳ καὶ τῷ Λέοντι τῷ Γραμματικῷ¹⁵⁸. ἰδοὺ τί εὗρισκω παρὰ τῷ ἀρχαιότερῳ ὅτι Βασίλειος αὐτοκράτωρ ὁ Μακεδὼν ἐκτιζε τὴν «Νεῖαν» Ἐκκλησίαν, μετεκόμισεν εἰς αὐτὴν ἐκ πολλῶν ἐκκλησιῶν πολλὰς στήλας αἰνῶν (ναοὶς ἰσως;) στήλη ἰστατο χαλκῇ ἐν τῷ Σινάτῳ σχῆμα ἐπισκόπου φέρουσα· ἐκράτει δὲ ἐν τῇ χειρὶ ράβδον ὅφιν ἐντετυλισμένον ἔχουσαν». Ἡ στήλη προδήλως παρίστα τὸν Ἀσκληπιόν· ἀλλ' ἐπί-

158. Συμεὼν Μαγίστρω· σελ. 691, καὶ Γεωργίος μοναχὸς ἐν βίῳ τῶν νέων βασιλέων· σελ. 827, ἀμφοτέρω ἐν Theophanis Continuati.

σης ἢ τῶν ζωγράφων ἀμάθεια ἡδύνατο ἵνα ὠθήσῃ αὐτοὺς ὅπως ζωγραφῶσι τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον Τριφυθοῦντος Σπυρίδωνα φέροντα μετὰ χειρὸς ράβδον αὔφιν ἐντετυλισμένον ἔχουσαν, ἢ καὶ μόνον ὅφιν, διὰ τὸ μεταβαλεῖν αὐτὸν εἰς χρυσόν, κατὰ τὸ Συναξάριον· ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ παράδοσιν ἐσώζετο τοῦτο, ἦρκει καὶ πάλιν ἐν μέσῳ τῆς ἀμαθείας τοῦ ὄχλου καὶ τοῦ φανατισμοῦ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀναγλύφων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ παράστασις τοῦ Θεοῦ τῆς ὑγιείας «σχῆμα ἐπισκόπου φέρουσα». Οὕτως ἐν ἑτέροις μέρεσιν ἐχρησιμοποιήθησαν μικρὰ μὲν ἀνάγλυφα ἀντὶ κηροστατῶν, ἀναθηματικά δὲ στήλαι καὶ βωμοὶ ἀντὶ κιόνων πρὸς στήριξιν ἁγίων τραπεζῶν ἐν τισὶ ναοῖς, διὰ τὸ προσφυέστερον. Ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, παρεισέδυσεν ἡ κατὰχρησις τοῦ θεωρεῖν τὴν Ῥεῖαν ὡς Θεοτόκον· αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ μετακομίσας ἐκ τοῦ κατὰ Κύζικον ὄρους Δινδύμου τὸ ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ἱδρυθὲν ἄγαλμα τῆς Ῥεῖας μητρὸς θεῶν, ἀδιὰ τὴν περὶ τὸ θεῖον ἐλωθήσατο ραθυμίαν—ὡς ὁ ἰθνηκὸς Ζώσιμος γράφει¹⁵⁹—τούς τε περὶ ἐκάτερα λείοντας περιελὼν καὶ τὸ σχῆμα τῶν χειρῶν ἐναλλάξας· κατέχειν γὰρ πάλαι δοκοῦσα τοὺς λείοντας, νῦν εἰς εὐχομένης μεταβίβληται σχῆμα, τὴν πόλιν ἐφορῶσα καὶ περιέπουσα· τοῦτο δὲ πρὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ναῶν τῆς Θεοτόκου τῶν ἐν τῇ τετραστόῳ ἀγορᾷ ἀνέστησεν. Ἐντεῦθεν ἡ ἀμαθία, πολλῶν χρόνων παρῆρρύντων, κατήντησε ἵνα θεωρῇ πᾶν ὅμοιον ἄγαλμα ὡς παριστῶν τὴν Θεοτόκον. Ἐτι καὶ μέχρι

159. Ζώσιμος, Βόννης· σελ. 97.

τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τὸ ἄγαλμα τοῦ Βελερεφόντου ἐπικα-
θημένου τῷ Πηγάσῳ ἐνόμιζεν ὁ γύθην λαὸς καὶ τίς αἶδε
καὶ πόσοι τοῦ τότε καιροῦ λόγιοι ὡς παριστῶν Ἰησοῦν
τὸν τοῦ Ναυῆ, κατὰ τὴν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τοῦ Νι-
κήτα Χωνιάτου¹⁶⁰. Ἡ καταστροφή τινῶν ἐξ αὐτῶν ἀ-
ποδοτέα εἰς ἐξαψίν φανατισμοῦ στιγμιαίαν, ἢ εἰς πολι-
τικούς λόγους, ὡς σήμερον λέγομεν· κατὰ ἰούνιον τοῦ
559 συλληφθέντες αἰλλήνεις τινες, εἰδωλολάτραι δὴ-
λον οὖν, ἐτιμωρήθησαν, καὶ ἀβιβλία καὶ εἰκόνες τῶν
μυσαρῶν αὐτῶν Θεῶν καὶ ἄγαλματα κατεκαύθη ἐν τῷ
Κυνηγίῳ¹⁶¹. ἀποδοτέα κατὰ μέγα μέρος ἡ καταστρο-
φή τῶν πλειόνων ἀγαλμάτων τοῖς ἐκ τῆς Δύσεως μὴ
βαρβάρους ἐπιδρομεῦσιν, ἢ πυρκαϊαῖς ἐκ τύχης ἢ ἐπιτη-
δὲς ἀναπτομέναις· ἡ δὲ ἐξαφάνισις ἢ μᾶλλον μεταβί-
θασις ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν εἰς ἑτέρας εὐθύνουσι τοὺς
προϊσταμένους τῶν ναῶν καὶ σχολείων ἐκάστοτε.

§

μίαν τοιαύτην ἀπώλειαν ἀναφέρει ὁ πατριάρχης
Κωνσταντῖος ἐν οἷς περὶ Χάσκιοι γράφει· στίχοι δέ τινες
περὶ τοῦ μέρους τούτου πιθανῶς μετ' εὐμενείας ἀνα-
γνωσθήσονται ἐνταῦθα.

Οἱ περὶ Κωνσταντινουπόλεως γράψαντες παριδί-
ξαντο ὅτι ἐν τῷ Χάσκιῳ τῆς σήμερον ὑπῆρχεν ἐπὶ Βυ-
ζαντινῶν ἡ τοποθεσία καὶ μονὴ τῶν Πικριδίου καὶ παρ'
αὐτῇ ἡ τῶν Ἀρεοβίνδα, ἢ Ἀρεοβίνδου, ἢ Ἀραβίνδα,

160. Χωνιάτης, Βόννης· σελ. 856.

161. Μαλαλᾶς· σελ. 494.

τὴν ὀνομασίαν λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου πατρικίου
ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου. Δυστυχῶς ἡ γνώμη
τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου¹⁶² ὅτι ἡ «Περαία τοῦ Πι-
κριδίου ἐλέγτο καὶ τοῦ Ἀρεοβίνδου» καὶ ὅτι «εἶχε καὶ
λουτρὸν ἢ ἀγίασμα κτισθὲν παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον
ὑπὸ Ἰουστίνου τοῦ Α'» φαίνεται πῶς οὐ δόκιμος. Ὁ
παρὰ Βανδουρίῳ ἀνώνυμος τάσσει τὴν μονὴν τοῦ Πι-
κριδίου ἐν τοῖς «περατικοῖς» μοναστηρίοις, καὶ συνεπῶς
ἐν τοῖς μέρεσι καὶ τοποθεσίαις ταῖς ἀπέναντι τοῦ Πα-
λατᾶ καὶ τῶν Βλαχερνῶν· κατὰ τινὰ δὲ σημείωσιν τοῦ
Δουκαγγίου, παρὰ τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου τῶν Ἀρεο-
βίνδου ἡγίετο εὐκτήριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς¹⁶³.
Ἀπὸ τοῦ Θεοφάνους, τοῦ Κεδρηνοῦ, καὶ τοῦ Ζωναρᾶ
μανθάνομεν ὅτι Πέτρος ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος
Μαυρικίου τῷ 598 ὠκοδόμησε τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου
τῶν Ἀρεοβίνδου, κοσμήσας αὐτὸν μαρμάρους ποικί-
λοις¹⁶⁴. Ὁ ναὸς οὗτος εἶχε καὶ λοῦμα, εἰς δὲ τὸ λοῦμα
τοῦτο συνεχῶς ἐφοῖτα Θεόκτιστος ὁ μάλιστα¹⁶⁵ ὁ ἐπὶ
Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας τῶν βασιλείων ἀκμάσας, ἡ δὲ
συνεχὴς φρόνησις ἐγένετο ἐπὶ τῷ λούεσθαι, διότι φρονῶ
ὅτι οὐδεμία θαυματουργὸς ιδιότης ἀπεδίδετο εἰς τὸ
λοῦσμα τοῦτο· καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ δὲ μαρτυρία γίνεται

162. Κωνσταντινούπολις, τόμ. Β'. σελ. 12. Παρὰ τῷ Νι-
κήτῃ Χωνιάτῃ μόνον εὗρον, ἐν σελ. 87, ἐτῇ Περαίᾳ ἐναυλιζό-
μενος, ἥτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται.

163. Constant. Christiana· μέρος Β', σελ. 103.

164. Θεοφ. Α', 427. Κεδρηνός, Α', 699. Ζωναρᾶς τόμ.
Γ', σελ. 296 ἐκδόσεως Δινδορφίου.

165. Λέων Γραμματικός· Βόννης σελ. 235.

μετὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Τέλος περὶ τοῦ Πικριδίου λέγεται παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ ὅτι ἦν κοιτωνίτης, ἤτοι θαλαμηπόλος τῆς αὐτοκρατείας Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, καὶ γινώσκουμεν ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοφάνους¹⁶⁶ ὅτι Ἰωάννης τις Πικρίδιος ἦν πρωτοσπαθᾶριος τοῦ υἱοῦ τῆς Εἰρήνης Κωνσταντίνου. Καὶ αὗται μὲν αἱ ἀρχαῖαι πηγαί, ἐξ ὧν ἀγόμενοι ὁ τε Κωνσταντῖος καὶ Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος ἔγραψαν τὰ περὶ Πικριδίου, Ἀρεοβίνδου καὶ Χάσκιαι.

Ὁ περιφανὴς Πέτρος ὁ Γύλλιος ἱστῇ ἡ βᾶσις, ἐφ' ἧς αὐτοὶ ἐρειδόμενοι γράφουσιν ὅτι τὸ κατέναντι τῶν Βλαχερνῶν «περατικὸν» εὐκτήριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, οὐ λείψκον ὁ σημερινὸς αὐτοῦ ναὸς τῶν ὀρθοδόξων, ἐστὶν αὐτὸ τὸ οὐ μακρὰν τῶν Ἀρεοβίνδου κείμενον¹⁶⁷. ὅτι δὲ τὰ Πικριδίου ἔκειτο παρὰ τὰ Ἀρεοβίνδα οὐδεμίαν ἑτέραν ἀποδεικνύομεν, ὡς νομίζω, ἢ τὴν παρὰ τῷ Βανδουρίῳ σημείωσιν ὅτι τὸ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς εὐκτήριον ἔκειτο πλησίον τῶν Ἀρεοβίνδου γνωστὸν δὲ τὸ Πικρίδιον ὡς «περατικὸν» μοναστήριον. Ἄλλ' ἐπίσης ἐκεῖ πλησίον ἔκειτο καὶ ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τῆς Ἀρμαμενταρίας, καὶ περὶ αὐτῆς ἐγένετο ἐξοδὸς τῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ κυνηγίῳ¹⁶⁸ καὶ ἡ κατὰ ταξιν δὲ τοῦ ἀνωνύμου ἐπιτρέπει ἵνα θέσωμεν οὐ μακρὰν τοῦ Πικριδίου τὸν ἅγιον Παντελεήμονα. Εἰ-

166. Θεοφ. Α', 720, 723. Εἰς τὴν τοῦ Πικριδίου μονὴν ἀπέκειρε κληρικὸν Λέων ὁ σοφὸς τὸν Καράμαλλον· Λέων Γραμματικὸς, σελ. 275.

167. De Bosphoro Thracico· βιβλ. Β', κεφ. δ'.

168. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις· Β', σελ. 48. Κεδρηνός, Β', 196. Theoph. Continuati, σελ. 233.

ρήσθω δ' ὅτι σώζεται καὶ σήμερον ἁγίασμα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου τούτου μάρτυρος, οὐ περίξ εὐρέθησαν καὶ μάρμαρα καὶ θραύσματα στηλῶν φέροντα ἐν ἡ δύο γράμματα. Ἄλλ' ἐπίσης «περατικὸν» μοναστήριον ἦν ἡ μονὴ τῆς Μαλελίας, ὡς ὁ ἀνωνύμος γράφει.

Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Βρυεγνίου τὸ προάστειον Χάσκιαι ἔπαθεν, ὡς καὶ οἱ περὶ αὐτὸ τόποι· «ἠκροβολίσαντο κατὰ τὸ τεῖχος τῶν Βλαχερνῶν (τῷ 1077) καὶ ἀποκρουσθέντες ἐπεραιώθησαν τὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος γέφυραν, καὶ τὰ ἐκείσε πάντα πυρὶ κατελυμήναντο»¹⁶⁹. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὸν ἰούλιον τοῦ 1203, οἱ σταυροφοροὶ κατέλαβον τὸ Χάσκιαι, ἐλθόντες εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ Γαλατᾶ καὶ Κασήμ πασᾶ, εὐρόντες δὲ τὴν μεταξὺ τοῦ προαστείου τούτου καὶ τῶν Βλαχερνῶν γέφυραν κατεστραμμένην, ἐπηνόρθωσαν αὐτὴν ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον τῶν τειχῶν τῶν Βλαχερνῶν¹⁷⁰.

Ἐν τοῖς νεωτέροις πατριαρχικοῖς γράμμασι μνεῖα γίνεται τοῦ Χάσκιαι κατὰ πρῶτον τῷ 1539 ὑπὸ Ἱερεμίου Α' πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις εἶχεν ἴδιον κτῆμα τὸ σημερινὸν ἁγίασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὅπερ προσήλωσεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον· καλεῖ δὲ τὸ χωρίον τοῦτο «χώραν τοῦ Βρύγκαν», ὀνομασθεῖσαν οὕτω κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τοῦ πανισχύρου πα-

169. Σκυλίτσης· σελ. 730 ἐν Β' τόμῳ Κεδρηνοῦ.

170. Πασπάτη Μελέται· Βυζαντιναί· σελ. 175. Ville-Hardouin, De la conquête· § 85. Ἴσως ἡ γέφυρα αὕτη ἐστὶν ἡ παρὰ τῷ Πασχαλίῳ Χρονικῷ ἀναφερομένη ἐν τοῖς Ἰουστινιανοῦ κτίσμασιν.

ρακοιμωμένου Ἰωσήφ τοῦ Βρίγχα ἀκμάσαντος περί τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος¹⁷¹. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1530—1540 προσετώς τοῦ ναοῦ τῶν ὀρθοδόξων ἐν Χάσκις ὑπῆρχε Μητροφάνης ὁ βυζάντιος, ὁ κατόπι μητροπολίτης Καισαρείας Καππαδοκίας, ὅστις τῷ 1565 πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως γενόμενος σπανίως διέμενεν ἐν τῷ κατὰ τὴν Παμμακάριστον Πατριαρχεῖα προτιμῶν ἕνα μὲν ἐπὶ ἀγίαν Παρασκευὴν. Προστίθεται ὅτι Δωρόθεος Μονεμβασίας ὁ χρονογράφος, ἀκμάσας περί τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, γράφει περί Χάσκις ἑπείραν ἐπὶ τὴν ἀγίαν Παρασκευὴν κατὰ βυζαντινὸν ὅρος.

Τὸν ναὸν τῆς ἀγίας Παρασκευῆς τοῦτον κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εὐηργέτησεν ὁ ἀείμνηστος καὶ φιλέλλην ἡγεμὼν Βλαχίας Κωνσταντῖνος Βασσαράδας Βραγκοβάνος, ἐξ ἰδίων χρηρήσας πρὸς οἰκοδομὴν αὐτοῦ, καθὰ μαρτυρεῖ παλαιὰ τις ἐπιγραφὴ μόλις ἀναγνωστικὴ.

Ὁ ναὸς τοῦ Χάσκις, κατὰ τὴν τοῦ Κωνσταντίνου μαρτυρίαν, ἦν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος εἰδὸς τι ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Ἐν τῇ Α' ἐκδόσει τῆς «Κωνσταντινιάδος» αὐτοῦ λέγει (τῷ 1824) ὅτι πρό τινας ἐσώζοντο ἀγαλματῖα τινα, ἅτινα πρὸς στολισμὸν ἐφρόνει τῶν ἐκεῖ λουτρῶν καὶ τῶν ἄλλων κτιρίων μετακομισθέντα. Ταῦτα τῷ 1824 οὐχ ὑπῆρχον¹⁷². Ὅτι μετεκομίσθησαν ἄλλοθεν, μάρτυς ἢ ὑπὸ τῶν πολυμα-

171. Μ. Γεδεών, Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ· σελ. 66 καὶ 135.

172. Κωνσταντινιάς· ἐκδ. 1824, σελ. 123.

θεστάτων καὶ σεβαστῶν ἡμῖν Μ. Λογοθέτου καὶ τοῦ αἰδουσιμωτάτου G. Curtis ἐκδοθεῖσα ἐπιγραφὴ¹⁷³ ἢ ψήφισμα, πάντως ἐκ Κυζίκου μετενεχθέν.

Μόνον τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἀγλαΐας ἀκομψὸν λείψανον ἱμῖν ἀναγλυφὸν τι παριστῶν τὸν ἐκ Βιθυνίου (Μπολοῦ νῦν;) γραμματικὸν Θεόδωρον Δομιτίου, κρατοῦντα βιβλόν, καὶ παρ' αὐτῷ παῖδα. Ὁ ἀνὴρ, ζήσας πιθανῶς περί τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ., ἐδίδαξεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. Ἴδου τὰ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν καὶ ὑπὸ τοῦ πόδας γράμματα¹⁷⁴.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΔΟΜΙΤΙΟΥ ΦΥ Δ' ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣ,
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ, ΖΗΣΑΣ ΕΤΗ ΛΕ'

Καὶ σὺ πάρος Μούσῃσιν ἐνπρέψας, Θεόδωρε,
τὴν κοινὴν πάντων ἡλθες ἀταρπὴ τόνδε (;)
Πάτρης οἱ γένος Βιθυνιον, ἐνδ' ἅρ' Ἀθηνᾶ
γραμματικῆς τέχνης οὖνομ' ἐδέξο (!) μέγα.
Βύζαντος δὲ πόλις κλέος ἦρα· καὶ σε θανόν[τα]
μήτηρ ὡς λαγόσι θήκατο δεξαμένη.
Λούκουλος φίλις τάδε σὴ μνήμῃ ἐγράψε
σῆς γλυκερῆς ψυχῆς κέντρον ἄπυστον ἔχων.

Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς ἐτάφησαν ἡγεμόνες καὶ πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς, ἐν δὲ τῇ ἀγίᾳ προθεοῖ οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ ἐποιούντο τὸ

173. Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος· παράρτ. ΙΣΤ' τόμου, σελ. 4.

174. Τοῦ ἐπιγράμματος διὰ στοιχείων κεφαλαιωδῶν ἄλλ' ἔστιν ἔργον ἀνθρώπου ὀλίγα γράμματα γινώσκοντος.

μνημόσυνον (κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν αὐτοῦ φυλλάδα) αὐτῶν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Ἀθανασίου, Δοσιθίου, Χρυσάνθου, Μελετίου, Ἐφραίμ, καὶ Παρθενίου τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν — Γαβριὴλ, Θεοκλήτου¹⁷⁵, Γρηγορίου, Ἰακώβου, Διονυσίου, Νεοφύτου, Καλλινίκου, Ἰερεμίου, Θεοφίλου, Γερασίμου, Καλλινίκου, καὶ Διονυσίου τῶν ἀρχιερέων — Νικολάου βοεβόδα, Γρηγορίου βοεβόδα, καὶ Νικολάου». Πιθανῶς ἐτάφησαν αὐτοὶ πάντες οὗτοι, ἐξ οὗ ὁ ναὸς ἐπορίζετο χρῆμα ἀρκετὸν ἐκ πωλήσεως δικαιώματος ἐνταφιάσεως· ἀρχαῖόν τι κατάστιχον ἀναφέρει ὅτι τῷ 1730 οἱ ἀγιοταφίται ἔδωκαν 12000 ἄσπρα, δηλαδὴ φιορίνια 363, ὡς υπολογίζει τὴν ἀξίαν τῶν 33 ἄσπρων ἰσὴν πρὸς φιορίνιον ὁ Κομνηνὸς Ἰψηλάντης· 12030 ἄσπρα ἔλαβεν ὁ ναὸς ἐπὶ ἐνταφιασμῷ τοῦ υἱοῦ τοῦ διδασκάλου Σπανδωνῆ, τοῦ «ἄρχοντος» Γεωργάκη, ἀποθανόντος τὸν μάρτιον τοῦ 1732. Τὸν ἱανουάριον τοῦ 1732 πρὸς ἐνταφιασμὸν τῆς θυγατρὸς τοῦ «ἄρχοντος» Ῥαμαδάνη ἔλαβεν ὁ ναὸς ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῆς 1800 ἄσπρα. Αὐτοὶ ἦσαν τὰ μνήματα τῆς οἰκογενείας Λαχοδάρη, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὸ τοῦ Ῥάδουλα ἡγεμόνος Βλαχίας· αὐτοὶ τὸ τοῦ ἀδραγομάνου Ἰσαάκ, τὰ τῆς οἰκογενείας Δράκου Σούτσου¹⁷⁶, τοῦ διδασκάλου Γρακου-

μάκη¹⁷⁷, καὶ τοῦ Διαμαντῆ Ράζου. Τῶν δύο τελευταίων ὁ μὲν ἀναφέρεται θανὼν τῇ 13 ἢ 14 μαΐου 1737, ὁ δὲ Ῥάζος τῷ 1743. Ἐν Χάσκιοι, ὡς γνωστὸν, ἐτάφη καὶ ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν, καὶ ὁ πολὺς ἐκ Κασταρίας Μανωλάκης.

Προστεθείσθω ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ πατριάρχης, ἐπὶ τῇ παρ' αὐτοῦ γινομένη θείᾳ λειτουργίᾳ τῇ 26 ἰουλίου, μνήμη τῆς ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς, ἐλάμβανεν ἀπὸ τοῦ ταμείου τοῦ ναοῦ 1775 ἄσπρα, περίπου 120 φράγκα τῆς σήμερον.

Ὁ ναὸς εἶχε τότε δύο νεκροταφεῖα, ὧν τὸ ἕτερον ἐλέγετο «τὰ ἀπάνω μνήματα».

Τῷ 1732—1733 ἐχορήγει 480 ἄσπρα κατὰ μῆνα μισθὸν εἰς τὸν διδάσκαλον, ἥτοι τριάκοντα περίπου φράγκα. Ἐκτοτε εὐδαμοῦ εὐρίσκω σχολείου μνηεῖον, ἢ κατὰ τὸ ἔτος 1791, ἀλλ' ἄγνωστος ὁ τοῦ διδασκάλου μισθός. Ἐν τούτοις τὸ ταμεῖον τοῦ ναοῦ ἦν πλουσιώτατον, εἰσπράττον ἀπὸ μνημάτων καὶ ἀπὸ ἐμβατοικίων ἀρκετὸν χρῆμα. Κατὰ τὰ 1730—1740 οἱ δύο προσετώτες ἱερεῖς ἰδίδον ἐμβατοίκιον εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ ναοῦ 49,800 ἄσπρα, ἥτοι τρισχίλια ἂν μὴ ἀπατώμαι, φράγκα χρυσᾷ τῆς σήμερον!

177. Γιακουμάκης ἦν βεβαίως ὁ διάσημος ἐπὶ εὐσεβεῖα καὶ παιδείᾳ Ἰακώβος Μάνος ὁ Ἀργεῖος, περὶ οὗ ἴδε Χρονικὰ τῆς Πατριαρχ. Ἀκαδημίας, ὑπὸ Μ. Γεδεών· σελ. 136—139.

175. Θεοκλήτης ὁ Νικομηδείας, οὗ ὁ θάνατος ἐν καταστίγῃ τινι τῆς ἐκκλησίας ἀναφέρεται κατὰ ἰούνιον τοῦ 1743.

176. Κατὰ μαΐον τοῦ 1737, θανούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ἔδωκε δικαίωμα τῆς ἐνταφιάσεως αὐτῆς ὁ Δράκος εἰς τὸν ναὸν 7200 ἄσπρα.

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΛΕΡΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΥΜΝΟΥ¹.

ἡ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἐπισκοπὴ τῆς μητροπόλεως
Ῥόδου διατελέσασα, ἀπὸ τοῦ νομῆριου τοῦ 1888 οὐ
μόνον τὴν τιμὴν ἐκτήσατο μητροπόλεως, ἀλλ' ἔτυχε
καὶ τῆς ὀρθῆς ὀνομασίας.

Ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ Συνταγματικῷ τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὑποκειμένων ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων, ἀνήκοντι, καθὰ φρονεῖσιν οἱ ἐκδόται τοῦ « Συντάγματος τῶν Ἱερῶν Κανόνων² » κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπιξεργασίαν εἰς τὴν Ε' ἐκτονταετηρίδα, κατὰ δὲ τὴν ἐνεστῶσαν αὐτοῦ κατάστασιν εἰς τὰ τέλη τῆς Θ', ὁ μητροπολίτης Ῥόδου, λιγόμενος εἰτα ἑξαρχος τῶν Κυκλάδων νήσων, εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκοπὰς ἑνδεκα, ὧν πρώτη μὲν ἦ Σάμος, ὀγδοὴ δὲ ἡ Λέρος³. ἐπεὶ δ' ἐν τῇ ἀναγραφῇ σιωπᾶται τὸ ὄνομα τῆς Καλύμνου καὶ τῆς Ἀστυπάλαιας, δικαιόυμαι ἵνα φρονῶ ὅτι τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην ἀπῆρτιζον αἱ τρεῖς αὗται νῆσοι, ἀφοῦ ἄλλως ἐν τῇ Ε' οἴκουμιν.

1. Κατὰ τὴν ἐν σελίδι 51 σημείωσιν 60, παρατίθεται ὅτι ἐν ἐπιμέτρῳ Δ' τὸ περὶ τῆς μητροπόλεως Λέρου καὶ Καλὸν μιν ἀριθρίζειν. οἰοῦναι συμ-λῆρωμα εἰς τὰ «Λεριακά» τοῦ μακαρίτου Οἰκονομοπούλου. Μετ' αὐτὸ τὰντιταται σημείωμά τι συνοπτικώτατον περὶ μητροπολιτῶν τινῶν Ὑβρακλείας.

2. 'Εν προλόγῳ τοῦ Ε' τόμου, σελ. ιβ'.

3. «Τάξις πρωτοκαθεδρίας μητροπολιτῶν καὶ αὐτοκεφάλων, καὶ ἐπισκόπων, τελούντων ὑπὸ τὸν Ἀποστολικὸν θρόνον ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως ἐν τόμῳ Ε', ἀπὸ σελίδος 455—472. Ἰὸς ἰδίως σελ. 463.

Συνόδῳ (τῷ 553), ὡς ἐσημείωσεν ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Σακκελίων, ὑπογράφει μεταξὺ τῶν πατέρων αὐτῆς « Ἰωάννης ἐπίσκοπος Λέρου »· ἐν τῇ Ζ' Συνόδῳ (τῷ 787) « Σέργιος ἐπίσκοπος Λέρου »· ἐν τῇ ἐπὶ Φωτίου μεγάλῃ Συνόδῳ « Ἰωσήφ ἐπίσκοπος Λέρου », τρεῖς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῶν νήσων Λέρου καὶ Καλύμνου ἐπισκόπων⁴. Ἐν τῷ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος τυπωθέντι, Συνταγματίῳ ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη τάττεται δεκάτῃ πρώτῃ, διότι ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος, ὡς εἰκάζει τις, συνεστήθησαν αἱ ἐπισκοπαὶ Νισούρων, Ἰκαρίας, καὶ Ἀστυπαλαίας⁵, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι μεταξὺ τῶν αἰώνων τούτων ἀπεσπάρθη μία νῆσος ἐκ τῶν τριῶν ἴσως τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ἐπισκοπὴν, μεινάσης μόνον τῆς Καλύμνου συνηνωμένης. Ἀτυχῶς, χάσμα μέγα ἐπιπροσθεῖ μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας ἱστορικῆς περιόδου, καθ' ἣν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς νήσου ἤρξαντο διαστρέφοντες ἀμαθεῖς χειρογράφων ἀντιγραφεῖς. Οὕτως, ἐνῷ τῷ 1087 ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ⁶ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα γεγραμμένον ὀρθῶς, « ἐπισκοπὴ Λέρου », σύγχρονον ἐγγράφον, ἡ τοῦ κτίτορος τῆς ἐν Πάτμῳ σιδασμίας τοῦ Θεολόγου Μονῆς ὁπίου Χριστοδοῦλου ὑποτύπωσις ὀνομάζει Λέρ-

4. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου ἐκδ. Ἀθηνῶν, τῷ
1884, σελ. 78, σημ.

5. Συνταγμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων τόμ. Ε', σελ. 483.
Χρῶμαι τῇ λέξει Συνταγμα-τὶς οὐχὶ δίδει οὕτως ὀνόμαζον οἱ
πάλαιοι ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ σημερινὴν ἐκδοχὴν αὐτῆς.

6. Ἀκολουθία ὁσίου Χριστοδούλου· κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν
ἐκδοσιν· σελ. 78, ὑποσημείωσις Ἰ. Σακελίωτος.

νον, ἄλλη δὲ γραφὴ παρὰ Σουΐδα μετέβαλεν εἰς Λέρνην⁷. Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἐπισήμως γραφὴ μακρὸν χρόνον ἀντηγωνίσθη πρὸς τὴν διεφθαρμένην. Ὁ τῷ 1187, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ I. Σακκελίωνος, προϊστάμενος τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης Κωνσταντῖνος ὀρθῶς γράφει τοῦτο· μετὰ τινα καιρὸν ἀπαντῶμεν Νεῖλον ἐπίσκοπον, Λέρου καὶ τοῦτον ὀρθῶς ἐν ἐπισήμῳ γράμματι γραφόμενον⁸, οὐχὶ δὲ Λέρνης, ὡς ὀνομάζει τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην χρυσόβουλλον⁹ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐκδεδομένον τῷ 1259. Εἰ δ' ἐν τῷ παρὰ Μαρτίνῳ Κρουσίῳ καταλόγῳ τῶν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Β' τοῦ Τρανοῦ ἀκμασάντων ἀρχιερέων ἀνεγρήθη καὶ Κάλλιστος ὁ ἐπίσκοπος τῶν νήσων ὀρθῶς γράφει τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα, τὴν τοιαύτην διόρθωσιν νομίζω μᾶλλον ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς γραφίδος τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά¹⁰, διότι ὀλίγα μετὰ ταῦτα ἴτη, τῷ 1610,

7. Ἐν λξ. Μελεαγρίδης.

8. Σιγίλλιον πατριαρχικὸν ἐν τῷ Γραμματοφυλακείῳ τῆς ἐν Πάτρῳ Μονῆς ἀποκείμενον, ὑπ' ἀριθμὸν 34, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1254—1258 ἀπολυθέν. Ἀπορὸν ἐστὶ μοι εἶπερ ὁ ἐπὶ Συμεὼν τοῦ Τραπεζουντίου Νεῖλος ἐπίσκοπος Λέρου συγγίεται πρὸς τὸν Νεῖλον τοῦτον, τοῦ Σακκελίωνος σιωπῶντος. Τὸ ὄνομα τοῦ Νεῖλου (Β') εὕρισκω ἐν τόμῳ Ζ' «Εὐλαγγ. Κήρυκας», σελ. 326—329. Περὶ τῆς ὑποθέσεως, εἰς τὴν ὁ Λέρου Νεῖλος ἐνεπλάκη, βλ. τοὺς ἐμοὺς «Πατριαρχικοὺς Πίνακας» σελ. 484.

9. Ἐν ἀριθμῷ 27 τοῦ Γραμματοφυλακείου τῆς ἐν Πάτρῳ Μονῆς, τοσοῦτον ὅντι πλουσίῳ πρὸς παροχὴν εἰδήσεων ἀπορρυσσῶν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἱστορίαν τῆς τε περιαντόμου ταύτης νήσου καὶ τινων ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς.

10. Ὁ κατάλογος ἐκτείνεται ἀπὸ σελίδος 506—507 τῆς Turcogræciæ.

Νεοφύτος οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἐπισήμῳ γράμματι πεντάκις ἀναφέρει τὸ ὄνομα γράφων διὰ τῆς μὴ ὀρθῆς γραφῆς¹¹. Ἐκτοτε μέχρι σήμερον ἡ λέξις ἔμεινεν ἀδιόρθωτος, ἡ δ' ἀληθὴς καὶ ὀρθὴ γραφὴ ἀποκατεστάθη μετὰ ὀκτακόσια σχεδὸν ἀπὸ τῆς διαστροφῆς ἴτη ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Ε' τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως γράμματος ἐκκλησιαστικοῦ, ἀπολυθέντος τῷ 1585, πληροφορούμεθα ὅτι τὴν μίαν ἐκ τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην νήσων, τὴν Ἀστυπάλαιαν, ὁ πατριάρχης Θεόκλητος Β' ὁ ἀπὸ Φιλίππουπόλεως ἐχορήγησεν, ὡς ἐξαρχίαν, εἰς τὸν πρωταποσταλάριον τῆς Μ. Ἐκκλησίας Κωνσταντίνου ἅμα τῇ Ἰκαρίᾳ καὶ τῇ νήσῳ τῶν Ψαρρῶν¹². ὁ δὲ πατριάρχης Ματθαῖος Β' ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, ἀποσπᾶσας τῷ 1595 μόνον τὴν Κάλυμνον, καὶ προσθεὶς μὲν αὐτῇ τὴν Ἀμοργὸν καὶ Σέριρον, ἀποτελέσας δ' αὐτὰς πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν, ἀφιλοτίμησεν εἰς τὸν πρωτοκανονάρχον τῆς Μ. Ἐκκλησίας Μιχαὴλ¹³.

11. Βλέπε τὴν ἐμὴν διατριβὴν «Μνημεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναϊς νήσοις» μέρος Β', ἐν «Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ», τόμ. Δ', σελ. 450—451.

12. Τὸ γράμμα παρὰ Κ. Σάβα, ἐν σελ. 205—208 τοῦ Βιογραφ. Σχεδιάσματος περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Β'. Μιμνήσκαται δὲ τῆς πράξεως τοῦ Θεοκλήτου καὶ Μελέτιος ὁ Ἀθηναῖος Ἐκκλησ. Ἱστορίας τόμ. Γ', σελ. 403. Τὸ ὑπὸ Σάβα ἐκδοθέν ἔγγραφο ὁ κ. Ματθαῖος Παρανίκας ἐξέδωκεν ὡς ἀνέκδοτον, κἂν τούτῳ μὴ διορθωθεὶς ὁ τοὺς ἄλλους ἐπιχειρῶν διορθῶν, καὶ δεικνὸς ὡς εἰς ἀμαθίαν θράσος φέροι.

13. Μ. Ι. Γεδεών ἐν «Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ» τόμ. Δ', σελ. 450, ὅπου τὸ πρῶτον ἔγγραφο τοῦ Νεοφύτου.

Ταῦτα δὲ βεβαίως ἐγένοντο χωρὶς καὶ ἐίδῃσιν ἡ λάβῃ παραμικρὰν ὁ μητροπολίτης Ῥόδου, ὅστις τὸν ἀπρίλιον, ὡς εἰκάζω, τοῦ 1610, προσελθὼν εἰς τὸν πατριαρχὴν Νεόφυτον καὶ τὴν σύνοδον αὐτοῦ, παρίστη τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποθέσεως· τότε ὁ Νεόφυτος ἐνέκρινε ἢ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν ἱεράν ἐπισκοπὴν Λέρνης ἢ Ἀστυπάλαια καὶ ἡ Κάλυμνος¹⁴. Καὶ σημειωτέον ὅτι ὁ αἰοιδίμος Νεόφυτος τῷ 1602 ἦν ἐπικυρώσας τὴν πρᾶξιν τοῦ προκατόχου πατριάρχου Μαθθαίου. Ἄλλ' ἂν ὅχι αἱ λοιπαὶ νῆσοι, ἡ Ἀστυπάλαια ὑπῆρχεν ἰδίως, ὡς φαίνεται, μῆλον, ἡ δ' ἐπ' αὐτῆς πνευματικὴ δικαιοδοσία τινος τῶν πλησιοχώρων ἐπισκοπῶν ἱμεινεν ἀρστος οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ 1585 καὶ κατόπιν ἐπὶ Μαθθαίου Β' τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ τινὰ μετὰ τὸν Νεόφυτον Β' ἔτη, οὐδ' ἴσχυσεν ἐμπεδῶσαι τὸ καίνον τῆς ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Λέρνης ὑπαγωγῆς αὐτῆς ἢ ἀπὸ τοῦ ἀπριλίου 1610 συνοδικὴ Νεοφύτου τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν ἀπόφασις. Μέχρι τοῦ 1646 ἡ νῆσος Ἀστυπάλαια ἀπετέλει μέρος ἐξαρχίας πατριαρχικῆς, ἦν εἰρηλοτῆς ὁ κατὰ καιρὸν πατριάρχης ἐνὶ τῶν τοῦ Πατριαρχείου γραμματέων, διότι οὐδεὶς ἐξήσκει πνευματικὴν ὑποπτεῖαν ἐν αὐτῇ, ἀταξίαι δὲ πολλαὶ καὶ πρὸ πάντων ἀθέμιτοι γάμοι συνέβαινον ἀρέβως· ἡ κατάστασις αὕτη ἐπεκράτει οὐ μόνον ἐν Ἀστυπαλαίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς νήσοις Ἀμοργῷ, Σίφνῳ, Φολειγάνδρῳ, Μυκόνῳ, Σο-

14. Αὐτόθι· σελ. 451. Οὐ σημειοῦνται τὰ ὀνόματα μήτε τοῦ τότε μητροπολίτου Ῥόδου, μήτε τοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐπισκόπου.

κίνῳ, Ἀνάφῃ, Ἴῳ, Σερύφῳ, Ἡρακλείτῳ¹⁵, καὶ ταῖς περίξ, αἵτινες ἦσαν ἐξαρχία πατριαρχικὴ. Πρὸς ἐξάλειψιν τῶν ἐν αὐταῖς συμβαινουσῶν παρανομιῶν, ἡ μᾶλλον ἐπὶ διδασκαλίᾳ τοῦ θείου νόμου, Παρθένιος Β' ὁ Ὑξὺς, τὸ δεύτερον κοσμῶν τὸν θρόνον, ἔκρινεν ἀναγκαίαν κατὰ αὐγουστον τοῦ 1646 τὴν εἰς ἐν ἑνώσιν τούτων τῶν νήσων ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Σίφνου. Εἰκάζω ὅτι τότε συνεστήθη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη, εἰς ἣν ὑπήχθη ἡ νῆσος Ἀστυπάλαια, τοῦ ἐπισκόπου Λέρνης ἀρκεσθέντος ἐκόντος ἄκοντος εἰς τὰς λοιπὰς δύο νήσους τὰς τότε τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην ἀποτελούσας. Φαίνεται ὅτι ἦν ἡ κατάστασις αὐτῶν οἰκτρὰ, ἀφοῦ δις καὶ τρίς ἐπὶ Παρθενίου συνεκροτήθησαν οὐ μόνον ἀρχιερείων, ἀλλὰ καὶ κληρικῶν, ἀξιωματικῶν δὴλα δὴ τοῦ Πατριαρχείου, καὶ προϋχόντων τοῦ Γένους συνελεύσεις, ὧν ἀποτελεσμα ἡ σύστασις τῆς νέας ἀρχιεπισκοπῆς, ἣν ἐξελεῖξάτο πρὸς κατοικίαν αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου τὸ τρίτον παραίτησιν, ὁ πατριάρχης πρῶτον Κωνσταντινουπόλεως Ἰωαννίκιος Β' ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας, εἰς Σίφνον ἰδίως ἐγκαταβιῶσας¹⁶.

Ἐτὼν παρέρχεται σειρά μακρὰ, μακρὰν ἄγουσα

15. Ἡ Ἡρακλείτῳ ἀγνοῶ τίς ἦν, καὶ τί ὄνομα φέρει σήμερον· τὸ δὲ γράμμα τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Β' (1646) ἐξέφυκε ἐν τόμῳ Δ', σελ. 451 «Ἐκκληστ. Ἀληθείας».

16. Ἐν τῷ παρὰ Bandurii καμίνῳ καταλόγῳ πατριαρχῶν ἀναφέρεται ὅτι εἰς Ἰωαννίκιον τὸν Β' ἐδόθησαν αἱ Κυκλάδες νῆσοι «πρὸς ἱερωσίαν του»· ἐπειδὴ δὲ γινώσκουμεν ὅτι διέμενον ἐν Σίφνῳ, φανερὸν ὅτι ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη. Γκιῶν, Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου· ἐν Σύμφ, 1876, σελ. 16'.

σιωπὴν, μηδὲν ἡμᾶς διδάσκουσα περὶ τῶν ἐπισκόπων· ὁ τελευταῖος, ὃν γινώσκουμεν, ἐστὶν ὁ ἐπὶ τοῦ πατριαρχοῦ Ἱερεμίου Β' τοῦ ἀπὸ Λαρίσσης τοῦ Τρανὸς ζήσας Κάλλιστος, ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ῥόδου, Κάλλιστον ὡσαύτως ὀνομαζόμενον. Μετ' αὐτὸν ὁ Οἰκονομόπουλος ἐν Λερισκοῖς (σελ. 113) ἐγνώρισεν ἡμῖν Παχώμιον Λέρου, τὸν πρῶτον Ῥόδου, διοικούντα τὴν ἐπισκοπὴν τῷ 1643. Κατόπιν αὐτοῦ ἐστὶ μοι γνωστὸς ὁ Συμεὼν, οὗτινος ἐγγράφον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1725 χρονολογούμενον ἀπόκειται ἐν τῇ παρ' ἐμοὶ μικρᾷ συλλογῇ παλαιῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν¹⁷. τὸ γράμμα τοῦτο δ' ἐστὶ πωλητήριον γινόμε-

17. Ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης, ἥς μέρεα ἀ-αφίεται καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Σποράδων νήσων, χρήσιμόν ἐστιν, ὡς νομίζω, γράμμα, συνταχθέν μὲν ἐν Λέρῳ ἐπὶ τοῦ Λέρου Συμεῶν, χρονολογίαν δὲ φέρον 1717, ὀκτωβρίου 29, καὶ γνωρίζον ἡμῖν ἔθιμά τινα τοπικὰ, εἰσέτι μὴ μελετηθέντα καθ' ὁλοκλήριον, καὶ ὧν τινὰ ἐν χρήσει κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἔχομεν ἐν Ἀθήναις ἐκδοθέντα τῷ 1853, ὑπὸ τίτλον « Συλλογὴ τοπικῶν ἐν Ἑλλάδι συνηθειῶν ». Τὸ ὑπ' ὅψιν ἐγγράφον φέρει πληθὺν ἀνορθογραφικῶν, ἀ: διορθῶ, ἵνα μὴ καὶ τετυπωμένον ἀναγνωστῇ δυσκόλως. Ἔχει δ' αὖτω· « Τὴν σήμερον, ἐγὼ, Γαρουφαλὶὰ τοῦ Γεωργίου τοῦ Βουβῆτα ἡ θυγάτηρ, καὶ τοῦ Ἰωάννη τῆς Τζόρτζενας ἡ γυνὴ, ἐστρωται καὶ νὰ εὐρίσκουνταν ἕνας ἄνθρωπος μέσῃ εἰς τὸ σπῆτι μου. Ἰωάννης ὀνόματι, μερικὸ καιρὸν ἤθελε νὰ πάγῃ εἰς χωριό(ι), καὶ εὐρίσκότανε ἕνα τουφέκι· καὶ μὴ ξυρόντας πῶς ἔτανε γμάτο, ἐπῆρε τὸ τουφέκι ἀπὸ διαβάλεο συνεργία καὶ ἰδύρεται τὴν· καὶ εἰς τὰ καλά της, καὶ εἰς τὸν νοῦν της, ὡς καθὼς ἦτον, καὶ πρώτη ἔκραξε τοὺς γέροντας, μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ εἰς τὸν κύριόν της τὸν γέρον Γεώργη καὶ εἰς τὸν ἄνδρα της

νον ἐν Καλύμνῳ. Περὶ τοῦ Συμεῶν γινώσκουμεν ἀπὸ γράμματος ἀδήλου πατριαρχοῦ, ὅτι, περὶ τὰ ἔτη πάντως 1720 — 1730, ὁ ἐπίσκοπος οὗτος πλαστογραφῇ-

τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν ἀδελφόν της τὸν Κωνσταντῆν, καὶ τοὺς εἶπε· φυλάγου πατέρα μου, καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἐσὺ Ἰωάννη, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὅπου μὲ βίρετε τὸν Ἰωάννην, νὰ μὴ τὸν ἀπειράξετε σας, διατὶ ἐγὼ ξεύρω πῶς δὲν ἤθελε νὰ μὲ βαρέσῃ· καὶ ἐγὼ ἔκκαμα τὸ αἷμά μου χαλάλι· καὶ ὅποιος θέλει [τραβήξῃ κρίσι] δ: ἔχῃ τὴν κατάρα τῆς Παναγίας καὶ τὸ ἀνέθεμα ἀπὸ λόγου μου, καὶ εἴ τι θάνατον ἐτραβήξῃ ἐγὼ, νὰ λάβῃ κ' ἐκεῖνος. Καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας ἐγένινεν ἡ παροῦσα ὁμολογία κατέμπροσθεν τῶν ὑποκάτωθεν γεγραμμένων.

Γαρουφαλὶὰ ἡ θυγάτηρ Γεωργίου Βουβόνδα. — Γέρων Γεώργης Βούδοντας βεβαιῶν τὰ ἄνωθεν. — Ἐγὼ Ἰωάννης πατέρας της βεβαιῶν τὰ ἄνωθεν. — Κωνσταντῆς ἀδελφός της βεβαιῶν τὰ ἄνωθεν. — «Γιαλᾶς Ἰωάννης Ρεῖζη καὶ σοῦμπασις — Ζαχαρίας Φακᾶ. — «Γεώργης Βαρσαμῦ καὶ γραμματικός. — Ἰωάννης Ζαχαρίου (: . .) — Βαγγελενὸς παπᾶ Μπωτωφᾶ μαρτυρῶ. — Εὐαγγελινὸς Ἰωάννου Εὐαγγελινοῦ. — Ἰωάννης Μοναχοῦ μάρτυς. — Γεώργιος Νικολαύρης. — Λατζῆ Στεφανῆς Ἰωάννου γραμματικοῦ».

Τὸ ἐγγράφον τοῦτο μαρτυρεῖ μὲν τὸ ἀδιάφορον τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς παρὰ τοῖς νησιώταις, τοῦτο δὲ μεθ' ἑτέρων ὑπὸ λογίου τινὸς ἐκδοθησομένων εὐδοκοῦντος Θεοῦ, συντελέσει ποτὲ τὴν γνώσιν τῶν τοπικῶν ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδοξούσαις παροικίαις τῆς Ἀνατολῆς συνηθειῶν, ἐφ' ὧν ἡ μακρὰ μελέτη νομομαθῶν ἀνακλύψει κατόπι τὴν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐθίμων ἐπιρροὴν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ξενικοῦ θεσμοῦ ἀπ' Ἀνατολῆς ἢ Δύσεως ἐγαλιματισθέντος καὶ μὴ ριζοβολήσαντος, ἢ τὴν τῶν ἡμετέρων ἐθίμων ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐθίμων τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ πρωτότυπον ἰδωρησάμην εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς ἐνταῦθα Μεταϊωνολογικῆς Ἑταιρίας.

σας γράμματα καθιστώντα δῆθεν αὐτὸν ἐπίτροπον τοῦ μητροπολίτου Ῥόδου μετέβη καὶ περιήρχετο τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, πλείστα μὲν ἀθέμιτα τολμῶν, οἷον χειροτονίας καὶ γάμους ἀκανονίστους παρ' ἐνορίαν, δικαιώματα δὲ ξένα σφειτερίζομενος· ἀνέφερον ταῦτα πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν δι' ἀναφορᾶς οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Ῥόδου, ὁ δὲ πατριάρχης (ἴσως Ἱερεμίας ὁ ἀπὸ Καισαρείας ἢ Παΐσιος ὁ ἀπὸ Νικομηδείας) ἐστειλεν ἑξαρχον Νεόφυτόν τινα, ὃν ἐπίσκοπον γράφει χωρὶς ἐνδείξεως τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς ὀνόματος, ἐμπτωρήθησαν τὰ παρὰ κανόνας ὑπὸ τοῦ Συμειῶν γινόμενα, προσεκλήθη δ' αὐτὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπολογία, μείνας ἀναπολόγητος· ὁ Συμειῶν, κατὰ συμπάθειαν καταδικασθεὶς εἰς ἀργίαν, διετάχθη 'να ἀποδῷ μὲν ὅσα συνήγαγεν ἐξ ἱεροπραξιῶν χρήματα τῷ μητροπολίτῃ Ῥόδου, 'να ζητήσῃ δ' ἀπ' αὐτοῦ συγγνώμην, ὅτι καὶ ἱμελλε 'να τύχῃ τῆς ἀδείας τοῦ τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκτελεῖν.

Τὸν Συμειῶν διεδεξάτο Ἰγνάτιος ὁ ἐκ Σύμης, χειροτονηθεὶς, ἴσως ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 19 Μαΐου 1756, ἀποθανὼν δὲ κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 1800. Ἦν εὐτυχὴς ὁ καλὸς ἐπίσκοπος ἰδὼν γόνους μὲν ἐπιφανῶν τῆς νήσου Λέρου οἰκογενειῶν προαγομένους εἰς ὑψίστους ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ βαθμοὺς, ὡς Μεθόδιον καὶ Μελέτιον μητροπολίτας Ἡρακλείας, Ἰγνάτιον τὸν Ἰμβρου, καὶ τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Γεράσιμον, ἀνεγείραντα μέγιστον ἐν Λέρῳ οἶκον, ἐτι σωζόμενον ἐν ἱερπίοις, καὶ λογίους ἄνδρας ἐν τῇ σχολῇ τῆς νήσου διδάσκοντας καὶ αὐτόθι διαμένοντας, ὡς τὸν Νικήταν

Πέτρου, τὸν πάτριον «φιλόσοφον» τὸν ἐν τῇ σχολῇ τῆς νήσου Λέρου, ὡς ἡ παράδοσις θελεῖ, διδάξαντα Δανιὴλ ἀκολουθῶς ἐπίσκοπον Σιθαστείας, εἰτα (1793) μητροπολίτην Βιζύης¹⁸, καὶ τὸν διδάσκαλον τῶν κοινῶν γραμμάτων Γαβριὴλ Καρνίτην, πρὸ τῶν μέσων μὲν τοῦ 1Η' αἰῶνος ἐν τῇ νήτῳ γεννηθέντα, θανόντα δὲ τῷ 1853 ἐν ἡλικίᾳ ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν ἐτῶν. Ἐπὶ Ἰγνατίου ἐγένετο περίεργος τις σύμβασις μεταξὺ τῶν κατοίκων Καλύμνου, ἧς τὸ πρωτότυπον ἰδωρησάμην εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεσαιωνικῶν Ἑρευνῶν¹⁹.]]

Τοῦ Ἰγνατίου διαδόχος ἐγένετο κατὰ τὸν ἰανουάριον, ὡς νομίζω, τοῦ 1800, ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου ἱερομόναχος Ἰγνάτιος, ἀποθανὼν κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1818. Ἐπ' αὐτοῦ βλασταὶ τῆς νήσου ταύτης ἀνεδείχθησαν μητροπολίται θρόνων ἀρχιερατικῶν ἐξεχόντων Μακάριος ὁ Τορνόβου καὶ κατόπιν Ἐφῆσου καὶ τινες ἄλλοι, ὧν ἑκτενὴς ἐν καιρῷ γενήσεται μνεία, ἐκ δὲ τῆς Καλύμνου ὁ πρῶτος μὲν μητροπολίτης Βιζύης (1817—1821) εἰτα δὲ Δέρκων Ἱερεμίας.

Διεδεξάτο τὸν Ἰγνάτιον ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Ἱερεμίας ὁ καλύμνιος, μεθ' ὃν θανόντα ἐχειροτονήθη κατὰ ἰούλιον τοῦ 1844 ὁ Διονύσιος, μουσικώτατος καὶ καλὸς ἀνὴρ, ἐφ' οὗ ποιμάναντος τὴν ἐπισκοπὴν μέχρι τοῦ 1863 καὶ τότε θανόντος, οὐ μόνον οἱ καλύμνιοι ἤρξαντο εἰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑσπερίαν μεταβαίνοντες

18. Βλέπε περὶ αὐτοῦ τὴν ἐμὴν διατριβὴν περὶ τινῶν μητροπολιτῶν Βιζύης, ἐν τόμῳ Γ' α' Ἐκκλησ. Ἀληθείας», σελ. 424.

19. Ἐξέλιπον ταύτην ἐν Δ' τόμῳ τῆς α' Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», σελ. 438.

πρὸς σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ καὶ ἀτυπαλαιῶς καὶ λέριοι ζητοῦντες παραιτέρω παιδείῃσιν καὶ μόρῳσιν ἐπιστημονικὴν ἐν Ἀθήναις. Κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1838, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ' ἀποσπάσας ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου τὴν Ἀστυπάλαιαν ἤνωσεν αὐτῇ αὐτὴν τῇ ἐπισκοπῇ Λέρνης.

Ἡ σειρά τῶν μετὰ ταῦτα ἐπισκόπων τὴν νήσον τούτων ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα μόνον λόγῳ συμπληρώσεως τῆς μικρᾶς μου ταύτης σημειώσεως· ἔχει δ' οὕτω: 1863 — 1870 Ἰγνάτιος, ἐκλεγὼς ἐπίσκοπος τῇ 22 μαΐου 1863, καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι· 1870 — 1875 Μακάριος, πολλὰ δυσχερεστήσας τοῖς κατοικοῖς ἐπὶ πράξεσιν ἀκανονίστοις καὶ παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν· 1875 — 1888 Δανιὴλ Κερυλιάνος ὁ ἐκ Πάτμου, τῶς τιτουλάριος ἐπίσκοπος Βαλίτζης, βοηθὸς τοῦ μητροπολίτου Σμύρνης, καὶ πρὸ τούτου ἀντιπρόσωπος τοῦ πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν Μόσχῃ, λόγιος ἀνὴρ. Σημειωτέον ὅτι τῷ 1862, ἐδόθη τῷ Λέρου καὶ ἡ Πάτμος, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀφηρίθη ταύτη, ἡ δὲ ποθυμμένη τετράνησος ἔμεινεν ἔχουσα νήσους τρεῖς, ὑπὸ ἐπίσκοπον. Ὁ νῦν μητροπολίτης Λέρου καὶ Καλύμνου κ. Χρυσάνθος ὁ βυζάντιος, ἀπὸ μὲν τοῦ 1874 τιτουλάριος ἐπίσκοπος Ἀβυδου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1885 ἀρχιεπίσκοπος Νευροκοπίου, ἐστὶν ὁ πρῶτος μητροπολίτης Λέρου (Καλύμνου καὶ Ἀστυπάλαιας) μετὰ πολλὰς ἐκατονταετηρίδας ἀπὸ ἐπισκοπῆς προβιβασθείσης εἰς τιμὴν μητροπόλεως· (διατελεῖ δὲ τοιοῦτος ἀπὸ τοῦ ὀκτωβρίου 1888).

Πρὸς συμπλήρωσιν ἀπαιτεῖται ἵνα σημειώσω τινὰ περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐπιφανῶν τέκνων τῆς νήσου Λέρου, ἐν ἧ κατὰ μάρτιον τοῦ 1878 διαμείνας πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐκ πατρὸς συγγενῶν μου, μάτην ἐξήτασα περὶ τῶν γεννηθέντων ἐν αὐτῇ λογίων λαϊκῶν ἢ κληρικῶν.

Ἐν τοῖς δύο τελευταίοις αἰῶσιν ἀρχαιότερος κληρικὸς ἐκ Λέρου, περὶ οὗ ἔχομεν εἰδήσεις, ἐστὶν ὁ μητροπολίτης Ἡρακλείας Γεννάδιος, ψηφισθεὶς τὸ πρῶτον μητροπολίτης Χίου τῇ 31 μαΐου 1696, ἀντὶ τοῦ παραιτησαμένου Χίου Γρηγορίου, προαχθεὶς δ' εἰς τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1714, καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1716. Ἦν ἀνὴρ λόγιος, θεοσεβὴς, χρηστῆς πολιτείας, ἐπαινεθεὶς ὑπὸ Δημητρίου Προκοπίου, Βεντότη, καὶ Lequien.

Ἀνεψιὸς τοῦ Γενναδίου ἐγένετο ὁ Γεράσιμος, παρὰ τῷ θεῷ μένων ἐν Χίῳ, καὶ διαδεχάμενος ἐκεῖνον ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς ἵνα ἀποσυρθῇ ἀπὸ τῆς Χίου τῇ 20 αὐγούστου 1714, ὅτε ἐξελέγη Χίου ὁ ἐπίσκοπος Κυδωνίας Δανιὴλ. Πιθανῶς τῷ 1715 προήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν Νικαίας, εἰς δὲ τὴν τῆς Ἡρακλείας τὸν νοέμβριον ἢ δεκέμβριον τοῦ 1726, ἧς καὶ προέστη μέχρις αὐγούστου τοῦ 1760, ὅτε παρητήτατο τὸν θρόνον, καὶ ἐφησυχάζων ἀπεβίωσε τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1761, ὑπερογδοηκοντούτης. Ἐν τοῖς κληρικῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀνεδείχθη πράγματι ἐπιφανέστατος. Ἐπαινεῖται ὑπὸ Σεργίου Μακραιῦ, Βεντότη.

Δαπόντες, καὶ Ἀλεξίου Σπανοῦ, ὃ ἐπέβλεπεν ὁ Γεράσιμος τὴν εἰς τὸ χυδαῖον ἑλληνικὸν ἰδίωμα παράφρασιν τῆς Ἐξαβίδου τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1744.

Νεόφυτος ὁ μητροπολίτης Σμύρνης ἀναδείχθη κληρικὸς ἐπιφανὴς ὑπὸ τὸν Γεράσιμον· ἐχειροτονήθη Σμύρνης μετὰ τὸ 1725 καὶ διατέλει τοιοῦτος ἕως τοῦ 1765. Συμπολίτης τοῦ Γερασίμου, εἶχεν ἐν τῇ μητροπόλει Σμύρνης ἐφημέριον καὶ σύγκαιλλον, μορφωθέντα κατὰ τὸ παρὰδειγμα τοῦ προστάτου, τὸν ἐκ Σμύρνης Γαβριήλ, ὃν ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Μοσχονησιῶν, καὶ ὅστις ἐκλείπει τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1780—1785. Τὸν ἀοίδιμον Νέφυτον ἐπαινοῦσι Σέργιος ὁ Μακρῆς, ὁ Δαπόντης, Ἰωσήπος ὁ Μοισιοῦδαξ, Μακῆριος ὁ διδάσκαλος Πάτριου, καὶ Εὐγένιος ὁ Βουλγαρίης.

Τέταρτος γνωστὸς ἱεράρχης, τιμήσας ἐν τῷ ΙΗ' αἰῶνι τὴν τε πατρίδα Λέρον καὶ τὴν διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν ἐστὶν ὁ τοῦ Γερασίμου ἀνεψιὸς Μεθόδιος, ἐπίσκοπος μὲν πρότερον Μιτρῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ αὐγούστου τοῦ 1760 μητροπολίτης Ἡρακλείας μέχρι Σεπτεμβρίου 1794, ὅτε παρῆτήσατο τὸν θρόνον· ἐπ' αὐτοῦ συνεστήθη ἐν Λέρῳ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐν ᾗ ἐδίδαξε Δανιήλ ὁ πᾶτριος (πρὸ τοῦ 1780), ὁ κατόπιν τιτουλάριος ἐπίσκοπος Σεβαστείας καὶ ἀπὸ τοῦ 1793

* Ἰδὲ περὶ τούτων τῶν τριῶν ἐκτενέστερον ἐν τῇ τ' α' Ἐκκλησίᾳ. Ἀληθείας, σελ. 541 καὶ ἐξ. καὶ τόμου Η', σελ. 399—402, καὶ Θ', σελ. 13—15.

μητροπολίτης Βιζύης· συνεστήθη δὲ σχολὴ καὶ ἐν Ῥαιδεστῷ καὶ ἐν Τυρολλῶν, (Τσορλού). Προστασία τοῦ Μεθοδίου προήχθησεν εἰς ἀρχιερατικὴν ἀξίαν:

Ἰγνάτιος ὁ ἐκ Λέρου, μητροπολίτης Ἰμβρου ἀπὸ τοῦ 1785—1793, καὶ

Μακῆριος ὁ Νικαίας, ἐκλεγείς Τυρνόβου τῷ 1806, μετατιθείς εἰς Νίκαιαν 1817, καὶ εἰς Ἐρεσον τῷ 1821, τρίτος δὲ ὁ

Γεράσιμος ἐπίσκοπος Μιτρῶν· ἀναδειχθείς πατριαρχῆς Ἀλεξανδρείας τῷ 1783 τῇ 20 ἰουνίου, καὶ ἀποθανὼν ἐν Ῥαχτιῷ τῆς Αἰγύπτου τῇ 9 αὐγούστου 1788, ἦν λόγιος ἀνὴρ, οὐ φέρονται μικρά τινα ἐν χειρογράφοις ἀποσημειώματα, ἀποκείμενα παρ' ἐμοί, ἃ ἔτι δημοσιεύσεις διὰ τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις, ὡς περιέχουσιν.

Ὁγδοὺς ἐν τῷ ΙΗ' αἰῶνι, κοσμήσας τὴν ἱεραρχίαν καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΘ', ἐστὶν ὁ Μελέτιος, ἐπίσκοπος Μυριοφύτου, διαδεχόμενος ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Ἡρακλείας κατὰ νοέμβριον τοῦ 1794 τὸν θεῖον αὐτοῦ Μεθόδιον, παραιτησάμενος τὴν μητρόπολιν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1821. Οὗτος τὴν ἑλλην. ἐν Ῥαιδεστῷ σχολὴν εἰς ἀποσύνθεσιν περιελθοῦσαν ἀνασυνέστησε τῷ 1817, ἐν δὲ Μυριοφύτῳ συνέστησεν ὡσαύτως σχολὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς αὐτόθι ἐπισκοπῆς αὐτοῦ.

Ἐννατὸς ἱεράρχης, γόνος τῆς Λέρου, τακτέος Ἰγνάτιος ὁ τοῦ Μελετίου ἀνεψιός, πρωτοσύγκελλος μὲν τῆς Ἡρακλείας μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1821, μητροπολίτης δ' αὐτῆς ἔκτοτε μέχρι τοῦ ἰουλίου 1830, ὅτε ἀπεβίωσεν· ὁ Ἰγνάτιος ἀνασυνέστησε καὶ πάλιν

τὴν ἐν Ῥαϊδιστῷ σχολήν. Ἦν μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ Λεοντοπούλου, συγγραφῆως Γραμματικῆς, ἧς προτάσσεται προσωπογραφία τοῦ Ἰγνατίου. Ἀπὸ ταύτης ληφθεῖσα ἐκδίδεται καὶ ἐν τῷ μετὰ χεῖρας συγγράμματι.

Ἐπὶ Μελετίου καὶ Ἰγνατίου, προστασίς τούτων, ἀνεδείχθησαν ἀρχιερεῖς οἱ ἐξῆς λέριοι λόγιοι :

Ἰγνάτιος ὁ πρῶν ἀρχιδιάκονος τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Ῥόδου, χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Λέρνης τῷ 1800, περὶ οὗ ἴδε σελ. ρμθ'.

Μελέτιος ὁ ἐπίσκοπος Ματρῶν, παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν τῇ 4 ἰουνίου 1822, μεταβὰς εἰς Ἑλλάδα, ὅπου διωρίσθη ἐπίσκοπος τῆς Ἀχαΐας, καὶ καὶ ἀποβιώσας τῷ 1842.

Ἰωαννίκιος ἐπίσκοπος Ἀρεαδιουπόλεως, ὅστις, τοῦ ἐπισκόπου Ἡλίουπόλεως Θεοδοσίου θανόντος, ἐψηρίσθη κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1822 ἐπίσκοπος αὐτῆς καὶ ἀπεβίωσε κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1841.

Μητροδράνης ἐπίσκοπος ὦν τιτουλάριος Ἀριστείας, χειροτονηθεὶς τὸν δεκέμβριον τοῦ 1817, προετίως διατελέσας τῆς συνοικίας Τζιβαλίου ἐν Κων/πόλει, ἀποθανὼν δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1837, ὡς ἱμαθον. Ἐγένετο προστάτης τῆς ἐν Λέρῃ σχολῆς.

Διονύσιος μητροπολίτης Βιρροΐας, ἀπόκληκτος γινόμενος τῷ 1848 καὶ παραιτησάμενος τὴν μητρόπολιν ταύτην.

Ἰγνάτιος ὁ Βότνης· πρῶν μὲν ἀρχιδιάκονος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ ἰούλιον δὲ τοῦ 1829 χειροτονηθεὶς μητροπολίτης Σαμακοβίου, τῷ 1836 μετατεθείς εἰς Ἄρταν, τῷ 1837 νοεμβρίου 15 καθαι-

ΙΓΝΑΞ Γ'.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΡΑΚΛΕΙΑΣ
(χαλκογραφία τοῦ 1828.)

Μ. Ι. ΓΕΛΕΩΝ, Ἐγγράφῃ Αἰθῶ καὶ Κερκύρας.

ρεθείς καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1841 μετατεθείς εἰς Βόσναν, ἀποθανὼν δὲ τῇ 10 μαρτίου 1852.

Μελέτιος ὁ Δράμας, δέκατος ἕκτος δυστυχῶς· ἀνεψίς Ἰγνατίου Ἡρακλείας, νεώτατος χειροτονηθείς ἐπίσκοπος Τυρολλώης, μετατεθείς εἰς τὴν μητρόπολιν Πωγωνιανῆς τὸν ἰούλιον τοῦ 1848, παραιτησάμενος ἀμέσως, εἶτα μετατεθείς εἰς Δράμαν, καὶ παυθεὶς τῇ 23 μαΐου 1861, προσῆλθεν εἰς τὴν τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίαν.

§

Ἡ μικρὰ αὕτη σημείωσις παρεξῆλθεν ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς σημειώσεως, ἀλλ' ὅπως δὴποτε γράφεται πρὸς συμπλήρωσιν ὧν ἔγραψα περὶ Λέρου. Πλήθος πληροφοριῶν ἱστορικῶν εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς παιδείῃς ἀναφερομένων ἀναγράφω ἐν ἰδίᾳ μακροῦ συγγραφῇ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ τελευταῖοι μητροπολίται τῆς Ἡρακλείας», ἐν ἧ καὶ πολλὰ διορθοῦνται τῶν ἐν τοῖς «Λερισκοῖς» τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Δ. Οἰκονομοπούλου γραφέντων κατὰ βίαν καὶ παραδρομὴν, ὡς νομίζω. Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς διατριβῆς μου ταύτης θέλει καταφανῆ τὸ σπουδαῖον τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς εἰς τε τὰ γράμματα, τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν προσήνεγκον οἱ ἐκ Λέρου βλαστοί, ὧν ἀμάραντον ἔσται τὸ κλέος, ἀτυχῶς ἐν ὀλίγαις σελίδι στενοχωρούμενον.

[ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ Β'].

Τὰ περὶ τῶν προαπειῶν (ὡς σήμερον νοοῦμεν τὴν λέξιν) τῆς ἡμετέρας πόλεως ἐν ταῖς σελήσι 57—91 ἀναγινωσκόμενα ἐγγράφησαν τῷ 1889, καὶ τὸ πρῶτον ἐξεδόθησαν διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», ἐν τισὶ νῦν διορθούμενα. Ἐπὶ παρατηρήσεσι φίλων, ἀναγκαιότατον ἔκρινα ἵνα ἐπεκτείνω τὴν περὶ τούτων λόγον, ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μᾶλλον ἑποψίν, διότι τὸ θέμα τοῦτο σχετίζεται πρὸς ὑπόθεσιν εὐρυτάτην λόγου σπουδαιότητος, δηλαδὴ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων τῶν ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὑπόθεσιν ὑφ' οὗδενός ἐξετασθεῖσαν, ἂν μὴ ἀπατώμαι, μέχρι σήμερον¹. Ἀφορμὴν δὲ κυρίως εἰς ἐπέκτασιν τοῦ λόγου τούτου δίδωσί μοι διὰ διατριβῆς αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ «Κήρυκι» κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ὁ φίλος διδάκτωρ τὰ Νομικὰ κ. Ἐλευθέριος Γρ. Ταπκινός, γράψας τινα περὶ τῆς μητροπόλεως Δέρκων, ὑφ' ἣν ὑπόκεινται τὰ χωρία, περὶ ὧν ἐγράψα ἐν σελ. 57—91. Πολλὰς ἐτίρας πληροφορίας συνέλεξε περὶ τινων ἐξ αὐτῶν διὰ τῶν

1. Ἐν τῷ Β' συμπληρώματι τῶν ἐμῶν «Πατριαρχικῶν Πινάκων» ἐκτενὲς γενήσεται λόγος, ἀφορῶν εἰς τὰ ὅρια τῶν ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων τοῦ οἰκουμένου Πατριαρχείου, δηλ. τὰ ἐνοριακὰ λεγόμενα δίκαια. Σκελετὸς ἀκαλλῆς τοῦ μακροῦ τούτου συγγράμματός ἐστιν ἡ διατριβὴ μου, ἣν ὑπὸ τίτλον «Τὰ σφάλματα τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων» ἐξίδωκα ἐν τῷ Γ' τόμῳ τοῦ ἐνταῦθα περιοδικοῦ «Κήρυκος».

ἀρχαιολογικῶν ἱδρυμῶν τῶν μελῶν αὐτῆς ἡ Ἑταιρία τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν, ὧν οὐδεμίαν ποιῶμαι χρῆσιν, διότι μετ' ὀλίγον ἐκδοθήσονται ὑπ' αὐτῆς ἐν ἰδίῳ τόμῳ.

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων περὶ μὲν τοῦ πάλαι Ῥηγίου ἐγγράφη καὶ παρ' ἑτέρων ὅτι ἔκειτο ὅπου νῦν ὁ Κιουτσούκ-Τσεκμετζίς. Το παρὰ Καντακουζηνῶ χωρίον Ἐννακόσια, πλησίον τοῦ Ῥηγίου κείμενον, ἐστὶν ἡ σημερινὴ Ἰπαυλὶς Νακᾶς. Ἡ Χιτοῦ Κώμη ἢ Χιτουκώμη τὸ σήμερον Χετοβο παρὰ τῷ Ῥηγίῳ. Το Στρογγύλον ἐστὶ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ νῦν Μίγα Χαλκαλί. Ἡ Δρυπεῖα τὸ σημερινόν χωρίον Γρυπες. Ὁ βυζαντινὸς Καρφᾶς ἠλλαξί σήμερον τὸ ρ-πρὸς Λ = Καλφᾶς. Τὰ χωρία καὶ αἱ τοποθεσίαι Φλώριον, Νύμφαι, καὶ Γαλατάρια διετήρησαν τὰ βυζαντινὰ αὐτῶν ὀνόματα ἰσως μάλιστα τὸ πρῶτον τούτων, ἀναφερόμενον κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἐστὶ τὸ παρὰ Κεδρηνῶ Κενωφλώριον, ἢ παρὰ Μαλαλᾶ Καινόν Φρούριον, ὅπου ἐφονεύθη ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανός². Περὶ δὲ οὐ εἶπον ἄνω Βουλγαροφύγου φρονῶ ὅτι καὶ ἑτέρα ὁμώνυμος ταύτη πόλις ἔκειτο οὐ πολλῶ πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως³.

2. Κεδρηνός. Α', σελ. 455. Μαλαλᾶς, σελ. 301.

3. Κατὰ τὴν Ἀννὴν Κομνηνὴν, Α', σελ. 358, ἔκειτο οὐ μακρὰν τῆς Χαριουπόλεως (τουρκιστὶ Χαϊρεμπόλ), οὐ μακρὰν δ' αὐτοῦ ἔκειτο ἡ Μικρὰ Νίκαια. Εἰκάζει τις ἐκ τῶν παρὰ τῇ Ἀννῇ ὅτι ἡ Νίκαια αὕτη ἔκειτο μεταξὺ Χαριουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως. Ἀννης, Β', σελ. 24, 23.

Ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις γίνεται μνεία χωρίων τινῶν, κειμένων ἐξω τῆς Κων/πόλεως, ἅτινα ἀναφέρω ἀνωτέρω (σελ. 112), περὶ ὧν ὁμοῦς ἀγνοοῦμεν εἴπερ ἦσαν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀοίκητοι τοποθεσίου ἢ κῶμαι κατοκημέναι. Τὸ δὲ συναξάριον Νικήτα πατρικίου γνωρίζει ἡμῖν ἑτέρας, αἵτινες ἐσώζοντο κατὰ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος· ὁ Νικήτας οὗτος, ἀφ' οὗ ἐπὶ Λέοντος Ε' τοῦ Ἀρμενίου τὴν παρὰ τῇ Χρυσῇ πύλῃ μονὴν Χρυσονίκης, αὐτοῦ ἐξῶ ἀπὸ τῆς Κων/πολιν, καὶ ἐπῆγεν εἰς ἓνα προάστειον, ἧτοι τζεφτλίκι⁴, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐχάρισεν εἰς τὸ μοναστήριον, εἰτα μετέβη εἰς τὸ Παντείχιον· ἀλλὰ στενοχωρηθεὶς ὑπέστρεψεν εἰς τὸν Ἐρίθολον, τοποθεσίαν κειμένην μᾶλλον ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς περιχώροις τῆς Κωνσ/πόλεως, καὶ ἐκεῖ μὲν εὐρίσκων ἡσυχίαν διὰ τὰς τότε περιστάσεις, ἤλθεν εἰς ἕτερον προάστειον (ἑπαυλιν) Ζουλουσαῖν καλούμενον, ἐκεῖθεν δ' εἰς τόπον λεγόμενον Κατισαῖν, ἠγόρασεν ἑκτασιν γῆς, ἕκτισε ναόν, ἐκεῖ δ' ἐμόνασε μεθ' ἑτέρων τινῶν, καὶ κατόπιν αἰπῆγεν εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου ἦτον κοντὰ εἰς τὴν θάλασσαν». Ἀλλ' ἐν τῷ συναξαρίῳ τῆς ἁγίας μάρτυρος Χρηστίνης⁵ ἀναγινώσκω δύο στίχους, οἵτινες ὠθοῦσί με εἰς συμπέρασμα τι, τολμηρὸν ἴσως· ἰδοὺ τί γράφεται: «τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις καὶ ἑορτὴ εἰς τὸν ναόν αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ἦτον εἰς τὸ νέον παλάτιον, καὶ εἰς τὰς μεγάλας Νύμφας, καὶ εἰς τὸν

4. Ὅρθως ἐξηγεῖ τὴν λέξιν ὁ Νικοδήμιος (ἐν Α' ἐκδόσει τοῦ Συναξαριστοῦ).

5. Νικοδ. Συναξαριστής. 23 Ἰουλίου.

ναόν τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, κοντὰ εἰς τὴν Ἀγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιὰν καὶ νέαν». Φρονῶν ὅτι αἱ μεγάλαι Νύμφαι εἰσὶ τὸ σημερινὸν ὁμώνυμον χωρίον, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθώσω τὸ παρὰ τῷ Συναξαριστῇ γραφόμενον, καθὼς λάθος. Ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ Νύμφαις ἀνασκαπτομένης πρὸ πολλῶν ἐτῶν τοποθεσίαις τινος πρὸς ἐξαγωγήν πετρῶν, ἀνενερέθη μάρμαρον μὲν φέρον σταυρὸν καὶ σύμπλεγμα γραμμάτων «Θεοτόκε βοήθει τῇ δούλῃ σου Μαρίας» (οὕτω), πλᾶκες δὲ δύο σωζόμεναι σήμερον ἐν τῷ ναῷ τῶν Νυμφῶν, εὐμεγεθεῖς, ἐφ' ὧν φέρεται σύμπλεγμα τριῶν στοιχείων ΤΡΥ, πείθόν με ὅτι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Τρύφωνος ἔκειτο παρὰ τὰς Νύμφας, καὶ ὅτι μέχρι τοῦ Θ' ἢ τοῦ Ι' αἰῶνος ἡ σύναξις τῆς ἁγίας Χρηστίνης ἐτελεῖτο ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ. Ὅτι δὲ ἡ παρὰ τῷ Συναξαριστῇ τοῦ Νικοδήμου μετάφρασις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἐστὶ κακὴ, δείκνυσι καὶ τὸ ὅτι ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Τρύφωνος ἀναφέρεται κείμενος «κοντὰ εἰς τὴν Ἀγίαν Εἰρήνην τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν»: ὅπερ ἀδύνατον ἕνεκα τῆς οὐχὶ μικρᾶς ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν δύο τούτων ναῶν.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ τινὰς ἑτέρους φρονῶ ὅτι πρέπει, πρὸς ἀληθῆ τοῦ τε Συναξαριστοῦ καὶ τῶν Μηναιῶν χρησιμοποίησιν ἐν ταῖς ἡμετέραις μελέταις, νὰ μελετήσωμεν τοὺς συγγραφεῖς τούτους ἐν χειρογράφοις, εἰ δὲ δυνατόν πάντα τὰ ἐν Ἀνατολῇ χειρόγραφα· τότε καὶ περὶ τῶν περὶ τὴν Κων/πολιν χωρίων νομίζω ὅτι θέλομεν ἔχει πλείονας εἰδήσεις.

Τὰ χωρία ταῦτα συνωκίσθησαν βεβαίως πολλῶ πρό τῶν βυζαντινῶν, πολλὰ πρό τῆς θεογονίας ἐστὶ αὐταὶ αἱ κλήσεις αὐτῶν Ἀπάμεια, Ῥήγιον, Ζεφύριον, Καλαβρία, οὐ μόνον προφαίνουσιν ἀρχαιότητα καταγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τινὰ σχέσιν πρὸς ὁμοίας πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ μακαρίτης Πασπάτης ἔγραψεν ὅτι τὸ Ζεφύριον ἐστὶ τὸ σημερινόν χωρίον Ζαφρᾶ, παρομοίαν ὡς φαίνεται, διαφθορὰν τοῦ ὀνόματος εὐρίσκων ἐν ἑτέροις ὁμωνύμοις πόλεσι⁶· περὶ Ῥηγίου καὶ Καλαβρίας γινώσκωμεν ποῦ ἔκειντο· ἡ Καλαβρία τὸ πρῶτον ἀναφέρεται κατὰ τὸ 532 ἐπὶ τῆς στάσεως τοῦ Νίκα, μιμνήσκονται δὲ ταύτης οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πασχάλιου Χρονικοῦ⁷· τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐσώθη καὶ σήμερον, κειμένη οὐ μακρὰν τῆς Σηλυβρίας.

Πότε δ' ἡ ἑκτασίς αὕτη πᾶσα παρεδιξάτο τὸν χριστιανισμόν ἄγνωστον ἐστίν, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε κατὰ τὸν Β' αἰῶνα ὑπῆρχον ἐν ταῖς χωρίοις τούτοις χριστιανοί,

6. Α. Γ. Πασπάτης, τὰ θρακικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου ἐν τόμῳ IB' τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλλήν. Φιλολογ. Συλλόγου, σελ. 41. Πόλεις ἕτεραι καλούμεναι Ζεφύριον πρό αἰῶνας ὀνομάζονται Ζαφρᾶ νῦν.

7. Χρονικὸν Πασχάλιον ἐν Ὀλυμπιάδι ΤΚΗ' (532 ἐ.μ.) Ἰνδικτιῶνι Γ', «σαββάτω, τούτεστι 17 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς (Ἰανουαρίου) ἐποίησαν συμβολὴν μετὰ τοῦ δήκου εἰ στρατιῶται, οἱ ἐλλόντες ἀπὸ τοῦ Ἐβδόμου, καὶ τοῦ Ῥηγίου, καὶ τοῦ Ἀθύρα, καὶ ἀπὸ Καλαβρίας».

μηδαμῶς ἀποδειχθέντος εἰσέτι ὅτι ὁ πρωτόκλητος Ἀνδρέας ἐκήρυξεν ἐν Βυζαντίῳ, καθὼς ἡ παράδοσις λέγει, ἦν πάντες οἱ ὀρθοδοξοὶ ἀποδέχονται καὶ ἐγὼ οἶα παρὰδοσιν. Οἱ ἀρχαιότεροι κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ναοὶ φαίνεται μοι ὅτι ἐτιμῆθησαν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ Προδρόμου, τῶν Ἀγίων Νηπίων. Τὸ Ἐβδόμον, ἐὰν ἡ τὸ ἄνωθεν τοῦ νῦν Μακροχωρίου τοπίαν Ἰνδζιρλὺ, εἶχε ναὸν ἢ ναοὺς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ὧν ὁ εἰς παρχλῖος, ὑπάρχοντας ἐν ἀρχαῖς τοῦ Ε' αἰῶνος⁸. Ὡσαύτως εἶχε καὶ ναὸν τῆς ἁγίας Θεοδότης καὶ ναὸν τῶν ἁγίων Νηπίων⁹. Τὸ Ῥήγιον εἶχε ναὸν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, παλαιόν, ἥδη δὲ σιναθροωμένον κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα¹⁰, οὐ νεώτερος ἦν, ὡς νομίζω, ὁ τοῦ ἁγίου Καλλινίκου, ὡς καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Στρατονίκου· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθύρας (μέγας Τσεκμετζίς) εἶχε κατὰ τὸν Σ' αἰῶνα ναὸν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, εἰς ὃν νύκτα τινὰ κοιμηθεὶς ὁ πατριάρχης Εὐτύχιος εἶδεν ὄραμά τι¹¹. Ὑπόγειά τινα πανάρχαια, καίμενα ἐν τοῖς προαστείοις τούτοις, ὡς ἁγιάσματα θεωρούμενα σήμερον, ἦσαν προδήλως, Ἰσραὶ πηγαί,

8. βλέπε τοῦ παρόντος συγγράμματος σελ. 81

9. Προκοπίου περὶ κτισμάτων. Βόννης, σελ. 190. Πορφυρογεννήτου Ἐκθῆσις βασιλείου τάξεως· σελ. 496.

10. «Τὸ δὲ τοῦ κορυαίου τῶν Ἀποστόλων τέμενος ἐν τῷ Ῥηγίῳ διὰ τὴν ἀπειλουμένην πτώσιν ὄρατον τυγχάνον, αὐτὸς καθελὼν καὶ ἐκ βήθρων καινουργήσας ἐδείματο εἰς μνήμην αὐτοῦ διηγεῖται καὶ ἀνεπίληστον». Theoph. Contin. σελ. 340.

11. Βίος Εὐτυχίου ὑπὸ Εὐστρατίου προσφυτέρου· ἐν Πατρολογία τοῦ Migne, τόμ. 86, στήλῃ 2304.

καθαγιασθεῖσαι κατὰ τὴν εἰδωλολατρικὴν περίοδον διὰ τῆς εἰς θεότητά τινα ἀφιερώσεως. Τὰ τοιαῦτα θολωτὰ ὑπόγεια κατὰ τὸν Γ' καὶ Δ' αἰῶνα, βεβαίως ἐν ἐποχῇ τῶν κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ διωγμῶν, ἐχρησίμευσαν ὡς κατοικίαι ἱερῶν ἀνδρῶν, ἐν τοῖς κρυπτηγείοις τούτοις διδασκόντων τοὺς χριστιανούς, πιθανῶς δὲ καὶ βαπτίζοντων τοὺς νεοφωτιστούς¹². Ἀλλὰ πάντα μὲν τὰ κτίρια ταῦτα καὶ τὰ λείψανα τῶν παλαιοῦν οἰκοδομῶν εἰσιν ἄξια σπουδῆς ἐμβριθεύς· ἔργον δὲ νῦν ἐστὶν ἡ συμπλήρωσις τῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν χωρίων τούτων.

§

Τὸ Ῥήγιον, κυρίως τὴν τοποθεσίαν αὐτοῦ, διαζωγραφεῖ λαμπρῶς ὁ Προκόπιος. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ῥηγίου καὶ τοῦ Στρογγύλου φρουρίου, ὡς περ ὁμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει καλοῦσιν», ἱστῶσιν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ὁ Μ. Ἰουστινιανός, ὁ καὶ τὴν ἐν τῷ Ῥηγίῳ γέφυραν ἀλίθοις λογαῖσι» κατασκευάσας· νομίζω ὅτι ἡ ὁδὸς, ἢν κατασκεύασεν, ἦν οὐχὶ παράλιος, ἀλλὰ μεσόγειος, καὶ ταύτης ἔχνη, μέγιστοι λίθοι, οὓς εἶδε βεβαίως ὁ Προκόπιος¹³, ἐσώζοντο μέχρι πρό τινων ἐτῶν.

Τὸ Ῥήγιον, ἀπὸ τοῦ Γ' καὶ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἦν τό-

12. Μηναῖον τοῦ Σεπτεμβρίου ἐν μαρτυρίᾳ Βαβύλα, τῇ 4 τοῦ μηνός· «ἐν κρυπτῇ καμάρα τινὶ κάθηται γέρον καὶ διδάσκει τὰ τῶν ἀφρόνων νήπια μὴ σέβεσθαι τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ τὸν ἐσταυρωμένον».

13. Προκοπίου περὶ κτισμάτων· σελ. 294—296 «τραχεῖ οἱ λίθοι διαφερόντως· εἰκάταις ἂν αὐτοὺς μυλίας εἶναι· εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα».

πος ἐντεύξειος τῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα· ὁ Πορφυρογέννητος γράφει ὅτι «ἐπανερχομένου τοῦ βασιλείως γινομένου περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ ἀπομείναντες ἄρχοντες ἀπαντοῦσιν ἐν τῷ Ῥηγίῳ οἱ δὲ συγκαλητικοί, ἐὰν πιζὸς ἔρχηται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Ἑβδομον, ἀπαντοῦσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Νηπίων¹⁴· ἀλλ' ὁ Θεοφάνης ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ἀγρίου Φωκᾶ τῷ 603 αἱ πράσινοι ἐξεληθόντες εἰς τὸ Ῥήγιον μεγάλαις εὐφημίαις ἐτίμων τὸν τύραννον Φωκᾶν¹⁵· ἡ συνήθεια δ' αὕτη ἐτήρειτο καὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βυζαντινῆς περιόδου. Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν νέον αὐτόθι διαμένοντα τῷ 1327 ἐπισκέψαντο Νήρων ὁ Μογλαϊνῶν ἐπίσκοπος, ὁ δικαιοφύλαξ Κλειδάς, ὁ σοφὸς καὶ συνετὸς ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Γρηγόριος, καὶ ὁ πεπαιδευμένος Θεόδωρος ὁ Ξανθόπουλος, ὅπως συζητήσωσι τὰς μεταξὺ ἐγγόνου καὶ πάππου διαφοράς· ἐπανερχόμενος δ' ἐκ Διδυμοτείχου τὸν Ἀνδρόνικον οἱ ὄχλοι «ἐξεληθόντες εἰς Ῥήγιον ἠσπάζοντο βασιλεῖα προσκυνοῦντες¹⁶».

Τὸ Ῥήγιον ἦν τὸ Δέκατον τῆς Κωνσταν/πόλεως· καθὼς δὲ εἶχεν ἡ πρωτεύουσα αὕτη Ἑβδομον, ὡς εἶχεν Ἑννατον, οὕτως εἶχε καὶ Δέκατον, τοῦτο δ' ἦν ὁ νῦν μικρὸς Τσεικμετζής· τὸ Ἑννατον εὐρίσκω ἀναφερόμενον παρὰ τῷ Παχυμέρει, τὸ Δέκατον παρὰ τῇ Κομνηνῇ Ἀννῇ¹⁷, ἐξηγοῦσιν τὸ ὄνομα τούτου ὡσεὶ δέκα

14. Ἐκθ. βασιλ. τάξεως· σελ. 495, 496.

15. Θεοφάνης Α', σ. 446.

16. Καντακουζηνός. Βόννης, Α', σελ. 226, 427.

17. Κομνηνῆς τόμ. Α', σελ. 386. Παχυμέρης Α', σ. 494.

σταδίους τῶν τειχῶν ἀπέχοντος τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, ἐξ οὗ, οἶμαι, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκτήσατο· αὐτὸς δ' ὁ Θεοφάνης, ὁ τὴν ὑπαρξιν ἡμῖν γνωρίζων τοῦ ναοῦ, τοῦ ἁγίου Στρατονίκου ἐν τῷ Ῥηγίῳ, λέγει ἀῆλθον εἰς τὰ μέρη τοῦ ἁγίου Στρατονίκου εἰς τὸ Δέκατον¹⁸. Περὶ τοῦ Ῥηγίου συνήθρουν ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων πληροφορίας ὀλιγίστας ὁ Α. Γ. Πασπάτης, εἰς ἃς παραπεμπεται¹⁹ ὁ μικρὰ μαθεῖν ἐφιέμενος· ἐνταῦθα πρὸς συμπλήρωσιν ἀρκεῖ· νὰ εἰπῶ ὅτι τὸ χωρίον εἶχε πυκνὸν πληθυσμὸν διὰ τὴν ἐνταῦθα κατὰ διαστήματα συνεχῇ ἢ ἀραιὰ διαμονὴν τῶν αὐτοκρατόρων. Τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἀνωκοδόμησε Βασίλειος ὁ Μακεδών. Κατὰ τὸν φοβερὸν τοῦ 558 σεισμὸν (ἴδε τοῦ παρόντος βιβλίου σελ. 64) τὸ χωρίον τοῦτο κατεστράφη καθ' ὅλοκληρίαν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος τὸ τε Ῥηγίον καὶ τὰ ἔξω τῆς Κων/πόλεως χωρία πολλὰς ζημίας ἐκ διαφόρων ἐπιδρομῶν²⁰ ὑπέστησαν. Τῷ 1203 πάλιν ἑτέρας ἐπὶ νεγκον ἐπὶ τε τοῦ Ῥηγίου καὶ τῶν παραλίων πολισμάτων ζημίας οἱ εἰσαυροφόροι καὶ τοῦ καλοῦ ἀνέριστοι κηρεσιφόρητοι βάρβαροι» πολλὰ καιμήλια, κατὰ Χωνιάτην²¹, ἀρπάσαντες. Τῷ 1205 κατέσχον οἱ βούλγαροι τὸ δυστυχὲς χωρίον, ἴσως ἐπὶ βραχὺν χρόνον²². Τῷ

18. Θεοφάνης· Α', σ. 361. Βλέπε δὲ καὶ τοῦ παρόντος βιβλίου σελ. 64.

19. Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος· τόμ. ΙΒ', σελ. 39—40.

20. Theoph. Contin. σελ. 400—402, 405, 422. Συμμετῶν Μάγιστρος· αὐτόθι, σελ. 725, 732, 734, 746.

21. Νικ. Χωνιάτης· σελ. 741.

22. Χωνιάτης, σελ. 833.

1304 οἱ κάτοικοι πολλὰ ἔπαθον ὑπὸ τῶν Καταλάνων ἐπιδρομῶν, οἱ μὲν κτινύμενοι, οἱ δὲ εἰς περ κτήνη πωλοῦμενοι²³. Τῷ 1321—1327 τὸ Ῥηγίον κατεῖχεν ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, κυρίως διαμένων ἐν τῷ πλησίον αὐτοῦ χωρίῳ Ἐννακῶσια (Νακὰς τσιφληγι²⁴), κατὰ δὲ τῷ 1347 ἔπαθε πολλὰ ὑπὸ τῶν ἰδίων βυζαντινῶν, κατὰ τὰς οὐ φιλαδέλφους ἐκείνας ἐριδας καὶ ταραχάς²⁵, ἐνῷ τῷ 1346 ἐκυρίευσεν αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος²⁶. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐπανελάβε τὴν πρώην ἀκμὴν, ἣν δὲ ἔδρα καίμακμήν καὶ δικαστηρίου· ἀπώλεσε καὶ τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἀκμὴν ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνατολικοῦ σιδηροδρόμου, καὶ σήμερον ἔχει μόλις εἴκοσι οἰκίας ἐν ὅλῳ.

Ὅταν γράφῃ τις περὶ καταστροφῶν ἐπενεχθεισῶν εἰς τὰς παραλίας κώμας, περιλαμβάνει πάσας· περὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἶπον ἀνωτέρω (σελ. 72—75 καὶ 90)· ἐνταῦθα δεῖν· νὰ εἰπῶ ὅτι τὰ παρὰ τῷ ἱστοριογράφῳ Δούκῃ ἀναφερόμενα ἀκαὶ πρὸς τὴν Σηλυμβρίαν κείμενα πυργία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου²⁷ πιθανῶς ἀνήκουσιν εἰς ἕτερον ὁμώνυμον χωρίον ἐγγειτονοῦν τῇ Σηλυβρίᾳ.

Πλείω γινώσκωμεν περὶ τῆς Ἀφαμείας, τοῦ νῦν Μακρίκοι, χάρις εἰς ἑγγραφὸν τινα στήλην, θεῖα μοῖρα

23. Παχυμέτης· Α', σελ. 533—534.

24. Καντακουζηνός· Α', σελ. 219.

25. καθὼς ὁ Βουλγαρίδης ὑπολογίζει. Μιχαὴλ Δούκας, σελ. 35.

26. Καντακουζηνός· Β', σελ. 556.

27. Δούκας· σελ. 253· τοῦτο περὶ τοῦ ἔτους 1453.

περισωθείσαν καὶ μέχρι σήμερον εὐρισκομένην εἰς ἀποστασιν μόλις τετάρτου ὥρας τῷ ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου βαδίζοντι πρὸς τὸν Ἅγιον Στέφανον. Ἡ ἐπιγραφή, ἥς ἡ ἡλικία ἀνατρέχει εἰς τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἔχει αὐτῆς:

† Ὅροι διορίζον|τες τὰ δίκαια τοῦ | Ὀρ-
φανοτροφίου | καὶ Αἰθερίου τοῦ | ἐνδοξ(οτά-
του) κουράτορ(ος) | τῶν ἐμφυτευθέν|των αὐτῷ
τόπων †.

Ἡ ἐπιγραφή μαρτυρεῖ ἡμᾶς ὅτι παρὰ τῷ Μακρί-
χοι ἔκειτο Ὀρφανοτροφεῖον, οὗτινος αἱ κτήσεις συνώ-
ρευον ταῖς κτήσεσι τοῦ Αἰθερίου· ἀγνωστον τίως ποῦ
μὲν ἔκειντο τὰ Αἰθερίου, ποῦ δὲ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον.
Περὶ Αἰθερίου γινώσκουμεν ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ'
αἰῶνος ζῶν ἦν καὶ αὐτὸς συγκλητικὸς, ἀλλὰ ἀδιὰ πά-
σης ἰδὼν συκοφαντίας, καὶ τῆς τε τῶν ζώντων, τῶν τε
τελευτώντων τῆς οὐσίας ληζόμενος, ὀνόματι τῆς βα-
σιλικῆς οἰκίας, ἥς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ προϋστήκει· κατὰ
τὸν Εὐάγριον· ἦν δὲ κουράτωρ τῆς Ἀντιόχου οἰκίας²⁸.
Τῷ 561 κατηγγέλθη τῷ Ἰουστινιανῷ ὡς ζητῶν 'ν' ἀ-
ναβιβάζει ἐπὶ τὸν αὐτοκρατ. θρόνον Εὐγένιον τὸν ἀπὸ
ὑπάρχων· μετὰ δὲ ἐν ἔτος Σέργιος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ εἰς
'Αβλαβίῳ τε καὶ Μαρκέλλῳ κατηγγέλλθησαν ὡς ἐπι-
βουλευόντες τῷ Ἰουστινιανῷ²⁹. τέλος τῷ 566 ἢ 567

28. Εὐαγρίου Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. Ε', κεφ. 3. Τῆς οἰκίας
'Αντιόχου κουράτωρ ἦν ἐπὶ Μαυρικίου Ἀριστόδουλος· Σιμο-
κάττης, βιβλ. Γ', κεφ. 3.

29. Θεοφ. Α', σελ. 363, 367. Μαλαλᾶς σ. 493.

ἀποδειχθεὶς ὡς συνωμοτῶν κατὰ τῆς ζωῆς Ἰουστίνου
Β' τοῦ αὐτοκράτορος καταδικάσθη εἰς θάνατον³⁰. Τού-
του κτῆμα λοιπὸν ἦσαν τὰ περὶ τὸ Μακρίχοι μέρη,
πιθανῶς δὲ καὶ τὸ χωρίον αὐτό.

Περὶ τῆς Ἀπαμείας εἶπον ἀνωτέρω· καλὸν δ' ἐν-
ταῦθα 'να μύθωμεν ὅτι κυριεύσαντες αὐτῆς οἱ σταυρο-
φόροι κατέχον μέχρι τοῦ ἔτους 1261. Ἐν ἔτος πρὸ
τούτου Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος εἶλε τὴν Σηλύβριαν,
προχωρήσας δὲ μέχρις Ἀπαμείας αἰσχυροῦ φρουρίου
κατεχομένου τοῖς Ἰταλοῖς· ἐπέστρεψεν ἄπρακτος³¹.
Τῷ 1345 κατεσκαμμένον ὃν τὸ πόλισμα τοῦτο ἐτειχί-
σθη καὶ ὠχυρώθη, κατὰ τὸν Καντακουζηνόν³². Λεί-
ψαντα τοῦ παλαιοῦ τείχους ἔτι καὶ νῦν εἰσιν ὁρατά. Τὸ
ὄνομα Μακρὸν Χωρίον εὐρίσκω τὸ πρῶτον παρὰ Μιχαὴλ
'Ατταλειάτῃ ἐν Ὑποτυπώσει περὶ τοῦ πτωχοτροφείου
τοῦ Πανουκτιέρμονος³³.

Ἐπ' ἐσχάτων ἐπανειλημμένως ἐζήτησα παρὰ πολ-
λῶν αὐτοῦ κατοικούντων ἀπὸ πολλοῦ πληροφορίας περὶ
τινῶν ἄλλοτε ἀνευρεθέντων μνημείων τέχνης καὶ δομι-
κῆς. Οὐδεὶς ἔγορήγησέ μοι τοιαύτην·

τυχαίως ἔμαθον ὅτι πρὸ τίνος ἀνασκάπτων τις, ἴσως
πρὸς ἐξαγωγὴν λίθων, ἐν Ἰντζιρλὺ, ἀνω τοῦ Μακροχω-

30. Εὐστρατίου βίος Εὐτυχίου πατριάρχου· Migne Πατρο-
λογία· τόμ. 86, στήλ. 2361. Θεοφ. Α', σ. 373. Κεδρηνός·
Α', σελ. 683.

31. Παχυμέρης· Α', σελ. 110.

32. Καντακουζηνός· Β', σελ. 518.

33. Βλέπε παρὰ Κ. Ν. Σάββα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. τόμ.
Α', σελ. 49.

ρίου, εὔρε στήλην μαρμαρίνην, ἀναφέρουσιν τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἀποσταλίσαν δ' ὅπως κοσμήσῃ τὸν ἐν Ἐπιβάταις ἀνεγειρόμενον ναόν. Ἰσως προέρχεται αὕτη ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἐβδόμου, τῆς ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἣν περὶ τὰ 1073—1074 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παραπινάκης³⁴ παρεχώρησεν εἰς τὸν λογοθέτην Νικηφόρον, ἄνδρα φιλοχρήματον, ὅστις οὐδαμῶς ἐπαύετο παρακαλῶν τὸν αὐτοκράτορα ἵνα προστηλώσῃ τῇ μονῇ νέα κτήματα, ἅτινα πάντα αὐτὸς ἐληγίζετο³⁵. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐν Βυζαντίῳ σταυροφόρων ἡ μονὴ τοῦ Θεολόγου ἢ ἐν τῷ Ἐβδόμῳ, ἣν ἐτίμησε μικρὸν ἐν αὐτῇ διαμείνασα καὶ τὴν ἐν Θεῷ φιλοσοφίαν ἀσκήσασα Πουλχερία ἡ αὐτοκράτειρα, μόνον ὄνομα μονῆς ἐσωζεν, ἀποβάσας θρημμάτων ἐκκυλίσας, ποιμνιοστάσιον, ὡς εἶπαι³⁶.

Περὶ τῶν λοιπῶν χωρίων, ὧν ἐν σελίδι 57—91 ἐμνήσθη, οὐδὲν νεώτερον εὐρὺν οὐδὲν προστιθῆναι. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ Δρυπεῖα ἦν ἄξιον λόγου πόλισμα³⁷. Τοῦ χωρίου Καλφὰ τὸ ὄνομα ἀναφέρεται ἐν ἐγγράφῳ πατριαρ-

34. Τὸ ἐπώνυμον τίθεται πρὸς διάκρισιν ὁ χρονογράφος Σκυλίτζης ἰδοὺ τί λέγει· «Μιχαὴλ γὰρ τις εἰπὼν, εἰ μὴ προαίει καὶ τὸν Παραπινάκιον, οὐκ ἂν γένοιτο συντόμως γνωριμώτερος, διὰ τὸ τηνικαῦτα τὸν μόδιον παρὰ πινάκιον τῷ νομίσματι πιπράσκεισθαι». Σκυλίτζης· σελ. 714.

35. Μιχαὴλ Ἀτταλειάτης· σελ. 201.

36. Παχυμέρης· τόμ. Α', σελ. 124. Θεοφάνης· Α', σ. 152. Ζωναρᾶς· τόμ. Γ', σ. 242.

37. Παχυμέρης· τόμ. Β', σ. 280, 405.

χικῷ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος³⁸, ἐν ᾧ γίνεται μναία τῶν αὐτόθι ἀμπελώνων.

§

Ἀσαφὲς καὶ σκοτεινὴ τις σώζεται παρὰ τοῖς γεροντοτέροις κατοικοῖς χωρίων τινῶν, ἰδίᾳ Ῥηγίου, Γαλαταρίων, Δρυπείας καὶ τῶν πέριξ, παράδοσις ὅτι πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων αἰώνων, πλῆθος Ἰουδαίων κατῴκουν ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις.

§

Πότε τὰ μικρὰ ταῦτα χωρία τὰ ἀπὸ Ῥηγίου μέχρι Κωνσταντινουπόλεως ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τῆς μητροπόλεως Δέρκων μένει τέως ἀγνωστον. Τὸ πλῆθος τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν παλατίων, ὅσα γινώσκωμεν ἀνεγειρόμενα περὶ τὴν πρωτεύουσαν εἰς ἅκτινα τριῶν ὥρων, ἐπιβάλλει μοι ἵνα πιστεύω ὅτι τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν ἐπ' αὐτῶν ἐξήσκει, διότι καθηκόντως εἶδει ἵνα ἀσκή, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως. Εὐρίσκων ἐν τῷ βίῳ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ (ἀπὸ τοῦ 582—595) ὅτι «διαπερὼν ποτὲ τὸ Ἐβδόμον, καὶ κλύδωνος μεγάλου γεγονότος, τῇ εὐχῇ καὶ σφραγίδι τοῦ σταυροῦ τὴν θάλασσαν εἰς γαλήνην μετέβαλε³⁹», συμπεραίνω ὅτι μετέβαινεν εἰς τὰ περὶ τὴν Κων/πολιν χωρία πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων. Ὅτι τὰ πλείονα τῶν χωρίων τούτων εἶχον μονὰς πολ-

38. Ἴδε κατωτέρω ἐν σελίδι ρθ'.

39. Μηνιαῖον Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν 2 τοῦ μηνός.

λὰς, μεγάλας ἢ μικράς, δείκνυται καὶ ἐκ πολλῶν λιψάνων δομικῆς καὶ θραυσμάτων καὶ τεμαχίων ἀνηκόντων εἰς ναοὺς, ὡς καὶ ἐξ ἀμυδρᾶς παραδόσεως. Καὶ κατὰ τὸ χρυσόβουλλον δὲ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (ἴδε ἄνωτέρω, σελ. 55—61), ἀριθμουμένων τῶν περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μοναστηρίων, ὁρίον τίθεται ὁ Ἀθῶρας μοι φαίνεται δ' ὅτι τόσον αἱ μοναὶ αἱ ἐν ταῖς νήσοις τῆς Προποντίδος Ἀντιγόνῃ, Χάλκῃ, Πριγκήπῃ καὶ ταῖς μικραῖς νήσοις ταῖς παρακειμέναις αὐταῖς, ὡς καὶ αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀπετέλουν μέρος τῆς ἐνορίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὅσον καὶ τὰ θρακικὰ προάστεια τῆς πρωτεύουσος ταύτης μέχρι τοῦ Ἀθῶρα, καὶ μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Πόντου. Μέχρι δὲ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ὑποθέσεις τινες ἀρχιτερμόνων χωρίων δικάζονται ἀμέσως ὑπ' αὐτῆς τῆς συνόδου τοῦ πατριάρχου, ἐνῶ ἔδει νὰ δικασθῶσιν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Δέρκων, εἴπερ ὑπήγοντο τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ δικαιοδοσίᾳ. Περί τὰ 1315—1316 ἡ σύνοδος αὕτη δικάζει διαφορὰν τινὰ μεταξὺ Μαρίας συζύγου Θεοδώρου Μαμάτζη ἐξ α' Ἀννακοσίων καὶ τῶν ἀνδραδελφῶν αὐτῆς. Τῷ 1325 χήρα τις Ἀποστολίνα ἐξ α' Ἐννακοσίων ἐνάγει πρὸς τῆς συνόδου ταύτης πρεσβύτερόν τινα τοῦ χωρίου Πανθήριον καλούμενον ἀρραβωνίσαντα τὴν ὀκταέτιδα θυγατέρα αὐτῆς μετὰ τινος Θεοδώρου Διακονίτου. Τῷ 1383 ἄλλη πάλιν ἐκ τῆς χώρας τῶν α' Ἐννακοσίων ὁρμητὴρ δικάζεται ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἥτις μετὰ μικρὸν δικάζει διαφορὰν ἐκ τοῦ χωρίου Κερρᾶ περὶ μέρους ἀμπελίου «χιλιάδων ἐξ κλη-

μάτων»⁴⁰. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος δείκνυται σαφῶς ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη ὅτι ἀμέσως ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐποπτεῖαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ὑπήγοντο τῷ 1466 χωρία τινὰ τῆς μητροπόλεως Δέρκων καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν⁴¹. Ἡ μητρόπολις αὕτη συνεχωρεύθη ἑκτοτε τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς ἦν καὶ δίκαιον, καὶ κατὰ τὸν ἰούνιον μῆνα μόλις τοῦ 1655 ἀνασυνεστήθη, προστεθέντων πλὴν τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν χωρίων, καὶ τοῦ Βουγιούκδερε καὶ τῶν Θεραπειῶν, καὶ ὁρισθέντος ὅπως ὁ μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης λέγεται «Δέρκων καὶ Νεοχωρίου», οὐχὶ τοῦ κατὰ τὸν Βόσπορον, ἀλλὰ τοῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ. Εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην ὁριστικῶς προστέθη ὁ Ἅγιος Στέφανος τῷ 1691, ἀλλὰ τὰ ὅρια αὐτῆς ἦσαν ἀσαφῆ καὶ πάλιν, μόλις δὲ ἐτακτοποιήθησαν τὸν φεβρουάριον τοῦ 1801 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας. Τὰ κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα σαφηνίζει ὁ ἐξῆς Συνοδικὸς Τόμος:

Ἰωαννίκιος ἐλὲφ Θεοῦ,
ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Πατριαρχικῆς προνοίας καὶ μεγαλειότητος, οὐ
μόνον διοικῶν, οἰκοδομεῖν τε καὶ σώζειν τὰ ἀνέκαθεν

40 Miklosich καὶ Muller, Acta Patriarchatus, τόμ. Α', σελ. 44, 13, Β', σελ. 49-481 καὶ 483.

41. Μ. Ι. Γεδεών, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν, ἐν Β' τόμῳ Μνημείων τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, ὑπὸ Δημ. Γ. Καμπούρογλου· σελ. 354.

ἀρίστη βουλὴ καὶ κοινολογία, ἐχέουσι διαταχθέντα καὶ εἰς τάξιν τεθέντα καὶ ὡς εἰπεῖν τοποθετηθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅπωςδὴποτε σκανδάλων καὶ ψυχρότητος τιнос αἷτια μεθαρμόττειν καὶ μεταρρυθμίζειν ἐπὶ τῷ μετριώτερον καὶ εὐρυθμότερον· ἦν δὲ συμβαίη ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μεταρρυθμίσει καὶ ψυχικὴ τις ὠφέλεια, τοῦτο οὐ μόνον ἐπαινετὸν ἔσται, ἀλλὰ καὶ Θεῷ φίλον, καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσι μακαριστὸν. Φαίνεται τοίνυν καὶ τὰ πατριαρχικὰ χωρία, λεγόμενα χάσια ἀνωθεν μὲν διωρίσθαι εἶναι ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν, ὥστε καὶ δικαίωμα καὶ εισοδήματα τούτων καρποῦσθαι τὸν κατὰ καιροῦ πατριάρχην, πρότερον μὲν ἀρχιεπισκοπὴν οὖσαν, καὶ τὸ τῆς μητροπόλεως ὄνομα ἐπεκτήσαντο, ὡς ἐν τοῖς παλαιοῖς Νομίμοις εὐρίσκεται, ἐλαττωρηθῆσαν δὲ, τῇ τε τοῦ καιροῦ ἀνωμαλία καὶ ταῖς καιρικαῖς ἐπιδρομαῖς, ὥστε μὴ δύνασθαι καθέδραν εἶναι ἀρχιερατικὴν, ἔμειναν ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν, γέγονε δὲ σκάνδαλον, καὶ ὀσημέραι ἐγένετο καὶ ταραχὴς παραιτίον, τῶν μὲν τοῦδε, τῶν δὲ ἐκείνους μαχομένους σφετερίζεσθαι τὰ εισοδήματα τούτων πρὸς οὐδὲν χρησιμεύοντα· ὅθεν καὶ συνέβαινε πολλὰ τῶν ἀτόπων γίνεσθαι καὶ ἀθιμίων, ὧν ὁ φόρος καὶ τὸ αἷμιον τῇ πατριαρχικῇ προσετίθετο μεγαλειότητι. Ἐὼμεν λέγειν ὅσαι ζημίαι τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ συνέβαινον καὶ προσεγνοῦντο, τοὺς ἀποτυγχάνοντας ἐχθρῶδώς πρὸς τὸν κατὰ καιροῦ οἰκουμενικὸν πατριάρχην διακειμένους· ἃς δὲ ἀτοπίας καὶ ζημίας καὶ βλάβας ψυχικὰς συνοφῶρις, ὡς χρέος ἀπαραίτητον ἔχοντες ἐπισκέπτεσθαι τὰ τοι-

αὐτὰ καὶ μεθαρμόττειν ἐπὶ τὸ χρησιότερον, δεῖν ἔγνωμεν τὴν μὲν ψυχικὴν βλάβην καὶ ζημίαν ἀναχαιτίσαι, τὴν ἐνόχλησιν δὲ καὶ τὰ ἀπὸ ταύτης ἐπιφνόμενα σκάνδαλα ἐκ ποδῶν [ποιῆσαι;] καὶ μιᾷ σκέψει ἀμφοτέρω διαλῦσαι, καὶ ἀποσπᾶσαι μὲν πάντων τῶν εἰς αὐτὴν ἀτενῶς κεινητόων, τιμῆσαι δὲ πάλιν τῷ τῆς μητροπόλεως ὀνόματι, ὡς καὶ τὴν Βιζύης, Συληθρίας, Μεσημβρίας, Γοιθίας, καὶ ἄλλας, καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μητροπόλιν Δέρκων, ἀρχιερατικῇ διοικήσει κυβερνωμένην, ὑπέκουνσαν καὶ ὑποτεταγμένην τῷ πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι μητροπόλεις, καὶ παρέχουσιν κατ' ἔτος βασιλικὸν χαράτζιον φλωρία τεσσαράκορτα τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τὰς κατὰ καιρὸν ριπτομένας κατὰ ἀναλογίαν πατριαρχικὰς ζητείας· ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἱκανῶς ἔχειν, ὡς προείρηται, ἐπιτερόνται λόγῳ προσθήκης καὶ δύο τῶν τοῦ καταστένου χωρίων, τὰ Θεραπεία, καὶ τὸ Μπονίετρε (Μπιούχτερε)· ὥστε καὶ ταῦτα συντάττεσθαι τοῖς λοιποῖς χωρίοις λεγομένοις χάσιοις, καὶ μίαν μητροπόλιν λέγεσθαι ἅμα ταῦτα πάντα Δέρκων καὶ Νεοχωρίου τοῦ ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάττῃ, καὶ τὸν χειροτονηθόμενον μητροπολίτην ὀνομάζεσθαι Δέρκων καὶ Νεοχωρίου, καὶ ἔχειν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ διοίκησιν ἅπαντα τὰ πατριαρχικὰ χωρία, τὰ λεγόμενα χάσια, τὰ τε Θεραπεία καὶ τὸ Μπιούχτερε, καὶ διοικεῖν, καὶ εὐλογεῖν, καὶ ἀγιάζειν, καὶ παραιτεῖν, καὶ διδάσκειν ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτοῖς χριστιανούς, καὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἐκτελεῖν μετὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ἀναγνώστας σφραγι-

ζειν, ὑποδιακόρους καὶ διακόρους χειροτονεῖν καὶ εἰς τὸ τοῦ πρεσβυτέρου προδιβάλλειν ἀξίωμα, πνευματικούς πατέρας ἐγκαθιστᾶν δι' αἰκείων ἐπιταλμάτων, καὶ τ' ἄλλα ὅσα ἀρχιερεῦσι προσήκοντα. Τοῦτου γάρτιν ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συνδιδασκάλων, γράφει καὶ ἐν ἀγίῳ ἀποφάσσεται Πνεύματι, ἵνα τῆς συνοδικῆς ταυτησὶ ἐπισημοῦ καὶ ἀναγκαίας ἀποφάσεως τὸ βέβαιον, τὸ ἀμετάσβεστον, καὶ τὸ ἀμετάθετον ἐχούσης, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ἕως οὗ ἡ νῦν καὶ ἡ ἡμέρα τῷ ἡλιακῷ διαστήματι καταμετρεῖται, τὰ πατριαρχικὰ ταῦτα χωρία ἀπαξάπαντα μετὰ τῶν Θεραπειῶν καὶ τοῦ Μπισούκτεσι εἶναι καὶ λέγεσθαι Δέρκων καὶ Νεοχωρίου, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ χειροτονησόμενον ὡσαύτως λέγεσθαι Δέρκων καὶ Νεοχωρίου, ὡς γρήσιον καὶ κανονικὸν μητροπολίτην αὐτῆς, παρέχοντα τὸ κατ' ἔτος βασιλικὸν χαράττιον τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ φλωρία τεσσαράκοντα, καὶ τὴν κατὰ καιροὺς ριπτομένην πατριαρχικὴν ζητείαν τῇ μητροπόλει αὐτῇ, ὑπείκοντα καὶ ὑποτασσόμενον τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ καὶ τῷ κατὰ καιροὺς πατριάρχῃ, μηδεὶς τολμῶντος τῶν ἱερωμένων, ἢ λαϊκῶν φρονῆσαι ἢ πράξαι ἐναντία, τῇ ἐν λόγῳ ταύτῃ καὶ δικαίᾳ καὶ ἐπισημοῦ ἀποφάσει, ἐν βάρει ἀρχίας ἀσυγγνώστου, καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου τοῦ ἀπὸ Θεοῦ Παυτοκράτορος. Διὸ καὶ εἰς δόξαι καὶ βεβαίωσιν ἐγγράφῃ ὁ παρὼν Συνοδικὸς Τόμος, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳς κώδῃκι.

§

Ἰδία διατριβὴ ἐκτενὴς περὶ τῆς μητροπόλεως ταύτης ἱκανὸν κατέχει μέρος τοῦ Β' Συμπληρώματος τῶν

* Μετ' γράφῃ ἐκ τῆς «Νομικῆς Συναγωγῆς» τοῦ Δοσιθίου Ἱεροσολύμων.

«Πατριαρχικῶν μου Πινάκων», ἀφ' ἧς ἀποσπάσας ἐκδίδωμι διὰ τοῦ Β' τόμου τῆς «Ἑβδομαδιαίας Ἐπιθεωρήσεως» τοῦ «Νεολόγου». Θεωρῶ δ' ἱκανὰ τὰ ἐνταῦθα λεχθέντα, παρακαλῶ πάντας τοὺς φιλοπόνους ὁμογενεῖς λογίους ὅπως περισυλλέξωσι πᾶσαν εἰδησιν ἀφορῶσαν εἰς τὰ κατὰ καιροὺς ὅρια τῶν ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, εἰ οὐχὶ καὶ τῶν λοιπῶν ἀγιωτάτων κατὰ μέρος Ἐκκλησιῶν.

Ὀκτώβριος τοῦ 1892.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ.

σελ. 72, στιχ. 17 ἀντὶ 1669 γραπτέον 1659.

σελ. 25, στιχ. 12 πρόσθε: ὁ Παχυμέρης, Β', σελ. 460, γράφει αὐτῷ ἔτι μὲν ὡραμασμένον τὸ τῶν ποταμῶν μεσούραιον ἀνὰ Σάγγαρον.

σελ. 29, πρόσθε αὐτόθι πον, ὅτι περὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου ταύτης ἔγραψέ τινα, οὐ πάμπαν ἀκριβῆ, ὁ φίλος Δ. Γ. Μοστροφῆτος ἐν Α' τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ «Ἀπόλλωνος» (Πειραιῶς), σελ. 58—60 καὶ 70.

Τῶν τῷ συγγράμματι συνεκδομένων παρακῶν, ὁ ἐπ' ἀριθμὸν 1 ἀναφέρεται εἰς τὰς σελίδας 29 στιχ. 6, καὶ 46, στιχ. 15—ὁ 2 εἰς τὴν σελίδα 53—καὶ ὁ ἐπ' ἀριθμὸν 3 εἰς τὴν σελίδα 70.

 SISMANGLIO
MILANO

